T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜTÜPHANECİLİK ANABİLİM DALI

ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KATALOGLAMA SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI : Yard.Doç.Dr.DOĞAN ATILGAN

Tez Jürisi Üyeleri Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Bengü GAFAR	
Prof. Dr. Necmettin SEFERCİOĞLU	
Yard. Doç. Dr. Doğan ATILGAN	D. Atılgan
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi : 6./7./2000

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜTÜPHANECİLİK ANABİLİM DALI

ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KATALOGLAMA SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yard.Doç.Dr.DOĞAN ATILGAN

MUSTAFA BAYTER
96911102

T 96813
T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ANKARA, 2000

ÖNSÖZ

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra belirginleşen yayın patlaması ile onun ardından kendisini gösteren bilgi patlaması yayınların bibliyografik denetiminde kimi güçlükleride beraberinde getirmiştir. Kataloglama kurallarının gelişen yayın türlerini de kapsamına alacak şekilde değişmesine, ulusal ve uluslararası boyutta standart format oluşturması gereğini ortaya koymuştur.

Bilgiye, ulaşımın tek ve önemli yolu bilginin kataloglanması ve sınıflanmasının yapılmasıdır. Kataloglama konusunda yapılan çalışmalar ulusal olduğu kadar uluslararası boyutta da ele almayı zorunlu kılmıştır. Bu düşünceden yola çıkarak araştırmamızda Ankara'daki Üniversite kütüphanelerinin kataloglama sorunları irdelenmiş ve çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca kataloglama konusunda, Dünya'daki ve Türkiye'deki gelişmeler ele alınıp, ülkemizdeki sorunlar tartışmaya açılmıştır.

Araştırmamın gerçekleşmesinde beni yönlendiren ve değerli düşüncelerini esirgemeyen Sayın Hocam **Yrd. Doç. Dr. Doğan Atılgan**'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca değerli görüşlerini benden esirgemeyen Sayın Hocam **Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu**' na, **Dr. Özlem Bayram** ve tez çalışmam sırasında desteğini gördüğüm Sevgili Eşim **Uzm. Hacer Bayter**'e de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	VIII
TABLOLAR	X
I.BÖLÜM - GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi	3
1.2. Konunun Amacı	6
1.3. Kapsam	8
1.4. Yöntem	9
1.4.1.Evren	10
1.4.2.Örneklem	11
1.4.3.Anket Formu	11
1.4.4.Verilerin Analizi	12
1.5. Hipotez	12
1.6. Kaynaklar	12
1.7. Kataloglama Terminolojisi	14
II.BÖLÜM- KATALOG VE KATALOGLAMA	17
2.1. Katalog Tanımları	17
2.2. Kataloğun Amacı ve İşlev	18
2.3. Kataloğun Taşıması Gereken Özellikler	20
2.4. Katalog Türleri	21
2.4.1.Biçim Yönünden Kataloglar	21

2.4.2.Düzenleniş Yönünden Kataloglar 22

2.4.3.Kullanım Yönünden Kataloglar 23

2.5. Kataloglama Tanımları 24

2.6. Kataloglamanın Amacı ve İşlevi 25

2.7. Kataloglama Kuralları ve Gerekliliği 27

III.BÖLÜM- KATALOGLAMANIN GELİŞME EVRELERİ 29

3.1. Kataloglama Kurallarının Doğuşu ve Gelişimi 29

3.2. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları-I 34

3.3. Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme 37

3.4. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları-II 40

3.5. Kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının Yeri 45

3.6. Bilgisayarla Kataloglama 46

IV.BÖLÜM- TÜRKİYE'DE KATALOGLAMANIN GELİŞİM EVRELERİ 54

4.1 Osmanlı Dönemi 54

4.2 Cumhuriyet Dönemi 55

V. BÖLÜM - ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ 60

5.1. Üniversite Kütüphaneleri 60

5.2. Ülkemizde Üniversite Kütüphaneleri 64

5.3. Ankara'daki Üniversite Kütüphaneleri ve Kataloglama Bölümleri 68

5.3.1.1. Başkent Üniversitesi Kütüphanesi 68

5.3.1.2.Başkent Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü 69

5.3.2.1. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi 69

5.3.2.2. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü 70

5.3.3.1. Gazi Üniversitesi Merkezi Kütüphanesi 71

5.3.3.2. Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Kataloglama Bölümü 72

5.3.4.1. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi 72

5.3.4.2. H.Ü. Beytepe Kütüphanesi Kataloglama Bölümü 72

5.3.5.1.Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi 73

5.3.5.2.H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü 74

5.3.6.1.Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi 74

5.3.6.2. ODTÜ Kütüphanesi Kataloglama Bölümü 74

5.3.7. Ankara Üniversitesi Merkez ve Fakülte Kütüphaneleri 75

5.3.7.1. A.Ü. Muhlis Erkmen (Merkez) Kütüphanesi 76

5.3.7.2. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi 77

5.3.7.3. A.Ü. Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi 78

5.3.7.4. A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi 78

5.3.7.5. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi 79

5.3.7.6. A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi 80

5.3.7.7. A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi 81

5.3.7.8. A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 82

5.3.7.9. A.Ü. İletişim Fakültesi Kütüphanesi 83

5.3.7.10. A.Ü. Sağlık Eğitim Fakültesi Kütüphanesi 83

5.3.7.11. A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi 84

5.3.7.12. A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi 85

5.3.7.13. A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi 86

5.3.7.14. A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi 86

5.3.8.Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinde Kataloglamada Kullanılan Yazılımlar 87

5.3.8.1. BLISS ve Özellikleri 88

5.3.8.2. BİL-SİS ve Özellikleri 90

5.3.8.3. VTLS ve Özellikleri 91

VI. BÖLÜM - ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KATALOGLAMA SORUNLARI 92

6.1. Genel Kataloglama Sorunlarımız 92

6.2. Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinde Kataloglama Sorunları 101

6.2.1. Bulgular ve Değerlendirme 101

6.2.1.1.Personel İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme 101

6.2.1.2.Çalışma Yıllarına Göre Bulgular ve Değerlendirme 106

6.2.1.3. Niteleme Düzeylerine Göre Bulgular ve Değerlendirme 111

6.2.1.4. AAKK Kullanımdaki Sorunlarına Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 113

6.2.1.5. Kataloglamada Kullanılan Kaynaklara Göre Bulgular ve Değerlendirme 115

6.2.1.6. Kataloglama Politikasına Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 116

6.2.1.7. AAKK2'de Sorun Yaşanan Alanlara Göre Bulgular ve Değerlendirme 118

6.2.1.8. Temel Giriş Öğesinin Seçilmesindeki Sorunlara Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 119

6.2.1.9. Materyal Türüne Göre Yaşanan Sorunlara Yönelik Bulgular

ve Değerlendirme 120

6.2.1.10. İsteğe Bağlı Kurallardaki Sorunlara Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 122

6.2.1.11. Kataloglamada Bilgisayar Kullanımına İlişkin Bulgular ve Değerlendirme 124

6.2.1.12. Program ve Donanımdan Kaynaklanan Sorunlara Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 125

6.2.1.13. Kullanılan Programların MARC'a Uygunluğu Konusunda Bulgular ve Değerlendirme 130

6.2.1.14. Katalogcuların MARC'la İlgili Sorunlarına Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 131

6.2.1.15. Kütüphanelerin Veri Giriş Yöntemleri Hakkında Bulgular ve Değerlendirme 133

6.2.1.16. Kütüphanelerin Geriye Dönük Veri Girişine Yönelik Bulgular ve Değerlendirme 135

6.2.1.17. Kataloglama Yaparken Kullanılan Bibliyografik Veri Tabanları Hakkında Bulgular ve Değerlendirme 137

6.2.1.18. Veri Transferinde Yaşanan Sorunlar Hakkında Bulgular ve Değerlendirme 138

6.2.1.19. Kütüphanelerde Kullanılan Katalog Türüne İlişkin Bulgular ve Değerlendirme 139

6.2.1.20. Yayınların Fiziksel Durumu ve Katalogcuların Yenilikleri İzlenimlerine İlişkin Sorunların Değerlendirilmesi 140

6.2.1.21. Kataloglama İle İlgili Hizmet İçi Kurslar Hakkında Bulgular ve Değerlendirme 142

6.2.1.22.Katalogcuların Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri 142

BÖLÜM VII- SONUÇ, ÇÖZÜM VE ÖNERİLER

7.1 SONUÇ	145
7.2 ÇÖZÜM VE ÖNERİLER	154
7.2.1 Personel Planlaması	154
7.2.2 İşbirliği	155
7.2.3 Merkezi Kataloglama	160
7.2.4 Standartlaşma	162
7.2.5 Paylaşılmış Kataloglama	164
7.2.6 Teknolojik Çözümler	165
7.2.7 Önerebileceğimiz Diğer Öneriler	169
KAYNAKÇA	171
EK-1 : SÖZLÜK	184
EK-2 : ANKET FORMU	191
ÖZET	199
ABSTRACT	200

KISALTMALAR

AACR—Anglo-Amerikan Cataloging Rules

AACR2—Anglo-Amerikan Cataloging Second Edition

AAKK—Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları

ALA—Amerikan Kütüphaneciler Derneği

BİL-SİS—Bilgi Erişim Sistemi

BLISS—Bilkent Library Information Services System

CIP—Cataloging in Publication

CONCER—Cooperative Online Serials Program

CORC—Cooperative Online Resource Catalog

DNLM—Dictionary National Library Medicine

DOS—Dewey Onlu Sınıflama sistemi

IFLA—International Federation of Library Associations

ISBD—Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme

ISBN—Uluslar arası Standart Kitap Numarası

ISSN—Uluslar arası Standart Süreğen Numarası

İSAM—İslam Araştırmaları Merkezi

LC—Library of Congres

LISA—Library an Information Science Abstracs

MARC—Machine Readable Cataloging

MEDLİNE—Medical Literature Anlaysis Services System

NATİS—Milli Bilgi Sistemi

OCLC—Online Computer Library Centre

OPAC—Online Public Access Catalogue

PCC—Pasition the Cooperative Cataloging

SACO—Subject Authority Cooperative Program

UBC—Uluslararası Bibliyografik Kontrol

UNESCO—Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu

UNISIST—Dünya Bilimsel Bilgi Sistemi

VTLS—Virginia Tech Library System

TABLOLAR

1. TABLO : Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Kataloglama Bölümlelerindeki Personelin Öğretim Durumları

2. TABLO : Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Kataloglama Şubelerindeki Personelin Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı

3. TABLO : Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Niteleme Düzeyleri

4. TABLO : Kütüphanecilere Göre Niteleme Düzeyleri

5. TABLO : AAKK2 Kullanılırken Karşılaşılan Sorunlar

6. TABLO : Kataloglama Yaparken Kullanılan Kaynaklar

7. TABLO : Kütüphanelerdeki Kataloglama Politikası Durumu

8. TABLO : AAKK2'yi Uygularken Bilgilerin Verilmesinde Yaşanan Sorunlarda Katalogcuların Durumu

9. TABLO : Kütüphanelerin Temel Giriş Öğesindeki Sorunları

10. TABLO : AAKK2'yi Uygularken Sorun Yaşanan Materyal Türleri

11. TABLO : İsteğe Bağlı Kurallarda Kütüphanelerin Uygulamaları

12. TABLO : Kütüphanelerde Bilgisayarla Kataloglama ve Kullandıkları Programları

13. TABLO : Kütüphanelerin Program ve Donanım Sorunları

14. TABLO : Kütüphane Otomasyon Programlarının MARC'a Uygunluğu

15. TABLO : MARC Formatını Kullanmada Sorunlar ve Eğitim Durumu

16. TABLO : MARC ile İlgili Görülen Eğitimler

17. TABLO : Kütüphanelerin Veri Giriş Yöntemleri

18. TABLO : Kütüphanelerin Geriye Dönük Veri Giriş Yöntemleri

19. TABLO : Kataloglama yaparken Yararlanılan Bibliyografik Veri Tabanları

20. TABLO : Internet ve Diğer Veri Tabanlarından Transfer edilen Bibliyografik Künyelerdeki Sorunlar

21. TABLO : Kütüphanlerde Kullanılan Katalog Türleri

22. TABLO : Katalogcuların Yayın Baskısından, Hizmet içi Kursların Olmayışından, Yeni Gelişmelerin İzlenmemesinden ve Uyuşmazlıklar Yüzünden Karşılaştıkları Sorunlar

23. TABLO : Kataloglama Yaparken tereddütleri Gidermede İzlenen Yollar

I.BÖLÜM- GİRİŞ

Günümüzde insanoğlu, bilimsel ve teknik alanda tarihte eşi görülmeyen bir gelişme içinde bulunmaktadır. İkinci Dünya savaşından günümüze kadar görülen gelişme ve teknik alandaki buluşlar, insanlık tarihinin başlangıcından 1939 yılına kadar olan süre içerisinde görülen gelişmeden daha fazladır.

Günümüzde yeni buluşlar, teknolojik gelişmeler, çeşitli yayın araçlarıyla, bilimsel, teknik ve sosyolojik yönleriyle dünyaya duyurulmaktadır. Yapılan her duyuru yeni bir araştırmaya sebep olmakta ve büyük bir bilgi patlaması devam etmektedir. Böyle bir gelişme, aranılan bilginin nerede, hangi yolla, en doğru biçimde ve en kısa süre içerisinde nasıl bulunacağı ve isteğe sunulacağı konusundaki çalışmaların yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

İnsan bilgi ve kültür birikimini kayıt ederek sonraki kuşaklara aktarması, onu diğer canlılardan ayıran bir özelliğidir. Kayıtlı bilgilere gerektiği anda gereğince hızlı ve tam olarak ulaşılabilmesi ise onların bibliyografik kayıtlarının yapılıp düzenlenmiş olması şartına bağlıdır. Çünkü var olan bir bilgiye ulaşım onun nerede, ne biçimde, ne zaman ve nasıl üretildiğinin bilinmesi ile mümkün olabilir (Atılgan, 1992: 28).

Bilgiye ulaşım ise; gereksinim duyulan belge veya belge içindeki bilgilere ulaşımını sağlayacak araç ve yöntemleri kapsamaktadır. Bilgi erişim kütüphane hizmetlerinin temelini oluşturur. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla artan belge sayısı ve bu belgelerdeki bilgiye de o hızla ulaşma isteği bilgi erişimin gerekliliği ve önemi daha da artmıştır.

Bilgi erişim araç ve yöntemleri ne olursa olsun, öncelikle bilgi içeren belgelerin var olması gereklidir. Aynı zamanda bu belgelerden bilgi sağlama kuruluşlarının haberdar olması zorunludur. Yayınlanan belgelerden haberdar olmak

ise yayınların bibliyografik denetiminin sağlanması için de onların belirli kurallara göre kayıt edilmesi gerekir (Atılgan, 1992 : 202-203).

Üretilmiş bilgiye erişimin en önemli yolu o bilginin nerede, ne zaman ve kim tarafından üretildiğinin bilinmesi ile mümkündür. Bu da ancak üretilmiş bilginin kayıt altına alınması ile gerçekleşebilir. Bilginin kaydedilmesi ve ilgilenenlere duyurulması sürecinde yapılan işlemlere bibliyografik denetleme diyoruz (Sefercioğlu, 1995 :421).

Bibliyografik denetimin temeli olan yayınların denetimi ve erişim için gerekli temel öğe, onların en kısa ve anlaşılır şekilde nitelenmesidir. Kütüphanecilikte bunu sağlayan ve kataloglama olarak adlandırılan çalışmanın standart hale getirilmesi için kataloglamadaki sorunların çözümlenmesi gerekir (Atılgan, 1992 : 2).

Evrensellik ve paylaşılabilirlik, bilginin iki önemli özelliğidir. Günümüzde kütüphanecilere düşen en önemli görev, insanların bilgiye ulaşmasını engelleyen olumsuzlukları ortadan kaldırmak, herkesin eşit ve özgür bir biçimde yararlanmasına olanak veren sorunsuz bir katalog ve kütüphane ortamı hazırlamaktır.

Kütüphanelerin belleği olan katalogların, kullanıcının isteklerine en pratik bir şekilde cevap vermesi gerekir. Bunun sağlanması içinde sorunlardan arındırılmış, kataloglama kural ve standartları yanlışız ve hatasız uygulanmış kataloglara ihtiyaç vardır.

Katalog bir listedir. Bir başka liste özelliği taşıyan bibliyografyalardan ayrımı kütüphanelerde bulunan yayın ya da belgelerin yerini göstermesidir. Kütüphane katalogları dermedeki yayınların bibliyografik niteliklerini verir. Kataloglama dar anlamda önceden belirlenmiş kurallara bağlı kalınarak eserlerin nitelenmesidir. Kataloglama geniş anlamda ise bibliyografik sistemlerin planlanması, tasarımı, uyarlanması, sistemlere eklemelerin yapılması, izlenmesi veya sürdürülmesi vb. etkinliklere dayanmasından kaynaklanmaktadır.

Bilgiye erişim için gerekli katalog kayıtlarının oluşturulmasında, ilkelerin belirlenmesinde, bunların standartlaştırılmaları için yapılan çalışmalarda kütüphaneler sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunları çözdüğümüz zaman bilgiye erişim sorununu büyük çapta çözmüş oluruz.

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Kütüphaneciler tarih boyunca kütüphane hizmetlerinin etkinliğini ve hızını artırmak gayesiyle, katalogları daha kullanışlı ve kendilerinden daha çabuk yararlanmayı sağlayacak bir duruma getirmek için çalışmışlardır. XIX yüzyılın başından itibaren devam eden bu alandaki çalışmalar, önceki kataloglama işlemlerinde standartlaşmayı sağlamak yönünde iken, bu gün uluslararası ilişkilerin gösterdiği olağan üstü gelişmelerin doğal bir sonucu olarak, bu standartlaşmayı evrensel boyutlara ulaştırmaya yönelmiştir. Günümüzde kataloglamadan, kataloglar yanında, başka bibliyografik denetleme araçlarının hazırlanmasında da yararlanabilmesi, kataloglamanın değerini artırmıştır. Kataloglama bugün sadece kütüphanecilerin kullandıkları bir teknik değildir. Ona bibliyografya, dokümantasyon, enformasyon gibi aslında kütüphanecilikten doğmuş alanlarda da ihtiyaç duyulmaktadır (Barlas, 1987: 126-127).

ABD'de okuyucuya ilişkin yeni kavramlar belirmeye başlamıştır. "Reader" dan "Customer" e oradan da "patron"a geçiş aslında kütüphanelerin varoluş nedenlerine bir boyut getirmektedir. Çünkü böylece, bilginin saklanmasını, korunmasını, bilgi taşıyıcılarının muhafazasında bulan görüş değişmekte, bilginin paylaşılması gereği ön plana çıkmaktadır. "Reader" yerine "Customer" teriminin kullanılması kütüphaneleri bir "işletme", bilgiyi pazarlanması gereken bir "meta" olarak kabul eden görüşün temelini teşkil eder. "Patron" teriminin kullanılması ise bu meslekteki hareket noktasının bütünüyle okuyucu üzerine kaydığını vurgular (Yurdadoğ, 1999 : 133). İşte bu hareket noktası bilginin düzenlenmesi ve sunumunu önemli kılıyor. Çünkü araştırıcımız patronumuz ise bilgi eksiksiz ve sorunsuz düzenlenmelidir ki patronumuzun istediği bilgiyi, istediği anda, istediği, oranda ve zamanda ulaştıra bilelim.

Kuruluşların başarısı, bilginin edinilmesi, yaratılması, saklanması ve etkin paylaşımıyla orantılıdır. Daha hızlı, daha iyi bir iletişim, işlerin yapılma süresini kısalttığı gibi niteliğini de önemli ölçüde artırır. Hızlı ve doğru karar vermede kapsamlı bilgiye çabuk erişimin önemi çok büyüktür (Savaşan, 1999 : 39).

Çağdaş hizmet anlayışı içinde hiçbir kullanıcı bir tek kütüphane ve enformasyon hizmeti ile sınırlandırılmaz. Belli bir dermeden başka nerede ne var, ancak bibliyografik denetimle, yayının kendinin elde edilebilirliği de dolaylı olarak amaçlanmaktadır. Bibliyografik kayıtlarla aranan bilgi var mıdır, varsa nerededir, cevaplandırılabilmelidir. Bibliyografik kayıtları oluşturan öğeler, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin işlevlerini tamamlar biçimde yayınla ilgili tüm bilgileri içerir. Bu öğelerin seçimi ve sunuldukları düzen katalogcu, kütüphaneci, bibliyografyacı gibi uzmanların kataloglama kuralları, sınıflama ile ilgili etkinlikleri sonucu belirlene bilmiştir. Bibliyografik kayıtların kapsamlı ve doğruluğu (güvenirliği) tanımlayıcı kataloglama ile mümkündür.

Günümüzde bilginin artışı inanılmaz boyutlara ulaşmış ve Bacon'un "Bilgi güçtür" sözünü artık "Bilgi değişimdir" biçimi almıştır. Bilgi olgusunun gelişmesi iletişim ve iletişim araçları sayesinde bilgi, buna gereksinim duyan kişiye gereksinim duyduğu anda yerde ulaşma imkanına kavuşmuştur.

Yeni bir yüzyıla girerken toplumun bilgiye olan bağımlılığı artmış ve onu sosyo-ekonomik gelişimin baş öğesi haline getirmiştir. Enformasyon toplumu da iletişim teknolojisinin sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bilgisayar ve telekomunikasyon araçlarının birleşimi iletişim teknolojisi olarak tanımlana bilir. İletişim teknolojisini bir başka tanımı şöyle yapılmıştır: Bilginin gerektiğinde herhangi bir yere iletilmesi ya da herhangi bir yerden bu bilgiye erişilmesi için elektronik, optik, vb. tekniklerle otomatik olarak sağlayan teknolojilerdir (Ceyhun-Çağlayan, 1997 : 6).

Teknolojinin gelişmesi ile kütüphanelere ve bilgi merkezlerine sağlanan en önemli olanaklar arasında bilgi arayan insanın kişisel bilgisayarını kullanarak kapsamlı ve ileri sistemlerle bağlantı kurabilmesi ve herhangi bir kitabı, makaleyi ya da belgeyi önüne getirebilmesi bulunmaktadır. (Karakaş, 1996 : 99) Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin bir kitabın, makalenin ya da belgenin önümüze gelebilmesi için bilginin düzenlenmesi ve sunuma hazır hale getirilmesi gerekir. Bilgiye erişimin temel unsuru olan bilginin düzenlenmesin de sorun yaşanmamalıdır. Aksi takdirde bilgiye ulaşmak pek mümkün olamayabilir.

Türkiye'nin uluslararası platformda yer almasını engelleyecek olan en önemli etken, ülkemiz kütüphanelerindeki bütün kaynakların bibliyografik erişiminin henüz tamamlanmamış olmasıdır. Bilgi erişim için öncelikle gerekli olan koşul kütüphane dermesinin kayıtlı olması ve bu kaydın standartlara uygun biçimde yapılmasıdır (Karakaş, 1996 : 119).

Türk halkına isteyebilecekleri bütün iyi şeyleri vermek gerekmektedir. Bütün bu işleri başarmak için, modern ülkelerin denediği yoldan gitmek, yani dünya milletlerinin çeşitli alanlarda kazandıkları düşünce tarzı ve tecrübelerden faydalanmaya çalışmak lazımdır. Günümüzde hiçbir devlet yalnız başına yaşayamaz. Her devlet başka devletlerin yaratıcı gayretlerinin semerisi olan bilim ve teknik çalışmalardan yararlanmalıdır. Artık bilgilerin tamamıyla insanlığın emrinde olduğu bir çağdayız. Hatta bu bilgiler o kadar çok miktarda biriktirmektedir ki başka ülkelerin yaptıklarını yakından takip etmeyen devletler, onlarla yarışamaz, geride kalırlar. Bütün milletlerin her alandaki bilimsel çabalarının ürünlerinden faydalanmak için çok iyi düzenlenmiş kütüphanelere, kataloglara ihtiyaç vardır.

Türk biliminin gelişmesi, bilim adamlarımızın uluslararası standarttaki orjinal çalışmalarla tanınabilmeleri her şeyden evvel üniversite kütüphanelerinin zenginliğine ve mükemmelliğine bağlıdır. Düzenli, sorunsuz bir kataloglama, sınıflama ve işbirliği olmadığı takdirde ne kadar emek ve para harcanırsa harcansın gerçek araştırma kütüphanelerine sahip olamazsınız. Bilim ve araştırmacıya

kütüphane ihtiyacına tam olarak karşılayabilmeniz asla mümkün olmayacaktır (Karayalçın, 1968 : 9).

Uzun yılların ürünü olan kayıtlı bilgi, yeni nesillere ve üniversite toplumuna aktarılmalıdır. Üniversitenin, o güne kadar üretilmiş bilgileri toplayıp koruyabilecek, düzenleyebilecek ve bunu üniversite toplumunun yararına sunabilecek tek birimi ise, kütüphanesidir. Üniversitenin temel işlevlerinden olan eğitim ve araştırma, kütüphane olmadan gerçekleştirilemez. Öğretim ve öğrenimin gücü kütüphanenin desteğine bağlıdır (Alkan, 1997 : 235).

Üniversite kütüphaneleri bilimsel ve mesleki çalışma ve araştırma için her bakımdan yeterli mükemmel bir belge merkezi olmalı ve her araştırıcıya istenilen bütün isteklerini en kısa zamanda temin edebilmelidir.

Üniversite kütüphanesinin mahalli, bölgesel ve milli kütüphaneler gibi hizmet etme sorumlulukları vardır. Onlar, milli düzeydeki kütüphane kalkınmasında önder rölü oynarlar.(Sefercioğlu, 1999 : 71) Söz konusu kütüphaneler bölgesel olduğu kadar, ulusal alanda da bilimin, araştırmanın en çok hatta ülkemizde yapıldığı tek yer olarak gösterebiliriz. İşte böyle bir kuruluşta bilginin, bilgi sunumunun ve buna bağlı olarak da kütüphanenin temel işlevi olan bilginin düzenlenmesi; yani kataloglama sorunlarının irdelenmesi bizce önemli bir konuydu. Onun için bu konuda araştırma yapmaya karar verilmiştir.

1.2.KONUNUN AMACI

İnsanlık yeni bir yüzyıla girdi. Bir asır geride kalan hayallerini bile süsleyememiş olan birçok teknolojik gelişme bugün günlük hayatımızın parçaları haline geldi. Gelişme, artık neredeyse geometrik bir hıza, baş döndürücü bir seviyeye ulaştı.

Başladığı varsayılan yeni bir çağın içindeyiz. Bu döneme "Bilgi çağı" diyenler var. Gelişen yeni tip iletişim teknolojisinin girdisinin büyük ekseriyetini artık "Bilgi" oluşturuyor. Bilmek, bilgi, bilim insanlığın varolduğu günden beri peşinde olduğu, ulaşmaya çalıştığı büyük hedeflerden biridir.

İnsanoğlunun hedeflerinden biri olan bilgiye ulaşmak ancak bilginin düzenlenmesi ile mümkündür. Bilginin düzenlenmesinin temel amacıda hedefe ulaşmak için bilginin daha sonra arandığında bulunabilmesine olanak vermektedir. Bu nedenle bazen bilgi erişim olarak da bilinen bilginin düzenlenmesi ve ona daha sonra erişilmesi; aynı sürecin parçalarıdır. Bilginin yetersiz düzenlenmesi bir şeyin daha sonra bulunmasını zorlaştırmasına karşın, her şeyin bir yeri varsa ve bu yer biliniyorsa, herhangi bir materyal arandığında anında buluna bilir. Bu ilke, bilgi ya da enformasyon birimlerine olduğu kadar, bir çalışma grubunda kullanılan materyaller gibi objelere de uygulanabilir.

Objelerin düzenlenmesi ile ilgili olarak yapacağımız karşılaştırma sonucunda tanımlanabilecek başka bir ilke daha vardır. Bir kişi sizin eşyalarınızı bir yere koyarsa ve eşyalarınızın bu konumu sizin genel olarak kullandığınız sisteme uymuyorsa, o zaman nesneler düzenlenmiş olmakla birlikte bu, sizin eşyalarınızı bulabileceğiniz anlamına gelmez. Düzenleme, kendi içinde sınırlı bir değere sahiptir ve tercihen uygun olmalıdır. Böylece bilgi erişiminin bugün de bilginin düzenlenmesinden ayrılmasının olanaksız olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Her hangi bir kullanıcı birbirinden değişik bilgi dermeleriyle karşılaştığında bu bilgi setlerinden her biri diğer sistemlerde gördüğü yaklaşıma benzer bir biçimde düzenlenmişse ya da erişim sağlana biliyorsa o kullanıcının bu uygulamayı kolay bulması nedeniyle sistemler arasındaki farklılığın giderilmesi öngörülmektedir (Rowley, 1996 : 7).

Bilimsel bilgiye en çok ihtiyaç duyulan merkezlerin başında üniversiteler gelmektedir. Üniversitelerin bilgi gereksinimleri ise üniversite kütüphaneleri aracılığı ile sağlanır. Bilgiyi araştırıcıların hizmetine sunan üniversite kütüphanelerinin birçok sorunu vardır. Bizce sorunların temelinde de bibliyografik

denetlemeye ilişkin sorunlardır. Çünkü bilgi nerede, ne zaman, kim tarafından üretildiği belirlenip düzenlenirse iletilebilir. Aksi takdir de bilgiye ulaşmak mümkün değildir. İşte biz bu düşünceden yola çıkarak çalışmamızda Ankara'daki üniversite kütüphanelerindeki bilginin düzenlenmesinde var olan sorunları tespit etmek ve çözüm önerileri öne sürmek amaçlanmaktadır. Yapılan bu çalışma ile kataloglama konusundaki literatüre katkı sağlanılması düşünülmektedir.

1.3.KAPSAM

Türkiye'deki tüm üniversite kütüphanelerinin kataloglama sorunlarını bilimsel bir bakışla yüksek lisans tezi kapsamında incelenebilmesi güçtür. Bu nedenle biz araştırmamızda Ankara'daki üniversite kütüphanelerindeki kataloglama sorunlarını saptayıp çözümler üretmeye çalışacağız.

Ankara'da bulunan Ankara Üniversitesi merkez ve fakülte kütüphaneleri ile diğer üniversitelerin merkez kütüphanelerinin kataloglama bölümleri araştırma kapsamı içine alınmıştır. Kütüphanelerin seçiminde ise bu üniversite kütüphanelerinin örgütlenmesini tamamlanması ve verdikleri hizmetler esas alınmıştır. Araştırma yapdığımız üniversite ve fakülte kütüphaneleri şunlardır:

1. Ankara Üniversitesi Muhlis Erkmen (Merkez) Kütüphanesi
2. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi
3. Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi
4. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi
5. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi
6. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Kütüphanesi
7. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi
8. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
9. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Kütüphanesi

10.Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Kütüphanesi

11.Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi

12.Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kütüphanesi

13.Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Kütüphanesi

14.Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Kütüphanesi

15. Başkent Üniversitesi Kütüphanesi

16.Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi

17.Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

18.Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampusü Kütüphanesi

19.Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi

20.Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

1.4.YÖNTEM

Araştırmada, ele alınan konu ile ilgili, geriye dönük yapılan çalışmalara ilişkin belgeleri belirlemek için literatür taraması yapılmış, kataloglama ve sorunlarıyla ilgili inceleme, tanımlama ve açıklamalar için betimleme yöntemi kulanılmıştır.

Betimleme yöntemi; mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlararası etkileşimi açıklamayı hedef almaktadır. Bu şekilde araştırma konusu ile ilgili mevcut durum nedir? Neredeyiz? Ne yapmak istiyoruz? Nereye, hangi yöne gitmeliyiz? Oraya nasıl gideriz? gibi sorulara, mevcut zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak cevap bulunulmaya çalışılmaktadır (Kaptan, 1993:61).

Araştırmanın amacına yönelik olarak basılı literatür incelemelerinin yanında, Internet de kullanılmıştır.

Araştırmanın konusu kapsamında, Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde kataloglama yapan sorumlu ve katalogculara uygulamadaki sorunları saptamak için anket düzenlenmiştir. Düzenlenen anket için pilot bölge olarak kapsamda da belirttiğimiz üzere Ankara'daki üniversite kütüphaneleri seçilmiştir.

Anketin hazırlama ve uygulama aşamasında kullanılan yöntem ve teknikler sırasıyla şöyledir: Pilot bölge olarak belirlenen üniversitelere ilişkin evren ve örneklem çekim yöntemi, anket formu düzeni, anket formunun hazırlanma ve uygulama aşamaları, verilerin analizi ve elde edilen verilerin güvenirlik ve geçerliliğinin hesaplanmasında kullanılan istatistiksel yöntemler şeklindedir.

1.5.EVREN

"Herhangi bir araştırma ya da gözlem alanına giren obje ve bireylerin tümüne evren denir. Evren, tam olarak betimlenmiş bireyler ya da gözlemler grubudur. Başka bir deyişle, incelemek istenen birimlerin meydana getirdiği, gözlenebilir ortak karekteristiklere sahip objelerin oluşturduğu, belli bir kurala uyan öğelerden oluşmuş topluluğa evren denir. Evren araştırma kapsamına giren gruptur. Verilerin elde edilişi yönünde evren, mevcut olan örneklemin seçildiği gruptur" (Kaptan, 1993: 116).

Bu araştırmanın evreni Ankara'daki Ankara Üniversitesi Merkez ve Fakülte Kütüphaneleri, Bilkent, Başkent, ODTÜ, Hacettepe Tıp ve Beytepe kütüphaneleri oluşturmaktadır.

1.6.ÖRNEKLEM

"Var olan evrenden, onu temsil edebilecek bir parça seçme işine örnekleme denir. Örneklem bir bakıma, bir bütünün kendi içinde seçilen bir parça ile temsil edilmesi ya da herhangi bir evrenden belli yolla seçilmiş daha küçük sayıdaki obje ve bireylerin oluşturduğu grup şeklinde tanımlanabilir" (Kaptan, 1993:118).

Araştırmamızda örneklem grubumuz Ankara'daki dört devlet üniversitesi (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi) ve iki vakıf üniversitesindeki (Başkent ve Bilkent Üniversiteleri) kataloglama bölümlerinde çalışan, kataloglama bölüm sorumluları ve kataloglama yapan 55 katalogcudur.

1.7.ANKET FORMU

Ankette dokuzu açık uçlu olmak üzere toplam 44 soru sorulmuştur. Sorular sınıflama ve sıralama ölçeklerine göre hazırlanmıştır. Anket, sorularının işlerliğini test etmek ve önerileri almak için öncelikle bir pilot proje olarak denenmiştir. Pilot anket, hedef kitleye elden dağıtılmış cevapları ve tepkilerine göre sorular tekrar hazırlanmıştır.

Öneriler doğrultusunda, işlerliği kanıtlanan sorulardan hazırlanan son anket formu, adı geçen üniversite kütüphanelerin kataloglama bölümlerinde elden dağıtılarak, yüzyüze görüşmeler şeklinde uygulanmıştır.

Anketi uygulamamızın amacı, elde edilen verilerle, Ankara'daki üniversite kütüphanelerindeki kataloglama sorunlarını saptayıp, çözüm önerileri ortaya koyup bu örneklemden yola çıkarak Türkiye genelinde neler yapılabiliri tartışmaya açmaktır.

1.8.VERİLERİN ANALİZİ

Ankete gelen cevapların öncelikle kod planı çıkarılmıştır. Daha sonra bu veriler, "Microsoft İstatistik Programı"na girilerek, anketteki her bir soruya karşılık, verilerin istatistiksel sonuçları, yüzdeleri vb. alınmış ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.9.HİPOTEZ

Ülkemizde kataloglama çalışmalarının bireysellikten kurtulamadığı görüşünden hareketle bu çalışmada şu hipotez üzerinde durulacaktır:

"Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde kataloglama konusunda sorunlar vardır." Sorunlar, merkezi bir kataloglama örgütünün olmamasından, işbirliğine gidilmemesinden, bütçeden, personelden, yazılımdan, donanımdan, yönetimden, eğitimden, yardımcı eserlerin olmayışından ve teknolojik imkanlardan yeterince yararlanılamamasından kaynaklanmaktadır.

1.10.KAYNAKLAR

Araştırma için öncelikle yabancı ve Türkçe literatür taraması yapılmıştır. Bu konudaki literatür için; Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimleri ile ilgili çeşitli CD-ROM veri tabanları (LISA- Library and Information Science Abstracts, Library Literature vb.) çevrimiçi bilgi merkezleri (DAILOG) ve Milli Kütüphanenin Web sayfasında yayınladığı Milli Kütüphane'ye Gelen Kütüphanecilikle İlgili Yabancı Dergiler başlığındaki dergilerin içindekiler sayfaları sürekli takip edilmiştir. Söz konusu dergiler şunlardır:

1-Information Technology and Libraries

2-The International Information and Library Review

3-The Journal of Academic Librarianship

4-Journal of Documentation

5-Journal of Education for Library and Information Science

6-Librarian's World

7-Library Administration and Management

8-The Library Association Record

9-Library Hi Tech

10-Library Journal

11-Library Literature

12-Library Management

13-The Library Quarterly

14-Library Resources and Technical Services

15-Library Trends

16-Libri

17-New Library World

18-Journal of Information Technology

19-Journal of The American Society For Information Science

20-Information Development

21-International Journal of Legal Information

Yine konumuzla ilgili Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde aşağıdaki dergiler taranmıştır.

- Liber Quarterly
- Journal ıf Management Information Sytems
- IFLA Journal
- Journal of the American Society for Information Science
- OCLC systems and Services
- Journal of the Society for Information Sicence

- Information processing and Management
- Information Services an Use
- The Journal of Academic Librarianship

Türkçe literatür için başvurulan kaynaklar Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Türkiye Bibliyografyası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi ve özellikle Türk Kütüphaneciliği dergisi olmuştur.

Araştırmada aynı zamanda, üniversitelerin Internet üzerinden sunduğu kütüphane katalogları örnek olarak, ilgili üniversitelerin kütüphane web sitelerindeki katalogları incelenmiş ve bu sitelerle ilgili bilgiler araştırmanın çeşitli bölümlerinde kullanılmıştır.

1.11.KATALOGLAMA TERMİNOLOJİSİ

Alfabetik katalog : Girişlerin alfabetik olarak düzenlendiği katalogdur. Çoğunlukla yazar, eser adı ve konu girişlerini içerir. Aynı zamanda sözlük katalogda denir.

Anahtar sözcük (Keyword) : Bir belgede tartışılan konuyu belirleyen sözcük. Eğer tek terimden oluşuyorsa, bir dizin terimini tanımlamak için kullanılır.

Bibliyografik veritabanı : Basılı literatüre ait aktarmaları ve bazen de özleri içeren veritabanı. Böyle veritabanları mevcut literatürün nelerden oluştuğunu gösterir.

Bibliyografya : Konu ya da yayım yeri gibi bazı özelliklerle kapsamı sınırlanmış materyal veya belgeler listesi. Bibliyograflar basılı olabilir ya da bilgisayar veritabanları olarak tutulur.

Bölünmüş katalog : İki veya daha fazla kısımdan oluşan katalog. Genellikle,

yazar/eseradı/ek girişler ve ayrı bir konu kataloğu halindedir.

Çevrim içi bilgi erişim sistemi (Online information retrieval system) : Uzak bir terminaldeki kullanıcının bir bilgisayar sistemine yüklenmiş veritabanlarını kullanmasını sağlayan sistem.

Çevrim içi tarama hizmeti (Online search service) : Çevrim içi sistem satıcıları, merkez veya çevrimiçi hizmet sunucuları olarak da bilinen bu hizmet, veritatabanlarını bilgisayara yüklemek ve çok sayıda uzak terminalden tarama yapılabilemesini sağlayıcı düzenlemeleri gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Ek giriş : Temel girişe ek olarak yapılmış olan giriş. Ek girişler, ortak yazarlara editör ve derleyenlere, çevirmenlere, eseradlarına, dizilere ve konulara çıkarılabilir.

Katalog :Belli bir kütüphanenin veya kütüphaneler grubunun mevcudunu gösteren liste.

Kataloglama : Bir eseri bibliyografik olarak tanımlayıp, yer numarası verme işlemi. Temel girişi,eseri tanımlamayı , ek girişler, konu girişleri çıkarmayı ve yer numarası vermeyi içerir.

Konu kataloglaması : Bir eserin konusunu saptayan ve konu başlıkları ile sınıflama numarasının seçilmesiyle ilgili olan kataloglama işlemi.

MARC kayıt formatı: Makinece okunabilen katalog kayıtları için kullanılan özel bir kayıt formatı

Notasyon : Numara ve/veya harf sisteminin sınıflandırma şemasını temsil etmesi. Karışık notasyon iki veya daha çok sembol, ya harf, ya da sayı kullanılır. (Yani : Harfler ve sayılar). Saf notasyon sadece tek tür sembol, ya da sayı kullanılır.

OPAC: (Online Public Access Catalog) Kütüphane kullanıcılarının, bir kütüphanenin online bibliyografik veritabanını, kütüphane personelinin yardımı olmaksızın, çeşitli erişim uçları (yazar, eseradı, konu, anahtar kelime, sınıflama numarası vb.) aracılığı ile kullanabildiği bilgisayara dayalı kütüphane kataloğu.

Sözlük katalog : Bütün girişlerin -yazar,eser adı, ek giriş ve konu girişlerinin - tek bir alfabetik düzende tutulduğu katalog.

Teknik hizmetler : Materyallerin okuyucu kullanımına sunulmasını sağlamak üzere bir kütüphanede yapılan işler.

Tanımlayıcı kataloglama: Bir eseri tanımlayan, temel girişi saptayan ve ek girişleri seçen kataloglama işlemi.

II. BÖLÜM -KATALOG VE KATALOGLAMA

2.1.KATALOG TANIMLARI

Katalog terimi değişik bilim adamları tarafından farklı kaynaklarda oldukça fazla tanımlanmıştır. Bu bölümde tanımlardan bazılarını vermeye çalışacağız. Örneğin; Katalog, kütüphanecilik ve bilgi bilim alanında önemli bir kaynak olan Harrod's Librarians Glossary'de şöyle tanımlanmaktadır: " Kitapların ve kitap dışı materyallerin listesi ya da bazı kesin kurallara göre düzenlenmiş listelerdir. Kataloglar, koleksiyonların kaynaklarını, kütüphaneyi ya da kütüphaneler grubunu kaydeder ve gösterir" (Harrod, 1995 :110).

Türkiye'de bilimsel anlamda ilk kütüphanecilik eğitimini başlatan Adnan Ötüken kataloğu ise şöyle tanımlamıştır: "Katalog kelimesi eski Yunanca'dan alınmıştır. Her şeyden önce kitap listesi, bibliyotekte (kütüphanede) mevcut kitapların adlarını sıralayan liste anlamına gelir. Katalogların tarihi kütüphaneler kadar eskidir. Katalog belirli bir takım kurallar göz önünde tutularak meydana getirilmeli, yani bir esasa dayandırılmalıdır. Mükemmel bir katalog okuyucular için olduğu kadar kütüphane idaresi içinde şarttır. İyi bir katalog sayesinde, kurumu idare edenler kütüphanede ne gibi eserlere ihtiyaç olduğunu daha kolaylıkla tespit edebilir. Eserin ikinci defa satın alınmasına ve kütüphanenin lüzumsuz eserlerle dolmasına engel olurlar" (Ötüken, 1947 : 78).

Katalog konusunda bir başka tanım ise şöyledir: "Katalog; bir kütüphanedeki materyallerin ya da geleneksel olarak kaynakların girişlerini sistematik bir sırada düzenleyerek veren bir listedir." (Rowley, 1996 : 6).

Yurdadoğ Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü'nde kataloğu şöyle tanımlamıştır: "Belli bir plana göre düzenlenmiş liste. Kütüphanedeki tüm gereçlerin kaynakçasal kimlikleri ve konuları bakımından tanıtmak, arandıklarında bulunmalarını sağlamak üzere yer numaraları da belirtilerek hazırlanmış kitap, defter ya da fiş vb. oluşan bütün" (Yurdadoğ, 1974:36).

Katalog, bibliyografyadan ayrılır. Katalog belli bir düzene göre sıralanmıştır ve kütüphane materyallerine yaklaşım ortamları verir. Katalog; bir kütüphanedeki materyallerin belli bir plana göre düzenlenmiş listesidir. Kataloglar, kütüphane materyalini tanımlar ve ulaşımını sağlar. Ayrıca, bibliyografik denetimin önemli unsurlarından birisidir.

Konuyla ilgili diğer iki tanımda şöyledir; "Katalog, bellekli bir kütüphanenin veya kütüphaneler grubunun mevcudunu gösteren listedir"(Bloomberg ve Evans, 1989: 153). "Katalog bir listedir. Bibliyografyalardan ayrımı Kütüphanelerde bulunan yayın ya da belgelerin yerini göstermesidir. Kütüphane katalogları eldeki yayın kimliğini niteleyerek o yayın üstüne bilgi verirler. Bu bilgiye bibliyografik tanım denir"(Keseroğlu, 1994 : VIII).

2.2.KATALOĞUN AMAÇ VE İŞLEVLERİ

Kataloglama işleminin en önemli ürünü olan kataloglar, bir kütüphanenin anahtarıdır. Çünkü orta büyüklükteki bir kütüphaneyi bile katalog olmadan kullanmak çok güç olacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak Charles Ammi Cutter, 1876 yılının başlarında bir kataloğun amaçlarını tanımlamıştır. Amaçlar geniş anlamda yorumlandığında bilgi düzenleme araçlarının her hangi birine uygulanabilir. Cutter kataloğun amaçlarını şöyle sıralamıştır:

1. Bir kişinin yazarını veya eser adını veya konusunu bildiği bir belgeyi bulmasını sağlamak.
2. Kütüphanenin belirli bir yazar, belirli bir konu (ve ilişkili konular) ile ilgili belirli bir literatür türündeki (biçimdeki) varlığını göstermek.
3. Belge seçiminde basım kaydına göre (bibliyografik olarak) niteliğine ve edebi konusuna yardımcı olmak (Rowley, 1996 : 13).

Cutter'ın amaçlarını biraz açarsak;

1. Amaç: Kullanıcının katalog ya da dizinlere getirmiş olabileceği bilgi parçalarından belgelerin tanımlanması ve yerinin belirlenmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Kullanıcı kataloglanmış ya da dizinlenmiş belgelerle ilgili olarak yeterli ayrıntılara sahip olmalı ve böylece bunların erişim aracında bulunan bilgiyle çakışıp, çakışmadığına karar verebilmelidir.
2. Amaç: Kütüphane dermesinin kaydını tutmaya yönelik olduğu kadar, kütüphane kullanıcılarının, varlığını bilmedikleri belgeleri bulmalarına yardımcı olmakla da ilgilidir. Bir katalog, dermenin kapsamını göstermeli ve onun niteliğinin yazar, konu ve şekil olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.
3. Amaç: Öncelikle dizin katalog ya da veri tabanının nitelenmesi ile elde edilir. Niteleme eser adı, basım kaydı, yayımcı ve sayfalama gibi ayrıntıları vermek suretiyle belgeyi diğerlerinden ayırarak ve bu belgenin konu ya da kalite gibi niteliklerini göstererek uygun ve yararlı olup olmadığını karar vermesinde kullanıcıya yardımcı olur.

1961'de modern kataloglama kurallarında kullanılan ilkelerinin yeniden düzenlenmesi sırasında (Paris ilkeleri) Cutter'in düşüncesinin sağlamlığı bir kez daha belgelenmiştir (Bloomberg, 1996).

On binlerce esere sahip kütüphanelerde görevli memurlar, ne kadar bilgili, yetenekli ve iyi niyetli olurlarsa olsunlar, insan beyninin bilgileri saklama kabiliyetinin sınırlı olması nedeniyle, okuyucular tarafından aranılan çeşitli bilgilerin hangi kaynaklardan sağlanabileceğini, ayrıca kütüphanede hangi yazarın hangi kitaplarının bulunduğunu ve belirli bir konuda mevcut tüm kitapların adlarını bilmeleri beklenemez. Bütün bunların bilinebileceği düşünülse de istenilen bir kitabın bulunabilmesi için, belki de saatlerce aramak gerekecektir. İşte bu zorluğu ortadan kaldırmak üzere bir takım kolaylıklar düşünülmüş ve olanaklar araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda bulunan araçlardan en yararlısı kuşkusuz, kataloglardır. Bu araç sayesinde bir okuyucu, hiç bir görevliye başvurmadan kütüphanede aradığı addaki kitabın ve bu kitabın çeşitli basımlarının bulunup bulunmadığını, belirli bir yazarın hangi kitaplarının bulunduğunu ya da belirli bir konuda var olan kitapların adlarını kısa sürede saptayabilmelidir. Kullanıcı

ayrıca kataloglardan, aradığı kitapların derme içindeki yerlerini öğrenebilmelidir. Bu durumda, okuyucu hizmetinde görevli memura, yalnızca okuyucunun yazdığı yer numarasına bakıp kitabı çıkarma ve okuyucuya verme işi kalacaktır. Bir kaç saatlik işi bir iki dakika gibi kısa süreye indiren kataloglar sayesinde kütüphaneciler, gereksiz çalışmalardan kurtulmuş ve okuyucuya başvuru hizmeti için daha fazla zaman ayırabilme olanağına kavuşabilir.

Sözünü ettiğimiz bu büyük kolaylık, elbette ki, hatasız ve eksiksiz olarak hazırlanmış kataloglarla gerçekleşecektir. Yoksa kitabın niteliklerini tam olarak belirtmeyen ya da daha kötüsü, yanlış bilgi veren kataloglar kütüphane memurlarının işini kolaylaştıracağına aksine zorlaştırır. Okuyucunun da derme hakkında doğru ve yeterli bilgi edinmesi mümkün olmaz. Katalogların kusursuz olması için önce kaynaklarla ilgili bilgilerin doğru ve eksiksiz olarak verilmesi, sonra da her kaynak için hazırlanmış katalog birimlerinin belirli bir düzene göre hatasız olarak hazırlanması gerekir (Hakbilen, 1984 : 158).

Sonuç olarak, kataloğun amaç ve işlevlerini maddeler halinde sıralarsak;

a)Belli bir esere kütüphanenin sahip olup olmadığını belirtmek.

b) Kütüphanenin belli bir yazarın hangi eserlerine sahip olduğunu belirtmek.

c) Kütüphanenin bir eserin hangi basımlarına sahip olduğunu belirtmeli.

ç) Kütüphanenin bir konuda hangi eserlere sahip olduğunu göstermeli.

2.3.KATALOĞUN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

1) Katalog ilk önce güncel olmalıdır. Kütüphane dermesinde bulunan her hangi bir anda bulunan tüm materyalleri belirtmelidir.
2) Katalog esnek sahip olmalıdır. Kütüphane dermesine giren kayıtları, kolayca kataloğa yerleştirilmeli ve her hangi bir nedenle katalogdan çıkarılması gereken kayıtlar kolayca çıkarılmalıdır. Yanlış yapılan işlemler için kolayca düzeltme yapılabilmelidir.

3) Katalogda fişler veya erişim noktaları kolayca bulunabilmelidir. Fiş katalog veya kitap katalog çok büyüdüğü zaman güçlükler başlar, OPAC' da böyle bir güçlük çekilmez.

4) Katalog kolaylıkla oluşturulabilmeli ve sürdürülmesi ekonomik olmalıdır.

5) Katalog mantıken birbirine bağlı öğeleri biraraya getirmelidir. Aynı katalogdaki eserler aynı eserlerin bütününü bir araya getirmelidir.

6) Katalog, toplu hatta taşınabilir, tek parça olmalıdır (Salgır, 1961 : 132).

2.4.KATALOG TÜRLERİ

2.4.1.Biçim Yönünden

a) Defter Katalog : Materyallerin bir deftere, elle ayrıntısız ve alfabetik düzende yazıldığı katalog.

b) Kitap Katalog : Basım yoluyla veya başka bir teknikle çoğaltılan bibliyografik kayıtların bir kitap haline getirildiği katalog. Bengü Üçok "Kitap Kataloglar" başlıklı makalesinde, bu katalogları "Geniş anlamıyla yayınevi kataloglarını, birden fazla kütüphanenin muhtevasını gösteren toplu katalogları, özel koleksiyonların kataloglarını ve kitap halinde basılmış kütüphane kataloglarını akla getirir." (Üçok, 1971 : 211) biçiminde açıklamıştır.

c) Demet Katalog : her birinde tek bir eserin bibliyografik kimliğinin ve kütüphanedeki yer numarasının yazılı olduğu kayıtların belli düzende ve aralarına yenileri eklenebilecek biçimde küçük dosyalara yerleştirildiği katalog.

d) Fiş katalog : Bu katalog türü, üzerinde bibliyografik bilgi ve erişim ucu hizmeti gören değişik türde başlıklar taşıyan 7.5 X 12.5 cm. boyutundaki bağımsız fişlerin katalog çekmecesine, genellikle alfabetik düzende yerleştirilmesiyle oluşturulmaktadır(Subaşıoğlu, 1997 : 2).

e) Mikroform Katalog : Katalog kayıtlarının ancak büyütmeli özel aygıtlarla okunabilen mikrofilm, mikrofiş, mikrokart vb. ortamlara kaydedilmesi ile oluşan katalog.

f) Bilgisayara Dayalı Katalog : Kütüphane materyallerinnin bilgisayara kaydedildiği ve terminaller aracılığı ile kullanıcıya sunulduğu katalog.

2.4.2.Düzenleniş Yönünden

a) Sözlük Katalog : Temel fiş ve tüm ek fişlerin tek bir alfabetik düzende yer aldığı katalog. Yazar, eser adı ve alfabetik konu girişlerinin bir arada ve tek bir sıralandığı katalogdur. Tüm başlıklar alfabetik sözcüklerden oluştukları için girişleri başlıkları özelliklerine bakmadan bir arada dizinlemek olanaklıdır (Rowley, 1996 : 7).

b) Bölünmüş Katalog : Sözlük kataloğun 2 veya daha çok parçaya bölünmesiyle oluşan (Örnek: Eser adı, yazar adı, konu)katalog. Kütüphanelerde yaygın olarak kullanılan bu katalog türlerini biraz açalım.

1) Yazar katalogları : Erişim noktaları olarak yazar adı girişlerini kapsar. Yazarlar, kişiler ya da tüzel kişilerdir; yazar terimi eseri kaleme alanlar, resimleyenler, icra edenler, yapımcılar, çevirenler ya da eserin yapımında zihinsel ya da sanatsal sorumluluğu bulunanları kapsayacak şekilde geniş tutulmuştur.

2) Eser adı katalogları : Eser adlarının erişim noktaları olarak kullanıldığı girişleri içerir. Bazı kütüphaneler ve enformasyon bilimleri, dizinlenen her materyal için eser adı girişleri yaparlarsa da, diğer durumlarda eser adı girişleri yalnızca bir kısım materyal için kullanılır.

3) Yazar / Eser adı katalogları : Hem eser, hem de yazar adı girişlerini kapsar. Eser ve yazar adları alfabetik olarak düzenlendiğinden, yazar adlarının ve eser adlarının tek bir dizinleme sırasında birbiri arasına yerleştirmesi kolaydır.

c) Sınıflanmış Katalog : Bazı sınıflama sistemleri uyarınca düzenlenmiş ve esere konu yoluyla ulaşımı sağlayan katalog. Belgelerin konularının erişim noktaları olarak dizinlendiği bir göstergeye sahiptir. Girişler, uygun bir sistematik düzende yapılır. Konu kataloglarının birbirlerinden oldukça farklı iki türü vardır:

1) Alfabetik konu katalogları: Belgenin konu kapsamını özetlemek için tasarlanmış sözcük ya da dizin terimlerinden (Örnek : Araçlar, Avukatlar, vb.) oluşan erişim noktalarına sahiptir. Bilgisayarlı olmayan bir katalogda bu girişler konu başlığına göre alfabetik olarak düzenlenir.

2) Sınıflanmış konu katalogları : Bir sınıflama sisteminden alınmış sınıflama sembolleri (Örnek : 682.9 ya da QC 275, vb.) olan erişim noktalarına sahiptir. Bir sınıflama sisteminde her konuya, o konuyu temsil etmek üzere kullanılan bir notasyon parçası ayrılmıştır. Başlıklar, uygun olduğu durumlarda notasyonların dizim sırasına göre, örneğin harfler için alfabetik, sayılar için sayısal olarak düzenlenecektir (Rowley, 1996 : 7).

2.4.3.Kullanım Yönünden

a) Genel Katalog : Kütüphanenin tüm dermesine; hem kullanıcıların, hem de personelin ulaşmasını sağlayan katalog.

b) Yardımcı Katalog : Kütüphane servislerinde bulunan ve sadece o bölüm veya servisin koleksiyonunu yansıtan katalog.

c) Resmi Katalog : Kütüphane personelinin, kütüphane işlemlerini yürütmek için yararlandığı ve bu amaçla oluşturulan, kullanıcının yararlanamadığı katalog.

d) Toplu Katalog : Birden çok kütüphanenin koleksiyonunu yansıtan araştırmacılar için büyük kolaylık sağlayan katalog.

2.5.KATALOGLAMA TANIMLARI

Kütüphane materyallerine ait tanıtıcı bilgilerin önceden belirlenen kurallara göre kaydedilmesi işlemidir. Kataloglama, eserlerin sınıflama ve konu başlıklarının belirlenmesi de dahil, bir kataloğun hazırlanması ve sürdürülmesine ilişkin tüm işlemleri kapsar.

Kataloglamanın diğer bir tanımı: "I. Kütüphanedeki gereçlerin tümünü aradığında bulunması ve ne olduğunun bilinmesi amacıyla, belli bir sıraya yer numarası, kaynakçasal kimliği ve konusuyla birlikte kitap, defter kağıt, fişe ya da elektronik ortama kayıt etme. II. Kütüphane dermesinde yer alan her türlü gerecin kaynakçasal kimliğinin belirli bir kural gereğince saptanması" (Yurdadoğ, 1974 : 36).

Kataloglama, bir eser için bibliyografik kayıt hazırlama ve yer numarası verme işlemidir. Kataloglamanın amacı, kütüphane kullanıcılarına, kütüphanenin mevcudu ve her eserin yerini bildirmekte yardımcı olmaktır. Bu yüzden, okuyucu kataloğu, genellikle "Tanımlayıcı katloglama" ve "Konu kataloglaması" diye bilinen işlemlerle sağlanan materyelin tanımlanması ve yerinin tesbiti için gerekli olan bilgiyi içermelidir. Tanımlayıcı kataloglama, bir eserin kimliğini tanımlama yoluyla sağlar; "Temel girişi" tesbit eder ve bazı "Ek girişleri" ilave eder. Konu kataloglaması, "Konu başlıkları" ve "Tek yer numarası" vermekle yapılır.

Süregelen "Bilgi patlaması" ve elektronik iletişimin yeni şekilleri kütüphanelere yeni sorunlar ve uğraşlar verdiği sürece kataloglama işlemi, sadece kitaplarla sınırlanamaz. Halen, orta büyüklükte tipik bir kütüphanenin koleksiyonu, kitaplar, dergiler, gazeteler, haritalar, notalar, mikroformlar, filmler, film şeritleri, bilgi kütükleri, resimler, üç boyutlu cisimler ve video bandlardan oluşmaktadır (Bloomberg-Evans,1989 : 151).

2.6. KATALOGLAMANIN AMACI VE İŞLEVLERİ

Birbirine benzer ya da aynı olan belgelerle işlem yaparken bir tutarlılığa gerek duyulduğu kabul edildiğinde, böyle bir tutarlılığın nasıl sağlanacağını göstermek üzere bir takım düzenlemeler ve kurallar konulma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu tür kuralların bulunması durumunda her belge tek tek değerlendirilecek ve tutarsızlıklar kaçınılmaz olacaktır. Bir kataloglama kuralı, kataloglarda tutarsızlık ve tekrarlardan kaçınmak amacıyla yasa ve kuralların sistematik bir düzenlemesidir (Rowley, 1996 : 86).

Kataloglamanın amacı; kütüphane kullanıcılarına, kütüphanenin mevcudu ve her eserin yerini bildirmekte yardımcı olmaktadır. Bu yüzden okuyucu kataloğu, genellikle " Tanımlayıcı kataloglama" ve "Konu kataloglaması" diye bilinen işlemlerle sağlanan materyalin tanımlanması ve yerinin tesbiti için gerekli olan bilgiyi içermelidir. Tanımlayıcı kataloglama bir eserin kimliğini tanımlama yoluyla sağlar; "Temel girişi" tesbit eder ve "Tek yer numarası" vermekle yapılır (Atılgan,1992 : 34).

Katalog : Bir kütüphanedeki materyallerin ya da geleneksel olarak kaynakların girişlerini sistematik bir sırada düzenleyerek veren bir listedir. Bir katalog kart katalog, mikrofilm kataloğu ya da bir bilgisayar veritabanı olarak geliştirilebilir olmalıdır(Rowley, 1996 : 6).

Kataloglamanın yanlışsız, hızlı ve herkes tarafından anlaşılabilir olması, ondan geniş bir kullanıcı kitlesinin yararlanmasını sağlamalıdır. Kataloglamanın diğer bir deyişle bibliyografik kayıtların içeriğini belirlemeden önce bibliyografik kayıt ne demektir, açıklamada yarar görüyoruz.

Bibliyografik kayıt terimi, niteleme, kimlikleme veya bilgi içeriği olan herhangi bir fiziki birime erişim için kullanılabilen tüm alan ve öğeler (Örneğin, kişi veya tüzel kuruluş adları, başlıklar, basın-yayın, sınıflama sembolleri, gibi.) için kullanılır (Anderson, 1980 : 244).

Bibliyografik denetimi Hickey şöyle tanımlamıştır: Tekrar elde edilebilirliğini gerçekleştirmek üzere her tür materyalin kimliklenmesi için düzenlenmiş tüm işlemlerdir (Hickey, 1980 : 234). Günümüzde yayın, tür olarak basılı materyal dışında çok çeşitlilik göstermektedir. Bibliyografik kayıtlarla denetlenecek olan, hangi biçimde üretilmiş, olursa olsun kayıtlı tüm bilgidir. Bibliyografik denetimde literatürü sağlama, yönetim ve iletişim amaçlanmaktadır. Bibliyografik denetimde, denetim ve bibliyografik bilginin değişimi söz konusudur (Baydur, 1983 : 2).

İnsanlığa ait bilimlere katkısı olan her tür basılmış, yayınlanmış, hatta gör-işit araçları ile ilgili gereçlerin etkin ve örgütlenmiş sınıflandırılması ve kayıtlanmasına bibliyografik denetim denir (Sanalan, 1977 : 13). Bibliyografik denetimin amacı ise dokümanların veya bilgiyi çeşitli düzeylerdeki hizmetlerle kullanıcıya sunulmasıdır. Bunun için de kayıtların süratli ve doğru olarak tutulması ve en hızlı bir şekilde kullanıcıya yansıtılması gereklidir. Bibliyografik denetimde üretilen bibliyografik kayıtlarla bilgi birikimi, bütünüyle gerçekleşe bilmektedir. Bibliyografik denetim belge içindeki bilgi ile ilgilendiği sürece bilgi erişimi bir ölçüde sağlamaktadır (Atılgan, 1992 : 30).

Tüm bunlara dayalı olarak kataloglamanın işlevlerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Kütüphane materyallerine niteleyici ait bilgi sağlamak.
2) Kütüphane materyallerine erişim sağlamak.
3) Kütüphane dermesinin içeriğini göstermek. Kütüphane dermesinin toplu olarak okuyucuya sunulması sağlamak.
4) Belli konuda hangi eserlerin olduğunu okuyucuya duyurabilmek.

2.7.KATALOGLAMA KURALLARI VE GEREKLİLİĞİ

Bilgiye ulaşabilmek için bilginin yer aldığı belgenin belirli ilke ve kurallara göre niteleyici kaydının yapılması gerekir. Bu da ancak önceden belirlenmiş kataloglama kuralları ile gerçekleşir (Atılgan, 1992 : 32). Kataloglama kuralları ise; Kütüphanelerin kataloglama işlem ve uygulamalarında birlik ve standart sağlamak amacıyla belirlenmiş ve yürürlüğe konmuş standartlardır. Onlar Panizzi'nin XIX yüzyılın ortalarındaki ilk derlemesi ile başlayan uzun ve sabırlı deneyimlerin, araştırmaların verimi olarak gelişmiş ve günümüzdeki milletlerarası boyutlara kavuşmuştur. Gerçekten, başlangıçta kişisel, sonraları milli düzeydeki çalışmalarla oluşturulan kataloglama kuralları, günümüzde oluşumunu bütün dünya ülkelerinin katkıda bulunduğu bir nitelik kazanmıştır. Çünkü onların dayandığı ilkeler milletlerarası çalışmalar ve kararlarla belirlendiği gibi, kuralların kendileri de milletlerarası kimlikteki uzmanlarca oluşturulup yürürlüğe konulmuştur (Sefercioğlu, 1995 : 414).

Kataloglama kuralları, kataloglama da nitelemenin ve erişim uçlarını oluşturacak giriş başlıklarının nasıl yapılacağına ilişkin esasları belirler ve niteleme bilgilerinin hangi sıra ve biçimde kaydedilmesi gerektiğini gösterirler. Başlıkların oluşturulmasına ilişkin kurallar uyarınca belirlenen temel ve ek girişlerin, bibliyografik kaydın "izleme" bilgilerinin (Fiş katalog kullanan kütüphanelerde) fişin ön veya arka yüzüne yan yana mı, yoksa alt alta mı yazılacağı; girişlerin başlıkta olacağını gösteren kurallara dayanır (Sefercioğlu, 1995 : 421).

Kataloglama kuralları, işlemleri belli esaslara bağlayan ve işlemleri belli ilkelere göre yürütülmesine yardımcı olan kurallardır. Kataloglama bir eser için bibliyografik kayıt hazırlama ve yer numarası verme işlemidir.

Kataloglama ilke ve kuralarının belirlenmesi ile işlemlerde standartlaşma sağlanarak gereksiz tekrarlar önlenir. Yine bu şekilde; bir yayının kataloglanmasında yer, zaman ve katalogcular açısından farklılıklar olsa bile, işlemler sırasında aynı kuralların uygulanması ile aynı sonucu ulaşım sağlamaktadır.

Bu kurallarla işlemlerde; 1) Tek biçimlilik sağlanır.

2) Katalogcular, aynı türdeki eserler için aynı işlemleri yürütürler.

Bu suretle rotaya çıkan kataloglar verdikleri bilgiler, bu bilgilerin veriliş sırası, biçim ve içerik yönünden büyük benzerlik gösterirler. Böylece kurallar kütüphanecinin işini kolaylaştırırken bir yanda da okuyucuya büyük kolaylıklar sağlar.

Konuya uluslararası nitelikte bakarsak; bilginin kayıt edilmesinde aynı kuralların kullanılması uluslararası düzeyde tekbiçimlilik sağlayacaktır. Tek biçimlilik de uluslararası veri transferine imkan sağlayacaktır. Ayrıca Tek biçimde oluşturulan bibliyografik kayıtlar da makine ile okunabilirliği ve katalog fişlerindeki standartlaşmayı gerçekleştirecektir (Atılgan, 1992 : 34).

Uluslararası kataloglama kurallarının olmadığını bir an düşünelim: Her katalogcu, her kaynağa farklı bir kural uygulayacaktır. Bütün bilgi merkezleri farklı uygulamalar içinde olacaklardır. Bu tür karmaşa sebep olacağı gibi standartlar mesleği olan kütüphaneciği de temelden etkiler durum da olacaktır. Kurallar da bütünlük olmadığı zaman veri transferi de mümkün olmayacaktır. Bibliyografik kayıtların makineyle okunabilirliği de gerçekleşemeyecektir. Patronumuz olan kullanıcılar bu durumdan oldukça rahatsız olacaklardır. Gittikleri her bilgi merkezinde ayrı bir uygulamayla karşılaşa bilecekleri gibi çoğu zaman aradıklarını bulamayacaklardır. Kısacası bir karmaşa içinde olunacaktır.

III. BÖLÜM-KATALOGLAMANIN GELİŞME EVRELERİ

Uluslararası standart için önemini vurguladığımız kataloglama kurallarının ortaya çıkış ve gelişimini ele alırsak, şöyle bir gelişim izlediğini görürüz.

3.1.KATALOGLAMA KURALLARININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Kataloglar, kütüphane dermelerini okuyucuya açan anahtarlardır. Bu yüzden kataloglamanın ve katalogların tarihleri kütüphaneler kadar eskidir. Başından beri kataloglamanın ve katalogların gelişimi için büyük çaba ve zaman harcanmıştır (Atılgan, 1987 : 32).

Tarihte ilk katalog Hititler döneminde çivi yazısı ve hiyeroglif kullanılarak hazırlanmıştır. Asurlular döneminde kurulan bir kütüphanede ise kil tabletlerden oluşan bir koleksiyon ve yine kil tabletlerden yapılmış bir katalog vardır.

İlk önemli gelişme ise Mısır 'daki İskenderiye ve Bergama kütüphanelerinin kurulmasıyla olmuş ve ilk sistematik kataloglar oluşturulmuştur. Roma İmparatorluğundaki kataloglar ise basit envanterler niteliğindedir.

Kütüphane ve kataloğun gelişimi matbaanın bulunmasıyla hız kazanmıştır. Daha önce elle yazılan ve defter niteliğinde olan kataloglar basılarak kitap katalog halini almıştır.

İlk katalog kuralı Panizzi tarafından yapıldı. Panizzi'nin kurallarını 79 ana kural halinde toplamıştır. Sonra 91 'e çıkmıştır. Bu kurallar, yazar, eser adı başlıklarını ve nitelemeyi kapsamaktadır (Rowley, 1996 : 87). Panizzi'nin hazırladığı bu katalog kuralları daha sonrakilere öncülük yapmıştır.

1876'da Charles A. Cutter sözlük katalog kurallarını ortaya çıkarmıştır. Cutter's Rules for a Dictionary Catalog yazar, eseradı, konu ve biçim girişleri ile bu girişlerin dizimi ve nitelemesini kapsar. Eser ABD'deki yazar ve konu kataloglamasında hareket noktasını oluşturmuştur (Rowley, 1996 :88).

Kataloglamada uluslararası birliği sağlama çalışmaları 1876 da Amerikan Kütüphaneciler Derneği'nin ve 1877 yılında İngiliz Kütüphaneciler Derneğinin kuruldukları yıllara kadar dayandırılır. Bu iki dernek, kuruluşlarından hemen sonra, iki ülkedeki kütüphanecilerinin ortak kataloglama kuralları oluşturmak üzere çalışmalar yapmalarını öncülük etmişlerdir. Bu çalışmaların ilk ürünü 1908 yılında ALA (Amerikan Kütüphaneciler Derneği) tarafından Catalogouing Rules : Author and Title entries (Kataloglama kuralları: Yazar ve eser adı girişleri) adı altında yayınlandı (Sefercioğlu, 1977 : 125). Bu eserde Panizzi'nin kuralları esas alındı.

Anglo-Amerikan kuralı; Ortak Kural ve 1908 kuralı olarak farklı şekillerde tanımlanan bu kural, ABD ve İngiltere'de kataloglama uygulamalarına önemli etkilerde bulunmuştur. Bu etki yarım yüzyıldır sürmektedir. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'nın 1967'de ilk basımının yapılmasına kadar İngiltere'de ve daha az olarak da ABD'de 1908 kuralına ciddi bir rakip çıkmamıştır. Çok iyi bilinen zayıf yönlerine karşın, kural rakipsiz kalmış ve kataloglar ve bibliyografyalardaki bibliyografik kayıt üretiminde yaygın olarak kullanılmıştır.

Amacı İngilizce konuşulan ülkelerdeki uygulamalarda birlik sağlamak olan 1908 Kuralı, Library Association (İngiltere) ve American Library Association'ın ortak çabaları sonucunda ortaya çıkmıştır. 1930 yılında American Library Association ve Library Association komiteleri, 1908 kuralının yeniden düzenlenmesi konusu tartışmaya başladılar (Rowley, 1996 : 88).

İkinci Dünya savaşı yıllarında kataloglama kuralları konusunda ilginç bir gelişme göze çarpmaktadır. 1941 yılında ALA ve İngiliz Kütüphaneciler Derneği'nin işbirliği ile 1908 yılında yayınlanan eserin bir ikinci ön basımı yapılırken, Library of Congress (Kongre

Kütüphanesi) kendisinin uyguladığı kataloglama kurallarını Studies Descriptive Cataloging adı altında 1949 yılında yayınladı. Aynı ülkede iki ayrı kodun gelişmiş olması, bu konudaki işbirliği yetersizliğini ortaya koymaktaydı. İki farklı kataloglama kodunun uygulanması ve her ikisinin de yayınlanmış bulunması çeşitli tartışmalara ve büyük eleştirilere yol açtı. Tartışma ve eleştiriler bu konuda çalışma yapan kişileri işbirliğine zorladı. Bunun üzerine Amerikan Kütüphaneciler Derneği ve Kongre Kütüphanesi yetkilileri kurallarda daha çok benzerlik sağlanması yolunda çalışmalara başladılar. Bu ortak çalışma sonucunda Amerikan Kütüphaneciler Derneği ve Kongre Kütüphanesi, kataloglama kurallarını 1949 yılında yayınladı.

Çağın getirdiği bir gereklilik olan işbirliği, yine çağın sağladığı olanak ve gelişmeler sonucu uluslararası bir düzeye ulaşmıştır. ALA Cataloging for Rules for Descriptive Cataloging in the Library of Congress (Kongre Kütüphanesindeki Niteleyici Kataloglama İçin Kurallar) adları altında yayınlanan bu eserlerin dayandıkları temellerin aynı olmasına karşın, Kongre Kütüphanesi için yayınlanan eser nitelemede daha çok ayrıntıya iniyordu (Atılgan, 1987 : 35).

1949 Kuralı gerçekte 1908 kuralında yer almamış alanları kapsayan genişletilmiş bir çalışmadır. Kuralların saptanmasında yalnızca ilkelere dayanma yerine "deneyim" esas alınmıştır. 1949 Kuralı bir anlamda ilkelerin saptanmasında belirleyici ve birleştirilmiş bir biçimi olabilmiştir.

Amerikan Kütüphaneciler Derneği (ALA) 1951 yılında Kongre Kütüphanesi'nin bibliyografya ve kataloglama politikaları danışmanı Seymour Lubetzky'i davet etmiş ve özellikle tüzel yazarlar ile ilgili kuralların ve kurallardaki değişikliklerin temelini oluşturan ilke ve amaçların incelenmesini göz önünde bulundurarak, 1949 kuralının genel bir değerlendirmesini yapmasını istemiştir. Lubetzky'nin 1953 yılında yayınlanan raporu, o tarihten bu yana kabul edilen ve edilmesi beklenen katalog kurallarını belirlemeye yönelik analitik yaklaşımın temelini oluşturmuştur. Raporda sonraki kuralların oluşturulmasında etkili olan bir dizi düşünce yer almaktadır. Lubetzky özellikle göndermelerle saplanan herhangi bir düzenlemeyi içeren doğrudan erişimli kataloğun tercih edilmesi gerektiğini

öne sürmüştür. Lubetzky aynı zamanda bir kuralın temelini oluşturabilecek birtakım yazarlık koşullarını da önermiştir. Bu koşullar sonraki kurallara da yansımıştır.

ALA, Lubetzky'nin raporunu kabul ederek yeni kurallar üzerinde çalışmaya başladı. Bu arada 1951'de İngiliz Kütüphaneciler Derneği, Catalogue Code Revision Committee'yi yeniden oluşturarak konunun tekrar gündeme gelmesini sağladı. 1960'a kadar bir taslak kural oluşturulmuş ve bu tarihten itibaren İngiliz ve Amerikan Kataloglama Komiteleri yakın işbirliği içinde çalışmışlardır (Rowley, 1996 : 88).

Kataloglamada uluslararası standartlaşmayı sağlayan ilk önemli adım 1961 yılında IFLA tarafından düzenlenen "Kataloglama Prensipleri Milletlerarası Konferansı" ında atılmıştır. Bu konferansta benimsenen, kişi adlarının başlık olarak seçilmesine ve biçimlendirilmesine ilişkin ilkeler kataloglamada uluslararası birliğin sağlanması konusunda başarılı olmuştur (Sefercioğlu, 1977 : 37).

IFLA tarafından düzelenen The Council on Library Resources tarafından maddi olarak desteklenen bu konferans, Paris'teki UNESCO binasında 9-18 Ekim 1961 tarihleri arasında toplandı. Konferansa 53 ülke ve 12 uluslararası kuruluştan 105 temsilci ayrıca 22 ülkeden 96 gözlemci katıldı. Katalogcular açısından önemi büyük olan bu konferansın amacı; eser adı, yazar adı gibi kataloğa girecek temel giriş öğesinin seçilmesinde uluslararası temel ilkelerin tespit edilmesidir (Atılgan, 1987 : 37).

Kataloglamada uluslararası temel ilkelerin tespiti için yapılan Paris Konferansı'nda alınan karaları şu şekilde özetleye biliriz:

1) Kütüphanenin dermeleri arasında bulunan her çeşit basılı kütüphane materyalinin bibliyografik künyelerini içeren kataloglar, kullananlar için yeterli bir duruma getirilmelidir. Alınan bu karardan sonra gerekli görüldüğünde yazarın başka adları ve eserin başka yazarları içinde katalogda fiş bulunacağı belirtilmiştir.
2) Bir kitabın katalogda temel ve ek giriş öğelerine göre fişleri yer alırken, bunların yanında katalogdan yararlananları yönlendiren işaret fişleri de bulunmalıdır.

Birden fazla giriş öğesinin kullanılması şartı ise yazarın adı ve kitap adından ve kitaba ulaşımı sağlayacak diğer unsurlardan olmasına bağlanmıştır.

3) Yazarın bilinen adı için temel giriş, diğer adları için yöneltme yapılacağı belirtilmiştir. Eserin hazırlanmasında emeği geçenler, ikinci ve üçüncü yazarlar için ek giriş yapılırken kitap adına göre esas fiş en çok bilinen addan ya da kitap üzerinde yer alan adından yapılacağı belirlenmiş ve temel girişin yazar adından yapıldığında, kitap adından ek giriş yapılacağı kararlaştırılmıştır.

4) Standart başlık, en kullanılan ad veya adlar grubu, eser üzerindeki kitap adı ya da referans olarak kullanılan addan oluşturulmalıdır. Standart başlığın seçiminden sonra tek kişi yazarlığı üzerinde durulmuş ve tek yazarlı eserlerde temel girişin tüzel kuruluşun adından yapılacağı belirtilmiştir. Ancak tüzel kuruluşun sürekli ad değiştirmesi ve bu değişikliğin yayınlarına yansıması durumunda en son kullanılan adın kullanılması istenmektedir. Tek biçim başlıklarla ilgili olarak anayasa, kanun , antlaşma vb. eserlerin ait oldukları devletin ya da mahalli idarenin adı altında fişe alınacağı kararına varılmıştır.

5) Eserin birden çok yazar tarafından hazırlanması ve bunlardan birinin baş yazar olması durumunda temel girişin bu addan yapılacağı belirtilmiştir. Eserin iki ya da üç yazar tarafından oluşturulması durumunda temel görüş birinci yazardan yapılırken, diğerlerinden ek girişin yapılacağı, eğer eser üçten fazla yazar tarafından hazırlanmış ve baş yazar belirtilmemişse temel girişin eser adından yapılacağı kararlaştırılmıştır.

6) Eser adı altında girişin şartları olarak da şunlar belirlenmiştir: Yazarı bilinmeyen, üçten fazla yazarı olan derlenecek ortak bir ad altında yayınlanan koleksiyonlar, yazar adı yerine kitap adı ile tanınan eserler (Süreğen yayınlar vb.).

7) Kitap kategorilerinin, genellikle anonim parçalar içeren ve eser adsız ya da niteleyeci bir adla çıkarılan her kategorisi için, kelimede değişseler bile anlamlıda aynı olan sınırlı bir miktarı daha önceden yazar ve eser adı ile tanınmış olabilir. Bu kategorideki kitaplara ilişkin temel giriş kitabın bağlı olduğu kategoriyi gösteren standart biçim başlıkları altında olmalıdır.

8) Eser adı bulunmayan veya ayrıcı bir eser adından yoksun olan, fakat bir yazar adı altında kaydedilen benzer karakterli kitaplar, yazarın bir biçim alt başlığı ile izlenen adı altındaki temel girişlerine sahip olacaklardır.

9) Bir yazarın adı birden fazla kelimeden olmuşsa, temel giriş öğesinin seçilmesinde vatandaşı bulunduğu ülkedeki danışma kaynaklarında yer aldığı biçim dikkate alınır. Bunun mümkün olmaması halinde temel giriş yazarın en çok kullandığı biçimde yapılır (Atılgan, 1987 : 36-39).

Paris'te yapılan uluslararası kataloglama konferansında verilen bu kararlar kataloglama standartlarının oluşturulmasında temel olmuş kurallardır.

3.2.ANGLO-AMERİKAN KATALOGLAMA KURALLARI -I

Kataloglama Prensipleri Milletlerarası Konferansınca kabul edilen ilkelerin en etkili uygulaması 1967'de söz konusu kararların iki metin halinde yayınlanan Anglo-Amerikan Cataloging Rules (Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları)'na alınması ile gerçekleşmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere kütüphanecilerinin 10 yılı bulan çalışmalarının sonucunda oluşturulan Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları (AAKK) birinci basımı, bu üç ülkenin ortak bir çalışması olmakla birlikte, uygulama açısından tam bir uluslararası nitelik kazanmıştır. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları kısa zamanda yaygın bir uluslararası kullanım şansına sahip olmuştur. İngiliz Dilinin konuşulduğu ülkelerin hemen hepsinde yaygınlıkla kullanılması yanında, İngilizce konuşulmayan, hatta Latin yazısını kullanmayan bir çok ülkede de kullanım alanı bulmuştur. Pek çok ülke, bu eseri olduğu gibi kendi dil ve yazılarına çevirmek veya küçük uyarlamalar yapmak suretiyle kullanmayı tercih etmiştir. Kimi ülkelerin de AAKK'nın dayandığı ilkeleri benimseyip kendi milli kurallarını ona göre geliştirdiği görülmüştür.

AAKK akılcı ve standart kataloglama uygulamalarının oluşturulmasına yönelik anlamlı bir adımı temsil etmektedir. Bunun zamanlaması oldukça önemlidir. 1966'da MARC (Machine Readable Cataloguing / Makinaca Okunabilir Kataloglama) formatının ilk denemeleri ile kataloglama uygulamasının bağlanmaya başlayabileceği, kabul görmüş bir standarda yönelmesi çok etkin olmuştur. Kongre Kütüphanesi ve İngiliz Ulusal Bibliyografyası, çok sayıda kütüphane tarafından kabul edilecek olan Makinece Okunabilir

Kataloglama Kayıtlarının üretimini amaçlamışlar. Kataloglama uygulamasında standart, öncelikle gerekli olan bir araçtı. AAKK olmaksızın bilgisayarlı kataloglamanın bu kadar başarılı ve kolay olup olmayacağı kuşkuludur. Kütüphanelerin kataloglardan bekledikleri gereksinimler oldukça farklı olduğundan, bunların kendi uygulamalarını seçip kendi değişiklilerini yapabilecekleri bir kuralı dışlayıp, uygulamalarda işlerini aksatmalarına neden olacak standartlaşmaya geçmeleri zordur.

Diğer yandan AAKK 1'in başarısı, dikkatle tanımlanmış ilkelerden çok, kütüphanelerde standart bir kural kullanımı ile ekonomik yararlar sağlamasındadır. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın AAKK1 önemini tartışmak güçtür. Kural, İngilizce konuşulan ülkelerde ve diğerlerinde her tür büyüklükteki kütüphanede yaygın olarak kabul edilmiştir.

AAKK1, yalnızca geniş listeleri içermesi ile değil, kapsamı ile de önemli bir kuraldır. Kural üç kısımdan oluşur:

I. Kısım : Giriş ve başlık

II. Kısım : Niteleme

III. Kısım : Kitap dışı materyaller

Kural, bütünüyle açıkca belirlenmiş ilkelere dayanır. Kuraldaki eğilim, koşullar ve durumlar arasında tutarlı bir ayrım yapma çabası ile birlikte belgedeki bilgiye dayanarak daha doğrudan bir giriş biçimi oluşturmaktadır.

AAKK1'in düzeltilen ve yeniden gözden geçirilen kısımları ile ilgili olarak 1970, 1971 ve 1975'de üç ek bülten yayımlanmıştır. Bu bültenlerde değişiklikler önerilmiştir, ancak dermeler ve bir editör sorumluluğunda oluşturulan eserlere ait kuralların birleştirilmesi ile ilgili öneriler dışında diğerleri pek önemli görülmemektedir. Bağımsız olarak yayımlanmış monograflar ve süreğen yayın dışı diğer materyallerle ilgili 6. Bölüm gözden geçirilerek 1974'de yayımlanmıştır. Gözden geçirilmiş olan bu bölüm, son olarak kabul edilen ISBD(M) ile uyum sağlayarak kuralı değiştirmiş ve monograflar için çok farklı bir niteleme getirmiştir. Özellikle nitelemede kulanılmak üzere uluslararası düzeyde

kabul edilmiş bir dizi noktalama işareti oluşturulmuştur. Bunu diğer gözden geçirmeler izlemiştir. Görsel İşitsel Araçlar ve Özel Eğitim Gereçleri ile ilgili 12. Bölüm gözden geçirilerek 1975 yılında, ses kayıtları ile ilgili 14 bölüm 1976 yılında yayımlanmıştır (Rowley,1996 : 89).

Aynı yıllarda AAKK1 ile ilgili iki eleştiri ortaya çıkmıştır. AAKK1'in büyük başarısı kural yapıcıların ve katalogcuların yeni kuralları daha çok sadeleştirme amacıyla eleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu ilk iki eleştiri şunlardır:

1. Kişi ve tüzel yazarlığın ve sorumluluğun nitelikleri ile ilgili tanımların bulunmaması.
2. Kuralın ilkeler üzerindeki kararlarının getirdiği sonuçların benimsenmesinde zaman zaman görülen isteksizlik. Örneğin 43. Kural katalogcuya ön adın tamamını kullanmasını önermekte ise de bu, genellikle ön adların kısaltma olarak kullanmaya alışkanlık haline getiren yazarlara (örneğin C L Lewis) yönelik olarak aranan bir başlık için uygun olmayabilir (Rowley, 1996 : 90).

AAKK gibi bir kural, yalnızca farklı gereksinimleri ve farklı materyali bulunan değişik tür kütüphanelerdeki geniş uygulamalarla tam olarak denenebilir. Ortaya çıkan diğer eleştiriler kitap dışı materyalin düzenlenmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Katalog Kurallarını Gözden Geçirme Komitesi, monografların kataloglanması ile ilgili gereksinim nedeniyle önceliği bu materyallere vermiş, kitap dışı materyalle ilgili kurallar göz ardı edilmiştir. Bununla birlikte 1970'lerin başında kütüphane ve araştırma merkezlerinde kitap dışı materyaller türünde meydana gelen artış, bunlara uygun kataloglama kuralına olan gereksinimi daha çok hissettirmiştir. AAKK1'in III. Kısmı çok fazla kabul görmemiş ve 1970'lerin başlarında çeşitli alternatif kurallar hazırlanmış, bunların bir bölümü de yayınlanmıştır. Bunlar daha çok AAKK1'in I. ve II. Kısımlarına uygun geldiği yerlerde, atıflar yaparak değerlendirilmiştir.

Böylece kuralları yeniden gözden geçirme gereksinimi ortaya çıkmıştır. Yeniden gözden geçirilmiş metin, günümüz kütüphanelerinde mevcut materyalin genişletilmesine olanak sağlanması yanında, bilgisayarlaşmanın kütüphane yönetim sistemlerine olan farklı

etkilerini de dikkate almak durumundaydı. Tek bir metin elde etme isteği de aynı oranda önemliydi. The Council on Library Resources yeniden gözden geçirme için fon sağlamasına karar verdi. AAKK Yeniden Gözden Geçirme Ortak Komitesi 1974'de toplanarak beş yazar saptadı: Amerikan Kütüphaneciler Derneği, İngiliz Ulusal Kütüphanesi, Kanada Kataloglama Komitesi, İngiliz Kütüphaneciler Derneği ve Kongre Kütüphanesi. Yeniden gözden geçirme ile ilgili sorun ve önerileri tartışacak komiteler oluşturuldu (Rowley, 1996 : 90).

Kataloglama Kurallarının yayınlanmasıyla, standartlaşma konusundaki çalışmalar tamamlanmış sayılmıyordu. Standartlaşma ve uluslararası bilgi alışverişi çalışmaları sürdürülmekteydi. Bunlardan UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)'nun Dünya Bilimsel Bilgi Sistemi (UNISIST) ve Milli Bilgi Sistemi (NATIS) projeleri bilgi alışverişine ve dolayısıyla kataloglama işlemlerinin uluslararası bir hale getirilmesine katkıda bulunan girişimler oldu (Sefercioğlu, 1980 :).

3.3. ULUSLARARASI STANDART BİBLİYOGRAFİK NİTELEME (ISBD)

Yukarıdaki girişimlere paralel olarak AAKK2'nin oluşumunda önemli etkisi olan Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme(ISBN) konusunda gelişmeler kısaca şöyle olmuştur: IFLA 1961 yılında alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamaları, yeniden değerlendirmek amacıyla 1969' da Kopenhag'da uluslararası kataloglama uzmanları toplantısı düzenledi. Toplantıda ortaya atılan ve tartışılan temel görüş şu şekilde özetlenebilir: Bütün çabalar uluslararası bir bilgi alışverişini sağlayacak yeni bir yöntem yaratmaya yönlendirilmelidir. Böylece bu yöntemle her yayının standart bibliyografik nitelemesi, eserin yayınlandığı ülkede bulunan ulusal bir kuruluş aracılığı ile dağıtılacaktır. Böyle bir yöntemdeki dağıtım araçları, makinaca okunabilir kayıtlar ve kartlar olacaktır. Bu yöntemin geçerliliği, bibliyografik nitelemelerin içerik ve biçiminin büyük olasılıkla standartlaştırılmasına bağlıdır (Atılgan, 1987 : 48).

Kataloglama işlemlerinin milletlerarası düzeye getirilmesi için yapılan bu çalışmaların en önemlisi UBC'dir. UBC ilk önce 1969 yılındaki milletlerarası kataloglama

uzmanları toplantısında ele alındı. IFLA tarafından yaratılan ve UNESCO tarafından da başlıca amaç olarak belirlenen evrensel bibliyografik denetim (UBC), "Bibliyografik bilginin denetim ve değişimi için Dünya üzerinde geliştirilen bir sistem" olarak tanımlanmaktadır (Sefercioğlu, 1977 :127). UBC'nin amacı ise şu şekilde belirtilmektedir. Bütün ülkelerde yayınlanan yayınların, uluslararası kabul görebilir biçimindeki temel bibliyografik verilerin evrensel olarak hızla elde edilmesini sağlamaktadır.

IFLA, 1969 yılında Kopenhag'da düzenlediği kataloglama uzmanları toplantısında alınan kararlar doğrultusunda yaptığı çalışmalarla kataloglamada standartlaşmayı bir adım daha ileriye götürmüştür. Bu toplantıda yayınların milletlerarası düzeyde benimsenecek bibliyografik nitelemelerini sağlayacak esasları belirlemek üzere çalışma grupları oluşturuldu. Bu çalışma grupları çeşitli materyal türlerinin bibliyografik nitelemesine ilişkin öğeleri standartlaştıracak birer kurallar takımı hazırlamakla görevlendirildi. IFLA kataloglama komitesinin ve IFLA tarafından kurulan uluslararası bibliyografik kontrol (UBC) bürosunun gözetimi altında çalışmalarına başlayan bu grupların ürünleri olan standartlar 1971 yılından itibaren yayınlanmaya başladı. Bu çalışmalar sonunda istenen her ülkenin kendi kataloglama kurallarını yayınlarken bu standartlardan yararlanmasıdır (Atılgan, 1987 : 57).

Kataloglama uzmanları milletlerarası toplantısında alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan çalışma gruplarının oluşturduğu standartların gelişmelere değişik baskıları yapılırken, bir kısım yayınlar için de yeni standartlar gereksinim duyuldukça yayınlanmaktadır. Buna göre IFLA tarafından yayınlanan standartlar sırasıyla şöyledir:

♦ Monograflar için	ISBN(m)	göz. geç. bs.	1977
♦ Süreğenler için	ISBD(s)	ilk stand. bas.	1977
♦ Kitapdışı mat.	ISBD(NBM)	birinci bas.	1977
♦ Haritalar(Kartografik)	ISBD(CM)	birinci bas.	1977
♦ Notalar(Basılmış)	ISBD(PM)	birinci bas.	1980
♦ Yazmalar	ISBD (A)	birinci bas.	1980

ISBD(An) olarak hazırlanan analatik eserler ISBD(CP) (Compact Part) olarak değiştirilmiştir.

Bütün bu ISBD'lerin genel biçimini belirten ISBD(G) taslağında kabul edilmiş olup öteki bütün kurallar genel taslağın belirttiği plana uygun bir sıra izleyeceklerdir.

--Bilgisayar kayıtları için	ISBD(CF)	birinci bs.	1986

Değişik yayın, doküman ve başka materyal türleri için ayrı ayrı oluşturulmakta olan ISBD (Intenational Standart Bibliyographical Desciription)'ler bir ISBD plan taslağına dayanmaktadır. Buna göre bir bibliyografik kimlikte bulunacak niteleyici bilgiler "alan" denilen veri bildirimi topluluklarına ayrılmaktadır. Veri bildirimi toplulukları içinde de veri bildirimleri yer almaktadır. Bu bildirimler ise, benzer veya birbirini bütünler nitelikteki verilerden oluşmaktadır. Bu alan, bildirim ve veriler ISBD'lerin belirlediği sıra içinde sunulmakta ve önlerine konulan noktalama işaretleriyle gösterilmektedir. Bu noktalama işaretlerinin her biri farklı anlamlar taşımaktadırlar (Sefercioğlu, 1980 : 471).

ISBD (m)'de verilen bilgi alanları tek tek ele alınarak, uyulması gereken kurallar verilmiştir. ISBD (m)'de verilen bilgi alanları ise şu şekilde sıralanmaktadır:

1.Eser adı ve sorumluluk alanı

2.Edisyon (basım) alanı

3.Materyal (veya yayın türü) özel alanı

4.Yayın, dağıtım vb. alanı

5.Fiziksel niteleme alanı

6.Dizi alanı

7.Notlar alanı

8.Standart numara ve edinilebilirlik terimleri alanı (Atılgan, 1987 : 58).

ISBD Süreğen yayınların nitelenmesi ve tanımlanması için gerekli unsurları belirler. Niteleme öğeleri için bir yöntem kararlaştırılır ve bir noktalama sistemi getirir. ISBD (s);

ulusal bibliyografya büroları tarafında üretilen bibliyografik kayıtlarda; kütüphanelerin kataloglama bölümleri, merkezi kataloglama büroları gibi kataloglama kuruluşlarının basılı ya da aygıtca okunabilir kayıtları için gerekli bibliyografik bilgiler ve bütün bibliyografik yöneltmelerle ilişkiyi sağlar.

ISBD (s)'de ele alınan bilgi alanları ise şunlardır:

1. Eser adı ve sorumluluk alanı
2. Edisyon
3. Numaralama alanı
4. Yayın-dağıtım vb. alanı
5. Fiziksel niteleme alanı
6. Seri alanı
7. Notlar alanı
8. Standart numara ve edinilebilirlik terimleri alanı (Atılgan, 1987 : 61).

3.4.ANGLO-AMERİKAN KATALOGLAMA KURALLARI—II

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere kütüphanelerinin ISBD'lerde belirtilen standartlara göre yeni baştan hazırladığı Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının ikinci basımı, her üç ülkede 1978 yılında yayınlanmıştır.

İkinci basımın oluşturulma sebepleri ise:

1. Kuzey Amerikan metni ile İngiliz metni ayrımını ortadan kaldırmak.
2. Amerikan Kütüphaneciler Derneği, İngiliz Kütüphaneciler Derneği, Kanada Kütüphaneciler Derneği ve Amerika'daki Kongre Kütüphanesi tarafından oluşturulan bir komite, bu kuralları uygulayan ülkelerden gelen değişik önerilerini değerlendirmiş ve uygulamıştır.
3. Bu kuralların ABD, Kanada ve İngiltere dışında kullanımını kolaylaştırarak evrensel bir nitelik kazandırmak için oluşturulmuştur (Atılgan, 1987 : 63).

Düzen ve dayanılan ilkeler açısından incelendiğinde birinci basımla ikinci basım arasındaki farklılıkları şöyle özetleyebiliriz:

1. İmla (yazım)'da birleştirme: Birinci basımda İngiliz ve Kuzey Amerikan metinlerindeki bazı terimlerde farklılık vardı. İkinci basımda terimlerin yazılışları için Kuzey Amerika ve İngiliz metinlerini birbirine uydurma işlemi sırasında eğer İngiliz yazımı Webster International Dictionary'de bir seçenek olarak yer alıyorsa da İngiliz yazımı kullanılmıştır. Terminolojinin değişik olduğunda ise, bazı durumlarda İngiliz kullanımı, diğer bazı durumlarda ise Amerikan kullanımı seçilmiştir.
2. Bir başka önemli farklılıkta nitelemeye ilişkin kuralların sunuluşunda kendini gösterir. Birinci basımda niteleme eserin ikinci bölümünde iken, ikinci basımda ilk bölüm olarak ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde basılı materyallerle ilgili genel kurallardan hemen sonra basılı olmayan kütüphane materyallerinin nitelemesine ilişkin özel bölümler yer almaktadır. Genel kural ile sonra gelen özel kurallar aynı yapı, aynı düzenleme içinde verilmiştir. Böylece her materyal türüne ilişkin kurallar birbirini aynı olan sıralar içinde verilmeye çalışılmıştır.
3. Sadece ikinci basımda yer alan bir değişiklikle üçüncü düzeyde niteleme getirilmesidir. Bu nitelemelerdeki başlıca farklılıklar ayrıntılara inilip inilmemesi ile ilgilidir. Böylece kütüphanelerin türlerine ve büyüklüklerine göre dermelerine seçenekleri niteleme düzeylerinde bir tanesini göre dermelerine seçenekleri niteleme düzeylerinde bir tanesini uygulamaları mümkün olabilecektir.
4. İki basım arasındaki bir diğer farklılık da birinci basımda giriş öğesi denilen fakat ikinci basımda access points, yani giriş noktaları terimi altında yer alan giriş öğesine ilişkin değişikliktir. Birinci basımda temel giriş öğesi ağırlık taşır. Temel giriş öğesi kavramı ikinci basımda da yer almakla birlikte bu kavrama birinci basımdakinden daha az yer verilmiştir.
5. Diğer bir değişiklik ise; ikinci basımda tüzel kişilerin artık yazar olarak düşünülmemesidir. Ancak bazı eser kategorilerinin nitelenmesinde tüzel kişilere yazar olarak yer verilmektedir. Biçim alt başlıkları denilen başlıklarda ikinci basımda yer almamıştır. Bunlar yerine bu tür eserler için tek biçim eser adları kullanılmıştır.

6. İkinci basımda kişi adlarının belirlenmesinde de farklı bir anlayış getirilmektedir. Birinci basımda kişilerin adlarından giriş yapılırken en çok tanındığı ad dikkate alınıyordu. Bu nedenle de bazı kişilerin adlarının en fazla tanınan biçiminin bulunması gerekiyordu. İkinci basımda bu sistem terk edilmiş ve yazar tarafından en çok kullanılan biçimin tercih edilmesi yoluna gidilmiştir. Yazar eserlerinde birden çok ad kullanılmış ve bunlardan bir tanesi ile tanınmıyorsa o yazar için birden çok başlık kullanılabileceği kuralı getirilmiştir. Yani eser yazarın hangi adı altında çıkmışsa o ana göre fişlenebilir.
7. İkinci basımda diğer bir değişiklik tüzel kişilerle ilgilidir. İkinci basımda tüzel kişilerle ilgili başlıklarda eserde kullanılan biçim esas alınmıştır. Birinci basımda görülen yer değiştirme, genişletme vb. şartlar ikinci basımda kaldırılmıştır (Atılgan, 1987 : 64-65).

1988 yılında AAK2'nin bütünü gözden geçirilmiş, düzeltilmiş toplu bir baskısı yapılmıştır. Ancak bu yayını AAKK2'nin yeni bir basımı olarak kabul etmemek gerekir. Çünkü 1978 (baskısı) ile 1988 versiyonu karşılaştırıldığında da kuralların temelde değişikliğe uğramadıkları görülmektedir.

Bununla birlikte pek çok kural gözden geçirilip birleştirilmiştir. 1988 versiyonunda değiştirilen kurallar önemlidir. Örneğin, tüzel kuruluş adı altında giriş yapılması gereken yapıları veren kural gibi. Daha önce tek tek ilgili kurallarda verilen tüzel kuruluş başlıkları burada tek bir kuralda tekrarlanmış, yine değişik yorumlanmalara meydan vermemek üzere yeni kural numaraları eklenerek de değiştirilme yoluna gidilmiştir. Adları ile bağlılık belirtilen tüzel kuruluşların türlerinin artırılmış olması gibi. Kütüphane uygulamalarında önemli olan bir kural kongre, konferans vb. adı olan toplantı metinlerinin başlıklarında, toplantı sayısının her zaman değil uygun durumlarda kaydedilmesini kuralla değiştirişmiş olmasıdır.

AAKK2' nin yeni baskısında bazı kurallar ise çıkarılmıştır. Örneğin nitelemede basılı olmayan yayınlar için yayın yeri kaydedilmesinden vazgeçilmiş, 23. Bölümde seçenekli kurallar kullanılmamıştır.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, düzenleme AAKK'nın tüm bölümlerinde yapılmıştır. Nitelemede yeni tür yayınlara uygulanabilecek kurallara gidilmiştir. Başlık seçiminde, kuralların doğru yorumlanabilmesi için metin dili değiştirilmiş veya yeni alt kurallar oluşturulmuştur. Başlık biçimleri için AAKK2'deki eserin üzerinde bulunan ad önemlidir, bu nedenle bazı kurallardan vazgeçilmiştir. Örneğin kendi adını taşıyan tüzel kuruluşlarla ilgili olan bu kural iptal edilmiştir. Yeni düzenlemelerden amaç kütüphanelerin gereksinimlerini karşılamak, kayıt işlemlerine hız kazandırmaktır.

AAKK'da kullanılan daha anlaşılır bir dil, gelecekte kuralların İngilizce'den diğer dillere çevirisini kolaylaştırılıp hızlandıracaktır. Bu yönde yeniden düzenlenen kurallar, kütüphanede yorumlamadan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırabilecektir. Yeni kurallarla mikrobilgisayar çıktıları da artık ortadan kaldırabilecektir. Yeni kurallarla mikrobilgisayar çıktıları da artık AAKK2'ye göre kataloglanabilir.

Konuya genel kuramsal ve kural tanıtımlarıyla kurumsal bakıldığında 1988 baskısıyla yapılan değişiklikler çok ayrıntıda ve önemsiz görülmekle beraber, her bir kuralın kütüphanelerdeki uygulamaların sonuçları önemlidir. Çünkü kataloglama kurallarındaki yeni düzenlemeler, kütüphane kataloglarını oluşturulan kayıtları etkilemektedir (Baydur, 1989 : 125-127).

Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları Gözden Geçirilmiş İkinci Basım (1988) ana bölümlerini ve kurallarının özeti:

İçindekiler

I. Kısım-Niteleme

1. Niteleme ile ilgili genel kurallar
2. Kitaplar, broşürler ve basılı kağıtlar
3. Kartografik materyaller
4. Yazma eserler

5. Müzik eserleri

6. Ses kayıtları

7. Sinema filmleri ve video kayıtları

8. Grafik materyaller

9. Bilgisayar kütükleri

10. Üç boyutlu yapay cisimler ve gerçek nesneler

11. Mikroformlar

12. Süreğen yayınlar

13. Çözümlemeler

II. Kısım-Başlıklar, tekbiçim eseradları ve göndermeler

21. Erişim noktalarının seçimi

22. Kişi başlıkları

23. Coğrafi adlar

24. Tüzel kişi başlıkları

25. Tekbiçim eseradları

26. Göndermeler

Ekler büyük harf kullanımı, kısaltmaları, sayıları ve sözlüğü kapsar(Rowley, 1996 : 91).

Elektronik ortamdaki gelişmeler sonucu 1993 yılında Anglo-American Cataloguing Rules Second Edition 1988 Revision Amendments yayınlanmıştır. Kaynak da teknolojik gelişmeler göz önüne alınarak kurallarda ve örneklerde çeşitli revizyonlar yapılmıştır. "AACR2'nin 1988 yılında gözden geçirilmiş baskısının (AACR2R) yayımlanmasından sonra kataloglama dünyasında yoğun tartışmalar başladı. Bu doğrultuda AACR2'nin Yönetim Kurulu, 1997 yılının Ekim ayında Kanada'da da bir konferans düzenledi. Kanada Milli Kütüphanesi tarafından 23-25 ekim tarihleri arasında gerçekleştirilen ve çoğunluğunu Amerikalıların oluşturduğu toplantıya İngiliz, Kanadalı, Avusturalyalı, Rus, Danimarkalı, Alman, İranlı, Güney Afrikalı ve İsveçli olmak üzere 64 kataloglama uzmanı katıldı.

Konferansta sunulan bildirilere Internet Web sitesi adresinden (ww.nlc.bnc.ca/jsc/) ulaşılabilmektedir.

Bildirilerin ortak konusunu AACR2'nin geleceğine yönelik tartışmalar oluşturmaktadır. Konferansta birbirinden ilginç bildilerin sunulmasının yanı sıra tartışmalarda cevabı aranan temel soru şuydu: Katalogcular AACR2R2 (Gözden geçirilmiş baskı)'de yer alan kurallara uymaya devam edecek mi yoksa AACR2'den farklı bir üçüncü baskıya mı ihtiyaç duyacaklar? İşte bu soruna açıklık getirmek için Konferansı izleyen tarihlerde bir hareket planı oluşturmak üzere yönetim kurulunun toplanması önerildi (Bayram, 1998 : 62).

3.5.KATALOGLAMADA ANGLO-AMERİKAN KATALOGLAMA KURALLARININ YERİ

Kataloglama iki işlemden oluşur. Niteleyici kataloglama ve konu kataloglaması. Fiziksel olarak eseri tanımlamak ve temel girişle ek girişleri saptamak. Fiziksel tanımlama eseradıyla başlayıp standart numara ile biter. Bu tanımlamanın amacı, eserin tek olan kimliğini belirlemektedir. Kullanıcıya bilgi gereksinimi duyduğu konudaki bilgi erişim uçlarının düzenli bir şekilde tanımlanması için bir takım kurallar oluşturulmuştur. Böylece kütüphaneciler arasında birlik sağlamaya çalışılıp kullanıcının değişik uygulama ve kurallarla karşılaşmaması sağlanmaya çalışılmıştır.

Son kataloglama kuralları olan AAKK2 bütün materyaller kitap ve kitap dışı için genel kural ana hatları vermektedir. Anglo-Amerikan Catalogouing Rules'ın ikinci basımı Amerikan kütüphaneleri ve Dünyadaki diğer kütüphanelerin büyük çoğunluğu tarafından kullanılan en son geliştirilmiş kataloglama kurallarıdır. AAKK2, Ocak 1981'de Kongre Kütüphanesi, Ticari kataloglama hizmetleri ve pek çok kütüphane tarafından resmen kabul edilmiş olup, en küçükleri dışındaki bütün kütüphaneler tarafından kullanılmaktadır. Kongre Kütüphanesi kuralları devamlı olarak yorumlandığında değişiklikler kaçınılmazdır. İleride yeni kataloglama kuralları oluşa bilir. Ancak şu an da en gelişmiş ve tüm

materyalleri kapsayan AAKK2 en iyi şekilde benimsenip uygulanmalıdır (Bloomberg, 1989 : 181).

Kataloglama kuralları, katalogcuların yol gösterdiği gibi bir kütüphanede veya değişik kütüphaneler arasında kataloglama uygulamasında tutarlılık sağlar. Bu tutarlılık, bir eserin çeşitli kütüphanelerde aynı tanımlayıcı kataloglama ve yanı temel girişi alacağı anlamı taşır. Kataloglamada tutarlılığın sağlanması standartlaşmayı getirecek ve aynı esere birden çok kişinin aynı yolla erişimi daha kolay olacaktır (Atılgan, 1992 : 199). Kataloglamada tutarlılığın yüksek olması, kataloglama kalitesinin de yüksek olması ancak kuralların tam uygulanmasıyla mümkün olur. Bir başka dedeğişle tutarlılık değerindeki artışın kataloglama kalitesinin de artırması beklenir (Cooper, 1969 : 269).

AAKK2 uluslararası düzeyde tanınan kurallardır. Bu nedenle kataloglamada yeri çok önemlidir. Ayrıca bilgisayar desteğinin de bu kurallara sağlana bilmesi kataloglamada önemli bir yer tutmasına neden olmuştur (Keseroğlu, 1994 : I). AAKK2'nin Türkçe'ye kazandırılmasına öncülük eden düşünce, çalışmalarının ihtiyacının kendisini kesinlikle duyurması da AAKK2'nin aranan niteliklere sahip olması gerçeğine dayanmaktadır.

3.6.BİLGİSAYARLA KATALOGLAMA

Çağımızı bilgisayar çağı olarak da niteleye biliriz. Aslında, bilim teknolojideki baş döndürücü ilerlemeler, insanoğlunun uzayı fethetmesi hep bu olağanüstü aygıtın bulunuşundan sonra gerçekleşebilmiştir. Bundan dolayı, bilgisayar çağımızın en önemli aracıdır. Toplum hayatında çok hızlı akışı içindeki birçok alanda kullanılan bilgisayarın kütüphane çalışmalarını da etkilemesi tabii, hatta zaruridir. Günümüzün dünya kütüphaneciliği, bilgisayardan, çeşitli kütüphane hizmetleri için yararlanabilmektedir. Bunlar arasında kataloglamanın önemli bir yeri vardır. Bibliyografik denetlemesi yapılacak yayınların sayısındaki artış, kataloglama işlemlerinde bilgisayardan yararlanmanın değerini daha da artırmaktadır.

Kataloglama alanındaki gelişmeler bu alana ilişkin işlemlerin bilgisayara uygulanabilir bir biçime sokabilmektir. Bilgisayara verilecek bilgilerin belli biçimlere sokulması ve bunlar için özel bir bilgisayar programının kullanılması gerekir. Kataloglama ilke ve kurallarının ulusarasılaştırılması sırasında bu hususun da göz önünde alınması kaçınılmaz bir gerekliliktir (Sefercioğlu, 1999 : 123-124).

Bu alandaki çalışmaların en önemlisi Kongre Kütüphanesi'nin (Library of Congress) 1966 yılında başlattığı, kısaca MARC olarak bilinen, aygıtça okunabilir kataloglama projesidir. Bu proje kataloglama bilgilerinin bilgisayar bantları üzerine kaydedilmesi ve istenildiği zaman yine bu bilgilerin bilgisayar yardımı geri alınması esasına dayanmaktadır.

Kataloglamaya ilişkin bilgilerin bilgisayar bantlarına aktarılması ve bu bantların çoğaltılarak bilgisayar kullanan diğer kütüphanelere dağıtılarak kullanılabilmesi ile kataloglamada merkezleşmeye özdeş bir işbirliğinin kapıları açılmıştır. Bilgisayarla kataloglamada bilgilerin belli biçime sokulması ve bunlar için özel bir bilgisayar dilinin kullanılması gerekmektedir.

Bu gelişmeler ışığında Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi kütüphanecileri ve bilgisayarcıları 1965 yılında biraya gelerek bir dizi toplantılar yaptılar. Bu toplantılar sonucunda Kongre Kütüphanesindeki katalog fişlerinin bilgisayarla okunabilir şekle dönüştürülmesinin eldeki olanaklar ölçüsünde mümkün olacağı kanısına varıldı. Alınan karaların gerçekleştirilebilmesi içi gerekli mali destek Araştırma Kütüphaneleri Konseyi (Councilon Library Resources)'nden sağlandı (Avram, 1975: 4).

Katalog fişleri üzerindeki bilgilerin manyetik şeritleri kaydedilmesi esasına dayanan bu projenin gerçekleştirilmesi Kasım 1965 de kararlaştırıldı. Hazırlanan manyetik şeritlerin belirli kütüphanelere gönderilerek onlardan görüşlerinin alınması sonucunda gerçekleşen bu girişime MARC (Machine Readable Cataloging—Makinaca Okunabilir Kataloglama) Pilot Projesi adı verildi. MARC'ın amacı Kongre Kütüphanesi dermesinin tamamını bilgisayar ortamına aktarmak ve böylece ulusal düzeyde bibliyografik denetimi

gerçekleştirmekti. Pilot proje 1966 yılı başlarında bibliyografik bilgilerin kaydedilmesi için gerekli programın hazırlanması ile başladı. Daha önce manyetik şeritlerin gönderildiği 40 kütüphaneden 16'sı seçilerek projeye katılımları sağlandı. Bu kütüphanelerin seçiminde, kütüphanelerin türleri ve bölgesel konuları dikkate alındı. Proje başladıktan sekiz ay sonra MARC kataloglama formu uygulana bilir bir düzene getirildi. Ancak bu dönemde sadece kitapların kataloglanmasını sağlayabilmek için gerekli çalışmalar yapıldı. 1966 Şubatında Kongre Kütüphanesi yetkilileri ile pilot projede görev alan 16 kütüphanenin temsilcilerinin katıldığı toplantı yapıldı. Yapılan toplantı ve ele alınan konuları değerlendirilmesinden sonra ortaya çıkan sonuç şu olmuştur: MARC-1 projesi istenilen niteliği taşımamakta, gereksinimleri tam olarak karşılayamamaktadır. Bu toplantıdan sonra daha kapsamlı bir kataloglama formatının gerçekleştirilmesi kararlaştırıldı. 1968'de gerçekleştirilen bu yeni formata da MARC-II denildi. MARC-II formatı birbirinden farklı olarak kitapların yanısıra haritalar, notalar, süreğen yayınlar ile müzik eserlerini kapsamakta idi. MARC-2 getirilen bir başka yenilik de kullanılan karakter (Harf, rakam, noktalama işaretleri) sayısının aktarılmasıdır (The MARC, 1968: 5).

MARC-II ile ilgili çalışmaları 1970-71 yıllarında daha da belirginleşmiş ve önemli aşamalar kaydedilmiştir. Bu aşamaların başında içerik belirteçlerinin (content designaters) kullanılması gelmektedir. Bunlar veri kodu (tag), gösterge (indicatör) ve alt alan kodu (sabfield code)'dur. Yapılan bu değişiklikler MARC-2'yi sadece kayıt yapma ve gönderme aracı olmaktan çıkararak bilgi değişim formatı haline getirmiştir. Böylece değişik bilgisayar kullanan kütüphaneler standartlaştırılan bu formattan yararlanma olanağı bulmuşlardır (Atılgan, 1991 :10).

MARC-II formatı 1971 yılında Amerikan standardı, 1973 yılında da ISO-2709 kod numarasıyla uluslararası standart olarak kabul edilmiştir. ISO-2709 standardının birinci basımı yapılmıştır. ISO'nun yayınladığı bu standardın birinci basımı Türkçe'ye çevrilerek TS/2783 kod numarasıyla 1977 yılında yayınlanmıştır.

Kongre Kütüphanesi "Bilgi ağı geliştirme bürosu" 1980 yılında MARC formatını birkez daha gözden geçirdi 1968 yılında MARC-II formatının kabul edilmesinden sonraki teknolojik gelişmeler ve kütüphanelerarası işbirliğinde kaydedilen aşamalar MARC

formatının analizini gerektirmişti. Kongre Kütüphanesi; formatta ortaya çıkan problemleri kaydetmek ve düzeltmek için; formatın temelini oluşturan kuralları yeniden ele aldı. Bu gözden geçirme çalışması sonucunda MARC formatının dayandırılacağı genel ilkelerin oluşturulmasında kayda değer gelişmeler oldu. Sonuç olarak US/MARC formatının temelini oluşturan ilkeler kabul edildi (Atılgan, 1991 : 11).

MARC Formatı'nın Düzeni

MARC formatı değişken alan uzunluklu bir formattır. Bu nedenle her giriş öğesi kimlik için kodlanmalıdır. MARC düzeni AAKK2'nin düzeni ile uyum içindedir. Bu nedenle MARC formatında da, AAKK2'de olduğu gibi, eserlerin nitelenmesinde aşağıdaki alanlar yer almaktadır.

- Eser adı ve sorumluluk bildirimi
- Basım alanı
- Özel materyal belirteci
- Yayın, dağıtım vb.
- Fiziksel niteleme
- Diziler
- Notlar
- Standart numara ve edinile bilirlik terimleri

Konuyu biraz açarsak , örneğin MARC formatı için başlık ve sorumluluk bildirimi alan kodu 100 dür. Bunu Bilgisayara belirli başka bilgiyi sağlayan göstergeler ve bu alandaki çeşitli öğeleri belirlemek üzere alt alan kodları izler.

Temel giriş öğesi (çoğu zaman sorumlu kişi veya kurum)'ne ilişkin başlık 1 rakamıyla başlayan bir numara ile veri kodu alacaktır. 100 kişiler için temel giriş başlığının veri kodudur. 10 blirteci bu kişinin tek soyadı olduğunu açıklar. $a giriş öğesi için $h ise adı diğer bölümleri için alt alan kodudur.

100 10 $a adamson $h Joy #

Yayın alanı için veri kodu 260'dır. 00 kodu yayınlayanın temel giriş başlığı olamadığını gösterir. Yer için alt alan kodları ise $a, yayınlayan için alt alan kodları $b ve tarih için alt alan kodları $c dir.

260 00 $a London $b Collins $c 1960#

MARC formatı standartının bu şekilde belirlenmesine karşın günümüzde ülkeler farklı bilgi kayıt formu kullandıklarından bilgilerin uluslararası düzeyde değişimi güç olmaktadır. Bu güçlülüğü gidermek için IFLA'nın içerik belirleme çalışma grubu, ulusal merkezler arasındaki bilgi alışverişinin standartlaştırılması için çalışmalar yapmaktadır (Atılgan, 1991 :13).

Bilgisayarların kütüphanelerde ilk kullanılmaya başlandığı yıllarda kütüphaneler bilgisayarları genellikle katalog kartlarını, kitap kataloglarının ve mikroform katalogların üretimine hızlı yazım araçları olarak kullandılar (Küçük, 1991: 177). Bilgisayar teknolojisinin gelişimiyle, katalog üretiminde yazın araçları olarak kullanılan bilgisayarlar, kütüphane kataloglarının üzerinde oluşturulduğu ve hizmete sunulduğu araçlar haline geldiler. Bilgisayarların kullanılmasına rağmen kataloglama hala pahalı ve zaman alıcı bir fonksiyondur. Bu nedenle kütüphaneler, bibliyografik veri ve bilgi kaynağı değişimini gerçekleştire bilmek amacıyla kataloglamada işbirliği yapmışlardır.

İnternet'in sunduğu alt yapı bu tür kooperatifleri oluşturmayı kolaylaştırdığı gibi çevrimiçi kütüphane katalogları bibliyografik doğrulama, sınıflama numarası, konu başlıkları ve temel giriş ögesinin tesbiti gibi konularda kütüphanecilere ücretsiz olarak kullanabilme olanağı doğurmuştur. Eğer izin verilmişse bibliyografik veri transferi de olanaklı olabilmektedir (www.opac97.bl.uk,http://lcweb.loc.gov).

Basılı bilgi kaynaklarının kataloglanmasının yanında elektronik ortamdaki ve Internet bilgi kaynaklarının kataloglanmasında yardımcı olan araçlar bulunmaktadır. Nichols Advanced Technologies, Inc. Tarafından piyasaya sürülen MARCit, Internet kaynaklarını kataloglamayı MARC formatında, kolay ve etkin kılan bir yazılımdır. MARCit, Web tarayıcısı kullanılarak, kütüphaneciler kataloglamak istedikleri siteyi

bulurlar, MARCit ikonunu tıklayarak işlemi başlatırlar. Site otomatik olarak kataloglanır ve kütüphaneci alt eser adı, yayın bilgisi (y.evi, y.yeri, y.tarihi), özet ve benzeri bilgileri de girerek işlemi tamamlar ve veri tabanına aktarır. Sistemin Windows 3.1/95/NT versiyonları bulunmaktadır (Nichlos... 1998 : 14, Library...1998 : 34, www.nicholsinc.com).

Auto-Graphics Databases'in bibliyografik ve otorite kayıtlarına erişimi sağlayan Impact/MARCit, Auto Grphics tarafından piyasa sürülmüş olup, şu özellikleri içermektedir:

- Web ve Z39.50 erişimi
- Kullanımı kolay (user-friendly) kullanıcı arabirimi
- Veri tabanı güvenliğini sağlamak için denetimli erişim
- Güçlü ve sezgisel tarama motoru
- Tarama terimlerinin belirlenmesinde destek
- Bazı dosyalara erişimde otorite denetimi
- Tam ekran, etkileşimli editör
- Çevrimiçi yardım ve dokümantasyon (Küçük, 1999 : 270-271).

Birçokları için Internet, bir süper-otoyol değil, bir bataklıktır; ancak, birinci sınıf ve iyi düzenlenmiş veri ve bilgilerden oluşan birçok yararlı tepeciği olan bir bataklık. Geleneksel olarak kütüphaneciler büyük miktardaki verileri düzenlerler ve kütüphaneler ile kütüphanecilik örgütleri Internet'in ortak kataloglama girişimleri aracılığıyla nasıl kullanılacağı yönünde kilit bir rol oynamaya devam ediyorlar.

Mart 1995'te Online Computer Library Center (Çevrim-içi Bilgisayarlı Kütüphane Merkezi) (OCLC) yaklaşık elli kütüphaneci, belgelikçi (arşivci) ve öğretim görevlisinin Internet üzerindeki parçalarda kullanılabilecek betimleyici bilgilerin (kataloglama kayıtlarının) hangi temel ölçütlere dayanılarak düzenlenmesi gerektiği konusunda bir anlaşmaya varmaları için çalışma (workshop) düzenledi. OCLC kendini kamu yararına bilgi erişim giderlerini düşürmeye ve dünyadaki bilgilere ulaşmayı geliştirmeye adamış kâr

amacı olmayan bir kütüphane bilgisayar hizmeti sağlayan araştırma örgütüdür. Sonuç, Dublin Core Metadata Element set adı verilen on beş ölçüt oldu.

OCLC uzun zamandır genel veri kataloglama alanında hem önder hem de yenilikçidir ve Dublin Core'un uygulanmasında uluslararası yaygın bir uzlaşım sağlamak için çalışmaktadır. Kuzey Amerika, Avrupa, Avusturalya ve Asya'da yirmi ülke The Dublin Core ölçütlerine etkin olarak katılıyor ve onu destekliyor.

OCLC'nin Araştırma Birimi, kütüphanecilerin ortak olarak yaratıp kullanabilecekleri ağ (web) üzerinde bir kaynak kataloğu, Cooperative Online Resource Catalog (CORC), geliştirme tasarısına başlama düşüncesini de duyurdu. USMARC kataloglaması ve Dublin Core – CORC'nin kullanımı OCLC ile kütüphanecilerin Internet üzerinde kullanıma açık büyük miktardaki materyali kullanmaya daha çabuk ulaşmalarını sağlamak için tasarlanmıştır" (Borys, 1999 : 9-10).

Elektronik ortamdaki çalışmaları geliştiren yeni taslakta en göze çarpan girişim Dublin Core ve Warwick Fromework olarak bilinen bilgi öğe tasarıları 1995'ten beri ele alınan uluslararası konferanslara dayanarak ortaya çıkmıştır.

Metadata bilgilerin en basitidir. Kütüphaneler katalog kartlarında ve MARC tanımlama kayıtlarında ve de eserlerin farklı basımlarına ulaşmayı sağlamada oldukça çok kullanırlar. Çünkü dijital koleksiyonlar kütüphane duvarlarının ötesinde süratle çoğalmaktadır. Geleneksel kataloglama dijital nesneleri tanıtmak için hem oldukça ayrıntılı hem de bir o kadar yetersizdir (Klemperer and Chopman, 1997 : 6).

Ülkemizde daha elektronik ortamda kataloglama yeni alan olmakla birlikte kütüphanelerin bir kısmı kataloglarını bilgisayara yüklemiş, arama-tarama hizmeti için Internet'e açmıştır. Kütüphane materyallerinin bilgisayara yüklenmesi ile kart kataloğu çıkarma işinin devam edip etmeyeceği kütüphaneciler arasında tartışma konusu olmaktadır. Araştırmacı, bilgisayarlar vasıtasıyla kütüphanedeki yayınları görebilmekte, bulduğu materyallerle ilgili resim, ses ve hareketli görüntülere ulaşıp bunları kullanabilmektedir.

İsteyen araştırmacılar, istedikleri bilgi ve belgeyi, kütüphanelerarası işbirliği imkanını kullanarak da elde edebilmektedir. Bu tarama odalarında, kütüphane web sayfası içinde bulunmayan herhangi bir siteye de girmek istenirse, web adresini yazmak yeterli olacaktır. Ayrıca uluslararası düzeyde kütüphanelerarası işbirliği; ödünç verme, müracaat hizmeti verilebilmektedir.

IV. BÖLÜM - TÜRKİYE'DE KATALOGLAMANIN GELİŞİM EVRELERİ

4.1.Osmanlı Dönemi

Türk Milleti, Orhon Abidelerindeki yazıtlarla bilgi biriktirme hizmetinin tarihi başlangıcına da imza atmıştır. Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar uzanan bir coğrafi bölge içinde pek çok medeniyetin evrimindeki bilgi-belge-kütüphane-kütüphanecilik hizmetlerinde önemli gelişmeler kaydetmişler. M.S. II.yy da Semerkant'dan Fas'a ödünç kitap gönderdiklerinde söz edilir. Orta çağın en büyük kütüphane merkezleri bu coğrafi alan üzerindedir. Göktürk, Uygur, Sasani, Selçuklu medeniyetlerini bu konudaki gelişimleri, İstanbul - Osmanlı medeniyetinde 15. Yüzyılda doruk noktasındadır. Avrupa daha rönesans ve reformun başlangıcında iken, Fatih Sultan Mehmet tarafından Beyazıt'daki eski sarayda bir kütüphane 1459'da Eyüp Sultan Külliyesinde halka açık ve ödünç kitap verebilen ilk halk kütüphanesi kurulmuştur. II. Beyazıt, Beyazıt Külliyesinde zengin bir kütüphane oluşturmuştur. Bu kütüphane ilk sayım ve kataloglama işleminin yapıldığı kütüphanedir (Sernikli, 1999 : 43).

Eski kütüphanelerimizde katalog çalışmaları ilkeldir. Bazı vakfiyelerde kitap isimleri ile birlikte yazarları ve bazı özellikleri de kısaca liste halinde verilmektedir. Bu kitaplar listelere İslam ilimlerinin tasnif sistemine göre sistematik olarak geçirilmişlerdir. Her bir künyede önce kitap, sonra yazar adı verilmiş varsa tezhip ve cetveline işaret edilmiş, yazı çeşidi, müstensihi, kağıt nevi, cildi ve kaç yaprak olduğu belirtilmiştir (Cunbur, 1962 : 18).

Yukarıda söz ettiğimiz II.Beyazıt'ın Edirne Külliyesi'ndeki kütüphanede (1490), 42 ciltlik kitabı içeren liste daha öncekilere oranla daha gelişmiş, kitap adı, yazar adı, cilt sayısı ile yaprak sayısı belirtilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze ulaşan en eski, ayrı olarak düzenlenmiş katalog Fatih Camii Kitaplığına aittir. 1560-1561 yıllarında Hacı Hasan-zade Mehmet Hızır tarafından, daha çok bir envanter olarak kullanılacağı göz önüne alınarak hazırlanmış "kitaplar defteri" olarak adlandırılmıştır.Osmanlı İmparatorluğu'nun toplu katalog denemesi olarak nitelenen "El Aşarül-Aliyye fi Hazza'inil-Kütübi-ı-Osmaniye" 1851-1854 yılları arasında yazma olarak hazırlanan ve İstanbul kitaplıklarındaki mevcut kitapları saptamayı amaçlamaktadır (Keseroğlu, 1987 :164-165).

Kütüphanelerin can damarı olan katalogların basılı hale getirilmesi Tanzimat döneminde başlamıştır. II. Abdülhamit'in emri ile Tanzimatın ikinci yarısında Münif Paşa'nın maarif nazırlığı zamanında bir komisyon kurularak kütüphane kayıtlarının tutulması ve yayınlanması çalışmaları başlatılmıştır. Bu komisyon çalışmaları sonunda İstanbul'daki 63 kütüphanenin 40 ciltte toplanan katalogları yayınlamıştır (Emsen, 1960 : 124).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kütüphane kataloglarının oluşturulması ve bu konuda ilkelerin getirilmesi, kütüphaneciliğimizin geliştirilmesi açısından önemli gelişmeler olmuştur. Örneğin ilk basılı kitaplık kataloğu Abdurrahman Nacim tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışmalar istenilen düzeyde olmamakla birlikte cumhuriyet dönemindeki çalışmalara temel teşkil etmiştir.

4.2.Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizde başlatılan kalkınma seferberliğinden kütüphanelerimizde etkilenmiştir. Bunun ilk belirgin örneğini Hamit Zubeyr Koşay'ın 1925 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na verdiği raporda görürüz. Rapor, Kütüphaneciliğimizin durumunu ortaya koymakta ve kütüphanelerin içeriğini belirlemek için kayıtların yapılması gereğini belirtmektedir. Aynı yıl içinde Hamit Zübeyr Koşay'ın Paul Gulyaş'tan çevirttiği ve önsözünü yazdığı "Halk Kütüphanelerinin suret-i tesisi ve usul-i idaresi" adlı eserde kataloglama açısından önem taşır. Kataloglama konusuna ve bibliyografik künye ögelerinin veriliş sırasını vermesi bu konuda bir yenilik sayılmalıdır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak kataloglama kuralları konusunda yayınlanan eserleri kronolojik bir sırada incelersek şöyle bir tablo karşımıza çıkar. 1925 yılında Fransa'da kütüphanecilik eğitimi gören Fehmi Ethem Karatay tarafından İstanbul'da kütüphanecilik kursları açılır. Bu kursların ilk müfredat programında katalog tahriri-yazma: eski ve yeni bibliyografi sistemleri başlığı altında, Usul-katalog, Topografik katalog, Elibai katalog, Lugat katalog dersleri yanısıra hususi kataloglar, yazma kataloglar da yer almaktadır. Aynı zamanda taşbaskı olarak basılan "Kütüphanecilik" adlı kitabı, katalog ve kataloglama konusunda ayrıntılı bilgiye yer vermektedir (Atılgan, 1987: 69).

1925 yılında yayınlanan konumuzla ilgili bir başka yayın da Nebil Emir Buharioğlu'ndan gelir ve 1927 yılında aynı adla, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Fihristi olarak ikinci basımı yapar. 1939 yılında Uluğ İğdemir tarafından "Halkevleri Kütüphaneleri için Rehber" adıyla bir kitap yayımlanır. Kataloglama tekniğini örneklerle gösteren kitap 7.5 X 12.5 cm'lik fişler üzerine yazılacak bilgileri içerir.

Yine 1939 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından " Umumi Kütüphane Fihristleri İçin hazırlanacak Fişlerin Ne Yolda Doldurulacağı Hakkında Kılavuz" yayınlanmıştır.

1941 yılında Fehmi Ethem Karatay, Fransız ve Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarından Türkiye koşullarına uygun olanlarını seçerek "Alfabetil Katalog Kaideleri'ni yayımladı (Keseroğlu, 1987 : 171). Bu eser aynı zamanda ilk Türk kataloglama kuralı olma özelliğini taşımaktadır. F. Ethem Karatay'ın oluşturduğu ve İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde uyguladığı bu kurallar ulusal düzeyde bir kullanım alanı bulamamıştır (Atılgan, 1987 : 70).

Alfabetik Katalog Kaideleri'nin yayınlandığı yıldan itibaren Adnan Ötüken tarafından Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yürütülen kurslarda öğretilen kataloglama kuralları yazarın "Bibliyotekçinin El Kitabı" adlı eserinin bir bölümü olarak "Bir Entrüksiyon Denemesi" adı altında yayınlanmıştır.

1957 yılında Adnan Ötüken Başkanlığında bir komisyon tarafından "Türk Kütüphanecileri İçin Bibliyografik Künyelerin Tespitinde ve Alfabetik Kataloğun Hazırlanmasında Uygulanacak Kaideler" adlı kitap yayınlanmıştır. Bu eser de ihtiyaca cevap vermekten uzak kalmıştır. Milli Kütüphane uygulamalarındaki aksaklıklar ve güçlükler eserin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Yurtdışında eğitim görmüş kütüphaneciler ve uzmanlardan oluşan komisyon eseri yeniden gözden geçirip düzelterek en son biçimiyle yayınlamıştır. "Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri" adıyla yayınlanan bu eser Milli Kütüphane'nin 1946 yılında kuruluşundan, o güne kadar yapılan çalışmaların bir sonucudur. Bu eserin bir başka özelliği de çeviri veya uyarlama olmaktan çok, ulusal bir eser niteliğini taşımasıdır (Atılgan, 1987 : 72).

1958 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı "Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Kılavuzu ile İslam İlimleri tasnif Cetveli" Aziz Berker ile İsmet Parmaksızoğlu tarafından hazırlanmıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1961 yılında Türkiye'de geniş bir uygulama alanı bulan "Kitap Kataloglama Kuralları" yayınlanır (Keseroğlu, 1987 : 176).

Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'nın yapılacak küçük değişikliklerle Türkiye'de kullanılabilir nitelikte olduğu 1974 yılında Kültür Bakanlığı'nın çağrısı ile toplanan bir kurulda kararlaştırıldı (Atılgan, 1987 : 74).

1975 yılından başlayarak bütünüyle çeviri kuralları ile kataloglama sorunlarını çözme eylemine geçilmiş; Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları (AAKK)' nın 1967 basımı, 1980 yılında Türkçeye çevrilerek TÜBİTAK tarafından yayınlanmıştır. Eser Necmeddin Sefercioğlu, Baray Germirli, Bengü (Üçok) Çapar, Aynur Ertunç, Yurdanur Tuncay tarafından çevrilmiştir (Kataloglama, 1980).

1980'li yıllarla birlikte bilgisayar teknolojisinin ülkemizde yaygınlıkla kullanılmaya başlanması kütüphanelerimizi de etkilemiştir. Başta araştırma kütüphaneleri olmak üzere bazı üniversite kütüphanelerinin de bilgisayar kullanmaya başlamaları çevirisi yapılan Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının yetersiz kılmıştır. Bu arada 1978 yılında

yayınlanan 1981 de uygulanmaya başlanan AAKK'nın ikinci basımı İngilizce olarak belirli kütüphanelerde kullanılmaya başlanmıştır. Başta TBMM Kütüphanesi TÜBİTAK olmak üzere pek çok üniversite kütüphanemizde kulanılan AAKK'yı Milli Kütüphane 1985 yılından itibaren kullanma kararı almıştır. Bilgisayara geçiş çalışmalarını 1986 yılında sonuçlandırarak Türkiye Bibliyografyasını da bilgisayar yardımıyla çıkarmaya başlamıştır (Atılgan, 1987 : 75).

1988 yılında Necmeddin Sefercioğlu tarafından çevirilip, hazırlanan "Özleştirilmiş Kataloglama Kuralları : Basitleştirilerek Yeniden Yazılmış Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2". Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Eser bütün kütüphanecilik camiasından kabul görmüş ve uygulamada büyük ölçüde yararlanılmıştır. A.Ü. DTCF Kütüphanecilik Bölümünde ders kitabı olarak okutulmuştur. Eser orjinalinde yer alan bazı kuralları basitleştirmiş ve uygulamada fazlaca kullanılmayan kuralları ya basite indirgemiş ya da hiç almamıştır. Bu eser ikinci düzey nitelemeye yönelik hazırlanmıştır. Eser temelde çeviri ancak Türkçe örneklerle bizim anlayabileceğimiz şekle dönüştürülmüştür. Özleştirilmiş Kataloglama Kuralları kütüphane materyallerine ilişkin kuralları ayrı ayrı değil genel olarak ele almış. Böylece çeşitli bölümler arasında dolaşma kalkmış tek bölümden yararlanmıştır (Sefercioğlu, 1988).

Yine 1988 yılında Hasan Keseroğlu tarafından "Kataloglam Kuralları : Örnekleriyle Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2" birinci basımı yayınlanmış daha sonra 1994'de aynı eserin genişletilmiş baskısı yayınlanmıştır. Eserde Keseroğlu, Türkiye'de Kütüphanecilik Bölümlerinde okutulan "Kataloglama ve Sınıflama" dersi için el kitabı olma amacında olduğunu belirtmiş. Ancak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik bölümü dışında kullanılmamıştır.Kaynak, Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (AAKK2) kurallardan temel nitelikte olanları seçip Türkçe yayınlardan alınmış örnekler vermiştir. Özellikle ikinci genişletilmiş basımda örnek sayısı arttırılmıştır. Ayrıca dizim kuralları eklenmiştir. Örnekler basılı yapıtlardan seçilmiş, bu nedenle ikinci basımda, niteleme için temel kurallar ile kitap, kitapçık vb. alınan örneklerle birlikte verilmiştir (Keseroğlu, 1988 ; 1994).

1985 yılında Milli Kütüphane ve 1988 yılında Halk kütüphanelerinde AAKK2'ye geçmeleri ; Ankara, Hacettepe ve İstanbul Üniversiteleri Kütüphanecilik Bölümlerinin derslerinde AAKK2'yi öğretmeleri, bu kuralların Türkiye'de hızlı ve yaygın kullanımını olanak ve ortam hazırlamıştır. Ülkemizdeki diğer kütüphaneler de AAKK2'yi kullanmaya başlamıştır. Böylece ülkede farklı kurallar karmaşası sona ermiş ve standartlaşmaya doğru emin adımlarla gidiş başlamıştır. .

V. BÖLÜM -ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ VE KATALOGLAMA BÖLÜMLERİ

5.1. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ

Üniversiteler, öğretim işleviyle , laik, aydın ve bilinçli gençler yetiştirmek, öte yandan kendi araştırma alanlarına giren konularda bilimsel araştırmalar yapmakla yükümlü yüksek öğretim kurumlarıdır.

Üniversitelerin yapacağı bilimsel araştırmalar ve eğitim-öğretim için iyi donanımlı labaratuvarlara ve kütüphanelere gereksinimi vardır. Dünyanın her yerinde, üniversiteler aynı amaçla kurulmuş olmalarına karşın, tarihsel geçmişlerine göre, farklı kuruluş ve yapılara sahip olduklarından ve araştırma alanlarına göre çeşitli özellikler gösterirler. Fakat bu özellikler ne olursa olsun, üniversite kütüphaneleri, olanakları elverdiğince bilimsel yayınları izlemek, sağlamak ve bunları öğretim üyelerinin, öğrencilerin ve bilim çevrelerinin yarar sağlamasına sunmakla görevlidirler. Artık günümüzde, ABD'de ve Avrupa ülkelerinin pek çoğunda olduğu gibi, bir üniversite açılmadan önce kütüphanesi kurulmaktadır. Ancak, gerekli kitaplar sağlanıp yararlanmaya hazır duruma getirildikten sonra öğretime başlanmaktadır (Şenalp, 1998 : 3).

Üniversiteler, öğretim ve araştırma amacıyla kurulmuş eğitim kurumlarıdır. Kitapsız ve kütüphanesiz eğitim ve araştırma yapılamayacağına göre, üniversitelerin kütüphanelere olan ihtiyacı her şeyden üstündür. Chicago Üniversitesi Rektörü Mr. Harper'in 1903 yılındaki bir demecinde dediği "Kütüphane üniversitenin kalbidir." sözü, kütüphanelerin üniversitenin içindeki fonksiyonunu bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır (Şenalp, 1969 : 2).

Bir üniversitenin temel kuvveti sayılan kütüphane kavramı üniversitelerle paralel bir gelişme göstermiştir. Yirminci yüzyılın büyük bir kısmında kütüphane, yukarıda da belirttiğim gibi üniversitenin canlı bir uzvu yani kalbi kabul edilmiştir. Kütüphanelerin bilhassa bir kitap depo ve atölyesi olarak da bilimsel araştırma laboratuvarı olarak iki görevi olmuştur. Bunlardan birincisi, kütüphaneler kuruldu kurulalı kabul edilmiş bir görevidir. Geçmişin ve bu günün yazı ile tespit edilme bilgisinin toplayıp, korumak artık

yeter görülmemektedir. Kitapların hiçbir güçlükle karşılaşmadan mümkün olduğu kadar fazla kullanılmaya sunulmaları gerektirmektedir. Bir üniversite kütüphanesi kaynakları faydalı kılabilmek için onları, her şeyden önce birer servet değil yararlanılması gereken bir meta olarak görmelidir. Bu anlayış üniversite kütüphanesinin labaratuvar görevini açıklamaktadır. Yeni bilgi ve teknolojik kaynaklarla bağlı olduğu bilim kurumunun amaçlarını desteklemek zorundadır. Bu amaçlar, üniversitenin kendi duvarları ötesinde, kendi topluluğun veya milletin hizmetine yönelmiş tarafları ile öğretme, araştırma ve yayınlama ile ilgili amaçlardır. Üniversitenin ders ve araştırma programları ve gördüğü hizmetler zamanın ihtiyaç ve isteklerine göre değişmektedir. Onun için, kütüphanelerin hizmetleri de bu ihtiyaç ve isteklere uymak zorundadır.

Üniversitelerin görülmemiş derecede büyümeleri fakülte ve araştırma kurumlarının artışı ile birlikte kütüphanelerde büyümüş ve genişlemiştir. Kütüphane kaynaklarının bu artışı, üniversitedeki gelişmenin en göze çarpan özelliği olmuştur. Birçok üniversite kütüphaneleri, son yarım yüzyılda dört bazıları on misli hatta daha fazla büyümüştür.

Bu gelişmeye paralel olarak üniversite kütüphaneleri, üniversite içinde öğretim, üniversite içinde ve yakın çevresinde bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarını desteklemek, her gün gelişip- ilerleyen yeni yayınlarla zenginleşen dünya biliminin son verilerini izlemekle görevli kütüphaneler olmuşlardır (Baysal, 1982 :12).

Öncelikle, toplumun ve demokratik sistemin ihtiyaç duyduğu "aydın kişi"leri yetiştirmek amacıyla faaliyet gösteren üniversitelerin fonksiyonlarını gözden geçirelim:

Buna göre, bir üniversitenin ilk elde yapması gereken iş, eğitim-öğretimdir. Eğitim ve öğretim neye dayanılarak yapılacaktır? Kural, halihazırdaki bilgiler üzerine yenilerini katmak şeklinde olmalıdır. Bu da araştırma ile gerçekleşir. Çünkü her araştırma yeni bir bulgu demektir. Üretilen bilginin ülkenin ihtiyaç duyduğu pek çok alanda yararlı olabileceği düşüncesinden hareketle araştırma sonuçlarını yayınlanması gereklidir. Ayrıca üretilen bilgiyle ilgili yorumda yapmak gerektirir. Hiçbir memlekette üniversite seviyesindeki kişilerin, hepsinin yüksek eğitim-öğretim olanağı yoktur. Üretilen bilginin onların ayağına götürülmesi şarttır. Buradan da yayma faaliyeti çıkmaktadır (Yurdadoğ, 1961 : 47).

Wilson ve Tauber ise üniversitelerin işlevlerini kısaca,

- Bilginin toplanması ve korunması,
- Bu bilgiye dayanarak eğitim ve öğretimin yapılması.
- Araştırma yapmak,
- Bilimsel yayın yapmak
- .Üretilen bilgiyle ilgili yorum,
- Yayma faaliyeti olarak özetlemişlerdir (Wilson ve Tauber, 1956 : 2). Bu fonksiyonlara Flexner de bir madde daha eklemektedir. O , gençleri sorunları görebilen ve kendi kendine araştırma yaparak onlara çözüm yolu bulan kişiler haline getirmek, fikrini ortaya koymuştur (Flexner, 1930 : 11).

Hiçbir üniversite kendini bulunduğu toplumdan soyutlayamaz. Amacı bir yandan ülkenin çeşitli kesimleri için ihtiyaç duyulan insan gücünü yetiştirirken bir yandan da toplumun kültür düzeyini yükseltebilmek olmalıdır. Bir üniversite kütüphanesinin üniversitedeki yeri ve işleyişi amaç değil, hizmetinde bulunduğu grubun amaçlarını gerçekleştirmede bir araçtır. Üniversite kütüphanesi de bu nedenle üniversitenin amaç ve işlevlerine uygun hareket etmek zorundadır. Prof. Karayalçın üniversite kütüphanelerinin amacını "Üniversite ve İhtisas Kütüphaneleri ile Üniversite Kütüphaneciliği Hakkında Kanun Projesi"nde şöyle tanımlıyor: "Üniversite, fakülte ve bunlara bağlı öğretim ve araştırma kurumlarına ait kütüphaneler bu müesseslerin kuruluş kanun veya tasarruflarında yazılı öğretim, araştırma ve bilgi yayma çalışmalarının yapılabilmesine elverişli uluslararası standartta bir araştırma kütüphanesi ve dokümantasyon merkezi olarak kurulur ve çalışır. Üniversite kütüphaneleri hem kendi öğrenci ve öğretim üyeleri ile araştırıcılarının, hem de üniversite dışından araştırma yapmak isteyen kişilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılar" (Karayalçın, 1968 : 19).

Belirlenen amaçlar doğrultusunda üniversitenin, yerine getirmekle yükümlü olduğu işlevlerin başında, o güne kadar toplumda kayıtlı bilgileri toplamak gelir. Uzun yılların ürünü olan kayıtlı bilgi, yeni nesillere ve üniversite toplumuna aktarılmalıdır. Üniversitenin, o güne kadar üretilmiş bilgileri toplayıp koruyabilecek, düzenleyebilecek ve bunu üniversite toplumunun yararına sunabilecek tek birimi ise, kütüphanesidir. Üniversitenin temel işlevlerinden olan eğitim ve araştırma, kütüphane olmadan

gerçekleştirilemez. Öğretim ve öğrenimin gücü kütüphanenin desteğine bağlıdır (Alkan, 1997 : 235).

Üniversitenin bilime dayalı çok önemli bir unsuru olan araştırmayı, her hangi bir konunun bilimsel verilere dayanarak açıklanması, biçiminde de tanımlayabiliriz.

- Bilimin gerçeklere dayalı olarak yapılabilmesi,
- Araştırmalarda yeterli verilerin elde edilebilmesi,
- Üniversitenin araştırma, bilgiyi yayma işlevini yerine getirebilmesi,
- Eğitimin bilgiyi verirken davranış değişikliğine yön vermesi ve etkinliğini sürekli kılması, için insanın rahatça bilgilenebileceği bir düşünme merkezine ihtiyacı vardır, o da kütüphanedir. Bilimsel düşünce, kalıplaşmış bir süreç olmayıp, kendini sürekli yenileyerek gelişen bir oluşumdur.Bu oluşumu sürekli kılacak etmen ise, bilgi akımının örgütlenmesini ve kesintisiz akışını sağlayan kütüphanelerdir. Kütüphane ise; bilgi taşıyıcılarının belli bir amaca yönelik olarak toplandığı, hiçbir kayba uğramaksızın korunduğu, arandığında en kolay bulunabilecek tarzda düzenlendiği ve optimum kullanımı ile bilgi akışının kesintisiz akışının sağlandığı bilgi merkezidir (Gürdal, 1990 : 73).

Üniversite kütüphanelerinin görevlerini Prof. Baysal da bir yazısında şöyle dile getirmektedir: "Bilim adamlarının yapmış oldukları araştırmaları toplayıp derleyen ve okuyucuya sunan yerlerden birisi olan üniversite kütüphaneleri, üniversite içinde öğretim, üniversite içinde ve yakın çevresinde bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarını desteklemek, her gün gelişip ilerleyen, yeni yayınlarla gelişen dünya biliminin son verilerini izleyip ilgililere sağlamakla görevli kurumlardır."(Baysal, 1990 : 247).

Tüm bunlara göre, üniversite kütüphanelerinin fonksiyonlarını maddeler halinde yazacak olursak:

1) Üniversitenin, öğretim, araştırma ve yayma faaliyetini gerçekleştirmesinde gerekli olacak materyalleri toplamak.
2) Söz konusu materyalleri kolaylıkla yararlanılabilecek şekilde organize etmek.
3) Bu organizasyonu mümkün kılacak yer, donanımın ve bilgi teknolojisinin sağlanması.
4) Her türlü işlemlerin rahatça yapılmasını sağlayacak bütçenin elde edilmesi.

5) Ve bütün bu söylenenleri gerektiği şekilde yapabilecek "ehil kütüphaneci'lere ihtiyaç vardır.

İlk üniversitenin oluşumundan başlayarak üniversite yapılanması içinde her zaman yer almış kütüphaneler, üniversitelerin akademik faaliyetleri gereği ve yürütülen eğitim-öğretimin ayrılmaz bir parçası olan üniversite kütüphanesinin Ülkemizdeki gelişimini ise şöyle inceleyebiliriz.

5.2.ÜLKEMİZDE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ

Ortaçağ İslam dünyasının ünlü öğretim kurumları medreselerdir. Medreseler, özel olarak İslam hukuku ve din bilgilerinin gösterildiği öğretim kurumlarıdır. Gerek kuruluş gerekse mimari yapısı yönünden camii ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Medrese, memleketimizde oldukça değer kazanan bir kuruluş olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve gelişme dönemlerinde öğretim alanında başarılarını sürdürmüşlerdir (Şenalp,1969 : 14).

Medrese denilence akla hemen "kütüphane" geliyor. Çünkü, zamanın bilim ve din adamlarını, aydınlarını yetiştiren medreselerde eğitimi destekleyen kitapların bulunması, bunların zamanla bir kütüphane oluşturması tabii idi. Bunu göz önüne alarak, Osmanlı döneminde ilk kütüphanelerin o kurumlar içinde oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim olgular da bu görüşü desteklemektedir (Sefercioğlu, 1999 : 143).

İmparatorluğun her alanda çöküşünü önlemek amacı ile birçok alanda yenileşme ve çağdaşlaşma girişimleri olmuş, bilimde de Batı'ya yönelme zorunluluğu duyulmuştur (Şenalp, 1969 : 14). Devlet hayatında ihtiyaç duyulan elemanları yetiştirmek üzere yeni öğretim kurumları açılmaya başlanmıştır. Bunlar Deniz ve Kara Mühendisleri ile Tıbbiye ve Harbiye sayılabilir.

Tanzimat döneminde (1839-1876) ilk ve orta öğretim alanında sivil hayata memur yetiştiren ve Rüştiye, İdadi, Sultani adını taşıyan orta dereceli okullar da açılmıştır. İleri fikirli Tanzimat adamları Avrupa'nın bilimsel araştırmalarda ne ilerlediğini ve bilimsiz bir

şey yapılamayacağını düşünerek bizde de bir üniversite kurulmasına karar vermişlerdir. 31 Aralık 1863'te Dar'ül-fünun binası olarak inşa edilen binada ilk Dar-ül-fünun açılmıştır. Ancak iki yıl gibi kısa bir süre sonra bilgisizliğin ve dini fanatikliğin doğurduğu hücumlar karşısında sebepsiz yere kapatılmıştır. Cumhuriyet'in ilanına kadar Dar-ül-fünun bir kaç kez açılıp kapatılmış ve 1924 yılında çıkarılan bir kanunla bilimsel ve idari özerkliğini kazanmamışsa da, en sonunda 31 Temmuz 1933'te çıkan bir kanunla tamamen kapatılmış ve yerine "İstanbul Üniversitesi" kurulmuştur (Hirsch, 1950).

Osmanlı dönemindeki ikili öğretim yani bir yanda dinsel eğitime ağırlık veren medrese öğretimi, diğer yandan pozitif bilimler eğitimi Cumhuriyet döneminde öncelikle ele alınan bir konu olmuştur. Atatürk 1923'te İzmir'de yaptığı bir konuşmada, "Milletimizin, memleketimizin irfan yuvaları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır." Diyerek öğretimin birleştirilmesi gereğine değinmiş ve 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkedeki bütün eğitim kuruluşları, bu arada Şer'iye ve Evkaf Vekaleti ve özel vakıflar tarafından yönetilen bütün medrese ve okullar Maarif Vekaleti'ne bağlanmıştır (Çadırcı ve Süslü, 1982 : 4).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuki yapısını tamamlamak amacıyla, ilk önce "Hukuk Mektebi" adıyla Hukuk Fakültesi (1925) açıldı. On yıl sonra klasik edebiyat fakültesi parelelinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (1935) hizmete girdi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi "Fakülte" adıyla ve statüsü ile ilk kurulan okul olmak özelliğine sahiptir. 1943'te Fen Fakültesi ve 1945'te de Tıp Fakültesi'nin eklenmesiyle bu dağınık öğretim kurumlarını bir üniversite bünyesinde toplama görüşü benimsenmiştir. Böylece, 1925-1946 yılları arasını kapsayan dönemde Ankara Üniversitesi kurulmuş oldu. Ankara Üniversitesi, Atatürk'ün Başkent'te kurduğu genç Türkiye Cumhuriyet'nin ilk üniversitesidir (Çadırcı ve Süslü, 1982).

İstanbul'da 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Zamanla kalite ve bilimsel yönde gelişen üniversitelerimizin 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek öğretim Kanunuyla sayıları çığ gibi büyümüştür. Bu kanunla kurulan Yükseköğretim Kurulu, görev, yetki ve sorumlulukları ile eğitim-öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanı, öğrenciler ve diğer personelle ilgili esasları bir bütünlük içinde düzenlemeyi hedef almıştır (Süslü, 1986 : 5). Bugün Türkiye'de 51 devlet üniversitesi, 18 özel üniversite,

2'de yüksek teknoloji enstitüsü olmak üzere toplam 71 yükseköğretim kurumu vardır (www.yok.gov.tr.).

Yükseköğretim kurumları ülkemizde oluşumlarını tamamladıklarından beri bünyelerinde, öğretim, üniversite içinde ve yakın çevresinde bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarını desteklemek, her gün gelişip ilerleyen, yeni yayınlarla zenginleşen dünya biliminin son verilerini izlemekle görevli kütüphaneleri olmuştur. Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin evrimini izleyebilmek için, bu kütüphanelerin içinde yer aldığı kurumların (üniversitelerin) tarihsel gelişimi ile birlikte ele almak gerekir. Çünkü üniversitelerin gelişme süreci, üniversite sistemi içinde yer alan kütüphane kurumunu da dolaylı olarak etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir (Çelik, 1994 : 31).

Ülkemizdeki üniversite kütüphanelerindeki ilk inceleme ve buna bağlı olarak sunulan ilk rapor, üniversite reformu amacı ile Cenevre'den Profesör Albert Malche tarafından hazırlanmıştır. Malche Raporunda kütüphanelerle ilgili olarak; koleksiyonların yetersizliği, bütçelerin azlığı, kütüphanelerarası işbirliğinin bulunmayışı, kütüphanelerden yararlanmanın zorluğu ve çalışanların ücretleri gibi sorunlara değinmektedir (Hirsch, 1950).

Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi adlı eserin yazarı Ernest Hirschc 1940 yıllardaki eğitim yöntemleri ve kütüphane anlayışını şöyle eleştirmektedir: "Üniversite hocası, önceden hazırlanmış bir metni okur, öğrenci ise, bu metni ezberlemek zorundadır. Türkçe'den başka bir dil bilmeyen öğrenciler, dersler dışında, herhangi bir başka kaynaktan yararlanmak ya da bilgi edinmek imkanına sahip değildirler, ya da pek ender durumlarda bunu başarabilirler. Aslında periyodik olarak yayınlanan meslek dergilerini bile içermeyen kütüphanelerden kitap ödünç alma diye bir eylemin varlığı dahi bilinmez" (Hirsch, 1984 : 263).

Bu dönemde üniversiteler teşkilatlanma yönünden Avrupa'nın geleneksel üniversiteriyle ve bilhassa klasik Alman Üniversiteleriyle aynı görünümdedir. Bulundukları kentin değişik semtlerine dağılmış fakültelerin kütüphane ihtiyacını karşılayabilmek için her fakülte kendi bünyesi içinde merkezi bir fakülte kütüphanesi kurma yoluna gitmişlerdir. Ayrıca her üniversite bünyesi içinde, tüm üniversite öğrencilerine ve öğretim

üyelerine açık, onların gereksinimlerini karşılayacak güç ve kapasitede bir de merkezi üniversite kütüphanesi geliştirmiş ve hizmete açılmıştır. Bu iki kütüphane olanağına ilave olarak, kanımızca tamamen Klasik Alman Üniversitelerinin etkisi altında kalan bölüm, enstitü ve kürsü başkanları bu kez de, bölüm, enstitü, kürsü ve seminer kütüphanelerine gerek duydular ve küçük ölçüde kütüphanelerin oluşmalarına olanak sağladılar. Bölüm, enstitü, kürsü ve seminer kütüphanelerinin esas amacı; bölümün, enstitünün veya kürsünün ilgi alanına giren kitap, dergi, rapor ve tez gibi dokümanları bir odada toplamak ve öğretim üyelerinin ihtiyacına sunmaktadır. Bu kütüphanelerden bir kısmı başlangıç amaçlarına uygun olarak geliştiler, eleman ve bütçe yönünden desteklendiler ve ihtiyaca cevap verir durumda varlıklarını fonksiyonel bir biçimde sürdürdüler. Ne var ki, bu kütüphaneler amaçlarından saptırıldılar. Kürsü başkanlarının odalarını doldurmaktan ve kişisel kütüphane olmaktan öteye gidemediler

1950'lerden sonra kurulmaya başlayan yeni üniversitelerle birlikte, Amerikalıların üniversite anlayışı da Ülkemizde görülmeye başlar. Artık toplu bir arazi üzerine dağılmış fakülte ve diğer hizmet binalarının oluşturduğu bir merkezi üniversite anlayışı gelmiştir ülkeye. "Kampus" diye adlandırılan bu oluşma şeklinde, fakülteler ve diğer binalar fonksiyonel bir biçimde araziye dağılmışlar ve tüm hizmetlerin merkezileştirilmesi amaçlanmıştır.

Kampus anlayışına göre kurulan üniversitelerle birlikte merkezi üniversite kütüphaneleri anlayışının da geldiğini görüyoruz. Bu anlayışa göre kurulan Orta Doğu, Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde fonksiyonel biçimde örgütlenmiş ve tüm üniversite öğrencileri ile öğretim üyelerinin gereksinimlerine cevap verilecek düzeyde merkezi kütüphaneler kurulmuştur. Sözü edilen bu üç üniversite kütüphanesinin oluşmalarında Amerikan Üniversite kütüphanelerinin etkisi yüzde yüz gözükmektedir. Sonraki yıllarda kurulan Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi ve Trabzon'daki Karadeniz Teknik Üniversiteleri de ve günümüzde pek çok ilde kurulan üniversite de aynı etki altında kalınmıştır (Aybaş, 1975 : 260-261).

Kısacası Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin gelişimi incelendiğinde, üniversitelerin örgütlenmesine paralel bir gelişme izlediği görülmektedir. Dağınık yapı üniversitelerde kütüphanelerin örgütlenmesi fakülte, kürsü, enstitü düzeyinde

gerçekleşirken; aynı kuruma bağlı olmalarına rağmen hizmetler açısından aralarında hiçbir işbirliği ve koordinasyon kurulamamış; belli bir kampus içerisinde örgütlenen üniversitelerde tek kütüphane örgütlenmelerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

1983 yılında Yükseköğretim Kurulu'nun üniversitelerde Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlıklarının kurulması ve merkez kütüphane oluşturulması yönündeki ilke kararı alınması kataloglama ve sınıflama işlemlerini merkezi yapılması imkanını doğurmuştur. Ancak Ankara Üniversitesi örneğinde olduğu gibi alının ilke kararı bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Çünkü ilke kararında merkezi kütüphanelerinin fakülte, enstitü vb. kütüphanelerle ilişkileri tanımlanmadığından ve bu tanımlamayı gerçekleştirecek yönetmelik çıkarılmadığından dağınık yapılı üniversitelerin büyük çoğunluğunda örgütlenme ve hizmetlere yönelik yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır(Toplu,1999:3).

5.3.ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ VE KATALOGLAMA BÖLÜMLERİ

Ankara'da bulunan üniversitelerin altı tane merkezi kütüphanesi bulunmaktadır. Bunlardan bazısı merkez kütüphane niteliği taşımamakta, bazısı ise adından da anlaşılacağı gibi gerçekten merkez kütüphanesi niteliği taşımaktadır. Hacettepe, Ortadoğu Teknik, Bilkent ve Başkent Üniversiteleri baştan beri bir üniversite kampusü içinde hizmet verdiler. Bu üniversiteler kurulurken Amerikan sistemini örnek alarak kütüphanelerini, merkez kütüphane şeklinde örgütlediler. Buna karşılık Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi çok geniş bir alana yayılmış olup Alman sistemine benzer şekilde kürsü, bölüm, klinik kütüphaneleri ve büyük fakülte kütüphaneleri şeklinde örgütlendiler.

Bu bölümde söz konusu kütüphaneler genel olarak ele alındıktan sonra tezimizin kapsamı gereği kataloglama bölümleri hakkında genel bilgiler verilecektir.

5.3.1.1.BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

Başkent Üniversitesi 15 Ocak 1994 tarihinde 21819 sayılı kanunla kurulmuş olmasına karşın kütüphane çalışmaları ise, 1993 yılı ortalarında başlamıştır. Bugün

1895 üyesiyle, 2525 öğrenci, 571 öğretim elemanı ve 328 idari personele kütüphane hizmet eder duruma gelmiştir. 17 personel kütüphanede görev yapmakta; bunun yedisi kütüphanecilik bölümü mezunu, ikisi diğer fakülte mezunu, dördü açık öğretim fakültesi mezunu, dördü de lise mezunudur.

Mevcut materyal sayısı 25.000'e yükselmiş, süreli yayın sayısı ise 600'ü geçmiştir. 1998 yılı Mayıs ayında üniversitenin genelinde alınan TS-EN ISO 9001 Kalite Sistem Belgesi, kütüphane çalışmalarının belli bir düzen ve sürekli iyileştirme çerçevesinde geliştirilmeye çalışılmıştır (Arda, 1999 : 34).

Kütüphanede CD-ROM tarama hizmeti, INTERNET tarama hizmeti, referans hizmeti gibi çağdaş ve güncel hizmetler başarılı bir şekilde verilmektedir.

5.3.1.2.Başkent Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü

Kütüphaneye gelen kitap ve kitap dışı materyallerin kayıtlarının tutulması için kataloglama- sınıflama ve raflarda belirli bir düzende yerleştirilmesi işlemleri kataloglama bölümünün görevlerindendir. Kütüphanede Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları İkinci basımı uygulanmaktadır. Sınıflamada ise Library of Congres Classification kullanılmaktadır.

Kataloglama bölümünde biri kütüphaneci, biri diğer fakülte mezunu iki kişi çalışmaktadır. Kataloglama programı olarak BLISS kullanılmaktadır. Bölüm Toplam Kalite Yönetimi çerçevesinde çeşitli periyotlarla istatistikler vermektedir.

5.3.2.1.BİLKENT ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, 1981 yılında Türkiye ve Uluslararası Çocuk Sağlığı Merkezi Kütüphanesi olarak kurulup, 1985 yılına kadar bu fonksiyonu yürüten kütüphane, 1986 başında Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi olarak faaliyete geçmiş. Üniversitenin 1986-1987 ders yılında eğitime açılmasıyla birlikte kütüphanede hizmet vermeye başlamıştır.

Ekim 1987'de kendi binasına taşınan kütüphane, üniversite personeli ve araştırıcılara geniş çalışma imkanları sunmuştur. İlk yıllarda elle yapılan kataloglar ve dışarıdan temin edilen hazır katalog kartları işlemlerini kolaylaştırmak için Bibliofile isimli Bibliyografik Bilgi Servisine abone olunmuştur. Bilgisayar Mühendisliği Bölümü ile işbirliği yapılarak hem sipariş hem de siparişlerin kataloglama ve sınıflama işlemlerinin çok daha hızlı bir şekilde bilgisayarla yapılması öngörülmüştür. Üniversite öğrencilerinin ders çalışmalarına mekan ve materyal(kitap, dergi, vb.) sağlamak ve öğretim elemanlarının hem ders hazırlamalarını hem de kendi araştırmalarını desteklemektedir. Aynı zamanda her iki kitle için olduğu gibi üniversitede çalışan diğer personel içinde genel konularda bilgi kaynakları bulundurmak amaçlarına dahildir. Kütüphanede iş bölümü; okuyucu hizmetleri, teknik hizmetler, sağlama ve süreli yayınlar olarak örgütlenmiştir. Okuyucu hizmetlerini; referans, ödünç verme, koleksiyon geliştirme hizmetleridir. Teknik hizmetler, kataloglama ve sınıflama bölümlerinden oluşur.

Kasım 1987'de yedi kütüphaneci ile hizmete başlayan kütüphane, 1999'a gelindiğinde 33 kütüphaneci, 30 diğer fakülte mezunları, 48 lise ve 7 ortaokul mezunu ile hizmet vermektedir. 33 kütüphanecinin yaptıkları işe göre dağılımı ise; bir kişi müdür, bir kişi müdür yardımcısı, bir kütüphaneci doğu kampusünde, 10 kütüphaneci kataloglama bölümünde, bir kişi müzik bölümünde, bir kişi otomasyon koordinasyonluğunda, iki kütüphaneci ödünç verme, yedi kişi referans bölümünde, dört kişi sağlama biriminde, üç kişi sanat odasında, iki kişi süreli yayınlarda çalışmaktadır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinin sınırsız bütçesiyle dermesi yeni kurulmasına karşılık oldukça gelişmiştir. Derme 1999 rakamlarıyla 291.000 kitap, 3.739 süreli yayın, 1.295 tez, 42.637 kitap dışı materyalden oluşmaktadır.

5.3.2.2.Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde sağlama ve kataloglama işlemleri tamamen birbiriyle ilişki içerisindedir. Kütüphane hizmete açılışından bugüne kadar geçen sürede verilen hizmetlerde ve koleksiyon sayısında büyük artış olmuştur. Ancak bu hızlı artış

çeşitli hizmetlere ilişkin sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında sağlama ve kataloglama işlemleri gelmektedir.

Kataloglama bölümünde AAKK2'ye göre kataloglama kuralları uygulanmaktadır. Kütüphanede kart katalog bulunmayıp araştırmacılar bibliyografik taramayı çevrim içi kataloglar (OPAC) yapmaktadır.

Bölümde, Üniversitenin Bilgisayar Mühendisliği ile işbirliği içinde üretilen BLISS programı kullanılmaktadır. Üretilen program, MARC uyumlu olması ve uluslararası standartlara uygunluğu ile ilk yerli program da sayılabilir.

Kataloglama bölümde ikisi beş yıldan fazladır çalışan on kütüphaneci vardır. Kataloglama ve sınıflama işleri Kongre Kütüphanesi veri tabanı ve Subject Heading veri tabanından yararlanılarak yapılmaktadır.

5.3.3.1.GAZİ ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 10 fakülte ve 13 yüksek okul kütüphanesinin bağlı olduğu merkez kütüphane niteliğindedir. Bu kütüphane aynı zamanda kataloglama bibliyografik kayıt gibi teknik hizmetlerde de merkez niteliği taşımaktadır.

Kütüphanenin çekirdeğini eski Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Kütüphanesi teşkil etmektedir. Kütüphane, fakülte öğrencilerinin, öğretim üyeleri ve personeline üye olma koşulu ile yoğun bir hizmet sunmaktadır. Üniversite dışından gelen araştırıcılar da kütüphane içinde hizmetlerden yararlanma imkanı bulmaktadır.

Kütüphanede birisi yönetici olmak üzere 13 kütüphaneci, 19 lise mezunu, üç ortaokul mezunu toplam 57 personel çalışmaktadır. Kütüphaneciler tarafından kütüphaneyi tanıtmak kaynakların kullanımını öğretmek amacıyla öğrencilere oryantasyon programı düzenlenmektedir. Güncel duyuru, tarama, yeni yayınlar bülteni hizmeti verilmektedir.

Yoğun kaynak alımı sayesinde koleksiyonu 95250 kitap, 39.250 süreli yayın, 5420 tez, 26740 kitapdışı materyale ulaşmıştır.

5.3.3.2.Gazi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü

Kataloglama bölümünde dört uzman kütüphaneci çalışmaktadır. Her kütüphaneciye belirli konular verilmiş ve kişiler o konularda kataloglama yapıyor. Bunun sonucu olarak da konu uzmanlığına gidilmiş durumdadır. Bölümde Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2 kullanılmakta olup sınıflamada LC ve NLM kullanılmaktadır. Kataloglamada BLISS PC katalog modülü kullanılmaktadır.

1990 yılında kataloglama bölümü tıp konu başlıklarını Türkçeleştirip okuyucuların hizmetine sunmuştur. Ayrıca Library of Congress Subject Heading Türkçeye kazandırılmış ve yeni eklemeler yapılmaktadır.

5.3.4.1.HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE KÜTÜPHANESİ

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına bağlı bir şube niteliğindedir. Ancak Beytepe de merkez kütüphane niteliği taşımaktadır. Kütüphane, 1967'de üniversite kütüphanesi olarak 1975 yılında H.Ü. Tıp Merkez Kütüphanesi ile bir arada hizmet verdi. 1975 yılında tıp dışı konular Beytepe Kampüsüne taşındı. 1977 yılından beri bugünkü binasında hizmet vermektedir.

Kütüphane, kampüs içindeki bilim dallarına ilişkin her tür bilgi kaynağından oluşan koleksiyonuyla, üniversitenin tüm öğretim elemanlarına, öğrencilere, idari personele ve dışarıdan gelen araştırıcılara hizmet vermektedir. Kütüphanenin kataloglama ve sınıflama, ödünç verme, danışma, süreli yayınlar ve gör-işit materyalleri bölümleri vardır.

Kütüphanede biri yönetici sekiz kütüphaneci, sekiz diğer fakülte mezunu ve 14 lise ve orta okul mezunu 30 kişi çalışmaktadır. Kütüphanenin yaklaşık 80.000 kitabı, 3000 başlık süreli yayını, 4000 tezi ve 20.000 kitap dışı materyali vardır.

5.3.4.1.Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü

Kataloglama bölümünde, AAKK2 ve bilgisayarla kataloglama programı olarak da BLISS kullanılıyor. Yeni giriş yapılmadan önce OCLC'den bibliyografik künye taraması yapılıyor. Eğer varsa oradan alınarak üzerinde gerekli düzeltmeler yapılıyor. Ayrıca kart

çıktılarında üzerinde yanlışların düzeltmeleri de yapılıyor. Kataloglama yapılırken fiziksel ayrıntılar ve boyut girilmiyor. Otorite dizinleri de olmadığı için girişler tekrar tekrar yapılıyor.

Bölümde sadece iki kütüphaneci çalışmaktadır. Kütüphanede sınıflama sistemi olarak Library of Congress sınıflama sistemi, konu başlıkları için Library of Congress Subject Headings kullanılıyor. Bugüne kadar geriye dönük 80.000 civarında bibliyografik künye girilmiş durumdadır. Geriye dönük veri girişi yer dizininden direk MARC formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Şimdilerde bilgisayar üzerinde birebir kontrol edilmektedir.

5.3.5.1.HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP MERKEZİ KÜTÜPHANESİ

Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi Hacettepe Üniversitesinin idari olarak merkez kütüphanesi sayılmaktadır. Ancak şube kütüphanesi olarak Beytepe Kütüphanesi gösterilmesine rağmen Beytepe Kütüphanesi Beytepe'deki üniversite kampusünün merkezi kütüphanesidir. Tıp Merkezi Kütüphanesi de merkezde bulunduğu için buranın merkezi kütüphanesidir. Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi 1967'de üniversite kütüphanesi olarak kuruldu. 1975 yılından sonra Tıp Merkezi kütüphanesi olmuştur. Kütüphanenin amacı, kampus içindeki bilim dallarına ilişkin her türlü yayın ve bilgi kaynaklarından seçkin bir derme oluşturma ve bu dermeyi öğretim üyesi, öğrenci, personel ve diğer araştırıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hizmete sunmaktır.

Kütüphanede daire başkanlığı, kütüphane müdürlüğü bulunup, ödünç verme, danışma, sağlama, kataloglama, süreli yayınlar bölümleri vardır. 33 kişinin çalıştığı kütüphanede dağılım şöyledir; bir daire başkanı kütüphaneci, bir kütüphaneci müdür, iki kataloglama yapan kütüphaneci, bir sağlama işiyle uğraşan kütüphaneci, üç danışma hizmeti veren kütüphaneci ve diğer fakülte mezunu dokuz kişi, 17 lise ve ortaokul mezunudur. Kütüphanenin 50.000 kitabı, 650 başlık süreli yayını, 8000 tezi, 10.000 kitap dışı materyalinden oluşma dermesi vardır.

5.3.5.2.Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kataloglama Bölümü

Fiş katalog çıkarırken Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları'nın 1. Basımı kullanılmış ancak bilgisayarla kataloglama programı olarak BLISS'i kullanmaya başladıktan sonra AAKK2 kullanılmaya başlanmıştır. Okuyucular, bölünmüş katalogdan erişimi sağlamaktalar.

Tıp konulu kütüphane olduğu için NLM sınıflama sistemi ve LC sınıflama sistemi kullanılmaktadır. Kataloglama yapan sadece iki kütüphaneci vardır. Böylesi bir merkez için yetersiz görülmektedir.

5.3.6.1.ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi merkezi kütüphane niteliğini taşımaktadır. Amerikan sistemine uygun olarak örgütlenmiştir. 1956 yılında üniversitenin kurulması ile birlikte Amerika Birleşik Devletlerinin yardımıyla kurulmuştur. A.B.D.'deki kütüphane binaları incelenmiş ve oradan alınan örnekle üniversitenin tam ortasına, bütün bölümlerin ulaşabileceği yerde kütüphane binası kurulmuştur. Kütüphanede, teknik hizmetler, ödünç verme, film arşivi, enformasyon hizmetleri bölümleri vardır. Kütüphane, 24 kütüphaneci, 27 diğer fakülte mezunu ve 17 lise mezunundan oluşan 68 personele sahiptir.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesinin dermesi; 297.900 kitap, 136.000 cilt süreli yayın, 9000 tez ve ayrıca 4191 mikrofiş, mikrofilm, slayt, eğitici filmler ve video kasetlerden oluşmaktadır.

5.3.6.2.Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü

Kütüphaneye gelen kitap, süreli yayın, rapor, harita, plak, mikrofilm, slayt ve benzeri tüm materyalin kayıtlarının tutulması, kataloglanma-sınıflaması ve raflara belirli düzende yerleştirilmesi işlemleri kataloglama bölümünün görevlerindendir. Kütüphane Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımını uygulamaktadır. Sınıflamada ise Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi kullanılmaktadır. Konu başlıklarını da Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesin'ten vermektedirler. Üniversitede öğretim dilinin İngilizce olması özellikle konu kataloglamasını İngilizce yapılmasını gerektirmiştir.

Böylece Kongre Kütüphanesinin basılı fişlerini kullanabilme olanağı doğmuş ve konu başlıklarını dilimize çevrilmesine gerek kalmamıştır (Ortadoğu, 1987).

Kütüphanenin genel kataloğu sözlük katalog şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca okuyucular koleksiyonun belirli bölümüne OPAC'dan ulaşabilmektedirler. Kataloglama bölümünde 1995 yılından beri VTLS kütüphane otomasyon programı kullanılmaktadır. Bölümde beş kütüphaneci kataloglama-sınıflama işiyle uğraşmaktadır. Veri girişinde OCLC veri tabanı taranıyor. Bibliyografik künyeye erişilirse gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra künye sisteme aktarılıyor.

5.3.7.ANKARA ÜNİVERSİTESİ MERKEZ VE FAKÜLTE KÜTÜPHANELERİ

Ankara Üniversitesi fakülteleri çok geniş bir alana dağılmış olması nedeni ile tek kütüphanesi yoktur. Üniversitenin Ankara'nın çeşitli semtlerine dağılmış 14 kütüphanesi mevcuttur. Bunlardan Muhlis Erkmen Kütüphanesi merkezi kütüphane gibi örgütlenmesine rağmen maalesef Ziraat Fakültesi Kütüphanesi olmadan ileri gidememiştir. Diğer fakülte kütüphaneleri ise şunlardır: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi, Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi, Eğitim Fakültesi Kütüphanesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi, Fen Fakültesi Kütüphanesi, Hukuk Fakültesi Kütüphanesi, İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Tıp Fakültesi Kütüphanesi, Veteriner Fakültesi Kütüphanesi, Ziraat Fakültesi Kütüphanesi, İletişim Fakültesi Kütüphanesi, Sağlık Eğitim Fakültesi Kütüphanesidir. Şimdi söz konusu kütüphaneleri tanımaya çalışalım. Kataloglama bölümleri ise kütüphanelerin içinde incelemeye çalışacağız. Çünkü Ankara Üniversitesi Merkez ve fakülte kütüphanelerinde kataloglama bölümleri ayrı bir bölüm olarak örgütlenmeyip, teknik hizmetler bölümü içinde yer almaktadır. Söz konusu kütüphanelerde kaynağın sağlanmasından okuyucuya sunulmasına kadar olan tüm işlemler teknik hizmetler bölümünde yapılmaktadır.

5.3.7.1. A.Ü.Muhlis Erkmen (Merkez) Kütüphanesi

Kütüphane, adından da anlaşılacağı gibi, gerçekten Ankara Üniversitesi'nin merkez kütüphanesi değildir. Varlığını teorik olarak sürdüren kütüphanenin temelini 1933'te kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü Kütüphanesi oluşturmaktadır. 1948 yılında Ankara Üniversitesine bağlanarak Muhlis Erkmen Merkez Kütüphanesi adını almıştır. Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı makamının burada olması ve direkt rektörlüğe bağlı olmasının ve bir de yıllık kütüphane istatistikleri istemesi dışında merkezi hiç bir işlevi yoktur.

Kütüphanenin amacı, öğretim üyesi ve araştırmacı kadrosuna, Ankara Üniversitesi Fakülteleri öğrencilerine ve dışarıdan başvuranlara, araştırma imkanı sağlamak, eğitim ve öğretime yardımcı olmak olarak belirlenmesine rağmen sadece Ziraat Fakültesine hizmet eder konumdadır.

Kütüphanede bir daire başkanı, bir yönetici, bir kütüphaneci, bir diğer fakülte mezunu, dört lise mezunu, iki orta okul mezunu olmak üzere toplam 10 personel bulunmaktadır. Derme, 63.000 kitap, 8574 dergi, 1600 tezden oluşmaktadır.

Türkiye'de bulunan üç kütüphanecilik bölümünden ilkinin yer aldığı Ankara Üniversitesi merkez kütüphanesi görünen Muhlis Erkmen Kütüphanesi kataloglama bölümünün durumu gerçekten üzücüdür. Varlığını teorik olarak merkez kütüphanesi olarak sürdüren kütüphanenin kataloglama bölümünden bir katalogcu çalışması ne derece yeterlidir. Önceleri Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri kullanılan kütüphanede 1991 yılında yeni gelen katalogcu AAKK2 'yi uygulamaya koymuştur.

Kataloglama bölümünde bilgisayarla kataloglama programı kullanılmamaktadır. Hala katalog fişleri daktilo ile çıkartılıyor. Katalogda fişler yazar ve eser adına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir. Bu iki öğeden başka erişim noktası yoktur. Fişlerin sıralaması kelime-kelime yöntemi kullanılmaktadır. Kütüphanede materyallerin yerleştirilmesi demirbaş sırasına göre yapılmaktadır.

5.3.7.2. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi

1935 yılında Fakülte kurulmasıyla birlikte kütüphane de faaliyete geçmiştir. İlk yıllardan itibaren 1968 yılı sonuna kadar 22 seminer ve kürsü kitaplığında kütüphane hizmeti verilmiştir. 1969 yılında ana bina inşa edildikten sonra bütün kitaplıklar yeni kütüphane binasına taşınmış, böylece birbirinden kopuk koleksiyonlar bir araya getirilerek çağdaş kütüphanecilik anlayışı ile tüm kullanıcıların yararlanabileceği bir merkez kütüphane oluşturulmuştur (Ankara, 1999 : 2).

Kütüphanenin amacı, bünyesinde bulundurduğu dermesiyle Fakülte'de verilen eğitim-öğretimi ve araştırmaları desteklemektedir. Kütüphane bu amacı gerçekleştirmek için gerekli personel, derme ve okuyucu potansiyeline sahiptir. Fakülte kütüphanesinde bir kütüphane sorumlusu, dört uzman kütüphaneci, bir kütüphaneci, diğer hizmetleri yürüten on personel vardır.

Kütüphaneye sağlanan materyalin büyük bir çoğunluğu bağış yoluyla gelmekte ve öğretim üyelerinden gelen talepler doğrultusunda yeni kaynaklar satın alınmaktadır. Bağış yoluyla gelen kitapların çoğu yayınevleriyle görüşülerek yeni yayınların tanıtılması karşılığında kütüphaneye kazandırılmıştır. Kütüphanenin dermesi; 110.000 tasniflenmiş, 200.000 civarında tasniflenmemiş kitap, 1700 başlık dergi, 15.000 tez, 15.050 yazmadan oluşmaktadır. Fakülte kütüphanesinden yararlanan öğrencilere, kütüphaneyi ve verilen hizmetleri tanımaları amacıyla her öğretim yılı başında oryantasyon eğitimi verilmektedir.

Kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımı kullanılıyor. 1997 yılından sonra kütüphanede kataloglama bilgisayar destekli olarak yapılmaktadır. Ayrıca Internet bağlantısı gerçekleştirilerek bilgi ağı olanaklarından da yararlanılmaktadır. Veri girişinin belirli bir düzeye erişmesinden sonra OPAC hizmeti de verilecektir. Kütüphane otomasyon programı olarak BİL-SİS kullanılmaktadır.

Kataloglama işi ile ilgili üç katalogcu, üç veri giriş operatörü ve part-time öğrenciler çalışmaktadır. Sınıflama sistemi olarak DOS kullanılmaktadır. Sınıflama işlemlerinde yer numarası oluştururken, yazar adı işareti olarak kullanılan sembol, Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu'nun düzenlediği Cutter Tablosundan yararlanılmaktadır. Katalogcuların kullanması için düzenlenen genel katalog ve yer dizini kataloğu bölümün

içinde yer almaktadır. Kataloglar, yazar adı, eser adı, emeği geçenler, alt eser adı, paralel eser adı, tek biçim eser adları ve kongre-konferans girişlerinden alfabetik olarak düzenlenmiştir. Sosyal bilimler ve dillerin bir kısmı raflarda sistematik olarak dizilmiştir.

5.3.7.3. A.Ü. Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi

1973'te Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi kütüphanesi olarak hizmete açılmıştır. Kütüphanede bir yönetici, üç lise mezunu olmak üzere dört kişi çalışmaktadır. Yönetici kütüphanecilik mezunu değildir. Koleksiyon genellikle satın alınmakta olup, 1700 kitap, 53 başlık süreli yayın, 198 tezden oluşmaktadır.

Kütüphanede genel bir katalog bulunmaktadır. Katalog, yazar adı ve eser adına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir. Kataloglama da Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımı kullanılmaya çalışılıyor. Fişlerin sıralanması kelime-kelime yöntemi kullanılarak yapılmaktadır.

Sınıflamada Dictionary National Library Medicine (DNLM) kullanılmaktadır. 1998 yılından sonra kütüphanede kataloglama bilgisayar destekli olarak yapılmaktadır. Kütüphane otomasyon programı olarak BİL-SİS kullanılmaktadır.

Bölümde kütüphanecilik eğitimi almamış fakülte mezunu bir kişi ve lise mezunu iki kişi çalışmaktadır. Fakülte mezunu olan hem de kütüphanenin yöneticisidir. Personel bakımından oldukça sıkıntılı oldukları gözükmektedir.

5.3.7.4. A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi

Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi, Fakültenin 1961 yılında açılmasıyla oluşturulmuştur. Kendi konusuyla ilgili kaynakları toplayıp dalında araştırma kütüphanesi olmayı hedefleyen kütüphanenin 1999 yılı verilerine göre dermesi şöyledir: 10.000 kitap, 6.000 cilt süreli yayın, 230 tezdir.

Kütüphanede, bir yüksekokul mezunu yönetici, bir memur, bir bilgisayar işletmeni, üç de lise mezunu personel çalışmaktadır. Kütüphanenin yöneticisi kütüphaneci olmadığı

gibi, çalışanlardan da hiç birinin kütüphaneci olmaması verilmesi gereken ideal hizmeti engeller niteliktedir. Yöneticilerin de kütüphaneye bakış açısını yansıtan bu manzara maalesef kendini, derme olarak, hizmet olarak göstermektedir.

Kütüphanenin amacı; Eczacılıkla ilgili kaynakları toplayıp, fakültedeki öğretim üye ve öğrencilerin araştırmalarına destek olmak ve bu eylemlerde gerekli ortamları sunmak olmakla birlikte bunun pek gerçekleşmediğini görüyoruz.

Kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin birinci düzeyi uygulanmaya çalışılıyor. Kütüphaneci olmadığından daha önce yapılanlar örnek alınarak kataloglama yapılmaya çalışılıyor.

BİL-SİS programı sağlanmasına rağmen henüz randımanlı bir şekilde kullanılır durumda değildir. Dewey Onlu Sınıflama sistemi kullanılan bölümde sınıflamanın da pek sağlıklı yapıldığı söylenmez. Çünkü detay tablolardan çok alfabetik dizin kullanılmaktadır. Kaynaklar raflara sistematik olarak dizilmiştir.

Kütüphanede yazar adı ve eser adından oluşan alfabetik bir katalog bulunmaktadır. Katalog kelime-kelime yöntemine göre dizilmiştir.

5.3.7.5. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi, Fakültenin 1969 yılında kurulmasıyla faaliyete geçmiştir. Kütüphane oluşmaya başlamasıyla birlikte kendi konusuyla ilgili kaynakları toplamaya başlamış, 1999 yılı verilerine göre dermesi, 20754 kitap, 269 başlık süreli yayın, 911 tez olmuştur.

Kütüphanede bir fakülte mezunu yönetici, dört lise mezun memur çalışmaktadır. Bu kadar az kişiyle kütüphanenin gerçekleştirmeğe çalıştığı amacı ise, eğitim bilimleriyle ilgili kaynakları toplayıp, toplanan dermeyi organize edip, okuyucusuna en iyi şekilde sunmaktır.

Kütüphanede işler hala manuel olarak yapılmaktadır. Örneğin fişler daktilo ile çıkarılır durumdadır. Kataloglama işlemlerinde Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 kullanılmaya çalışılıyor. Kütüphanenin genel kataloğu fiş katalog biçimde olup, sözlük kataloğa uygun olarak düzenlenmiştir.

Sınıflama sistemi olarak Dewey Onlu Sınıflama sistemi kullanılmaktadır. Yer numarası verilirken yazar soyadının ilk üç harfi alınıyor. Kütüphanede konu başlıkları verilmemektedir. Kütüphanede kataloglama da bilgisayar kullanılmayıp,fişler daktilo ile çoğaltılmaktadır. Fişlerin sıralanması kelime-kelime yöntemi ile yapılmaktadır.

Personel sorunu hem kataloglama bölümünde hem de kütüphanenin genelinde kendini hissettirmektedir.

5.3.7.6. A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi

1943 yılında kurulan Fen Fakültesi ile birlikte kütüphane de hizmete açılmıştır. Kütüphanede bir uzman kütüphaneci yönetici, uzman kütüphaneci, bir kütüphaneci, bir diğer fakülte mezunu, sekiz lise mezunu ve üç ortaokul mezunu çalışmaktadır.

Kütüphanenin koleksiyonu, 45.000 kitap, 12.000 cilt dergiden oluşmaktadır. Son zamanlarda yönetimin kütüphaneye bakış açısının iyileşmesinden dolayı derme ve personel durumu oldukça iyi duruma gelmiştir. Yetişmiş personel transfer ederek önce insan görüş açısını kanıtlar vaziyettedir. Yeni gelen personel de Ankara Üniversitesi Bilgi İşlem Dairesinin ürettiği BİL-SİS programının oluşmasında öncülük etmiştir. Üniversitede uygulanan ilk kütüphane olmuştur. Ayrıca program dışında kütüphanenin yeniden organize edildiği, büyük bakım onarım geçirdiği görülmektedir. Kısacası kütüphanede her bakımdan gelişme tirendi görülmektedir.

Kataloglama da Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımı kullanılmaktadır. Kütüphanede genel bir katalog mevcut olup düzeni yazar adı-eser adına göredir. Katalogda fişler kelime-kelime yöntemi ile dizilmiştir. Programa girilen bibliyografik künyelere OPAC dan ulaşılabilir durumdadır. Internet'den de kütüphanenin

taramaya açtığı kadar bibliyografik künye araması yapılabiliyor. Bilgisayarla kataloglamada yukarıda da değindiğim gibi BİL-SİS otomasyon programı kullanılmaktadır.

Kütüphanede Dewey Onlu Sınıflama sistemi kullanılmakta, materyallerin yerleştirilmesi bu sisteme göre sistematik olarak raflara dizilmektedir. Yer numarası verilirken yazar soyadının ilk üç harfi verilmektedir. Bölümde bir uzman kütüphaneci, bir kütüphaneci ve bir bilgisayar operatörü çalışmaktadır.

5.3.7.7. A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi

Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Fakülteleri içinde ilk kurulan fakültedir. Hatta genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk fakültesidir. 1925 yılında kurulan Fakülteyle birlikte kütüphanede oluşmaya başlamıştır.

Kütüphanede aynı zamanda yönetici olan bir uzman kütüphaneci, yedi diğer fakültelerden mezun, iki lise mezunu, bir ortaokul mezunu toplam 11 kişi çalışmaktadır. Kütüphane yöneticisiyle yapılan görüşmede kütüphanenin özellikle yetişmiş personel sorunu yaşadığını dile getirdi. Personel açığını kapatmak için yarı zamanlı öğrenci çalıştırdıklarını, fakat bunu yeterli gelmediğini belirtti.

Kütüphanenin dermesi, 92.120 kitap, 21.616 cilt süreli yayın, 409 tezden oluşmaktadır. Elinde bulundurduğu dermesiyle hukuk konusunda Türkiye'nin en güçlü kütüphanelerden biri olduğu söylenebilir.

Kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımı kullanılmaktadır. Kütüphanede Otomasyon programı olarak üniversitenin bilgi işlem dairesinin ürettiği BİL-SİS programı kullanılmaktadır. Son üç yıldır programa yoğun olarak veri girişi yapılmakta olup, girilen verilerin bir kısmı eletronik taramaya açılmıştır. Kütüphanede yazar-eser adı fiş kataloğu mevcuttur. Fiş kataloğun sıralaması harf harf şeklindedir.

Kütüphanede sınıflama sistemi kullanılmağa programla birlikte başlanılmış. Daha önce herhangi bir sınıflama sistemi kullanılmamıştır. Kaynakların yerleştirilmesi demirbaş numarasına göre yapılmaktadır.

Kataloglamada, uzman kütüphaneci yönetiminde iki diğer fakülte mezunu ve bir bilgisayar operatörü lise mezunu olmak üzere dört kişi çalışmaktadır.

5.3.7.8. A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi

İlahiyat Fakültesi, İslam dininin ortaya çıkışını, yayılışını ve kurallarını üst düzeyde öğreten bilimsel kurallarla inceleme ve araştırmalarda bulunan bir öğretim kurumudur. Türkiye'nin yetişkin din adamlarına olan ihtiyacı göz önünde tutularak 1949'da Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak öğretime başlamıştır. İlk yıllarda Cebeci'de hizmet veren Fakülte 1966 yılında bu günkü binasına taşındı.

Fakültesinin açılmasıyla oluşmaya başlayan ve hizmet vermeye çalışan kütüphanenin 1999 yılı rakamlarıyla dermesi, 32.000 kitap, 6.000 tez, 275 başlık süreli yayından oluşmaktadır. Dermede başta İslam ilimleri olmak üzere tüm sosyal bilimlerinden kaynaklar vardır.

Kütüphanede bir yönetici uzman kütüphaneci, altı diğer fakülte mezunu ve bir kişi de orta okul mezunu olmak üzere toplam sekiz kişi çalışmaktadır.

Kataloglama ve sınıflama işleri yönetici kütüphaneci tarafından yapılmaktadır. Kütüphanedeki fiş katalog yazar-eser adına göre düzenlenmiştir. Fiş katalog kelime-kelime yöntemi kullanılarak alfabetik yapılmıştır. Kataloglama Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımına göre yapılıp sınıflamada da Dewey Onlu Sınıflama Sistemi kullanılmaktadır.

Kütüphaneye gelen materyaller daha önceden demirbaş sırasına göre yerleştirilirken, şimdilerde konuya göre raflarda tasnifleme çalışmaları yapılmaktadır. Kütüphanede otomasyon programı olarak İslam Araştırmaları Merkezi tarafında üretilen İSAM'la, BİL-SİS birlikte kullanılıyor. İki programı kullanmalarının sebebi ise İSAM'ın

kendi konularıyla ilgili bir veri tabanı yaratmak için başlattığı projeye dahil olduklarından ve BİL-SİS'ide Üniversitenin bir parçası olduğundandır. Tabii ki her iki programın avantajlarından yararlanmak istemeleri de kütüphaneye böyle bir yol izlemeyi gerektirmişdir.

5.3.7.9. . A.Ü. İletişim Fakültesi Kütüphanesi

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi 1987 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesin ayrılarak yeni bir fakülte hüviyetini almıştır. Bu yıldan sonra Fakülte bünyesinde kütüphane oluşmaya başlamıştır. Kuruluşu çok eskiye dayanmayan kütüphanenin dermesi de 5000 kitap, 29'u yabancı, dördü Türkçe 33 süreli yayın ve 104 tezden oluşmaktadır.

Kütüphanede biri uzman kütüphaneci, biri kütüphaneci ve biride diğer fakülte mezunu toplam üç kişi çalışmaktadır. Kütüphanenin genel bir kataloğu bulunmaktadır. Katalog sözlük katalog şeklinde düzenlenmiştir. Fişlerin kataloğa dizimi kelime-kelime yöntemi ile yapılmıştır.

Kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglam Kuralları 2'nin uygulandığı kütüphanede sınıflama sistemi olarak da Dewey Onlu Sınıflama sistemi kullanılmaktadır. Materyaller raflara sistematik olarak dizilmiştir. Yer numarası verilirken sınıflama numarasından sonra yazarın ilk üç harfi alınıyor.

Kütüphanede henüz otomasyon programı kullanılmamakta. Üniversite bünyesinde kulanılan programdan bir an önce yararlanılması düşünülmektedir. Kataloglama işlerini uzman kütüphaneci ve kütüphaneci yürütmektedir.

5.3.7.10. A.Ü. Sağlık Eğitim Fakültesi Kütüphanesi

Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi 1995 yılında kurulmuştur. Fakültenin kurulmasıyla birlikte kütüphanede oluşmaya başlamıştır. Kütüphane ilk kuruluşunda bağışla oluşmaya başlamasına rağmen daha sonra satin alma yoluyla derme genişlememiştir. Derme,1999 yılı rakamlarıyla 2200 kitap, 100 civarında süreli yayına ulaşmıştır. Kütüphanenin sağlıklı bir sağlama politikası olmamasından dolayı her türden

kaynak bağış olarak kabul edilmekte bu durum dermenin sağlıksız genişlemesine neden olmaktadır.

Kütüphanede kurulduğundan beri hiçbir meslekten kütüphaneci görev almamıştır. Kütüphanecilik bölümüyle iletişim kurulup part-time öğrenci çalıştırılmış. Bu öğrencilerin ikinci sınıf olmaları ve henüz mesleki bilgi bakımından başlangıç noktasında olmaları kataloglama ve sınıflamaya yansımış durumdadır. Kütüphanede halen iki lise mezunu çalışmaktadır.

1999 yılı Fakülte yönetimini girişimi ile Rektörlükten BİL-SİS programı sağlanmış görevli öğrencilerle veri girişi yapılmaya çalışılmaktadır. AAKK2 kullanılmaya çalışılan kütüphanede sınıflama sistemi olarak Dewey Onlu Sınıflama Sistemi kullanılmaktadır. Kütüphanede koleksiyon açık raf şeklinde düzenlenmiştir.

5.3.7.11.A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi

1939 yılında kurulan siyasal Bilgiler Fakültesi'nin Ankara Üniversitesine bağlanması 1950 yılında gerçekleşmiştir. Kurulduğundan bugüne kadar kendi konusuyla ilgili kaynakları bünyesinde toplamaya başlayan kütüphane 1999 yılı sonunda 150.000 dermeye ulaşmıştır. Derme, 105.000 kitap, 45.000 cilt dergi, 973 tez, 420 kitap dışı materyalden oluşmaktadır.

Kütüphanede yönetici uzman kütüphaneci, iki kütüphaneci, iki diğer fakülte mezunu, altı fakülte mezunu toplam 11 kişi çalışmaktadır.

Çoğunluğu siyaset bilimi, ekonomi ve sosyal bilimlerden koleksiyonuyla hem fakülte içinden hem de dışarıdan gelen yoğun araştırmacı talebi yaşanmaktadır. Özellikle Cumhuriyet dönemi gazete ve süreli yayın koleksiyonu kullanılmaktadır.

1987 yılında Fakültede üretilen özel bir programla 21. 000 bibliyografik künye bilgisayar ortamına aktarılmış. Son üç yıldır kütüphanede BİL-SİS kullanılmaya başlamıştır. 1998-1999 yıllarında kendi programlarındaki künyeler BİL-SİS programına aktarılmak için çalışılmıştır. Hem eski bilgiler aktarılırken hem de yeni kaynakların

bibliyografik bilgileri programa yoğun bir şekil girilmektedir. Hem eski programa girilen bilgiler hem de yeni programa girilen bilgiler elektronik ortam taranabilmektedir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi'nde materyallerin yerleştirilmesi sistematik düzendedir. Sınıflama sistemi olarak Dewey Onlu Sınıflama kullanılmaktadır. Kütüphanede OPAC yanında yazar adı-eser adı kataloğu ve sistematik katalogda mevcuttur. Kütüphanede konu başlıkları da verilmektedir.

5.3.7.12. A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi

Tıp Fakültelerinin görevi yalnızca üniversite düzeyinde lisans ve lisansüstü eğitim, öğretim, araştırma yapmak ve aynı zamanda vatandaşların koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri için uygulanabilir plan ve program yapmak ve bu sağlık hizmetlerine uygulamalı olarak yardım etmektir. Atatürk döneminde proje çalışmaları başlatılıp, II. Dünya Savaşı nedeniyle 1945'te kurulabilen Fakültenin 1980'li yılların başında kürsü sayısı 34'tür. Kuruluşundan 1983 yılına kadar kürsülerdeki bölüm kütüphanelerinde hizmet veren kütüphane nihayet 1983 yılında bölüm kütüphaneleri kapatılarak tek merkezde birleştirilmiş ve bugünkü yerinde hizmete geçmiştir.

Kütüphanede kütüphanecilik mezunu olmayan bir yüksek okul mezunu, bir kütüphaneci, iki lise mezunu ve bir ortaokul mezunu toplam beş kişi çalışmaktadır.

Çoğunluğunu tıp bilimlerinde oluşan derme; 30.000 kitap, 195 başlık süreli yayın 490 kitap dışı materyalden oluşmaktadır. Kütüphanede araştırmacılar MEDLİNE veri tabanından tarama yapma imkanına sahiptirler.

Tıp Fakültesi Kütüphanesi'nin genel bir kataloğu olup, düzeni bölünmüş katalog şeklidedir. Kütüphanede AAKK2 uygulanmakta olup, konu başlıkları Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi çevrilerek verilmeye çalışılıyor.

Kütüphanede kullanılan sınıflama sistemi iki tanedir. Tıpla ilgili konular Kongre Kütüphanesi Sınıflama sistemine göre, diğer konular ise Dewey Onlu Sınıflama sistemine göre yapılmaktadır. Yer numarası verilirken sınıflama numarasından sonra yazar soyadının

ilk üç harfi veriliyor. Kütüphanede materyaller sistematik olarak raflara dizilmektedir. Kataloglama işlerini kütüphane yöneticisi ve ona yardımcı olan bir lise mezunu yapmaktadır.

5.3.7.13. A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi

Ülkemizde gerek Osmanlı İmparatorluğu zamanında, gerekse Cumhuriyetin ilanından sonra hayvan sağlığı güncelliğini koruyan konulardandır. Bu amaçla kurulan Veteriner Fakültesi 1948'de Ankara Üniversitesi'ne bağlanmasına karşılık kütüphane ancak 1962'de kurulabilmiştir.

Kütüphanede bir uzman kütüphaneci, bir kütüphaneci, iki diğer fakülte mezunu, iki lise ve ortaokul mezunu çalışmaktadır. Kütüphanede başta veterinerlik konusunda olmak üzere 25.000 kitap, 600 başlıkta süreli yayın bulunmaktadır.

Kütüphanenin genel kataloğu ve yer dizini kataloğu vardır. Genel katalog bölünmüş katalog olarak düzenlenmiştir. Kütüphanede kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları ikinci basımı kullanılmakta olup konu başlıkları Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi çevrilerek verilmeye çalışılmaktadır.

Sınıflama sistemi olarak Dewey Onlu Sınıflama sistemi kullanan kütüphane de materyaller de raflara bu sisteme göre dizilmektedir. Ayrıca sınıflama işlemlerinde yer numarası oluşturulurken, yazar soyadının ilk üç harfi kullanılmaktadır.

Kataloglama işlerini uzman kütüphaneci ve kütüphaneci yapmaktadır. Kataloglama bilgisayar kullanımı son iki yıldır gerçekleşmiştir. Otomasyon programı olarak BİL-SİS kullanılmaktadır.

5.3.7.14. A.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Kütüphanesi

1933 Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulması ile Tarım Ekonomsi Bölümü olarak açılmıştır. Enstitünün bir bölümü olarak 1946 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Kütüphane bölümün kurulmasından sonra öğretim görevlileri tarafından

oluşturulmaya başlanmıştır. Bölümün gelişmesine parelel olarak kütüphanenin kaynak sayısı hızla artmıştır.

Ziraat Fakültesi bünyesinde tek kütüphaneci çalıştıran kütüphanedir. Ayrıca Ziraat Fakültesinin diğer bölüm kütüphanelerinde koleksiyon sayısı bakımından ve kütüphane organizasyonu bakımından yetersizdir. Özellikle konumuz açısından değerlendirirsek; Tarım Ekonomisi Bölümü Kütüphanesi dışındaki diğer bölüm kütüphanelerinde henüz kataloglama ve sınıflama işlemleri yapılmamaktadır. İşte bu gerekçelerle biz, araştırmamızda sadece Tarım Ekonomisi Bölümü Kütüphanesini değerlendirdik.

Materyal sayısı, kullanıcı sayısı ve düzenli bir kütüphane olarak tarım ekonomisi alanında çalışan kişilere ve fakültenin gerekli bilgi hizmetlerini vermektedir. Kütüphanede 8200 kitap, 312 süreli, 40 mikrofilmden derme mevcuttur.

Kütüphanenin kataloglama ve sınıflama işlerini bir uzman kütüphaneci yapmaktadır. Yanında başka yardımcısı yoktur. Dermenin tamamı kataloglanmış ve sınıflanmış durumdadır. Sınıflamada Dewey Onlu Sınıflama Sistemi kullanılmaktadır.

Ekim 1986'dan itibaren Kütüphaneci tarafından başlatılan AAKK2' ye göre yazar adı ve eser adı kataloğu tamamlanmıştır. Bilgisayar bulunmayan kütüphanede, temin edildiği takdirde Internet erişimi, konu kataloglaması gibi çalışmalar için hazır oldukları ifade edilmektedir. Kütüphaneye yeni gelen yayınlar kullanıcılara duyurulmaktadır.

5.3.8. ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE BİLGİSAYARLA KATALOGLAMA PROGRAMLARI

Bilgisayar teknolojisinin tüm uygulama alanlarında kullanılmaya başlamasıyla otomasyon kavramı ortaya çıkmıştır. Artan iş hacmi, daha verimli olma gereksinimi, kütüphane işlerinde tekrar olması, yeni hizmetler, kütüphanelerarası işbirliği ve merkezileşme otomasyon çalışmalarının kütüphanelerde de yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu çalışmaların en önemli kısmını kütüphane otomasyonu programları oluşturmaktadır. Kütüphane otomasyon programı sağlama, kataloglama, ödünç verme vb. kütüphane

işlemlerinin bilgisayarla yapılmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış komut takımı şeklinde tanımlanabilir.

Kataloglama alanında, gerek bibliyografik kayıtların depolanması gerek bu kayıtlardan katalog kartı üretimi, gerekse bibliyografik kayıtlara bilgisayarla erişim alanlarında, ülkemizde pek çok kütüphane otomasyon programı kullanılmaktadır. Araştırmamız kapsamında yer alan Ankara'daki Üniversite Kütüphaneleri otomasyon programları; BLISS, BİL-SİS ve VTLS'dir. Bu bölümde söz konusu programları genel hatlarıyla tanımaya çalışacağız.

5.3.8.1.BLISS ve özellikleri :

BLISS (Bilent Library Information Services System), Bilkent Üniversitesi'nde geliştirilen entegre bir kütüphane otomasyon programıdır. Kişisel bilgisayarlarda da çalışabilen BLISS PC versiyonu piyasaya sürülmüştür. MS-DOS işletim sistemi altında tek kullanıcılı, Novell Netware veya Windows NT bilgisayar ağı işletim sistemi altında ve UNIX işletim sistemi altında çok kullanıcılı olarak çalıştırılabilir (BLISS: 2).

Bibliyografik verileri uluslararası MARC formatında saklayan BLISS ve BLISS PC sistemi bu formatı benimsemiş diğer otomasyon sistemleri ile veri alışverişine olanak tanır. Modüler ve genişleyebilir yapısı sayesinde kütüphaneler daha çabuk, güvenli ve ucuz bir şekilde otomasyona geçebilir (MARC : 2).

Kitap, dergi ve makale gibi yayınların verilerini tek bir veri tabanı altında toplayıp hızlı, kolay erişim ve tarama olanağı sağlama; bilgisayar ağı ortamında çok kullanıcılı düzende kullanım özelliği, yayın ödünç verme ve geri alma süreçlerini hızlandırma ve güvenirliği arttırma; kademeli şifreli erişim düzeniyle güvenli çalışma ortamı sağlama; denetim dışı kesilmelerde otomatik olarak işlem kayıtlarını düzenleye bilme yeteneği; yedekleme işlemlerinin program denetimi altında yapılması programın temel tasarım ilkeleridir (BLISS : 1).

Sağlama kataloglama, ödünç verme ve OPAC modülleri mevcuttur. PC versiyonu ise kataloglama, ödünç verme ve OPAC modüllerinden oluşmaktadır (http:/www.bilkent.edu.tr). Süreli yayın takip modülü henüz üretim aşamasındadır. İstenildiği kadar veri tabanı eklemek mümkündür. Kütüphane dışındaki kullanıcıların Internet-Web üzerinde tarama yapmasına olanak sağlar (BLISS :2).

BLISS'i oluşturan modüllerle aşağıdaki kütüphane işlemlerinin hepsi gerçekleştirilebilmektedir:

- Yayın adı, yazar adı, konu başlığı gibi kriterler ile birlikte isteğe göre farklı tarama indeksleri belirleyebilme; mantıksal operatörleri (ve, veya ve değil) kullanabilme; kısmi bilgi ile tanıma olanağı; önceden oluşturulmuş tarama kümelerini sorguda kullanabilme (MARC : 4)
- Her türlü materyale (Kitap, dergi, doküman, resim, slayt, nota, disket, vb.) ait künye bilgisi girişine olanak tanıtan MARC editörü; L.C. , Dewey ve yerel tasnif numaralarını kullanabilme ve Türkçe alfabetik sıralama; standart MARC bilgi alanları dışındaki kullanıcıya özel alanların kaydedilmesi (MARC : 4).
- Taramada bulunmuş yayınlara ait bilgilerin gösterimi; imleç (cursor) kontrol tuşları ve kayıt sıra numarası vererek istenilen yayını görme; yayına ait katalog kartı gösterimi; künye bilgisine ait cilt/kopya bilgilerinin gösterimi; yayınlara ait ödünç verilme ve rezervasyon bilgilerinin gösterimi (MARC : 5).
- İsteğe göre belirlenebilir okuyucu grupları; isteğe göre belirlenebilir ödünç hakları (okuyucu gruplarına göre değişik haklar tanımlayabilme, yayın türü ve yayın ödünç verme şekline göre ödünç alınabilecek yayınların belirlenmesi okuyucu grupları ve yayın türlerine bağlı olarak ceza miktarı ve af süresi belirleyebilme); okuyucuya ait uyarı mesajı girebilme; ödünç verme; iade ve uzatma işlemleri; her yayın için rezerve kuyruğu oluşturma (MARC : 6).
- Programın güvenlik sisteminde passwordler (şifreler) kullanılarak sistemi kullanılabilecek şahısların tanıtımı yapılır. Kademeli, şifreli erişim düzeniyle güvenli çalışma ortamı sağlanmıştır.

5.3.8.2. BİL—SİS ve Özellikleri :

BİL-SİS (Bilgi Erişim Sistemi) programı, Ankara Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlı'nca üretilmiştir. Program MARC veri tabanına dayandırılmış veri girişi, kurum içi ve dışı dolaşım, süreli yayın kayıt ve izleme ile bu işlemlere ilişkin çevrimiçi tarama modüllerinden oluşan tümleşik ve gerçek zamanlı bir otomasyon programıdır. Program bilgi merkezleri için literatürde önerilen Cobol (Microfocus, Net Express) programlama dilinde, grafik tabanlı yazılmıştır (Arslantekin, 1998 : 13).

BİL-SİS, grafik tabanlı bir program olduğundan Windows, Windows NT, Novell Netware vb. işletim sistemleri üzerinde çalışmaktadır (http://bil-sis.ankara.edu.tr). Program, Windows 95 ve üstü işletim sistemlerinin kullanılabildiği her makinede çalıştırılabilir. İsteğe bağlı olarak kişisel bilgisayar ya da Net work ortamında çok kullanıcılı olarak da çalışabilmektedir. Aynı anda programı 999 kullanıcı kullanabilir. 900'ü kullanıcıya 99'u personele ayrılmıştır. Kısaca Multi-user (çok kullanıcılı) bir programdır. Yukarıda belirtilen sayı artırılabilir. Kullanıcı yalnızca tarama modülünü kullanabilmektedir. Ancak yetki verilmişse rezerve işlemi de yapabilir. Güvenli bir çalışma ortamı sağlamak ve sisteme girilen bilgilerin doğruluğunu, güvenilirliğini korumak amacıyla kullanıcılar için düzeyli parolandırma düşünülmüş böylelikle yetkili personel ile kütüphane kullanıcılarının işlem ve yetkilendirilmeleri birbirinden ayrılmıştır.

Programın yazılması sırasında kullanıcı dostu olması hedef alınmış, bu nedenle pek çok işlem butonlara ve fonksiyon tuşlarına bağlanmıştır. Veri girişinde operatörlerden doğabilecek yanlışlıkları en aza indirgemek ve tek biçimliliği sağlayabilmek amacıyla yazar, konu başlığı, dizi ve yayınevi alanlarında otorite dizinler oluşturulmuştur. Otorite dizin, verinin bir defa girilmesini, daha sonraki veri girişinde o bilgi tekrarlanacaksa daha önce hazırlanmış listeden seçilip alınmasını esas alır. Yazar, konu otorite dizinlerinde "bakınız (bkz)" göndermesi ve konu otorite dizinlerinde "ayrıca bakınız (ayr.bkz.)" göndermesi yapılabilmektedir. Program barcode kullanımına da imkan vermektedir.

Program istenildiğinde, MARC veri yapısına temellendirilmiş veri tabanlarından kendisine ya da kendisinden diğer veri tabanlarına veri transferi yapabilme imkanı

vermektedir. Programda "Yetkili Personel Menüsü" ekle, düzelt, sil, ekran ve yazıcı olmak üzere beş temel noktadan hareketle oluşturulmuştur (Arslantekin, 1998 : 13).

Materyale ilişkin verilerin yanı sıra kullanıcı bilgileri de kullanıcı statüsü doğrultusunda sisteme girilebilmektedir. Program, kataloglama, ödünç verme, süreli yayınlar, OPAC modüllerinde oluşmakta olup sağlama modülü üretim aşamasındadır. PC versiyonu da bu modülleri kapsamaktadır (http://bil-sis.ankara.edu.tr).

5.3.8.3.VTLS ve Özellikleri

VTLS (Virginia Tech Library System), kütüphane otomasyonu konusunda çözümler sunan bir şirkettir. Ürünleri 35 ülkede 450'de fazla kütüphane tarafından kullanılmaktadır (http://ww.vtls.com). Şirketin ürünleri olarak; Virtua, VTLS 99, Micro VTLS, İmaging, Year 2000 Compliance Statement sayılabilir (http://www.vtls.com/products/index.shtml).

Virtua kataloglama, OPAC, ödünç verme, envanter kontrolü, sağlama, süreli yayınlar, vb. modüllerden oluşmaktadır. Windows tabanlı client server mimarisi üzerinde, tümleşik bir kütüphane otomasyonu sistemidir. MARC formatı kullanılmakta. Toplu katalog oluşturmaya imkan vermektedir. Internet için web sunumu bulunmaktadır (http://www.vtls.com/products/virtua/index/shtml).

VTLS'in imaging sürümü ise görüntü ve benzeri materyal girişlerinde ve dijital kütüphane oluşumlarında farklı çözümler sunmaktadır. Fiziksel materyalin dijitallizasyonunda kullanılan tarayıcı hizmetleri, dijital dermenin organizasyonunda kullanılan indeksleme hizmetleri, bulma ve gösterim amacıyla kullanılan araçlardan oluşan yazılım ürünleri imaging sürümünde yer alan temel hizmetlerdir (http://www.vtls.com/ imaging/building.html).

VTLS'e veri tabanı UNIX işletim sistemi üzerinde bulunmakta, uygulama programı ise Windows işletim sistemi üzerinde çalışmaktadır (http://www.vtls.com./spotlight/ index. shtml).

VI. BÖLÜM - ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KATALOGLAMA SORUNLARI

6.1.GENEL KATALOGLAMA SORUNLARIMIZ

Ülkemizde bilgileri, bilgilerin üzerinde yer aldığı ortamları izleme zorluğu ve yetersizliği vardır. 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu Türkiye'de yayımlanan tüm basılı bilgi ürünlerinin kopyalarını belirli kütüphanelerde toplanmasını öngörmekte ise de maalesef ülkemizde ortaya çıkan bütün bilgi ürünlerini derleme de yetersiz kalmaktadır. Derlenemeyen materyal yalnız yayınlar değildir. Yetkili kişiler geleneksel materyalin (kitap, dergi, vb) bile ancak %50'den azının toplanabildiğine işaret etmektedirler. Bu durum Türkçe basılı materyale tek erişim aracı olan Türkiye Bibliyografyasını da olumsuz etkilemekte ve maalesef milli bibliyografyamız kapsadığı bilgi kaynakları açısından eksik yayımlanmaktadır.

Ülkemizde gerektiğince derlenemeyen bilgi ortamlarının analizinin de yeterince yapılmamasından söz edilebilir. Çünkü analiz için gerekli olan niteleme standartları, sınıflandırma sistemleri, konu başlıkları listeleri vb. yeterli değildir.

1988-1989 yıllarında kataloglama kuralları (Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları-2) ile ilgili iki eser ve bir teknik hizmetler el kitabı yayınlanmıştır. Bunların içindeki örnekler ve terimlerde bile bir biçim birliği yoktur. Ayrıca hepsi kısaltılmış basımlardır. AAKK-2'nin tam bir çevirisi halen Türkçe'ye kazandırılmamıştır.

Duruma konu başlıkları açısından baktığımızda ise şöyle bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Kimi kütüphaneler kendi kullanımları için Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi'nde olduğu gibi konu başlıkları listeleri oluşturmuşlar veya Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi'nde yapıldığı gibi konu başlıkları listelerini Türkçe'ye çevirmeye çalışmışlardır. Gazi Üniversitesi Kütüphanesinde de Kongre Kütüphanesi konu başlıkları Türkçe'ye çevrilmiş, gerek görüldüğünde yeni konu başlıkları eklenmeye çalışılmaktadır. Fakat bütün Türkiye için geçerli olacak standart bir konu başlıkları listesi hazırlanmadığı gibi değişik bilim dallarının terimlerini listeleyen ve yaygınlıkla kullanılan çalışmalar da henüz görülmemektedir.

Bir başka sorun kimi bilgi erişim araçlarının düzeninin bunların içerisindeki bilgiye tam anlamıyla erişmeyi sağlamaktan uzak olmasıdır. Örneğin hala birçok kütüphanemizdeki kart kataloglarda her kaynağın bibliyografik erişimi mevcut değildir. Milli Kütüphane'nin basılı kataloğu ve milli bibliyografyamız niteliğini taşıyan "Türkiye Bibliyografyası" ise en zor konu erişim yolu olan sistematik düzene göre düzenlenmişlerdir (Çapar, 1991 : 207-209).

Kataloglama merkezlerinin karakterlerini de hizmet verilen kesim ve üye kütüphaneler tarafından istenen hizmet tipleri, standartlar ve mali olanaklar belirler. Amacı ve karakteri bu şekilde belirlenen kataloglama merkezi ya da benzer bir kuruluş ülkemizde henüz oluşturulmamıştır. Böyle bir merkezin görevini üstlenmiş bir kütüphane de bulunmamaktadır (Atılgan, 1996 :96).

Kütüphanelerimizde çoğu zaman özellikle kataloglama bölümlerinde eski ve yeni mezunlar arasında kataloglama kurallarının uygulanışı yüzünden tartışmalar yaşanır. Tartışmaları ortadan kaldıracak ve bu sorunu çözecek hizmet içi kurslar hemen hemen hiç yok denecek kadar azdır. Yeni gelişmelerden haberdar edecek hizmet içi eğitimler muhakkak yapılmalıdır.

Kataloglamadaki sorunları yayıncıların da artırdığı söylenebilir. Örneğin: Basım kanununda yer almasına rağmen basılan eserlere basıldığı yer, basıldığı yıl ve yayınevi adı konulmamaktadır. Bu konu, kaynağın katalog fişini çıkaran kütüphaneciyi büyük zorluklar karşısında bırakmakta, derlendiği yere ve yıla göre esere bir basılma yeri ve yılı aramak zorunda bırakmaktadır. Bu üç unsurun iç kapakta yer alması kütüphaneciye büyük yardım sağlamaktadır. Baskı kaydı yanında sınıflandırma işlemini yapan katalogculara kanunun tespitinde daha bir kolaylık sağlamak için önsöz, içindekiler, giriş gibi kitabın başlangıç unsurlarına, basılan eserde mutlaka belirli yerlerin ayrılması gerekir. Yazarların da yayıncı, basımcı ve kütüphaneci ile kullanıcının eserden kolaylıkla yararlanmasını sağlamak, zaman ve iş gücü kaybını önlemek, karışıklıkları gidermek için yukarıdaki unsurlar yanında dipnot, bibliyografya, kısaltmalarda mutlaka bir standarda uymaları gerekmektedir.

Kaynaklarda yazar adı tam künye halinde verilmelidir. Yazarın kısa özgeçmişi ile kitabın orijinal adı ve mümkünse hangi basımından çevrildiğinin yazılması katalogcu açısından yararlı olacaktır. Çeviri eserde iki ayrı çeviricinin aynı eseri iki adla çevirdikleri ve hatta bu çevirilerin birbirine çok yakın tarihlerde yayınlandıkları da görülmektedir. Yazarların ad benzerliklerinin bir takım karışılıklara meydan vermemesi için eserin arka kapağının içine veya dışına kısaca hayat hikayelerini koymaları katalogcuyu yazarları birbirine karıştırmaktan kurtarmış olacaktır.

Tamamlanmamış eserlerde kitabın kaç cilt olacağını ilk ciltte belirtilmemesi eserin tamamlanıp tamamlanmadığını katalogcunun anlamasına imkan vermiyor (Cunbur, 1981 : 154). Bazı kaynaklarda ise sayfa numarası ya hiç olmuyor ya da karışık numaralamalar yapılıyor. Katalogcular kaynağı değerlendirirken çoğu zaman tahmini bir sayfa sayısı vermek durumunda kalıyorlar.

Ülkemizde kataloglamada yaşanan bir başka sorun da kataloglama eğitimindedir. Katalog kurallarının eğitim-öğretimde görülen olumsuzluk, bazı kuralların öğreticiler tarafından değiştirilerek veya farklı yorumlanarak anlatılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun örnekleri daha çok halk, okul ve çocuk kütüphanelerinde çalışanlar için düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarında görülmektedir. Bu kurslarda sık sık değişen öğreticiler, kurs verdikleri dönemde kursa katılanlara, öğretimini yaptıkları kurulların beğenmedikleri bölümlerini kendilerine göre değiştirerek anlatıp öğretmektedirler. Böylece aynı kurallar öğretildiği halde, ayrı kurallar öğretilmiş gibi bir sonuç ortaya çıkmakta; bu da uygulamada farklılıklar doğmasına sebep olmaktadır.

Kataloglama kurallarının eğitim ve öğretiminde olumsuzluk yaratan bir başka husus da öğretimde kullanılan terimlerde görülen farklılıklardır. Böylece ayrı okullardan yetişen kişiler, aynı kuralların öğretimini, görmüş olsalar bile, her hangi bir kütüphanede birlikte çalışmak durumunda iseler, anlaşmakta güçlük çekmektedirler. Çünkü aynı kavramı değişik terimlerle ifade etmekte yani ayrı dilden konuşmaktadırlar. Bu da anlaşmalarını ve ortaklaşa çalışmalarını engellemektedir.

Kataloglama öğretiminde karşılaşılan diğer önemli güçlük ise öğrencilere yeterince uygulama yaptırılmayışıdır. Bu ders programlarında kataloglama için ayrılan zaman

derslerin teorik bölümüne yetmeyişinden ve son yıllarda öğrenci sayılarında görülen artışlardan kaynaklanan bir durumdur. Kataloglamaya ayrılan ders saatlerinde öğrencilerin uygulama çalışmaları yapmaları çok sınırlı kalmaktadır. Buna öğrencilere bir konuya yönelik isteksizlikte eklenebilir (Sefercioğlu, 1988a : 122). 1986 yılında değinilen bu sorunun üzerine sonraki yıllarda uygulamalı kataloglama dersleri konuldu ise de zaman bakımından yeterli gelmemiştir.

Uygulamalarda görülen bir başka sorun, öğrenimleri sırasında belli kuralları öğrenmiş olanların mevcut kataloğu sürdürmek yerine onu bırakıp yeni bir katalog hazırlamayı tercih eğilimleridir. Bu eğilimde olanların aynı kütüphanede bir biri ardından görev alıp bildikleri kurallara dayalı yeni kataloglar oluşturmaya girişmesi ile o kütüphanedeki kataloglama çalışmaları hiç sonuçlanamaz. Her yeni girişim öncekiler için harcanan zaman ve emeği yapılan masrafları da boşa çıkaracaktır.

Kataloglama kurallarının uygulanmasında sıklıkla karşılaşılan bir sorun da, katalogcuların tereddütlerini gidermek için ilgili kurala bakmak yerine sorunu hafızalarına dayanarak çözme eğilimleridir. Bu, uygulamada bir çok yanlışlıklar yapılmasına sebep olmaktadır. Aynı durum önceki basımları kataloglanmış eserlerin yeni basımları kataloglanırken eskilerin fişlerine bakılmamasında da söz konusudur. Bu zahmete katlanılırsa hem kataloglama işleri kolaylaşıp süratlenecek hem de yapılması muhtemel yanlışların önüne geçilecektir (Sefercioğlu, 1988a : 123).

Uygulamada kuralları kişisel veya keyfi olarak değiştirmek ilk bakışta pratikmiş gibi görünürse de kısa zamanda bir katalog anarşisi yaratmaktan başka işe yaramaz. Her kuralın veya nitelemede kullanılması öngörülmüş her işaretin bir sebebe dayanılarak konulmuş olduğu, bunların uzun deneyimlerin ürünü oldukları unutulmamalıdır. Bu bakımdan beğenilmeyen kuralların hemen değiştirilmesi veya terk edilmesi çok sakıncalıdır.

Kuralların algılanış veya uygulanışında yaşanan bu sorunlar kataloglama hangi ortamda yapılırsa yapılsın gözlenmektedir. Bu uygulayış bilgisayarla kataloglamaya da olduğu gibi yansımaktadır. Bu sorunların yanında kataloglamanın bilgisayarlarla yapılmasının getirdiği daha başka sorunlar da vardır. Manuel olarak elle yürütülen

kataloglamada küçük gibi görünen ve insan tecrübesiyle çözülebilen kimi sorunlar bilgisayar açısından ele aldığında daha karmaşık olabilmektedir. Örneğin: Kütüphanecilikte terim birliğinin sağlanmaması, aynı terim ya da kavramın farklı tanımlanması oluşturulan programlarda aksamalara neden olmaktadır. A Kütüphanesi için oluşturulan bir program doğal olarak o kütüphanenin belirlediği terimleri içermektedir. Ancak B Kütüphanesi aynı terimi farklı ifade ediyorsa A Kütüphanesi için oluşturulan programdan yaralanamamaktadır. Terim birliği sağlanamamasından kaynaklanan bu soruna örnek verecek olursak: Kitap adı ibaresi kimi kütüphanelerde kitap adı, kimilerinde de eser adı olarak kullanılmaktadır. Bilgisayarcının programı, bu terimlerden herhangi biriyle oluşturması durumunda diğer terimi kullanan kütüphanelerde teşkil etmektedir.

Yaşanan sorunlardan bazıları da doğrudan programcı hatasından kaynaklanmaktadır. Programın oluşturulması sırasında niteleme alanlarının her hangi bir öğesinde hata yapılabilmektedir (yani eser adı ve sorumluluk bildirimi alanında başka eser adı bilgisi ya da başka emeği geçenlerin dikkate alınmaması, basıma bağlı sorumluluğun unutulması veya fiziksel niteleme alanında birlikteki metaryal öğesine yer verilmemesi gibi). Bunun sonuncunda da programdan istenen verim sağlanamamakta ya da hatalı öğe ile karşılaşıldığında sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun düzeltilebilmesi içinde program yeni baştan ele alınmakta ve bu sürede işler durmaktadır. Buna bağlı olarak eklenebilecek başka bir sorun da bir standart oluşturulmamasıdır. Her kütüphane, ya kendi programını oluşturmakta ya da paket program edinmektedir. Programların farklı farklı oluşması sonucunda da kütüphaneler arası işbirliği sağlama ya da veri değişiminde zorluklar yaşanmaktadır.

İkinci aşamada ele alınacak sorunlar mantıksaldır. Bu sorunları da ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi veri girişi sırasında anlayışdan kaynaklanan sorunlardır. Mantıksal hataların anlayışla ilgili bölümünde veri alanları için ayrılan karakter sayılarının yeterli olmaması dizilerin hepsinin programda yansıtılmaması yer numarası kavramıyla konu numarası kavramının birbirine karıştırılması ele alınabilir. Programın oluşturulması sırasında veri alanları için karakter sayılarının az olması o öğeyle ilgili ifadenin tam yansıtılmasına engel olabilmektedir. Bu durum tarama sırasında da sorunlar yaratmaktadır. Bunun yanında karakter sayısının çok uzun olması da bellekte boşu boşuna yer kaplamaktadır. Konu numarası ile ilgili soruna açıklık getirmek gerekirse: Her kitabın ayrı

numarası olması doğaldır. Ancak bu yer numarasının bir öğesi alan konu numarasının da her kitapta tek olacağı anlamına gelmez. Aynı konuyu içeren bir den fazla kitap olabilir. Yer numarası tek diye programda konu numarası içinde bir tek olan ayrılması sakıncalara neden olmaktadır.

Bilgisayarla kataloglama yaparken karşılaşılan bir başka sorun da çıktı kontrollerinde görülmektedir. Çıktıların gözle kontrolü hata oranını hiç bir zaman sıfıra indirmemektedir. Buna bağlı olarak yaşanan bir başka sorun da otorite file'lerin oluşturulmamış olmasıdır. Yazar otorite file'nın bulunmaması yazar adının değişik biçimlerinin kullanıldığı durumlarda aynı yazarın farklı eserlerine ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bu şu demektir: Standart bir veri girişi yapılmadığında yazar adından yapılacak bir aramada o yazarın tüm eserlerine erişmek mümkün olamayacaktır. Her girişin altında o adla ilgili kitaplar yer alacaktır. Bu birbirine bağlı iki sorunun çözümü aslında çok basit bir işlem gerektirmektedir. Bilgisayarda veri girişi sırasında yazar adlarından bir dizin oluşturulur. Veri girişini yaparken yazılacak olan her adın baş harfi ile başlayan yazar adları ekranda küçük bir pencerede yer alabilir. Buradan seçilecek yazar adının transferi rahatlıkla yapılabilecektir. Bunun yanında doğru veri girişinin sağlanabilmesi için de, veri girişi sırasında girilen her kelimeden bilgisayar kendiliğinden bir sözlük oluşturacaktır. Yeni veri girişi yapılırken girilen her kelime bu sözlükten bilgisayar tarafından aranacak, eğer sözlükte bu kelime yer almıyorsa veri girişi yapanı uyaracaktır. Girişi yapan kelimeyi doğrularsa sözlükte o kelime için yeni bir yer açılacaktır. Giriş yanlışsa hata anında düzeltilecektir.

Bilgisayarla kataloglamada yaşanan sorunlardan bir diğeri de geriye dönük çalışmalar sırasında karşımıza çıkmaktadır. Otomasyona geçen bir kütüphanede güncel kataloglama bilgisayarla yapılırken, eski katalog bilgilerinin de bilgisayar ortamına aktarılması gerekmektedir. Bu durumda karttaki bilgilerin de bilgisayar ortamına aktarılması gerekmektedir. Ancak bu aşamada da kimi sorunlar yaşanmaktadır. Bunlar da karttaki veri alanları ve bilgi kümelerinin formatdaki alanlarla uyuşmamasından, eskiden kullanılan kataloglama kuralları farklıysa veri girişinin katalog kartlarından mı yoksa doğrudan kaynaktan mı yapılacağına karar verilmemesinde karşımıza çıkmaktadır. Giriş kartları yapıldığında doğan sorunlar çözülmeden manyetik ortama aktarım söz konusu olmamalıdır. Kataloglamayı bilmeyen kişilere önce kataloglama öğretilip, daha sonra veri

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

girişinin yapılması gerekiyor ki bunun kısa sürede gerçekleşmeyeceği gerçeği çok iyi bilinmektedir.

Bilgisayarla kataloglama işlemine başlamadan önce kütüphanenin vermesi gereken çok önemli kararlardan birisi de bilgisayarın kataloglamada hangi amaçla kullanılacağıdır. Yani bilgisayarla katalog kartı çoğaltılacak mı yoksa çevrim içi katalog mu kullanılacak? Eğer çevrim içi katalog kullanılmayacak ve bilgisayardan sadece verilen manyetik ortamda saklanması ve katalog kartı çoğaltılması amacıyla yararlanılacaksa insan "onca masrafa ne gerek var" diye düşünmekten kendini alamıyor. Çevrim-içi katalog ile birlikte katalog kartı da kullanılmak isteniyorsa, bu defa da bilgisayarla kart çoğaltma sırasında kimi sorunlar yaşanmaktadır. Bu aşamada ek giriş öğelerinin ve çoğaltılacak kartların saptanması gerekmektedir. Saptanan ek giriş öğelerinin veri girişi sırasında ayrıca istenildiği biçimi ile girilmesi gerekmektedir. Çünkü program kendiliğinden ek giriş öğelerinin tümünü saptayamamaktadır. Belki kitap adı ve dizi ile ilgili ek giriş program içinde kendiliğinden çözümlenebilir. Ancak oluşturulacak konu başlıkları ve emeği geçenler gibi ek girişlerin soyad, ad şeklinde ayrıca belirlenmesinde yarar olacağı kanısındayım.

Bilgisayarla kataloglamada küçük, sorun değilmiş gibi görünen ancak çoğu zaman önemli sorunlar yaratan birkaç noktaya daha değinmek istiyorum. Bunlardan ilki paket programlarla ilgilidir. Yurtdışında belli bir kütüphane için hazırlanmış paket programın olduğu gibi alınarak bizim herhangi bir kütüphanemize uygulanması çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Bunların başında da kütüphanenin türü, kaynakların özelliği, seçilen öğeler ve karakterlerdeki farklılıklar gelmektedir.

Bir ikinci sorun da, kullanılan veri giriş programı ile çıktı programın uyumsuzluğudur. Veri girişi programında kütüphaneye özgü yapılan düzenlemeler, Türkçe karakter tanımlayıcılar çıktı programında da yansıtılmalıdır. Eğer çıktı kart alınacaksa programa, biçime ilişkin özellikler de yansıtılmalıdır. Çünkü veri girişi sırasında Türkçe karakterlerin ASCII kodlarıyla ya da klavyedeki kimi tuşların karakterlerini değiştirerek verilmesi mümkün olmaktadır. Ancak bu değişiklik çıktı programına yansıtılmadığında Türkçe karakterler yerine çok değişik şekiller çıkabilmektedir.

Veri girişine başlamadan önce, noktalamaya ilişkin kararın da verilmesi gerekir. AAKK2' nin çıkış amacının en önemli kısmını oluşturan ve bilgisayarlarda büyük önem taşıyan noktalamanın veri girişi yapan kişi ya da kişiler tarafından mı yoksa program tarafından oluşturulacağıdır. Veri girişi yapanlar tarafından noktalama yapılacaksa bu kişilerin çok iyi seçilmesi gereklidir. Eğer noktalamayı program yapacaksa (ki bu çok güç olmaktadır) tüm noktalamayı içermesi gerekmektedir. Kimi noktalamanın katalogcu tarafından oluşturulması kimini de programda yer alması büyük sorunları da beraberinde getirmektedir. Noktalama ile ilgili bir başka sorun da nokta işareti ile ilgilidir. Noktanın dilbilgisi kurallarına göre mi yoksa anlam yüklenmiş bir işaret olarak mı kullanıldığının çözümlenmesi gerekir.

Veri girişi ile ilgili mantıksal ve iletişimden kaynaklanan bu sorunlar yanında veri girişini yapan personelden kaynaklanan sorunlar da bilgisayarla kataloglamada engeller oluşturmaktadır. Bunlar: Makinenin işlemi tamamlamadan kapatılması halinde bu kayıt kaybolmaktadır. Son kayıt yanında veri girişi ile ilgili işlemler tamamlandıktan sonra da kayıtlar depolanmazsa da bu kayıtların tümüne ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bunların yanında sistem kod ve renkleriyle oynamak programı amaç dışı kullanma, programın saat ve tarihinin değiştirilmesi, işletime girerek oynama gibi gereksiz kullanımlar, sağlıklı veri girişini engelleyen faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca dikkatsizlikten kaynaklanan kimi hatalarda şunlardır: Program içindeki göndermelere dikkat etmeden rast gele tuşlara basmak sayfa sayısı ve boyutun rast gele girilmesi, sıfır yerine "o" harfine basılması (Atılgan, 1996 : 139-144) gibi.

Sonuç olarak ülkemizdeki kataloglama, Osmanlı vakfiyelerindeki listelerden sonra zaman içinde gelişmeler göstermiştir. Cumhuriyet döneminde her alanda olduğu gibi bu alanda da ivme büyük olmuştur. Bu dönemin başında Hamit Zübeyr Koşay, Fehmi Ethem Karatay, 1940'dan sonra Adnan Ötüken gibi kütüphanecilik tarihimize adını altın harflerle yazdırmış büyüklerimizin eğitim-öğretimleri ve yazdıklarıyla, kataloglamada büyük gelişmeler yaşanmıştır. Adı geçen kişilerin sayesinde ülkemiz ulusal ve uluslararası kurallara kavuşmuştur. Ülkemizde kütüphanecilik eğitiminin başlaması ve buna paralel olarak yetişmiş insan gücü, alandaki gelişmeyi hızlandıran etkendir. Konuyla ilgili uluslararası kuralları içeren Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının birinci edisyonu çevrilerek yayımlanması ve ardından ikinci edisyonun kısaltılmış ve özleştirilmiş olarak

yayımlanması ülkemizde kataloglama kurallarının öğretilip yerleşmesinde etken olmuştur. Bu gelişmeler olurken elbette kataloglamada sorunlar yaşanıyordu. Ülkemizdeki kataloglama sorunları, kütüphanelerdeki sorunların başında gelmekteydi. Sorunlar, bilgiye erişimi engelleyecek ve hatta mümkün kılamayacak nitelikte olabilmektedir. Bilgi çağını yaşadığımız şu günlerde Ülkemizdeki kataloglama sorunlarını yukarıda genel hatlarıyla belirlemeye çalıştık. Şimdi bu sorunları satır başları halinde sıralarsak:

1.Ülkemizde Derleme Kanunundan kaynaklanan sorunlar yüzünden üretilen bilgi ürünleri tam olarak derlenememekte ve merkezi kataloglama aracı olarak kullanılabilen ulusal bibliyografyamız tüm kaynakları yansıtmamaktadır.

2.Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin çevirisinin olmaması katalogcularımızın uygulamada sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır.

3.Ülkemizde hala ülke genelinde kullanılacak Türkçe konu başlıkları listesi oluşturulmamıştır.

4.Kataloglamada standartları oluşturacak, iş gücü kazanımı ve ekonomi getirecek merkezi bir kataloglama bürosu oluşturulmamıştır.

5.Ülkemizdeki kütüphanelerin kataloglama bölümlerinde hala yetişmiş insan gücü sorunu yaşanmaktadır.

6.Yayınevlerimizin çoğu "Yayında Kataloglama" (CIP: Cataloguing in Publication) yapmamaktadırlar.

7.Kataloglama konusunda yeni gelişme ve yenilikleri duyuracak hizmet içi kursların meslektaşlar için önemi büyüktür. Ancak bu yöndeki çalışmalar hem kurumsal hem de ulusal düzeyde belirli bir plan çerçevesinde yapılmamaktadır.

8.Ülkemizde kataloglama ile ilgili eğitimden kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır. Bunlar:

a) Kataloglama kurallarının eğitim-öğretim yapan öğreticiler tarafından değiştirilerek veya farklı yorumlanarak anlatılması,
b) Eğitim-öğretimde kullanılan terimlerde standartlaşmanın sağlanamaması,
c) Öğrencilere yeterince uygulama yaptırılmayışı.

9.Kataloglama yaparken, katalogcuların tereddütlerini gidermek için ilgili kurala bakmak yerine, sorunu kendi hafızalarına dayanarak çözme eğilimlerinden kaynaklanan sorunlar.

10.Yetersiz bilgiye sahip katalogculardan kaynaklanan sorunlar.

11.İsteğe bağlı kuralların uygulanmasından kaynaklanan sorunlar.

12. Bilgisayarla kataloglamada karşılaşılan sorunlar :

a) Programcı hatasından doğan sorunlar,

b) Standart program olmayışından doğan sorunlar,

c) TÜRKMARC oluşturulmamasından kaynaklanan sorunlar,

ç) Yurt dışından alınan paket programlardan kaynaklanan sorunlar,

d) Geriye dönük çalışmalar sırasında meydana gelen sorunlar,

e) Veri girişi yapan personelin meslekten olmamasından kaynaklanan sorunlar.

6.2. ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KATALOGLAMA SORUNLARI

6.2.1. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

6.2.1.1. PERSONELLE İLGİLİ BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bilgi ve belge kaynakları belirli kural ve sistematik form içerisinde sunulduğu sürece kolay ve etkin bir kullanım sağlanır. Bu nedenle bilgi kaynaklarının kataloglanması ve sınıflanması kütüphanecilik mesleğinin temel uygulamasıdır. (Dokumacı- Aktaş, 1999 : 14) Katalogcuyu; kütüphanecilik lisansını almış kataloglama işlerini yapan uzman kişi olarak tanımlayabiliriz. Bu durumda 55 personelin hepsinin kütüphanecilik bölümü mezunu olması gerekir. Çünkü kataloglama, eserlerin sınıflama ve konu başlıklarının belirlenmesi de dahil, önceden belirlenen kurallara göre kataloğun hazırlanması ve sürdürülmesine ilişkin tüm işlemleri kapsar. Ve bu yüzdendir ki kataloglama, kütüphanecilik ve bilgi biliminde en fazla uluslararası alan olmuştur (Cook, 1986 : 23). İşte kendi bilim dalı içerisinde bile uluslararası alanda en çok söz edilen bölümde işin lisansını almış yetke kişiler çalışmalı kanısındayız. Ayrıca; Üniversite kütüphanelerinde nitelikli bir hizmet sunulabilmesi için öğelerin sıralanmasında personel önemli bir yere sahiptir. Doğru yerde doğru personel çalıştırılmazsa başarıya ulaşma şansı çok düşüktür(Aslan, 1997 : 163). Durum böyle iken araştırmamız sonucu aşağıdaki tablo ile karşılaşılmıştır.

KÜTÜPHANE İSİMLERİ		ÖĞRENİM DURUMU							
		Lise ve Dengi Okullar		Üniversite Mezunu		Yüksek Lisans		Diğer	
		a	b	c	ç	d	e	f	g
Bilkent Üniversitesi Küt.				10					
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.				2					
H.Ü Tıp Merkezi Küt.				2		1			
G.Ü. Merkez Küt.				4			2		
Başkent Ü. Küt.				1	1				
ODTÜ Küt.				5		1			
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.		3	1		1			
	DTCF Küt.		1	3	2	1			
	Diş Hekimliği Fak. Küt.				1				
	Eczacılık Fak. Küt.				1		1		
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.				1				
	Fen Fak. Küt.		1	2					
	Hukuk Fak. Küt.			2	1				
	İlahiyat Fak. Küt.			1					
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.			3		1	1		
	Tıp Fak. Küt.				1				
	Veteriner Fak. Küt.			2					
	Ziraat Fak. Küt.			1					
	İletişim Fak. Küt.			2					
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.		1						
TOPLAM			6	41	8	5	4		
GENEL TOPLAM		55				9			

1. Tablo : Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Kataloglama Bölümlerindeki Personelin Öğretim durumları

a) Kütüphanecilikle ilgili eğitim görmüş olan lise mezunları

b) Kütüphanecilikle ilgili eğitim görmemiş olan lise mezunları

c) Üniversitelerin Kütüphanecilik bölümü mezunları

ç) Üniversitelerin Kütüphanecilik bölümleri dışındaki fakülte mezunları

d) Fakülte mezunu olup da kütüphanecilikle ilgili eğitim görmüş olanlar

e) Kütüphanecilik alanında yüksek lisans yapanlar

f) Başka alanlarda yüksek lisans yapanlar

g) Diğer

Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde (araştırmamızın kapsadığı kütüphaneler) kataloglama ve sınıflama şubelerindeki çalışanların öğrenim durumları şöyle sıralanmaktadır: Altı kişi lise mezunu, 41 kişi kütüphanecilik bölümlerinden mezundur. Sekiz kişi de diğer fakülteleri bitirmiştir. Üniversite kütüphaneleri, amaç ve politika olarak desteklediği üniversite eğitimi ve araştırmalarının gerçekleştirilmesi için iyi organize olmalıdır. Konumu gereği diğer kütüphane türlerine de örnek olmalıdır düşüncesiyle yorumlamaya çalışırsak; yukarıdaki rakamlar aslında kütüphaneci dağılımı açısından iyi durumda sayılabilir.1. Tablo'da görüldüğü gibi 20 kütüphanede 41 Kütüphanecilik Bölümü mezunu katalogcu çalışmaktadır. Tabii batı standartlarına göre düşük olan bu sayı Ülkemiz gerçeklerinde ve diğer örneklere göre iyi durumda görülebilir. Örneğin 1343 Halk Kütüphanesinde, Kütüphaneler Genel Müdürlüğünün 1998 yılı istatistiklerine göre 287 kütüphaneci çalışmaktadır. Durumu üniversite kütüphanelerine göre değerlendirirsek; 1997 yılı verilerine göre Ülkemizdeki tüm üniversite kütüphanelerinde 276 kütüphaneci çalışmaktadır (Çakın, 1999 : 4). Tüm ülkedeki 276 kütüphaneciden 41'nin Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin kataloglama bölümlerinde çalışması oransal olarak oldukça iyi gözükmektedir.

Ortaya çıkan verileri bir başka görüş açısı ile değerlendirirsek; Ankara Üniversitesi'nin beş fakülte kütüphanesinde kataloglama yapan kütüphaneci olmaması, hem bilginin organisazyonu hem de bilgi hizmetleri açısından sorunların temelini teşkil etmektedir. Çünkü kataloglama, bu kütüphanelerde konunun uzmanı tarafından yapılmıyor demektir. Kulaktan dolma bilgilerle, önceki örneklere bakarak devam ettirmek veya bir iki tanesinde olduğu gibi kısa süreli kütüphanecilik eğitim seminerlerine katılmış olanların bilgileri ile yapılmaktadır.

İncelediğimiz üniversite kütüphanelerinde 49 üniversite mezununun beşi kütüphanecilik alanında, dördü diğer dallarda yüksek lisans yapmış durumdadır. Kataloglama şubelerinde çalışan katalogculardan beş kişinin mesleğimizde yüksek lisans yapmasının gelecek için iyi bir gelişme olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca dört çalışanın da diğer dallarda yüksek lisans yapması uzun zamandır bilim uzmanlığı tartışmasına destek verenleri haklı çıkarır niteliktedir.

Genel anlamda üniversite kütüphanelerinin kataloglama şubelerini personel dağılımı olarak değerlendirirsek; Dağınık yapıya sahip Ankara Üniversitesinde kataloglama, farklı yerlerdeki fakülte kütüphanelerindeki teknik hizmet şubelerinde yapılmaktadır. Üniversitenin, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı olduğu halde merkezi hiçbir çalışma yürütülmemektedir. Üniversitede çeşitli fakültelerde 17 kataloglama yapan kütüphaneci bulunmaktadır. Merkezde kataloglama bürosu oluşturulsa ve bu katalogculardan yarısı kataloglamada çalıştırılsa söz konusu iş hem doğru, hem de standart bir şekil alacağı kanısındayız. Kataloglama şubelerinde çalışan kütüphanecilerin de kütüphanelerin diğer bölümlerinde çalıştırılması ile iş gücü kazanılacağını düşünmekteyiz. Sayı olarak Ankara'daki diğer üniversite kütüphanelerinden (örneğin Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi) fazla kataloglamacı çalıştığı halde maalesef dağınık yapı yüzünden geri kalmıştır. Dağınıklık güç kaybına sebep vermektedir. Merkezi kataloglama yapılmış olsa idi kataloglamacı olmayan fakülte kütüphaneleri de kataloglamacı sorunu olmayacaktı. Konuyu şöyle de değerlendirebiliriz; Ankara Üniversitesi'nde çalışan kütüphanecilerin yaptıkları işler ile Hacettepe veya ODTÜ'deki kütüphanecilerin yaptıkları işler karşılaştırılacak olursa, işlerin ve bu işler için harcanan çabanın Ankara Üniversitesi'nde 10 kat fazla olduğu görülür. Çünkü her kütüphaneci, sipariş, kayıt, kataloglama ve okuyucu hizmetlerini yapmak zorundadır. Oysa ODTÜ ve Hacettepe kütüphanelerinde, elemanların belli alanlarda görevlendirilmesi, onların bu alanlarda uzmanlaşmalarına, dolayısıyla işin daha kısa zamanda yapılmasına neden olmaktadır.

Bilkent Üniversitesi yeni kurulan üniversitelerden olduğu halde üniversite kütüphanesinin kataloglama şubesinde 10 kişiyle en çok katalogcu çalıştırıyor durumdadır. Çalışan 10 kişinin de meslekten olması gereken sayısal çoğunlukta olduğu kanısındayız. Ve bu yüzden kataloglama şubesinin durumu diğer kütüphanelere göre daha iyidir . Kütüphane'de OPAC (kart kataloğu yok) incelendiğinde, kataloglamadaki sayısal çoğunluğun bilginin organisazyonuna yansındığını görüyoruz. Katalogcular bibliyografik künyelerin büyük kısmını çeşitli veri tabanlarından transfer ediyorlar. Veri tabanlarında bulamadıkları bibliyografik künyeleri kendileri kaynaklardan programa aktarıyorlar. Veri transferinde dil ve noktalama sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi, Beytepe Kampusü ve Tıp Merkezi Kütüphanesi olarak iki temel kütüphane oluşturmuş. Ancak çalıştırdığı katalogcu sayısı maalesef kütüphanelerin büyüklüğü yanında çok az kalıyor. İki kütüphanede dört meslektaşımız kataloglama işi ile uğraşıyor. Onun için de kataloglama işleri çok ağır ilerliyor. Katalogcunun az olmasından dolayı planladıkları bilgi erişim ortamlarını gerçekleştirmenin oldukça güç olacağı kanısındayız. Çünkü derme olarak oldukça geniş olan bu kütüphanelerin dört katalogcuyla az bir sayı teşkil ettiğine inanıyoruz. Ayrıca kataloglamanın iki ayrı merkezde yapılması da güç kaybına sebep olmaktadır.

Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde sayı olarak dört katalogcu olmasına rağmen, işlerini bir merkezden yapması dolayısıyla kataloglama konusunda iyi durumda sayılır. Merkezde çalışan dört katalogcu konularına göre gelen materyalleri bölüşmüş ve herkes kendi konusuyla ilgili olanları katalogluyor. Bölümleme katalogcuların konularında tecrübe kazanmasına sebep olmuştur. İşlerin devamlılığı ve sorunların çözümünde amaca ulaşmış durumdadır. Gazi Üniversitesi modeli, dağınık yapıdaki Ankara Üniversitesi için iyi bir örnek olabilir.

Başkent Üniversitesi Kütüphanesi araştırmamızda yer alan kütüphanelerden en yenisidir. Kataloglama şubesinde, kütüphanecilik bölümü mezunu bir katalogcu ve iktisat fakültesi mezunu iki kişi çalışmaktadır. Katalogcu sayısının azlığını Dokümantasyon Daire Başkanı Semra Arda görüşmemizde kendisi dile getirmiştir. Hatta iki veya üç kütüphanecilik bölümü mezununu kataloglama şubesinde çalıştırmak üzere alınacağını bildirmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesinin koleksiyon büyüklüğüne ve yeni gelen kaynak sayısına göre kataloglama şubesinde beş katalogcu sayısının az olduğu kanısındayım. Son zamanlarda eskiyi arar nitelikte kendini yenilemeye çalışan ve yapılanan kütüphane daha fazla katalogcu istihdam etmelidir. En azından Bilkent Üniversitesi seviyesine çıkarılması gerektiğine inanıyoruz. Çünkü kataloglama şubesindeki işlerin yığılması bunun kanıtıdır.

6.2.1.2. ÇALIŞMA YILLARINA GÖRE BULGULAR VE DEĞRELENDİRME

KÜTÜPHANELER		KATALOGLAMA BÖLÜMÜNDE ÇALISMA YILLARI		
		0-1	2-5	5----
Bilkent Üniversitesi Küt.		4	4	2
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.			1	1
H.Ü Tıp Merkezi Küt.				2
G.Ü. Merkez Küt.				4
Başkent Ü. Küt.			2	
ODTÜ Küt.		2	2	1
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.	1		3
	DTCF Küt.	2	3	1
	Diş Hekimliği Fak. Küt.			1
	Eczacılık Fak. Küt.		1	
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.			1
	Fen Fak. Küt.		2	
	Hukuk Fak. Küt.	1		3
	İlahiyat Fak. Küt.			1
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.		2	1
	Tıp Fak. Küt.			1
	Veteriner Fak. Küt.		1	1
	Ziraat Fak. Küt.		1	
	İletişim Fak. Küt.		2	
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.	1		
	TOPLAM / YÜZDE	11 / % 20	20 / % 36	24 / % 44

2. Tablo : Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Kataloglama Şubelerindeki Personelin Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı

Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin kataloglama şubelerinde çalışan personelin çalışma yıllarına göre dağılımı 2. Tablo'da da görülebileceği gibi şöyledir: Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinde dört kütüphaneci bir yıldır, yine dört kütüphaneci iki ile beş yıl arasında, iki kütüphaneci ise beş yıldan fazla kataloglama bölümünde çalışmaktadır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinin kataloglama şube personelinin çalışma yılarına göre dağılımı oldukça iyi durumdadır. Çünkü iki kütüphaneci beş yıldan fazladır kataloglama işiyle meşguldür. Yani söz konusu işte tecrübe kazanmış durumdadır. Bilgi birikimleriyle çoğu sorunu aşabilmektedirler. Ayrıca dört kütüphaneci iki ile beş yıl gibi bir tecrübede orta derece sayılabilecek niteliktedir. Kısacası bilginin yanında tecrübe de gerektiren kataloglama işinde çok tecrübeli ve tecrübeli diyebileceğimiz altı katalogcu görev yapmaktadır. Bu altı kişi yeni işe giren dört katalogcuya takıldıkları her durumda yardımcı olmaktadır. Bölümde personelle ilgili sorunların başında veri girişinin direkt bilgisayar ortamına aktarılmasıdır. Bu duruma bağlı olarak da kontrol mekanizması iyi işlememektir. Onun için de yanlış veri girişi yapılabilinmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü Kütüphanesinde kataloglama bölümünde iki kütüphaneci çalışmaktadır. Kütüphanecilerin çalışma yılları ise; bir kütüphaneci iki ile beş yıl diğeri de beş yıldan fazla süredir kataloglama bölümünde çalışmaktadır.

Personel azlığı sorunu Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Merkez Kütüphanesinde de yaşamaktadır. Türkiye'nin en iyi tıp fakültelerinden birinin içinde bulunan kütüphane, koleksiyon bakımından da iyi olmasına rağmen bilginin düzenlenmesinde iki kişinin istihdam edilmesi işleri başından geciktirmiş oluyor. Kütüphanecilerin çalışma yıllarına bakıldığında tecrübeli sınıfında yer almalarına karşın sayı olarak yeterli değildir.

Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi örneklememizin içinde kataloglama ve sınıflamada en iyi durumdadır. Kütüphanecilerin hepsi beş yıldan fazla zamandır kataloglama işi ile uğraşıyorlar. Kütüphanecilik eğitimleri üzerine bir de kataloglamada bilgi birikimi oluşmuş kişilerdir. Kataloglama bölümünde sağlanan kaynaklar, konularına göre ayrılarak her katalogcu kendi konusunda kataloglama yapmaktadır. Ancak katalogcular terminalden veri girişi yapmıyorlar. Hazırladıkları veri giriş formunu bilgisayar operatörleri giriyor. Bu aşamada sorunlar oluyor.

Başkent Üniversitesi Kütüphanesi yeni oluşumunu tamamlayan kütüphane olması nedeniyle kataloglama bölümünde çalışan iki kütüphanecinin ikisi de iki ile beş yıldır kataloglama yapmaktadırlar.

ODTÜ Kütüphanesinde çalışan katalogcuların çalışma yıllarına göre dağılımı ise: İki katalogcu yeni işe başlamış, iki katalogcu iki ila beş yıldır, bir kişi beş yıldan fazla zamandır kataloglama yapıyorlar. Kataloglama bölümünde çalışan kütüphanecilerin tecrübeleri yeterli olmakla birlikte sayısal azlık bütün açıklığı ile ortadadır.

Ankara Üniversitesi merkez ve fakülte kütüphanelerine gelince; Muhlis Erkmen Kütüphanesi diğer adıyla A.Ü. Merkez Kütüphanesi'nin kataloglama bölümünde 2. Tablo'da da görülebileceği gibi bir kişi kataloglama işine yeni başlamış, lise mezunu olup kataloglama eğitimi de almamıştır. Diğer üç kişi de beş yıldan fazla zamandır kataloglama yapıyor ama bunlardan sadece birinin kütüphaneci olması ve bu kişinin de emekli durumda olması söz konusu işi oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Kataloglarında yaptığım incelemede kataloglama kuralları yönünden bir çok yanlış olduğu açıkça görülmektedir.

DTCF Kütüphanesinde iki kişi yeni kataloglama yapmaya başlamış, üçü iki ile beş yıldır, biri ise beş yıldan fazla zamandır kataloglama bölümünde çalışıyor durumdadır. Kütüphane, Ankara Üniversitesi fakülte kütüphaneleri içinde çalışma yıllarına göre dağılımı en iyi olan kütüphanedir. Böyle olmasına rağmen iki kişinin kataloglama yapmaya yeni başlamış olması bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Çünkü kataloglama işi daha çok uygulamaya yönelik bir uğraş olduğu için yıllar geçtikçe daha yanlışsız daha doğru olur kanısındayız

Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesinde kataloglama yapan sadece bir kişi, beş yıldan fazladır bu işle meşguldur. Kütüphaneci olmayan bu kişi, yıllardır çalıştığı kataloglama bölümünde daha öncekileri örnek alarak kataloglama yapmış ve hala yapmaya devam ediyor. Tecrübeli olmasına tecrübeli ama kütüphaneci olmadığı için bir çok konuda tıkandığı görülmektedir.

Eczacılık Fakültesi Kütüphanesinde de bir kişi iki ile beş yıldır kataloglama işi ile uğraşıyor olmasına rağmen kütüphaneci olmaması ve daha önce bu kütüphanede

kataloglama adına çok fazla bir iş yapılmamış olması bu kütüphanenin kataloglarının sorunlarla dolu olduğunu gösteriyor. Çalışan kişi yeni bir şeyler öğrenmek istiyor fakat kütüphanecilik eğitimi olmadığı için çok fazla yol aldığı söylenemez durumdadır. Katalogları incelendiğinde, girişlerden tutun da, noktalama işaretlerine kadar bir sürü alanda yanlışlıklar yapıldığı görülmektedir.

Fen Fakültesi Kütüphanesi'nin kataloglama bölümünde iki kütüphaneci, iki ile beş yıldır kataloglama işi ile uğraşıyorlar. Bilgi birikimi veya tecrübe yönünden orta sayılabilecek düzeyde katalogcular, BİL-SİS programının ilk bu kütüphanede uygulanmaya başlamasından dolayı kendilerini bilgisayarla kataloglamada oldukça geliştirmiş durumdadırlar. Veri girişinde biraz acele etmelerinden dolayı bazı hataların yapıldığı görülmektedir. Ayrıca geriye dönük çalışmalarda sorun yaşanmaktadır.

Eğitim Bilimleri Fakültesinde bir kişi beş yıldan fazla zamandır kataloglama bölümünde çalışıyor. Ancak kendisinin kütüphaneci olmaması ve yeniliklerden uzak olması sorunların başını çekmektedir. Kütüphanenin katalogları incelendiğinde, uygulanan mesleğin alt yapısı olmadan çalışma yılının fazla olmasıyla sorunsuz kataloglama yapılamadığını görüyorsunuz.

Hukuk Fakültesi Kütüphanesinde bir kişi kataloglamaya yeni başlamış, üç kişi beş yıldan fazladır kataloglama yapmaktadır. Çalıştığı yıllara göre değerlendirmede fena sayılmayacak durumda olan kütüphanenin, eski kataloglarının yanlışlarla dolu olduğu görülmektedir. Bilgisayarla kataloglamaya geçilen kütüphanede kataloglama adına iyi çalışmalar yapıldığı gözlenmiştir.

İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde bir kişi beş yıldan fazladır kataloglama yapmaktadır. Kataloglama yapan kişinin kütüphaneci olması ve yıllardır edindiği bilgi birikiminin kataloglara yansıması yadsınamayacak bir gerçektir. Kataloglamada sadece yeni oluşumlarda takıldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi ise hizmet içi kursların olmamasıdır.

Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesinde çalışan katalogcular ise; ikisi iki ile beş yıldır, biri beş yıldan fazladır kataloglama bölümünde çalışıyor durumdadır. Tecrübe

açısından personelinin durumu iyi olan kütüphanenin, Basma Eserlerin Kataloglama Kaidelerinden, AAKK2'ye geçişte sorunlar yaşadığı kataloglarına yansımıştır.

İletişim Fakültesi kütüphanesinde iki katalogcu iki ile beş yıldır kataloglama yapmaktadır. Çalışan kütüphanecilerin tecrübe bakımından orta durumda olduğu saptanmıştır.

Sağlık Eğitim Fakültesi Kütüphanesinde anket yaptığımız sıralarda, henüz işe yeni başlamış ve ne yapacağını bilmeyen bir kişi çalışıyordu.

Ziraat Fakültesinde her bölümde küçük, küçük kitaplıklar kurulmuştur. Sadece Tarım Ekonomisi bölümünde sayıca koleksiyon iyi durumda olup kütüphaneci çalışıyor. Çalışan kütüphanecinin, iki ile beş yıldır kataloglama yaptığı saptanmıştır.

Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin kataloglama bölümlerinde çalışan personelin çalışma yıllarına göre genel değerlendirilmesini 2. Tablo'dan yararlanarak şöyle yapabiliriz. Çalışan personeli 0-1 yıl çalışanı tecrübesiz, 2-5 yıl çalışanı tecrübeli, 5 yıldan fazaladır çalışanı çok tecrübeli olarak değerlendirirsek ve buna göre: 0-1 yıl çalışan 11 katalogcu, 2-5 yıl çalışan 20 katalogcu ve 5 yıldan fazladır çalışan 24 katalogcu olduğunu saptarız. Bir başka deyişle 11 katalogcu uygulamada çok tecrübesizdir ki bunun yüzdesi %20'dir. 20 katalogcunun tecrübe kazanmış durumda olduğunu ve bunların da yüzdesinin %36 olduğunu; 24 katalogcunun da çok tecrübeli olduğunu ve bunlarında yüzdelerinin %44 olduğunu görürüz. Kısacası bilgi birikimi ve uygulamadaki tecrübe yönünden sayısal olarak tecrübeli katalogcular, tecrübesiz katalogculardan daha fazla görülmektedir.

6.2.1.3. NİTELEME DÜZEYLERİNE GÖRE BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

KÜTÜPHANELER		NITELEME DÜZEYLERI		
		1. DÜZEY	2.DÜZEY	3.DÜZEY
Bilkent Üniversitesi Küt.			5	5
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.			2	
H.Ü Tıp Merkezi Küt.			2	
G.Ü. Merkez Küt.			4	
Başkent Ü. Küt.			2	
ODTÜ Küt.			3	2
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.		4	
	DTCF Küt.	1	2	4
	Diş Hekimliği Fak. Küt.		1	
	Eczacılık Fak. Küt.	1		
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.		1	
	Fen Fak. Küt.		2	1
	Hukuk Fak. Küt.		4	
	İlahiyat Fak. Küt.		1	
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.		3	
	Tıp Fak. Küt.		1	
	Veteriner Fak. Küt.		2	
	Ziraat Fak. Küt.			1
	İletişim Fak. Küt.		2	
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.	1		
	TOPLAM	3	39	13
	YÜZDE	5	71	24

3. Tablo : Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Niteleme Düzeyleri

Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerini kataloglama yaparken uyguladıkları niteleme düzeylerine göre irdelediğimizde 3. Tablo'da da görüldüğü gibi farklı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Kütüphanelerin ikisinde birinci düzey, birinde üçüncü düzey, diğer 17'sinde ikinci düzey niteleme yapılmaktadır. Böyle olmakla birlikte kütüphaneciler çelişkili cevaplar vermişlerdir. 3. Tablo'da da görüldüğü gibi kütüphanecilerden üçü birinci düzey, 39'u ikinci düzey, 13'ü üçüncü düzey niteleme yaptıklarını belirtmişlerdir. Aynı kütüphanede üç düzeyi de kullandıklarını söyleyen kütüphaneciler olduğu saptanmıştır. Oysa benim kataloglarından saptadığım kadarıyla sadece ikisi birinci düzey niteleme yapıyor. Geri kalan 18 kütüphane ikinci düzey niteleme yapmaktadır. Katalogcuların bu konuda ya yaptıklarını bilmediklerini ya da bu konuda bilgisiz oldukları sonucu
çıkmaktadır

NİTELEME DÜZEYİ	**SAYI**	**%**
1. DÜZEY	4	7
2. DÜZEY	36	65
3. DÜZEY	15	28
TOPLAM	55	100

4. Tablo : Kütüphanecilere Göre Niteleme Düzeyleri

6.2.1.4. AAKK2 KULLANIRKEN ORTAYA ÇIKAN SORUNLARA YÖNELİK BULGU VE DEĞERLENDİRME

VERİLEN CEVAPLAR / SORULAR	EVET		HAYIR		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
AAKK2 İhtiyaçlarınızı karşılıyor mu?	42	76	13	24	55	100
AAKK2' nin elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının kataloglanmasında yetersiz kaldığını düşünüyor musunuz?	25	53	22	47	47	100
AAKK2' nin orjinalini kullanırken dil sorununuz var mı?	38	69	17	31	55	100
AAKK2 Türkçe'ye çevirisine ihtiyaç var mı?	48	87	7	13	55	100

5. Tablo : AAKK2 Kullanılırken Karşılaşılan Sorunlar

Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 ihtiyaçlarınızı karşılıyor mu? Sorusuna, katalogculardan %76'sı (42 kişi) evet, %24'ü (13 kişi) hayır cevabını vermiştir. Ancak bir sonraki soruda da kanıtlandığı gibi AAKK2 özellikle elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının kataloglanmasında yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Yeni gelişen teknolojilerle AAKK2'nin yetersiz kaldığı artık Batı'da da açıktan tartışılır olmuştur.

Bu gelişmelere parelel olarak katalogculara **AAKK2'nin elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının kataloglanmasında yetersiz kaldığını düşünüyor musunuz?** Sorusunu yöneltilmiş. Bu soruya katalogcuların cevabı; 5. Tablo'da görüldüğü gibi %53'ü (25 kişi) evet, %43'ü (22 kişi) hayır olmuştur.

Özellikle Internet ortamındaki bilgi kaynaklarının, katalogcuların da %53'nün dediği gibi AAKK2 ile kataloglanması oldukça güçtür. Bu konuda AAKK2 çerçevesinde çalışmalar yapıldığı halde yeterli gelmemektedir. Belki de yeni eklemeler yapılması veya

yukarıdaki toplantının sonucundan da anlaşılacağı gibi yeniden gözden geçirilmesi gerekiyor. Keza bu konu kaçınılmaz bir hal almıştır. Çünkü artık makaleler, kitaplar vb. bilgi kaynakları elektronik ortamda yayınlanır hale gelmiştir. Hatta basılı kitabın sonunun geldiğini ve geleneksel kütüphanelerin müze niteliğine dönüşeceği görüşü ortaya atılmaktadır.

Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin orjinalini kullanırken dil sorununuz var mı? Sorusuna 5. Tablo'da görüldüğü gibi, katalogculardan %69'u (38 kişi) evet, %31'i (17 kişi) hayır cevabı vermiştir. Bu sonuçlara göre her üç katalogcudan ikisi AAKK2'yi kullanırken dil sorunu yaşamaktadır. AAKK2'ni tamamının Türkçeye çevrilmesi ortaya çıkardığımız bu sayısal rakamlardan da kesin olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca,"kataloglamada tutarlılığın yüksek olması ancak kuralların tam uygulanmasıyla mümkün olur" (Cooper, 1969 : 269).

Yukarıdaki soruya bağlantılı olarak katalogculara, **"AAKK2'nin Türkçeye çevirisine ihtiyaç var mı?"** sorusu sorulmuş. Buna karşılık katalogculardan 5. Tablo'da da görüldüğü gibi %87'si (48 kişi) evet, %13'ü (7 kişi) hayır cevabını vermiştir. Tüm bunları değerlendirirsek katalogcuların da genel kanısı AAKK2' nin tamamının Türkçe'ye çevirisinin ihtiyaç olduğudur.

6.2.1.5. KATALOGLAMADA KULLANILAN KAYNAKLARA GÖRE BULGU VE DEĞERLENDİRME

AAKK2 ile kataloglama yaparken kullanılan kaynaklar	**SAYI**	**%**
Anglo-American Catalog Rules 2 nd Edition	20	32
Özelleştirilmiş kataloglama kuralları / Sefercioğlu	22	35
Kataloglama kuralları:örnekleri ile / Keseroğlu	7	1
Hepsi	11	17
Diğer	3	5
TOPLAM	63	100

6. Tablo : Kataloglama Yaparken Kullanılan Kaynaklar

Kataloglama yaparken hangi kaynakları kullanıyorsunuz sorusuna; katalogculardan %32'si (20 kişi) "Anglo-Amerikan Katalog Kuralları 2. Edisyion'u", %35'i (22 kişi) Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu'nun, "Özdeşleştirilmiş Kataloglama Kuralları"nı, %1'i (7 kişi) Doç. Dr. Hasan Keseroğlu'nun, "Kataloglama Kuralları" kitabını, %17'si (11 kişi) ise sıraladığımız kaynakların hepsini kullandığını belirtmişlerdir.

Topladığımız bulgulardan da anlaşılacağı gibi Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinde katalogcuların ancak %32'si AAKK2'nin orjinalını kullanır durumdadır. Buna karşılık geri kalan %68 katalogcu diğer kaynakları kullanmaktadır. Bu sayısal rakamlar AAKK2'nin tamamını Türkçeye çevirisinin kesin ihtiyaç olduğunun kanıtıdır.

6.2.1.6. KATALOGLAMA POLİTİKALARINA YÖNELİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

VERİLEN CEVAPLAR / Kütüphanenizde oluşturulmuş Kataloglama politikanız var mı?		EVET		HAYIR	
		SAYI	%	SAYI	%
Bilkent Üniversitesi Küt.		9		1	
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.		2			
H.Ü Tıp Merkezi Küt.		2			
G.Ü. Merkez Küt.		4			
Başkent Ü. Küt.		2			
ODTÜ Küt.		4		1	
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.			4	
	DTCF Küt.	6			
	Diş Hekimliği Fak. Küt.	1			
	Eczacılık Fak. Küt.			1	
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.			1	
	Fen Fak. Küt.	3			
	Hukuk Fak. Küt.			3	
	İlahiyat Fak. Küt.	1			
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.	2		1	
	Tıp Fak. Küt.			1	
	Veteriner Fak. Küt.	2			
	Ziraat Fak. Küt.	1			
	İletişim Fak. Küt.	2			
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.			1	
TOPLAM		41	75	14	25

7. Tablo : Kütüphanelerdeki kataloglama politikası durumu

Kütüphanenizde oluşturulmuş kataloglama politikanız var mı? Sorusuna 7. Tablo'da görüldüğü gibi aynı kütüphaneden farklı cevap verilmekle birlikte, kütüphanecilerin % 75'i (41 kişi) evet, %25'i (14 kişi) hayır cevabı vermiştir.

Bu yüzdelere göre her dört kütüphaneden birinde kataloglama politikası oluşturulmamış olduğu anlaşılıyor. Soruyu kütüphane bazında değerlendirirsek beş kütüphanede kataloglama politikası olmadığı ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu sonuç bir çelişkiyi de gün yüzüne çıkarmaktadır.

Bir kütüphanede kataloglama politikası vardır veya yoktur. Hem var, hem yok olamaz. Ya vardır ya da yoktur. Ancak olması da gerekir. Çünkü AAKK2' yi kullanmak için öncelikle, kurallar gereği bir politika belirlemek gerekir. Politika gerekliliği bu kuralların doğasında vardır. Değişik bir deyişle de katalogcu, bulunduğu kurumun kataloglama işlemlerine geçmeden, kurallardaki

- İsteğe bağlı,
- İsteğe bağlı ekleme,
- Seçenekler kurallar

konusunda, kurumun tavrını açık-seçik belirlemek durumundadır.

6.2.1.7. AAKK2'DE SORUN YAŞANAN ALANLARA GÖRE BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

AAKK2'yi uygularken hangi bilgilerin verilmesinde sorun yaşıyorsunuz?	**SAYI**	**%**
Temel girişi belirlemede (Başlık)	24	44
Eser adının belirlenmesinde	3	5
Sorumluluk taşıyanların verilmesinde	13	24
Basım bilgisi ve basıma bağlı sorumluluklarda	5	9
Yayım bildirim alanında	3	3
Fiziksel ayrıntılar ve dizi alanında	4	7
Notlar ve içindekiler alanında	15	27
İzleme ve konu başlıklarının verilmesinde	25	45
TOPLAM		

8. Tablo : AAKK2'yi uygularken bilgilerin verilmesinde yaşanan sorunlarda katalogcuların durumu

AAKK2'yi uygularken hangi bilgilerin verilmesinde sorun yaşıyorsunuz ? Sorusuna 8. Tablo'da görüldüğü gibi katalogculardan; % 44'ü (24 kişi) temel girişin belirlenmesinde % 5'i (3 kişi) eser adının belirlenmesinde, % 24'ü (13 kişi) sorumluluk taşıyanların verilmesinde, % 9'u (5 kişi) basım bilgisi ve basıma bağlı sorumluluklarda, %3'ü (3 kişi) yayım bildirim alanında, % 7'si (4 kişi) fiziksel ayrıntılar ve dizi alanında, % 27'si (15 kişi) notlar ve içindekiler alanında, % 45'i (25 kişi) izleme ve konu başlıklarının verilmesinde sorun yaşadığını belirtmiştir.

8. Tabloyu genel olarak değerlendirirsek araştırma kapsamındaki kütüphanelerde katalogcular en çok izleme ve konu başlıklarının verilmesinde, temel girişi belirlemede zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun temel sebebi ise Ülkemizde hala ülke genelinde kullanılan Türkçe konu başlıkları listesinin olmaması, kataloglamayla ilgili standartların belirlenmemesidir.

6.2.1.8. TEMEL GİRİŞ ÖĞESİNİN SEÇİLMESİNDEKİ SORUNLARA YÖNELİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Kütüphanelerin temel giriş öğesinin Seçilmesindeki sorunları	**SAYI**	**%**
Yazarın gerçek kişi olduğu eserlerde	8	16
Yazarın tüzel kişinin sorumlu olduğu eserlerde	13	24
Bir tüzel kişinin sorumlu olduğu eserlerde	15	27
İki veya daha fazla gerçek ve tüzel kişinin Sorumlu bulunduğu eserlerde	16	29
Editör yönetiminde oluşturulan Dermeler ve eserlerde	13	24
Ortak eser adı bulunmayan eserlerde	15	27
Mevcut eserleri değiştiren eserlerde	11	20
Karma sorumluluklu eserlerde	17	31
Düşünceye ve sanata ilişkin farklı katkılarda bulunan Gerçek veya tüzelkişilerce oluşturulan yeni eserlerde	16	29
Bağlantılı eserlerde	13	24
Diğer	--	--

9. Tablo : Kütüphanelerin Temel Giriş Öğesindeki Sorunlar

Yukarıdaki soruya bağlı olarak katalogculara, temel giriş öğesinin seçilmesindeki sorunları sorulmuş, 9. Tablo'da görüldüğü gibi karşılığında şu cevaplar alınmıştır. Yazarın gerçek kişi olduğu eserlerde katalogculardan %16'sı (8 kişi), yazarın tüzel kişinin sorumlu olduğu eserlerde % 24'ü (13 kişi), bir tüzel kişinin sorumlu olduğu eserlerde %27'si (15 kişi), iki veya daha fazla gerçek kişinin sorumlu bulunduğu eserlerde % 29'u (16 kişi), editör yönetiminde oluşturulan dermeler ve eserlerde %24'ü (13 kişi), ortak eser adı bulunmayan eserlerde %27'si (15 kişi), mevcut eserleri değiştiren eserlerde % 20'si (11 kişi), karma sorumluluklu eserlerde % 31'i (17 kişi), düşünceye ve sanata ilişkin farklı katkılarda bulunan gerçek veya tüzel kişilerce oluşturulan yeni eserlerde % 29'u (16 kişi), bağlantılı eserlerde %24'ü (13 kişi) sorun yaşamaktadır.

6.2.1.9. MATER TÜRLERİNDE YAŞANAN SORUNLARA YÖNELİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

AAKK2 Uygularken en çok hangi materyal türlerinde sorun yaşıyorsunuz?	**Verilen cevaplar**	
	Sayı	**%**
Yasal yayınlar	13	24
Dini yayınlar	2	4
Monograflar	12	22
Kongre, konferans, seminer, sempozyum kitapları	30	55
Seri halinde çıkan yayınlar	19	35
Ciltli yayınlar	14	25
Dergiler	5	9
Kitap dışı materyaller	32	58
Birden çok materyal türünde oluşturulmuş eserlerde	22	40
Diğer	--	--

10. Tablo : AAKK2'yi uygularken sorun yaşanan materyal türleri

AAKK2'yi uygularken en çok hangi tür eserlerde zorlanıyorsunuz sorusu sorulduğunda, katalogcuların % 24'ü (13 kişi) yasal yayınlarda %22'si (12 kişi) monograflarda, % 55'i (30 kişi) kongre, konferans, seminer, sempozyum kitapları, %35'i (19 kişi) seri halinde çıkan yayınlarda, %25'i (14 kişi) citli yayınlarda, % 9'u (5 kişi) dergilerde, % 58'i (32 kişi) kitap dışı materyallerde, % 40' ı (22 kişi) birden çok materyal türünde oluşturulmuş eserlerde zorlandıkları cevabını vermişlerdir.

Tüm bu sayısal verilerden katalogcuların azlık ve çokluk derecesine göre bütün materyal türlerinde sorun yaşadığı görülmektedir. Ancak özellikle kongre, konferans, seminer, sempozyum kitaplarında % 50, kitap dışı materyallerde % 58, birden çok materyal türünde oluşturulmuş eserlerde %40'a varan oranlarda katalogcuların sorun yaşadığı göze çarpmaktadır. Bu üç materyal türü aslında katalogcuların eskiden beri sorun yaşadıkları türlerdir. Böyle olmasına rağmen bugüne kadar sayısal olarak ortaya konulmamıştır. Ayrıca kataloglama ile ilgili toplantılarda da bu üç materyal üzerinde daha çok tartışmalar yaşandığı görülmektedir. Bir örnek vermek gerekirse; "Bilginin Serüveni Dünü Bugünü ve Yarını" adlı uluslararası sempozyumda yapılan "Kataloglama Sorunları" tartışma platformunda daha çok bu üç materyal üzerinde durulmuştur.

6.2.1.10. İSTEĞE BAĞLI KURALLARDAKİ SORUNLAR, BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

SORULAR / KÜTÜPHANELER		İsteğe bağlı kurallarda diğer kütüphanelerden farklı uygulamalarınız var mı?		İsteğe bağlı kurallarda belirlediğiniz ilkeleri yazılı hale getiriyor musunuz?	
		EVET	HAYIR	EVET	HAYIR
Bilkent Üniversitesi Küt.		10		10	
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.		2		2	
H.Ü Tıp Merkezi Küt.		2		1	1
G.Ü. Merkez Küt.		4		3	1
Başkent Ü. Küt.		2			2
ODTÜ Küt.		3	2	4	1
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.	1	3	1	3
	DTCF Küt.	4	4		6
	Diş Hekimliği Fak. Küt.		1	1	
	Eczacılık Fak. Küt.		1		1
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.		1		1
	Fen Fak. Küt.	2	1		3
	Hukuk Fak. Küt.	3		3	
	İlahiyat Fak. Küt.	1			1
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.	3			3
	Tıp Fak. Küt.		1		1
	Veteriner Fak. Küt.	2		2	
	Ziraat Fak. Küt.	1			1
	İletişim Fak. Küt.		2		2
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.	1			1
TOPLAM		41	14	27	28

11. Tablo : İsteğe bağlı kurallarda kütüphanelerin uygulamaları

İsteğe bağlı kurallarda diğer kütüphanelerden farklı uygulamalarınız var mı? Sorusuna katalogculardan (11. Tablo'da görülebilceği gibi bu soruya aynı kütüphanelerden farklı cevap verilmiştir.) %80'ni (41kişi) evet, %20'si (14 kişi) hayır cevabı vermiştir. Soruyu kütüphane bazında değerlendirirsek; beş (%25) kütüphane isteğe bağlı kurallarda

diğer kütüphanelerden farklı uygulama yapmadıklarını belirtirken, 15 (%75) kütüphane çalışanı farklı uygulamada olduklarını belirtmişlerdir.

Yukarıdaki soruya bağlı olarak, "**İsteğe bağlı kurallarda belirlediğiniz ilkeleri yazılı hale getiriyor musunuz?** sorusuna katalogculardan % 49 (27 kişi) evet, %51 (28 kişi) hayır demiştir.

İsteğe bağlı kurallarda belirlenen ilkeleri yazılı hale getirmeyen kütüphane sayısı, isteğe bağlı kurallarda diğer kütüphanelerden farklı uygulamalarınız var mı sorusuna hayır cevabı veren beş kütüphaneyle birlikte 11 olmuştur. Yani araştırma kapsamımızdaki kütüphanelerin %55'i isteğe bağlı kurallar uygulasa bile yazılı hale getirmemektedir. Oysa yazılı hale gelmeyen isteğe bağlı kurallar kişilere göre değişmektedir. Hatta kişilerin unuttuklarında kaybolup gitme veya farklı farklı uygulamaların olması kaçınılmaz bir durumdur.

Sonuç olarak eğer isteğe bağlı kurallarda diğer kütüphanelerden farklı uygulamanız varsa (AAKK2 bunu mümkün kılmaktadır) yazılı hale getirmek şarttır. Yoksa kişilere göre uygulamalar, hatta güncel uygulamalar yaşanır. Böylesi bir uygulamada karmaşaya,karışıklığa sebep olup bilgiye ulaşmayı güçleştirir veya ulaşılamaz kılar.

6.2.1.11. KATALOGLAMADA BİLGİSAYAR KULLANIMINA İLİŞKİN BULGULARVE DEĞERLENDİRME

Kataloglamada bilgisayar programı kullanım durumu / KÜTÜPHANELER		EVET						HAYIR	
		a	b	c	d	e	f	SAYI	%
Bilkent Üniversitesi Küt.			X						
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.			X						
H.Ü Tıp Merkezi Küt.			X						
G.Ü. Merkez Küt.			X						
Başkent Ü. Küt.			X						
ODTÜ Küt.						X			
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.							X	
	DTCF Küt.	X							
	Diş Hekimliği Fak. Küt.	X							
	Eczacılık Fak. Küt.	X							
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.							X	
	Fen Fak. Küt.	X							
	Hukuk Fak. Küt.	X							
	İlahiyat Fak. Küt.	X					X		
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.	X					X		
	Tıp Fak. Küt.	X							
	Veteriner Fak. Küt.	X							
	Ziraat Fak. Küt.							X	
	İletişim Fak. Küt.							X	
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.							X	
TOPLAM		9	5			1	2	5	25

12. Tablo : Kütüphanelerdeki bilgisayarla kataloglama ve kullandıkları programlar
a: BİL—SİS b: BLISS c: ALEPH d: KUTUP-B e: VTLS f: Diğer

Kütüphanelerde kataloglama yaparken bilgisayar kullanımını saptamak amacıyla, **"Kataloglamada bilgisayar kullanıyor musunuz**? sorusu sorulmuş, kütüphanecilerin %75'i (15 kütüphane) kullandığını, %25'i (5 kütüphane) kullanmadığını belirtmiştir.

Yukarıdaki soruya bağlı olarak hangi kütüphane otomasyon programını kullandıkları sorusuna, alınan cevaplar ise şöyledir: Beş kütüphane (Bilkent. Ü., H.Ü. Beytepe Kampusü, H.Ü. Tıp Merkezi, Gazi Ün. Merkez, Başkent Üniversitesi kütüphanelerinin) BLISS programı, bir kütüphanenin (ODTÜ Kütüphanesi) VTLS programını, Ankara Üniversitesinin bilgisayarla kataloglama yapan bütün fakültelerinde Bilgi İşlem Dairesi ürünü olan BİL-SİS programı kullanılmaktadır.

Tüm bu sonuçlardan kataloglamada bilgisayarlaşma oranının %75 gibi yüksek bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Böyle olmasına rağmen araştırma yaptığımız kentin Başkent olması ve kütüphanelerin de Türkiye'nin sayılı kütüphanelerinden olması sebebiyle bu oranın %100 olması gerektiğini düşünmekteyiz.

6.2.1.12. PROGRAM VE DONANIMDAN KAYNAKLANAN SORUNLARA YÖNELİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

VERİLEN CEVAPLAR / SORULAR	EVET		HAYIR		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Programdan kaynaklanan sorunlarınız var mı?	33	66	17	34	50	100
Donanımdan kaynaklanan sorunlarınız var mı?	22	50	22	50	44	100

13. Tablo : Kütüphanelerin program ve donanım sorunları

Programdan kaynaklanan sorunlarınız var mı? Sorusuna katalogculardan 13. Tablo'da görüldüğü gibi % 66'sı (33 kişi) evet, %34'ü (%17 kişi) hayır cevabı vermiştir.

Bu sonuç katalogcuların kullandıkları kütüphane otomasyon programlarında sorun yaşadığını ortaya koymaktadır.

Bizce sorunun doğmasında en büyük neden ülkemiz şartlarına uygun bir program oluşturulmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü hala ya dışarıdan paket programlar almaktayız ya da her kütüphane kendi olanaklarıyla bir program oluşturmaktadır. Üniversitelerimizde bizim örneğimizde olduğu gibi bilgi işlem daire başkanlıkları işin içindedir.

Yukarıdaki soruya bağlı olarak sorulan **"Programdan kaynaklanan sorunlarınızı yazınız"** açık uçlu soruya katlogcuların verdikleri cevaplar genel durumu yansıtır niteliktedir. Kütüphane çalışanlarının verdikleri cevapları kütüphanelere göre değerlendirirsek;

A.Ü. SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ

- Program ağır çalışıyor.
- Program, eski bir program dili ile yazılmış.
- Menüler yetersiz.
- Gerekli teknik destek zoraki veriliyor.
- Veri girişi ağır yapılıyor.
- Pek çok oluşum sonradan ekleniyor.
- Eski kayıtlarımızı yeni programa aktarırken sorun yaşıyoruz.
- Ayrıntılı alanların olmamasından dolayı sorunlar yaşıyoruz.

A.Ü. VETERİNER FAKÜLTESİ

- Bazı alanlarda sorunlarımız var. Örneğin tarih alanında.

A.Ü. DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ

- Programın grafik tabanlı olmamasından dolayı sorunlar yaşıyoruz.
- Veri girişi uzun sürede gerçekleşiyor.
- Programın zaman içinde geliştirilmeye çalışmasından dolayı sorunlarımız var.

A.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

- Programı kullanma konusunda eğitim almadığımız için sorunlar yaşıyoruz.

A.Ü. TIP FAKÜLTESİ

- Programın yeni oluşturulmasından dolayı sorunlar yaşıyoruz.

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

- Program için gerekli teknik hizmet desteği sağlanmıyor.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

- Verileri İnternet ortamından aktarırken bazı sorunlar yaşıyoruz.
- Programın bazı teknik sorunları var.
- Program ihtiyaca göre kullanım isteklerini tam anlamıyla karşılamıyor.
- Kart katalog üretimde bazen sorunlar yaşıyoruz.
- Programla ilgili teknik servis hizmetleri çok geç verilmektedir.
- Grafik tabanlı program olmamasından dolayı sorunlar yaşıyoruz.

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ

- Program bazen çok yavaş çalışıyor.
- Programda kilitlenmeler oluyor.
- Sistem bazen durup dururken kapanıyor.
- Programın teknik sorunları zaman zaman çalışmamızı engelliyor.

H.Ü. Beytepe Kampusü

- Türkçe karakterleri kullanamıyoruz.

H.Ü. Tıp Merkezi

- Programı yeni kullanılmaya başladığımız için bir takım sorunlar yaşamaktayız.
- Türkçe karakterlerde sorun yaşıyoruz.

Verilen bu cevapları genel olarak değerlendirirsek; BİL-SİS kütüphane otomasyon programını kullanan kütüphaneler,

- Programın yeni oluşmasından,
- Eski bir program dilinde yazılmasından,
- Programın grafik tabanlı olmamasından,
- Veri girişinin uzun sürede yapılmasından,
- Teknik servislerin zoraki yapılmasından doğan sorunlar yaşanmaktadır.

BLISS kütüphane otomasyon programını kullanan kütüphanelerde çalışan katalogcular ise;

- Gerekli teknik hizmetin sağlanmamasından,
- Verileri İnternet ortamından aktarırken,

- Grafik tabanlı program olmamasından,
- Programın yavaş çalışmasından,
- Türkçe karekterleri kullanmada,
- Kart katalog üretmede sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Donanımdan kaynaklanan sorunlarınız var mı? sorusuna bilgisayarla kataloglama yapan 44 katalogcu cevap verdi. 13. Tablo'da da görüldüğü gibi cevap veren katalogcuların %50'si (22 kişi) evet, % 50'si (22 kişi) hayır dedi.

Donanım ile ilgili açık uçlu soruya verilen cevaplar ise şu şekilde sıralanmaktadır:

A.Ü. Hukuk Fakültesi

- Donanım yeterli değil.

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

- Ekonomik sorunlardan kaynaklanan donanım eksikliği var.
- Donanım da ergonomik rahatlık düşünülmemiş.
- Kesintisiz güç kaynağı yok.

A.Ü. Fen Fakültesi

- Donanımın teknik yapısından kaynaklanan sorunlarımız var.

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

- Donanım yetersiz gelmektedir.
- Donanımın gücünün artırılması gerekmektedir.

A.Ü. Tıp Fakültesi

- Yeterli donanımımız yoktur.

A.Ü. Eczacılık Fakültesi

- Donanımımız yeterli değildir.

H.Ü. Beytepe Kampusü

- Donanım yetersizliğinden doğan sorunlarımız var.

H.Ü. Tıp Merkezi

- Donanımımız yeterli değil.
- Modem ve telefon hattından kaynaklanan sorunlarımız var.
- Bina eski olduğu için topraklama sorunu da yaşıyoruz.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

- Rektörlük bilgi işlememine bağlı bulunduğumuzdan dolayı arıza vs. ihtiyaçlarımız beklemeli olarak sağlanmaktadır. Bu nedenle gecikmeden kaynaklanan sorunlarımız var.
- Donanım sağlanmasında yönetimden kaynaklanan sorunlarımız var.

Bu cevaplar ışığında üniversite kütüphanelerini donanım açısından değerlendirirsek;

A.Ü. Fakülte Kütüphanlerinde,

- Ekonomik nedenlerden dolayı donanım eksikliği vardır.
- Donanımda ergonomi düşünülmemiş.
- Donanımın teknik yapısından kaynaklanan sorunları vardır.

H.Ü. Beytepe Kampusü ve Tıp Merkezi Kütüphanelerinde,

- Donanımın yetersizliği söz konusu olup, telefon ve binadan dolayı sorunları vardır.

Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphenesinde ise;

- Merkezi bilgi işleme bağlı olmasından ve yönetimden kaynaklanan sorunları vardır.

ODTÜ ve Başkent Üniversite Kütüphanelerindeki katalogcular bu soruya cevap vermediklerinden değerlendirme yapılmadı.

6.2.1.13. KULLANILAN PROGRAMLARIN MARC'A UYGUNLUĞU KONUSUNDAKİ BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

VERİLEN CEVAPLAR / Kullandığınız program MARC Standart yapısına uygun mu?		UYUMLU SAYI	UYUMLU %	UYUMSUZ SAYI	UYUMSUZ %
Bilkent Üniversitesi Küt.		X			
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.		X			
H.Ü Tıp Merkezi Küt.		X			
G.Ü. Merkez Küt.		X			
Başkent Ü. Küt.		X			
ODTÜ Küt.		X			
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.	--			
	DTCF Küt.	X			
	Diş Hekimliği Fak. Küt.	X			
	Eczacılık Fak. Küt.	X			
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.	--			
	Fen Fak. Küt.	X			
	Hukuk Fak. Küt.	X			
	İlahiyat Fak. Küt.	X		X	
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.	X		X	
	Tıp Fak. Küt.	X			
	Veteriner Fak. Küt.	X			
	Ziraat Fak. Küt.	--			
	İletişim Fak. Küt.	--			
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.	--			
	TOPLAM	15	100		

14. Tablo : Kütüphane otomasyon programlarının MARC'a uygunluğu

Kütüphanelerin kullandıkları otomasyon programının MARC'ın (Machine-Readable Cataloging-Makinaca Okunabilir Kataloglama) standart yapısına uygun olup olmadığını ölçmek için "Kullandığınız program MARC standart yapısına uygun mu?

Sorusunu sorduk. 14. Tablo'da görüldüğü gibi kütüphane otomasyon programları kullanan bütün kütüphaneler uyumlu olduğunu belirttiler. A.Ü. İlahiyat ve Siyasal Bilgiler Fakülte Kütüphaneleri, BİL-SİS programından önce kendi olanakları ile oluşturdukları programların MARC standart yapısına uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamımız içindeki kütüphanelerin, kullandıkları kütüphane otomasyon programlarının MARC standart yapısına uygun olması, bilgiye ulaşılmasında ve veri transferinde oldukça iyi bir gelişmedir. Ancak bundan sonraki soruda da saptadığımız gibi katalogcuların MARC formatını kullanmada sorunlarının olması uygulamada aksaklıklara yol açmaktadır.

6.2.1.14. KATALOGCULARIN MARC'LA İLGİLİ SORUNLARINA YÖNELİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

VERİLEN CEVAPLAR / SORULAR	EVET		HAYIR		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
MARC formatını kullanmada sorunlarınız var mı?	11	22	39	78	50	100
MARC'la ilgili herhangi bir eğitim gördünüz mü?	38	76	17	24	55	100

15. Tablo : MARC formatını kullanmada sorunlar ve eğitim durumu

Kütüphanelerin MARC standart yapısına uygun olan programlarının katalogcular tarafından sağlıklı kullanılıp kullanılmadığını ölçmek için katalogculara "**MARC formatını kullanmada sorunlarınız var mı?**"sorusunu yönelttik. Bilgisayarla kataloglama yapan katalogcuların bu soruya cevabı ise şöyleydi: 11 katalogcu (%22) evet, 39 katalogcu (%78) hayır cevabını verdi. 15. Tablo'da da görüldüğü gibi yaklaşık olarak her beş katalogcudan bir tanesi MARC formatında sorun yaşamaktadır.

Katalogculara yukarıdaki soruyla bağlantılı olarak **"MARC'la ilgili herhangi bir eğitim gördünüz mü?** sorusunu sorduk. Bu soruyu bilgisayarla kataloglama yapmayan

katalogcular dahil herkes cevap verdi. 15. Tablo'da görüldüğü gibi katalogcuların %76'sı (38kişi) MARC'la ilgili bir eğitim gördüğünü, %24'ü (17 kişi) MARC'la ilgili bir eğitim görmediğini belirtmiştir.

Bu soruyu bir önceki soruyla bağlantılı yorumlarsak: Önceki soruya evet diyen 11 katalogcu, bu soruya da evet demiştir. Yani MARC'la ilgili bir eğitim görmeyen kişilerin MARC formatını kullanmalarında sorunları olduğu kesin olarak saptanmıştır.

Verilen cevaplar **MARC la ilgili eğitim** **Görülen yer**	**EVET** **SAYI**	**%**
Kataloglama derslerinde	16	30
Seminer, eğitim toplantılarında	13	24
Hizmet içi kurslarda	10	19
Diğer	10	19
TOPLAM		

16. Tablo : MARC ile ilgili görülen eğitimler

MARC'la ilgili eğitim gördünüz mü? sorusuna evet cevabı veren 38 katalogcuya MARC ilgili eğitimi nasıl aldıklarını sorduk. Eğitim alan katalogcuların birkaç şıkkı işaretledikleri görüldü. Yani hem kataloglama derslerinde eğitim aldığını hem de hizmet içi kurslarda eğitim aldığını belirten katalogcular oldu. Buna göre: 16 katalogcu, kataloglama derslerinde; 13 katalogcu, seminer, eğitim toplantılarında; 10 katalogcu hizmet içi kurslarda ve 10 katalogcu,Milli kütüphanede otomasyon çalışmalarında, stajlarda ve yurtdışında eğitim aldığını belirtmişlerdir.

6.2.1.15. KÜTÜPHANELERİN VERİ GİRİŞ YÖNTEMLERİNE YÖNELİK BULGU LAR VE DEĞERLENDİRME

Veri giriş yönteminiz nedir?		Doğrudan katalogcu tarafından programa aktarılıyor.		Veri giriş formatı hazırlayarak giriyoruz		Diğer	
		SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Bilkent Üniversitesi Küt.		10					
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.		1					
H.Ü Tıp Merkezi Küt.		2					
G.Ü. Merkez Küt.						4	
Başkent Ü. Küt.		2					
ODTÜ Küt.		4		1			
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.						
	DTCF Küt.	6				3	
	Diş Hekimliği Fak. Küt.			1			
	Eczacılık Fak. Küt.			1			
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.						
	Fen Fak. Küt.			3			
	Hukuk Fak. Küt.			3			
	İlahiyat Fak. Küt.	1					
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.	1		3		1	
	Tıp Fak. Küt.			1			
	Veteriner Fak. Küt.			2			
	Ziraat Fak. Küt.						
	İletişim Fak. Küt.						
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.						
	TOPLAM	27	54	15	30	8	16

17. Tablo : Kütüphanelerin veri giriş yöntemleri

Araştırma kapsamı içindeki kütüphanelerde otomasyon programlarına nasıl veri girdiğini saptamak amacıyla, katalogculara "**Veri giriş yönteminiz nedir**?" sorusunu yönelttik. 17. Tablo'da görüldüğü üzere katalogcuların %54'ü (27 kişi) doğrudan programa giriş yaptıklarını, %30'u (15 kişi) veri giriş formatı hazırlayarak girdiklerini, %16'sı (8 kişi) da diğer yöntemlerle veri girişi yaptığını belirtmiştir.

Bu yollardan en geçerlisi katalogcuların kendilerinin doğrudan programa veri girmeleridir. Yukarıdaki rakamlardan neredeyse yarısı bu yolu izlememektedir. Katalogcuların kendilerinin veri girmediği durumlarda, operatör hatalarından veya diğer etkenlerden dolayı sorunlar yaşanmaktadır. Tabii ki katalogcular kendileri girerken de hata yapmaktadırlar ama diğer durumlara göre çok daha azdır.

6.2.1.16. KÜTÜPHANELERİN GERİYE DÖNÜK VERİ GİRİŞİNE YÖNELİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Geriye dönük veri giriş yönteminiz nedir?		Kart katalog kayıtlarından yararlanark		Kaynağın kendisinden yararlanarak		Diğer bibliyografik veri tabanlarından yararlanarak	
		SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Bilkent Üniversitesi Küt.				6		4	
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.		2					
H.Ü Tıp Merkezi Küt.		2					
G.Ü. Merkez Küt.		4					
Başkent Ü. Küt.		2					
ODTÜ Küt.		5		1		1	
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.						
	DTCF Küt.	6				3	
	Diş Hekimliği Fak. Küt.			1			
	Eczacılık Fak. Küt.			1			
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.						
	Fen Fak. Küt.			3			
	Hukuk Fak. Küt.			3			
	İlahiyat Fak. Küt.			1			
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.	2		2		1	
	Tıp Fak. Küt.			1			
	Veteriner Fak. Küt.	2		2			
	Ziraat Fak. Küt.						
	İletişim Fak. Küt.						
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.						
	TOPLAM	23	48	19	40	6	12

18. Tablo : Kütüphanelerin geriye dönük veri girişi

Kütüphanelerde yeni sağlanan yayınların bibliyografik kayıtlarını elektronik ortama girilmesi kadar geriye dönük bibliyografik veri girişi de önemlidir. Çünkü daha önceki bibliyografik kayıtlar kütüphanelerin bilgi birikimleridir. Geriye dönük bibliyografik veri girişinde de sorunlar yaşanmaktadır. İşte bu gerçekten hareketle kütüphanelerin geriye

dönük bibliyografik veri giriş yollarını öğrenmek için **"Geriye dönük bibliyografik veri girişinde hangi yolu kullanıyor sunuz?"** sorusu sorulmuştur. Kütüphanelerdeki katalogculardan %48'i (23 kişi) kart katalog kayıtlarından yararlanarak, %40'ı (19 kişi) kaynağın kendisinden yararlanarak, %12'si (6 kişi) diğer bibliyografik veri tabanlarından geriye dönük bibliyografik veri girişi yaptığını belirtmişlerdir.

Geriye dönük bibliyografik veri girişini kütüphane bazında değerlendirirsek: Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ya kaynağın kendisinden ya da diğer veri tabanlarından yararlanarak geriye dönük verişi yapmaktadır. Hacettepe Beytepe, Tıp Merkezi ve G.Ü. Merkez Kütüphaneleri geriye dönük veri girişini kart katalogdan yapmaktadır. ODTÜ Kütüphanesinde her üç yöntemin de uygulandığı görülmektedir. A.Ü. DTCF ve Siyasal Bilgiler Fakülte Kütüphaneleri kart katalogdan, Ankara Üniversitesi'nin diğer Fakülteleri kaynağın kendisinden yararlanarak geriye dönük veri girişi yapmaktadır. Bizce en doğru uygulamayı kaynağın kendisinden veri girişi yapanlar yapmaktadır. Çünkü en doğru kataloglama birincil elden yapılır. Kaynağın kendisi görülerek yapılan kataloglamada doğru bilgileri birebir elde edebilirsiniz. İkincil kaynaklardan alınan bilgilerin eksik veya yanlış olma ihtimali vardır.

Kütüphanelerin geriye dönük bibliyografik veri girişinide en doğru yolu uygulayan kütüphaneler olarak şunları sayabiliriz: Bilkent Ü., A.Ü. Diş Hekimliği Fakültesi, A.Ü.Eczacılık Fakültesi, A.Ü.Fen Fakültesi, A.Ü.Hukuk Fakültesi, A.Ü.İlahiyat Fakültesi ve A.Ü.Tıp Fakültesi Kütüphaneleri. Diğer yolları izleyen kütüphanelerin bibliyografik kayıtları incelendiğinde eksik bilgi, fazla bilgi veya yanlış bilgi olduğu görülmektedir.

6.2.1. 17. KATALOGLAMA YAPARKEN KULLANILAN BİBLİYOGRAFİK VERİ TABANLARI HAKKINDA BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Verilen cevaplar / Kataloglamada yaparken yararlanılan Bibliyografik veri tabanları	SAYI	%
Türkiye bibliyografyası	7	13
Internet kanalıyla çeşitli kütüphane katalogları	27	50
CD-ROM ortamındaki OCLC katalog kayıtları	22	40
Eserlerdeki CIP kayıtları	30	55
Hiçbiri	5	9
Diğer	2	4
Toplam Katalogcu	54	%100

19. Tablo : Kataloglama yaparken yaralanılan bibliyografik veri tabanları

"Kataloglama yaparken aşağıdaki bibliyografik veri tabanlarından hangisi veya hangilerinden yararlanıyorsunuz? sorusuna 19. Tablo'da görüldüğü gibi katalogcuların %13'ü (7 kişi) Türkiye Bibliyografyasından, %50'si (27 kişi) Internet kanalıyla çeşitli kütüphane kataloglarından, %40'ı (22 kişi) CD-ROM ortamındaki OCLC katalog kayıtlarından, %55'i (30 kişi) eserlerdeki CIP kayıtlarından, %9'u (5 kişi) hiçbirinden, %4'ü (2 kişi) diğer veritabanlarından yaralandığını belirtmiştir.

Yukarıdaki Tablo'dan anlaşılacağı gibi bu soruda katalogcular birden fazla şeçenek de işaretlemişlerdir. Anket uyguladığımız katalogcu sayısı 54 iken burada 93 cevap vardır. Biz yüzden değerlendirmemizi yine de 54 katalogcu üzerinden yaptık. Çünkü bizim için verilen cevap sayısı değil katalogcu sayısı ölçü olarak alınmıştır.

Alınan cevaplardan ortaya şu yorum çıkmaktadır: Katalogcuların büyük çoğunluğu eserlerdeki "Yayında kataloglama" (CIP: Catalouing in Publication)'lardan yararlanmaktadır. Bunun tersini düşünmek de yanlış olurdu . Çünkü hazır bilgiyi kim istemez ki. Bu kaynaktan başka en çok kullanılan veri tabanı Internet kanalıyla çeşitli

kütüphane kataloglarıdır. Sıralamada en sonlara Türkiye Bibliyografyası gelmektedir. Oysa Türkiye Bibliyografyası ulusal bazda merkezi katalog olarak da kullanılabilir olmalıdır. Maalesef zamanında yayınlanmaması ve eksiklikleri yüzünden çok fazla yararlanılan kaynak olamamıştır.

6.2.1.18. VERİ TRANSFERİNDE YAŞANAN SORUNLAR HAKKINDA BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

	EVET		HAYIR	
	SAYI	%	SAYI	%
Internet ve diğer veri tabanlarından transfer ettiğiniz bibliyografik künyelerde sorun yaşıyor musunuz?	**18**	**47**	**20**	**53**
SORUN YAŞANAN ALANLAR	SAYI	%		
Türkçe karakterlerde	12	66		
Noktalama işaretlerinde	10	55		
Bibliyografik verilerin düzeninde	4	22		
Bibliyografik bilgilerin eksikliklerinde	7	38		
Diğer	5	13		

20. Tablo : Internet ve diğer veri tabanlarından transfer edilen bibliyografik künyelerdeki sorunlar

Internet ve diğer veri tabanlarından transfer ettiğiniz bibliyografik künyelerde sorun yaşıyor musunuz? sorusuna katalogculardan 38'i cevap verdi. 20. Tablo'da görüldüğü gibi katalogculardan % 47'si (18 kişi) evet, %53'ü (20 kişi) hayır cevabı vermiştir. Evet cevabı veren katalogcuların % 66'sı (12 kişi) Türkçe karakterlerde, %55'i (10 kişi) noktalama işaretlerinde, %22'si (4 kişi) bibliyografik verilerin düzeninde, %38'i (7kişi) bibliyografik bilgilerin eksikliklerinde, %13'ü (5 kişi) diğer alanlarda sorun yaşadığını belirtmiştir.

Yukarıdaki sayısal gerçeklerden Internet ve diğer veri tabanlarından bibliyografik künye transferi yapan katalogcuların, en çok Türkçe karakterlerde sorun yaşadıkları

anlaşılıyor. Bununla birlikte katalogcuların, noktalama işaretlerinde, bibliyografik verilerin düzeninde, bibliyografik bilgilerin eksikliklerinde ve diğer alanlarda sorun yaşadıkları görülüyor. O zaman şu değerlendirmeyi yapmanın hiç de yanlış olmadığını düşünüyoruz. "Internet ve diğer veri tabanlarından transfer edilen bibliyografik künyeler doğru ve bizim için yeterli olmadığı görülmektedir."

6.2.1.19. KÜTÜPHANLERDE KULLANILAN KATALOG TÜRÜNE İLİŞKİN BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Kütüphanenizde hangi tür katalog kullanıyorsunuz?		Kart katalog		OPAC		Her ikisi	
Bilkent Üniversitesi Küt.				X			
H.Ü Beytepe Kampüsü Küt.		X					
H.Ü Tıp Merkezi Küt.		X					
G.Ü. Merkez Küt.		X					
Başkent Ü. Küt.				X			
ODTÜ Küt.						X	
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	Muhlis Erkmen Küt.	X					
	DTCF Küt.	X					
	Diş Hekimliği Fak. Küt.	X					
	Eczacılık Fak. Küt.	X					
	Eğitim Bilimleri Fak. Küt.	X					
	Fen Fak. Küt.					X	
	Hukuk Fak. Küt.	X					
	İlahiyat Fak. Küt.					X	
	Siyasal Bilgiler Fak. Küt.					X	
	Tıp Fak. Küt.	X					
	Veteriner Fak. Küt.	X					
	Ziraat Fak. Küt.	X					
	İletişim Fak. Küt.	X					
	Sağlık Eğitim Fak. Küt.	X					
	TOPLAM/YÜZDE	14	% 70	2	%10	4	%20

21. Tablo : Kütüphanelerde kullanılan katalog türleri

Bilgi kaynaklarına ulaşmanın anahtarı olan kataloglardan kütüphanelerin, hangi katalog türlerini kullandıklarını saptamak için **"Kütüphanenizde hangi tür katalog kullanıyorsunuz?"** sorusunu yönelttik. Buna karşılık 21. Tablo'da görüldüğü gibi kütüphanelerden şu cevapları aldık: Bilkent ve Başkent Üniversite Kütüphaneleri OPAC'ı, H.Ü. Beytepe Kampusü, H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphaneleri ve G.Ü. Merkez Kütüphaneleri kart kataloğu, ODTÜ, A.Ü. Fen Fakültesi, A.Ü. İlahiyat Fakültesi, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi kütüphaneleri OPAC ve kart kataloğu, Ankara Üniversitesi'nin diğer kütüphanelerinin hepsi ise kart katalog kullandıklarını belirttiler.

Kütüphanelerin %70'i (14 kütüphane) kart katalog kullanırken, sadece %10'u (2 kütüphane) OPAC (Online Public Access Catalog) kullanmakta, %20'si (4 kütüphane) ise her iki katalog türünü kullanmaktadır.

6.2.1.20. YAYINLARIN FİZİKSEL DURUMU VE KATALOGCULARIN YENİLİKLERİ İZLEMELERİNE İLİŞKİN SORUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

VERİLEN / CEVAPLAR / SORULAR	EVET		HAYIR	
	SAYI	%	SAYI	%
Yayının baskı standartdından kaynaklanan sorunlarınız var mı?	20	36	35	64
Kütüphanenizde yeni kataloglama kural ve standartlarını katalogculara tanıtan ve öğreten hizmet içi kurslar düzenleniyor mu?	10	18	45	82
Kütüphanenizde farklı kütüphanecilik bölümlerinden mezun olan katalogcular arasında yorumda, terimlerde, vb. uyuşmazlık var mı?	24	44	31	56
Kütüphanenizde uluslararası düzeyde bibliyografik standartlar ve kataloglama kurallarındaki gelişmeler izleniyor mu?	34	62	21	38

22. Tablo : Katalogcuların yayın baskısından, hizmet içi kursların olmayışından, yeni gelişmelerin izlenmemesinden ve uyuşmazlıklar yüzünden karşılaştıkları sorunlar

Yayının baskısından kaynaklanan sorunlarınız var mı? sorusuna 22. Tablo'da görüldüğü üzere katalogcuların %37'si (20 kişi) evet, %63'ü (34 kişi) hayır cevabını vermiştir. Bu sonucu değerlendirirsek: Katalogcuların yaklaşık % 40'ı yayının baskısından dolayı sorunlar yaşamaktadır. Ülkemizde baskı işlerinin belirlenmiş bir standardı yoktur. Onun için basımevleri belirli bir standartda basım işlerini yapmazlar. Bunun sonucu da kataloglama için gerekli veriler kaynaklarda ya düzenli bulunmaz ya da bazen hiç yoktur. Bibliyografik bilgilerin eksik veya karışık olması katalogcularda önceden beri problem yaratmaktadır.

Konumuzla ilgili gelişmelerin katalogcular tarafından izlenip izlenmediği çok önemliydi. Yenilikleri uygulamalı öğrenmenin yolu da hizmet içi kurslardır. İşte bu gerçekten yola çıkarak katalogculara "**Kütüphanenizde yeni kataloglama kural ve standartlarını katalogculara tanıtan ve öğreten hizmet içi kurslar düzenleniyor mu?**" sorusunu yönelttik. Cevapların dağılımı ise 22. Tablo'da görüldüğü gibi % 18 (10 kişi) evet, %82 (45 kişi) hayırdır. Dağılımı yorumlarsak; Katalogcuların çok büyük bölümü hizmet içi eğitim almamıştır.

Yukarıdaki soruyla aynı doğrultuda "**Kütüphanenizde uluslar arası düzeyde bibliyografik standartlar ve kataloglama kurallarındaki gelişmeler izleniyor mu?**" sorusunu sorduk. Buna karşılık 22. Tablo'da da görüldüğü gibi katalogcuların % 62'si (34 kişi) evet, % 38'i (21 kişi) hayır cevabını vermiştir. Yüzdelere bakarsak, hizmet içi kurs almayan katalogcuların kendi çabalarıyla yenilikleri takip ettikleri görülmektedir.

Kütüphanelerde farklı bölümlerden mezunlar arasında hep uyuşmazlıklar olmuştur. Biz de bunu sayısal olarak ispatlamak için "**Kütüphanenizde farklı kütüphanecilik bölümlerinden mezun olan katalogcular arasında yorumda, terimlerde, vb. uyuşmazlık var mı?**" sorusunu yönelttik. Katalogcular bu soruya şöyle cevap vermişlerdir: % 44'ü (24 kişi) evet, % 56'sı (31 kişi) hayır demişlerdir. Sayısal rakamlar yukarıdaki tezimizi doğrular niteliktedir.

6.2.1.21. KATALOGLAMA YAPILIRKEN TEREDDÜTLERİ GİDERMEDE İZLENEN YOLLARLA İLGİLİ BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

VERİLEN CEVAPLAR / Kataloglama yaparken Karşılaştığınız tereddütlerinizi gidermek için nasıl bir yol izliyorsunuz?	SAYI	%
Kaynaklardan ilgili kurallara bakıyorum	40	72
Kendi hafızamdan çözüyorum	4	7
Tecrübeli katalogculara soruyorum	25	45
Diğer	4	7
Toplam katalogcu sayısı / yüzdesi	55	100

23. Tablo :Kataloglama yaparken tereddütleri gidermede izlenen yollar

Kataloglama yaparken karşılaştığınız tereddütlerinizi gidermek için nasıl bir yol izliyorsunuz? sorusuna 23. Tablo'da görüldüğü gibi katalogcuların % 72'si (40 kişi) kaynaklardan ilgili kurallara bakıyorum, % 7'si (4 kişi) kendi hafızamdan çözüyorum, % 45'i (25 kişi) tecrübeli katalogculara soruyorum, % 7'si (4 kişi) diğer yollardan tereddütlerini giderdiğini belirtmiştir.

6.2.1.22. KATALOGCULARIN SORUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tüm bu sorunlardan sonra katalogcuların sorunların çözümü hakkındaki düşüncelerini almak için katalogculara "**Kaloglamadaki sorunlarımız için çözüm önerileriniz nedir?**" sorusunu sorduk. Buna karşılık katalogcuların çözüm önerileri şunlardı:

- Katalogcular işbirliği içinde çalışmalıdır.
- Kataloglama kurallarının çevirisi ve güncelleşmesi gerekir.
- Kataloglamada, kütüphanecilik mezunu dil bilen katalogcuların çalışması gerekir.
- Yılda bir kez de olsa hizmet içi eğitim kursları düzenlenmelidir.

- Kataloglamacı bilemediği konularda o konu hakkında kendisinden daha tecrübeli kişiye danışmalıdır.
- Kataloglama yapan birden fazla katalogcunun, bulundukları kütüphanenin politikasına uygun bir standart oluşturması gerekir.
- Katalogmada manuel çalışmanın demode olduğu zamanımızda gerekli donanım sağlandığı takdirde gelişmelerle çağdaş bir kataloglama tekniği kullanılmalıdır.
- Türkiye'deki üniversitelerinin hepsi standart hale getirilmiş bir kütüphane otomasyon programı kullanmalıdır.
- Standartların oluşturulmasında üniversite kütüphaneleri ortak çalışmalıdır.
- Kataloglama ile ilgili kurslar düzenlenmelidir.
- Ulusal düzeyde merkezi kataloglama bürosu kurulup Internet aracılığıyla bütün kütüphaneler burayı kullanabilmelidir.
- Ulusal düzeyde kullanılabilecek Türkçe konu başlıkları yapılmalıdır.
- Kataloglamada tecrübeli katalogcuların çalıştırılması gerekmektedir.
- Kataloglama konusunda yenilikleri takip edebilmek için seminerler düzenlenmelidir.
- Kataloglamada çalışan kütüphanecilerin dil sorunlarını giderici türden kurslar düzenlenmelidir.
- Kataloglama bölümlerinde, kütüphanecilik bölümü mezunları görev yapmalıdır.
- Kataloglama kuralları bütün kütüphanelerde standartlara göre uygulanmaya çalışılmalıdır.
- Ülkemizde kataloglamada standartlaşmak için ilgili kurumların yatırım ve yaptırımları olmalıdır.
- Uygulamada standart sağlanması için Kütüphanecilik bölümleri görüş birliği içinde olmalıdır.
- Uluslararası veri transferinin sağlanması için bütün kayıtlar MARC formatına aktarılmalıdır.
- Kütüphane otomasyon programlarında Türkçe karakter problemi çözülmelidir.
- Uluslararası düzeyde bibliyografik standartlar ve kataloglama kurallarındaki gelişmeler izlenmelidir.
- Kataloglama konusunda ulusal düzeyde işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Ankara'daki katalogcular, bir komisyon kurmalı ve ortak kararlar almalıdır.
- Kütüphanecilik bölümlerinde kataloglama ile ilgili son teknolojik gelişmeler verilmelidir.

- Kataloglama ve sınıflama yapan katalogcular elektronik ortamdaki kaynaklardan daha fazla yararlanmalıdır.
- Türk Kütüphaneciliği Dergisi'nde, kataloglamayla ilgili yenilikler ve uygulanan politikalar duyurulmalıdır.
- Kütüphanecilik bölümlerinde, kataloglama eğitiminde daha çok uygulama yaptırılmalıdır.
- Günümüz teknolojisinin en gelişmiş örneği olan Internet'ten en yoğun şekilde faydalanılmalıdır.
- Belirli periyotlarla hizmet içi eğitim ve seminerler yapılmalıdır.
- Kataloglamayla ilgili uygulamaya yönelik Türkçe el kitapları yayınlanmalıdır.
- Dağınık yapılı üniversitelerde (örneğin Ankara Üniversitesi) otomasyona geçildikten sonra merkezi kataloglama yapılmalıdır.
- Bilgisayar ortamında ulusal bir katalog oluşturulmalıdır.
- TÜRKMARC'la ilgili çalışmalar biran önce sonuçlandırılmalıdır.
- Kütüphanelerde geriye dönük kataloglama çalışmaları muhakkak yapılmalıdır.

Anket uyguladığımız katalogcuların 35 madde olarak ürettikleri çözüm önerileri oldukça güzel ve akılcı. Uygulamadaki arkadaşların sorunun farkına vararak, böylesi güzel öneriler sunması, sorunların çözümü aşamasında birinci basamak olduğunun kanıtıdır. Bizce bu güzel düşünceleri doğru hedefe yöneltecek ortamlar ve mekanlar yaratılmalıdır.

Sorunların çözümü aşamasında katalogcular; standartlaşma, işbirliği, teknolojik imkanlardan yararlanma, eğitimde uygulama, periyodik eğitimler ve merkezi kataloglama gibi öneriler dile getirmişlerdir. Bu nedenle sorunların çözümünde söz konusu öneriler mihenk taşı niteliğindedir.

VII. BÖLÜM -SONUÇ-ÇÖZÜM VE ÖNERİLER

7.1. SONUÇ

Günümüzde tüm insanlığı ilgilendiren çok yönlü bir değişim sürecinin yaşandığı bilinmektedir. Bu süreç insanlık tarihinin son 300 yılına damgasını vuran "Sanayi Toplumu"nun tüm kurum ve kuruluşlarını etkilemekte ve onları bir nitelik değişimi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Oluşmakta olan bu yeni toplumun tanımlanması için farklı terimler önerilmişse de bunlar arasında "enformasyon" ya da "bilgi"nin yeğlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bilgi ilk kez bu dönemde toprağı, hammaddeyi, enerjiyi ve sermayeyi önceleyen stratejik bir konuma gelmiştir. Bu durum toplumun yapısını temelden değiştirmektedir. Yeni sosyal ve ekonomik dinamikler yaratmaktadır. Yeni politikalar yaratmaktadır. Öyle görülmektedir ki, yaşamakta olduğumuz dünyada ülke olarak ayakta kalmanın tek yolu bilgi toplumu oluşturma sürecini hızla tamamlamaya bağlı bulunmaktadır. Bu da ancak bilgiye gereksinim duyan kişilerin, gereksinim duydukları bilgiye, gereksinim duydukları anda, gereksinim duydukları kapsamda ve elverdiğince ekonomik biçimde erişmeleri ile sağlanabilir.

21.yüzyılda dünya çapındaki mücadelelerin en büyüğünün, bilginin denetimi boyutunda yaşanacağı düşünülmektedir. Bilgi toplumunda sorunların çözümü için bilginin yoğun olarak kullanılacağı yeterince açıktır. Böylesine bir ortamda özellikle akademik çevrelerin sorunlarını bilgiye dayalı çözebilmeleri için; bilgi kaynaklarına ulaşma, bu kaynaklar arasında yer alan çeşitli bilgilerden gereksinim duyduklarını seçme, seçilen bilgileri gereksinimler doğrultusunda düzenleme, yorumlama, saklama, paylaşma ve istendiğinde onlara yeniden erişimi sağlamaları gerekmektedir.

İlk üniversitelerin oluşumundan başlayarak üniversite yapılanması içinde her zaman yer almış olan kütüphaneler, üniversitelerin akademik faaliyetleri gereği gereksinim duyulan her türlü bilgiyi istemde bulunan herkese iletme konumunda ve zorunluluğunda olan başlıca bilgi merkezleridir. Üniversite ile kütüphane arasındaki ilişkinin özünde birinin bilgiye ve dolayısıyla bilgi kaynaklarına olan bağımlılığı, diğerinin ise bilginin sağlandığı, düzenlendiği ve kullanıma sunulduğu yer alması yatmaktadır.

Bilgi toplumu olma ve üniversite kütüphanelerinin görevi gereği var olan bilgilere erişim sağlanamamasında ne gerçek anlamda bir eğitim ve öğretim ne de bilimsel ve toplumsal katkısı olan araştırmalardan söz edebiliriz.

Üniversite kütüphanesinin amacı; üniversite öğretim elemanları ile öğrencilerinin eğitim ve öğretimine ilişkin gereksinimlerini karşılamak, üniversitenin amaçları doğrultusunda, araştırma için en yeni bilgi kaynaklarını toplamak ve bunlardan en uygun ortamda kullanımı sağlamaktır.

Üniversiteler eğitim ve öğretim çalışmalarının yanı sıra bilimsel araştırma yapmakla ve bu araştırmalar sonucu yeni bilgi üretmekle yükümlü kuruluşlardır. Bilgi üretebilmek içinde ön bilgiye, dolayısıyla bilgi kaynaklarına ve bunları verimli bir biçimde hizmete sunabilecek kütüphane kurumuna ve onun altında da iyi düzenlenmiş sorunsuz bilgi erişim sistemlerine ihtiyaç vardır. Bilgi erişim sistemlerindeki aksaklıklar bilgiye erişimi ya imkansız hale getirecek ya da tesadüflere bırakacaktır. Araştırma kurumu olan üniversitelerde bilgi ve belgenin organizasyonu, bilgi erişimi, yeni bilgi üretilmesi ve araştırmaların sağlıklı yapılabilmesi için hayati önem taşır.

Bu düşünceden hareketle araştırmamızda şu hipotezi kurduk: Hipotezimiz; "Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinde kataloglama konusunda sorunlar vardır." Sorunlar, merkezi bir kataloglama örgütünün olmamasından, işbirliğine gidilmemesinden, bütçeden, personelden, yazılımdan, donanımdan, yönetimden, yardımcı eserlerin olmamasından ve teknolojik imkanlardan yeterince yararlanılmamasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmamızda Ankara'daki üniversite (Ankara , Başkent, Bilkent, Gazi, Hacettepe ve Orta Doğu Üniversitesi) kütüphanelerindeki kataloglama sorunlarını saptamaya yönelik olarak kataloglamacılara ve kataloglama sorumlularına bir anket uygulanmıştır.Ankettedeki sorulara verilen cevapların istatistiki verilerinin değerlendirilmesi sonucunda ise; söz konusu kütüphanelerde kataloglama sorunları yaşandığı sonucuna varılmıştır.

Tezimizin katalog ve kataloglama konusunun ele alındığı ikinci bölümünde kavramlar üzerinde durulup kataloglama konusunda genel bir giriş yapılmıştır. Örneğin; Katalog, bir kütüphanedeki materyallerin ya da geleneksel olarak kaynakların girişlerini sistematik bir sırada düzenleyerek veren bir listedir. Kataloglama ise eserlerin sınıflama ve konu başlıklarının belirlenmesi de dahil bir kataloğun hazırlanması ve sürdürülmesine ilişkin tüm işlemleri kapsar gibi tanımlamalar yapılmış ve ayrıca konuya daha geniş bir bakış açısı kazandırmak için kataloğun amaç ve işlevi, taşıması gereken özellikler, türleri ve kataloglama kuralları üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde kataloglama kurallarının doğuşu, gelişimi incelenmiş ve teknolojik gelişmelerin getirdiği olumlu destekle ortaya çıkan bilgisayarla kataloglama konusu tarihsel süreç içerisinde irdelenmiştir. Yine bu bölüm içinde kataloglamada Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının yeri saptanmaya çalışılmıştır.

Kataloglar, kütüphane dermelerini okuyucuya açan anahtarlardır. Bu yüzden kataloglamanın ve katalogların tarihleri kütüphaneler kadar eskidir. Başından beri kataloglamanın ve katalogların gelişimi için büyük çaba ve zaman harcanmıştır. Bu çabaların ülkemizdeki yansımasını tespit için araştırmamızın dördüncü bölümünde ülkemizdeki katalog ve katalogalamanın gelişimi incelenmiştir. Konuyu incelerken Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi diye iki kısımda ele almak daha uygun görülmüştür.

Bütün bilgi kullanıcıları arasında üniversite içindeki araştırmacı grup olan akademisyenler, bilgiye en fazla ihtiyaç duyan, bilgiyi en fazla kullanan ve de bilimsel bilgi üreten gruptur. Akademisyenler ve üniversite içindeki diğer araştırmacı grup olan öğrenciler bilgiye erişimde sorun yaşarsa, gereken bilgiyi gereksinim duydukları anda, gereksinim duydukları kapsamda ve elverdiğince ekonomik biçimde erişemiyeceklerdir. Bunun sonucu olarak da araştırmalarda aksamalar olacak ve yeni bilimsel ürünler elde edilemeyecektir. İşte bu çerçevede çalışmamızın bilgi erişiminin hayati önem taşıdığı üniversite kütüphanelerinde yapılması uygun görülmüştür. Araştırmamızın beşinci bölümünde üniversiteler ve üniversite kütüphaneleri irdelenip; özellikle konumuz gereği ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinin gelişimi ele alınıp Ankara'daki Üniversite kütüphaneleri ve kataloglama bölümleri mercek altına alınmıştır.

Bilimsel bilgiye en çok ihtiyaç duyulan merkezlerin başında üniversiteler gelmektedir. Üniversitelerin bilgi gereksinimleri ise üniversite kütüphaneleri aracılığı ile sağlanır. Bilgiye gereksinim duyanlarla, bilgi kaynakları arasındaki köprüyü ancak, hatasız ve eksiksiz olarak hazırlanmış kataloglar sağlar. Bilgi kaynaklarının niteliklerini tam olarak belirtmeyen ya da daha kötüsü, yanlış bilgi veren kataloglar, bilgiye ulaştıran kütüphaneciyi de zora sokabileceği gibi kullanıcının da ihtiyaç duyduğu kaynaklar hakkında doğru ve yeterli bilgi edinmesini mümkün kılmaz. Katalogların sorunsuz olması için kataloglama kural ve standartlarına ödünsüz uyulmalıdır. Ayrıca kaynaklarla ilgili bibliyografik bilgilerin doğru ve eksiksiz olarak verilmesi, sonra da her kaynak için hazırlanmış katalog birimlerinin belirli düzene göre hatasız olarak hazırlanması gerekir. Bu çerçeve içinde araştırmamızın beşinci bölümünde Ülkemizdeki genel kataloglama sorunlarını ele alıp daha sonra Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerindeki kataloglama sorunlarını sayısal verilerle irdelemek için bir anket uygulanmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Ankete verilen cevapların istatistiki sonuçlarını değerlendirdiğimizde bizim ortaya koyduğumuz hipotezin doğrulanmış olduğu görülmüştür. Sayısal verilerden şu anlam çıkarılmıştır; "Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinde kataloglama sorunları vardır. Çalışmamızın altıncı bölümde sorunlar üzerine ayrıntılı ve derinlemesine durulmuştur. Burada genel hatlarıyla konuya değinirsek; ilk baştan bilginin organizasyonunu yapacak olan meslekten personelin, Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği, Eczacılık Fakültesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Tıp Fakültesi ve Sağlık Eğitim Fakültesi kütüphanelerinde olmadığı saptanmıştır. Bu beş kütüphanede kataloglama ve sınıflama sorunlarının çok yoğun yaşandığı görülmüştür. Söz konusu kütüphanelerin kataloglamda sorunlarının olması doğaldı. Çünkü kataloglama işini ancak kütüphanecilik eğitimi almış kimseler sorunsuz yapmaya çalışırlar. Bu konuda eğitimi olmayan kişilerden bilgi organizasyonunun istenmesi sorunların temelini oluşturmaktadır. Üniversite kütüphanelerinin hizmetlerinde başarılı olmaları, bu kuruluşlarda yeterli nitelik ve nicelikte insan gücünün çalıştırılmasını zorunlu kılar. Görev yapan personelin bir kısmının bilgi ve belge yönetimi olarak tanımlanmaya başlayan kütüphanecilik alanında mesleki bilgi, beceri ve deneyime sahip olması gerekirken, diğer bir kısmının özel konu alanlarında çalıştırılabilecek nitelikte olması gerekir.

Araştırma kapsamındaki üniversite kütüphanelerinde kataloglamada sorunlar yetişmiş personelle sınırlı değildi. Örneğin kütüphanelerin kataloglama bölümlerindeki katalogcuların ikinci düzey niteleme yaptıkları halde birinci düzey veya üçüncü düzey niteleme yaptıklarını işaretlemeleri, katalogcuların hangi düzey kataloglama yaptıklarını bilmemelerini, standartsızlığı ve bilgisizliği gösteriyordu. Bunun daha kötüsü aynı kütüphanede birbirinden farklı olarak üç düzey niteleme yaptığını söyleyen kütüphaneciler olmasıydı.

Kütüphanelerde katalogcuların kendilerinden kaynaklanan sorunlar yanında AAKK2'nin yapısından kaynaklanan sorunlar da yaşanmaktadır. Bir kısım katalogcu AAKK2'nin ihtiyaçları karşılamadığı görüşündedir. Ayrıca anket uyguladığımız katalogcuların yarıdan fazlası AAKK2'nin elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarını kataloglamada yetersiz kaldığını düşünüyor durumdadır. Yine katalogcuların büyük bir kısmı AAKK2'yi kullanırken dil sorunu çektiğini belirtmiştir. Ve buna karşılık katalogcuların %90'ı AAKK2'nin orjinalini Türkçeye çevrilmesine ihtiyaç olduğunu yansıtmışlardır.

Kataloglama yapılırken ülke genelinde "Anglo-Amerikan Cataloging Rules 2 nd Edition'nun orjinalinin kullanılması gerekirken dil sorunu ve diğer etkenler yüzünden Özleştirilmiş Kataloglama Kurallarının çevirisi ve kuralları çok kısa olarak ele alan ve örneklerle güçlendirilmeye çalışılan Kataloglama Kuralları kullanılır durumdadır. Bu uygulama kimi alanlarda ve özellikle terminolojide standartlaşmayı engeller niteliktedir. Oysa kataloglamada tutarlığın yüksek olması ancak kuralların tam uygulanmasıyla mümkündür.

Politika; herhangi bir eylem, durum veya olgunun gerçekleştirilmesi ile ilgili hedefleri belirleyen ve bunlara ulaşmak için yol gösteren bir araçtır. AAKK2'yi kullanmak için öncelikle kurallar gereği bir politika belirlemek gerekir. Politika gerekliliği bu kuralların doğasında vardır. Durum böyle olmasına rağmen maalesef Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin çoğunda kataloglama politikası yoktur. Olduğunu söyleyenler olsa bile söyleyenlerin politikalarını yazılı hale getirmedikleri tespit edilmiştir.

Bilgiye ulaşabilmek için bilginin yer aldığı belgenin belirli ilke ve kurallara göre niteleyeci kaydının yapılması gerekir. Bu da ancak önceden belirlenmiş kataloglama kuralları ile gerçekleşir. Son kataloglama kuralları olan AAKK2 elektronik ortam dışında kalan bütün materyaller için gerekli kuralları vermektedir. Dünyadaki kütüphanecilerin büyük çoğunluğu tarafından AAKK2 kullanılmaktadır. Ankara'daki üniversite kütüphanelerindeki katalogcularımız, AAKK2'yi uygulamada bazı temel bilgileri vermede sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bilgilerin verilmesindeki sorunlar çeşitli alanlara yayılsa da, bilginin iletilmesinde temel iki alan olan temel girişi ögesinin (temel ve ek giriş) belirlenmesi ve konu başlıklarının verilmesinde yaşandığı görülmektedir. Genelde araştırıcıların aradıkları bilgi kaynaklarının bu iki temel alanda olduğunu düşünürsek, olayın boyutu büyümektedir. Yanlış verilen temel giriş bilgisi o bilgi kaynağını ulaşılamaz kılar veya tesadüfi bulmalara bırakır ki bu bizim ortaya attığımız hipotezi doğrular niteliktedir.

Araştırmamızda katalogcularımızın materyal türlerine göre ve özellikle de kongre, konferans, seminer, sempozyum gibi eserlerin ve kitap dışı materyallerin kataloglanmasında sorun yaşadığı belirlenmiştir. Çalışmamızda üç katalogcudan birisi bu söz konusu materyallerde zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Çağımızı bilgisayar çağı olarak da niteleyebiliriz. Aslında, bilim ve teknolojideki baş döndürücü ilerlemeler, insanoğlunun uzayı fethetmesi hep bu olağanüstü aygıtın bulunuşundan sonra gerçekleşebilmiştir. Bundan dolayı bilgisayar, çağımızın en önemli aracı olarak nitelendirilebilir. Toplum hayatında birçok alanda kullanılan bilgisayarın kütüphane çalışmalarını da etkilemesi doğal, hatta zorunludur. Günümüzün dünya kütüphaneciliği, bilgisayardan, çeşitli kütüphane hizmetleri için yararlanabilmektedir. Bunlar arasında kataloglamanın önemli bir yeri vardır. Bibliyografik denetleme yapılacak yayınların sayısındaki artış, kataloglama işlemlerinde bilgisayardan yararlanmanın değerini daha da artırmaktadır.

Kataloglama alanındaki gelişmeler bu alana ilişkin işlemlerin bilgisayara uygulanabilir bir biçime sokabilmektir. Bilgisayara verilecek bilgilerin belli biçimlere sokulması ve bunlar için özel bir bilgisayar programının kullanılması gerekir ki biz de

çalışmamızda Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin kataloglamada bilgisayar kullanım durumu da saptanılmıştır. Sayısal verilere göre beş kütüphanede hala kataloglamada bilgisayar kullanılmadığını saptanmıştır.

Kataloglamada bilgisayar kullanan 15 kütüphanenin de programdan ve donanımdan kaynaklanan sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Söz konusu sorunlar araştırmamızda ayrıntaları ile irdelenmiştir. Kütüphanelerin donanım ve programdan kaynaklanan sorunları olmasına rağmen programların hepsinin MARC yapısına uygun olması sorunların çözümü için iyi bir gelişme olarak düşünülebilir. Programlar MARC yapısına uygun olduğu halde katalogcuların uygulamada tam olarak kullanamadıkları görülmüştür.

Kütüphanlerde yeni sağlanan yayınların bibliyografik kayıtlarının elektronik ortama aktarılması kadar geriye dönük kaynakların bibliyografik veri girişi de önemlidir. Çünkü daha önceki bibliyografik kayıtlar kütüphanelerin bilgi birikimidir. Kütüphanelerde geriye dönük bibliyografik veri girişinde de sorunlar yaşanmaktadır. Katalogcuların yarısı geriye dönük bibliyografik veri girişini eski katalog kartlarından yapmaktadır. Bu yöntemle eskiden gelen ne kadar hata varsa hepsi elektronik ortama aktarılmaktadır. Ayrıca okunamayan bilgiler de yorumlanarak kaynağın kendisi görülmeden giriş yapılmaktadır. Böylesi bir veri girişinde yanlış üstüne yeni bir katalog inşa etmektir ki gelecekte onarılması çok güç durumlarla karşılaşılabilinir.

Günümüzde iyi bir katalogcu olmak ve iyi bir katalog oluşturmak için Interneti sıklıkla kullanmanız gerekmektedir. Çünkü kütüphaneye sağlanan her yeni kaynağın bibliyografik künyesini Internet'deki çeşitli veri tabanlarında bulmak mümkündür. Ankara'daki kütüphanlerin katalogcularından % 70'i Internet'den yararlanmaktadır. Internet'den yararlanan katalogcular; Türkçe karakterlerde ve noktalama işaretlerinde sorun yaşamaktadırlar.

Ankara'daki Üniversite kütüphanelerinde kataloglama çalışmalarında sıklıkla karşılan bir durum da katalogcuların, teredütlerini gidermek için ilgili kurala bakmak yerine, sorunu hafızalarına dayanarak çözme eğilimleridir. Bu uygulama da bir çok yanlışlıklar yapılmasına sebep olmaktadır. Yine kataloglama kurallarının uygulanmasında bir başka olumsuzluk da eğitim-öğretimde kullanılan terimlerde görülen farklılıklardır.

Ayrı bölümlerden yetişenler aynı kuralların öğrenimini görmüş olsalar bile, her hangi bir kütüphanede birlikte çalışmak durumda iseler, anlaşmakta güçlük çekmektedirler. Çünkü, aynı kavramı değişik terimlerle ifade etmekte ve böylece de uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda genel hatlarıyla ortaya koyduğumuz sorunlara araştırmamızın yedinci bölümün ikinci kısmında çözüm ve öneriler üretilmeye çalışılmıştır. Söz konusu bölümde çözüm ve öneriler iki şekilde ele alınmıştır. Birinci kısımda sorunların çözümünde kesin etkili olabilecek personel planlaması, işbirliği, merkezi kataloglama, standartlaşma, paylaşılmış kataloglama ve teknolojik çözümler konularını araştırma alanımıza adapte ederek irdelemeye çalışılmıştır. İkinci kısımda yukarıdaki temel çözümlere yardımcı olabilecek ve destekleyecek, merkezi kataloglama bürosu, AAKK2'nin tam metin çevirisi, hizmet içi kurslar, eğitim-öğretimde standartda varılması ve terim birliğinin sağlanması, sistem analizi, TÜRKMARC gibi konular sorunların çözümü için önerilmiştir.

Sonuç olarak, Üniversite kütüphaneleri bilimsel ve mesleki çalışma ve araştırmalar için her bakımdan yeterli mükemmel bir bilgi ve belge merkezi olmalı. Her araştırmacının gereksinim duyduğu bilgi, en kısa zamanda, istendiği kapsamda ve nitelikte temin edilmelidir ki, toplumsal bilimin gelişmesi, bilim adamlarımızın uluslararası standarttaki orjinal çalışmalarla tanınabilmelidir. Bunun sağlanabilmesi için her şeyden önce üniversite kütüphanelerinin zenginliğine ve çalışma sisteminin mükemmelliğine bağlıdır. Düzenli bir kataloglama-sınıflama ve işbirliği olmadığı takdirde ne kadar emek ve para harcanırsa harcansın gerçek araştırma kütüphanelerine sahip olunamaz. Sorunlu kataloglarla bilim ve araştırmacının ihtiyaç duyduğu bilgiyi karşılamayasınız. Onun için sorunları olmayan iyi düzenlenmiş kataloglara ihtiyaç vardır.

Sorunların çözümü için; gerekli personel planlaması yapılmalı, yeterli nitelikte ve nicelikte personele kataloglama yaptırılmalıdır. Kütüphaneler arasındaki işbirliği için bibliyografik denetim, kaynak paylaşımı ve toplu katalog çalışmaları yapılmalı var olan işbirliği çalışmaları genişletilmelidir.

Kütüphaneler katalog üretiminde işbirliğinin yararlarını uzun süredir benimsemektedirler. Bilgi merkezlerindeki durum, kataloglama veya sınıflama açısından

özel uygulamalar gerektirmediği sürece, Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin 20 kataloglama bölümünde aynı eser için bir takım katalog kayıtlarını oluşturmak üzere, kataloglama kuralları ve sınıflama şemaları ile uğraşmaları akla yatkın görülmemektedir. Merkezi kataloglama sistemleri ve işbirliği ağları kataloglama çaba ve bilgisinin paylaşılmasında kullanılmalıdır.

Kütüphane işlemleri için olan standartlar, hizmet standartları kadar önemlidir. Standart işlemin en hayati olduğu belirli hizmet alanlarından biri olan kataloglama, yayınların bibliyografik kontrolünü sağlamayı uman kütüphanelerde AAKK2 ve MARC katıksız uygulanmalıdır.

Dağınık yapıya ve farklı kataloglama ihtiyaçlarına sahip Ankara Üniversitesinde merkezi kataloglama şimdilik mümkün gözükmemektedir. Ankara Üniversitesi Kütüphanelerinin sorunlarının giderilmesinde, standartların oluşturulmasında paylaşılmış kataloglama yöntemi uygulanmalıdır.

Kataloglamadaki sorunları çözüme ulaştırmada teknolojik imkanlardan ve özellikle günümüz teknolojisinin en gelişmiş örneği Internet'den yararlanılmalıdır. Çağın en etkili enformasyon aracı olan bilgisayar teknolojisi ile bilgi merkezlerinde yapılan işlemler ve bilgi sunmanın tamamı elektronik kütüphane ile başarılabilinmektedir.

Teknolojik imkanlardan yararlanıldığı halde, AAKK2'nin bir dizi bilgi alanı ve alt alan belirteçleriyle MARC formatı, bilgisayar ve uziletişim sistemlerinin karmaşık yapısı, orjinal kataloglamayı güçleştiren sorunlar yaratıyorsa bu konuda çözüm olarak uzman sistemler devreye sokulmalıdır.

Üniversite kütüphanelerinin henüz çözümlenmemiş pek çok sorunları vardır. Bunların çözüme kavuşması hem karmaşık hem de zor gibi görünmektedir. Bu gün de yarın da üniversite kütüphanelerinin daha iyi hizmet verebilmeleri sorunların çözümü ile doğrudan ilgilidir. Kütüphane konularında çalışan ve sorunlara çözüm üreten insan kafasına daima yeni çareler bulmak imkanını veren kütüphanecilik, mesleğe kendini verenler için daima zevkli olmuştur ve olacaktır.

7.2. ÇÖZÜM VE ÖNERİLER

Araştırmamızın bundan önceki bölümlerinde, ülkemizde ve özellikle Ankara'daki üniversite kütüphanelerindeki kataloglama sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde sorunlara çözüm önerileri sunmaya çalışacağız. Çözüm önerileri iki kısım halinde irdelenecektir. Birinci kısımda ülke genelinde bilginin düzenlenmesiyle ilgili sorunları çözebilecek yöntemler üzerinde durulacak; bu kısmın alt başlıkları ise şu şekilde sıralanacaktır: Personel planlaması, işbirliği, merkezi kataloglama, standartlaşma, paylaşılmış kataloglama ve teknolojik çözümler. İkinci kısımda ise konuyla ilgili diğer önerileri sıralacağız. Şimdi söz konusu başlıkları teker teker irdelemeye çalışalım:

7.2.1.Personel planlaması

Üniversite kütüphanelerinin hizmetlerinde başarılı olmaları, bu kuruluşlarda yeterli nitelik ve nicelikte insan gücünün çalıştırılmasını zorunlu kılar. Görev yapan personelin bir kısmının bilgi ve belge yönetimi olarak tanımlanmaya başlayan kütüphanecilik alanında mesleki bilgi, beceri ve deneyime sahip olması gerekirken, diğer bir kısmının özel konu alanlarında çalıştırılabilecek nitelikte olması gerekir (Çakın, 1999: 53). Bizce kütüphanecilikte nitelikli ve nicelikli personelin istihdam edilecek alanlarının başında kataloglama gelir. Kütüphanelerimiz, bilginin organizasyonunu sorunsuz yapmak istiyorlarsa ilk baştan yeterli nitelikte ve nicelikte personel çalıştırmalıdırlar.

Tüm işletmelerde olduğu gibi, bir hizmet işletmesi olan kütüphanelerde de personel öğesi çok önemlidir. Kütüphane personelinin nitelik ve niceliği kütüphanenin türüne göre farklılık gösterir. Üniversite kütüphanelerinde çalışan personelin nitelik ve niceliği başarıyla doğru orantılıdır (Çelik, 1999 : 308).

Kütüphanelerin yaşayan varlıklar olması nedeniyle çalışanların nicelik ve nitelikleri, kütüphanede görülen faliyetlerin özelliklerine ve kütüphanenin hacmine göre değişiklik gösterir. Gelecekteki insan gücü yer, zaman, nicelik ve nitelik açısından belirlenmeli, bu konuda planlamaya gidilmelidir. Bir üniversite kütüphanesinde kütüphanecilerin nitelik ve nicelikleri kütüphanenin büyüme hızına, personel devrine ve mevcut iş gücünün yapısına göre belirlenir (Baltepe, 1996 : 60).

Personel planlaması, herhangi bir üretim ya da hizmet alanında ne nitelikte ve sayıda personele gereksinim duyulacağı ve bu gereksinimlerin ne ölçüde ve nasıl kullanılabileceğinin kestirilmesidir. Personel planlamasının konusunu bir alanda ne tür işlere, hangi nitelikte, kaç eleman atanacağının saptanması oluşturur. Personel planlaması, yeter sayıda ve nitelikte eleman bir mal veya hizmet alanına gereken zamanda sağlanmasına imkan veren bir tekniktir (Çapar, 1981 : 100).

Kütüphanelerde gerekli nitelikte personelin çalışmaması bütçe, derme bina gibi diğer koşullar var olsa bile, nitelikli bir hizmet verilmesini olumsuz yönde etkileyecektir. Özetle denilebilir ki, bir ülkede veya bir alanda yeterli düzeyde kütüphane hizmeti verilebilmesi doğrudan doğruya personelin nitelik ve niceliğine bağlıdır ve personelin çalışabilmesi ise kesinlikle, bu alanda bir personel planlamasına gidilmesini gerektirir (Çapar, 1981 : 101).

7.2.2.İşbirliği

Bilginin bu kadar önemli olduğu ve bilgi içeren kaynakların hızla arttığı çağımızda üretilmiş ya da üretilme aşamasında olan bilgilerin kullanıcıların hizmetine zamanında ve hızlı olarak sunubilmesi için bilgi merkezleri arasında her alanda olduğu gibi kataloglama alanında da işbirliği yapılması vazgeçilmez bir gerekliliktir.

Kütüphaneler arasındaki işbirliğinin her tür kaynağa ulaşamayan ya da kıt olanaklı kütüphaneler arasında yapılması gerekmektedir. Her tür olanağa sahip kütüphanelerin bir başka kütüphane ile işbirliğine gereksinimi yoktur gibi bir düşünce gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Bir Alman kütüphaneci işbirliği için: "Kütüphaneler arası işbirliği sefaletin ürünü değildir, koşulların, zamanın ürünüdür " der.

Bilgi Merkezleri arasında işlevsel bir işbirliği için kaynak paylaşımı gereklidir. Sağlıklı bir kaynak paylaşımı içinse bibliyografik denetim ve toplu katalog çalışmaları gereklidir (Atılgan, 1999 :169.)

Kaynak paylaşımı özellikle de katalog bilgilerinin paylaşımı bir bilginin nerede olduğunun bilinmesi demektir. Bu da o bilgiye erişimde katedilecek yolun yarısı demektir.

Var olan bilginin tanınması yani bibliyografik kontrolünün sağlanması bilginin hizmete sunulması için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Yayınların hızla arttığı, üretilmiş bilginin kontrol altına alınmasının giderek güçleştiği ülkemizde kataloglamada işbirliği bilgi merkezleri arasında yapılması teknolojik gelişmeler ışığında daha kolay olacaktır. Ayrıca bir eser için harcanan emek, para ve zamanı dikkate alırsak işbirliği ve ortaklaşa kataloglamanın ne kadar gerekli olduğu bir kez daha açıklık kazanır.

Ülkemizde kataloglamada işbirliği konusunda yapılan girişimler birkaç toplu katalog çalışmasından öteye gitmemektedir. TÜBİTAK öncülüğünde hazırlanan ve sonuncusu 1977 yılında yayınlanan süreli yayınlar toplu kataloğu, başta üniversiteler olmak üzere çeşitli araştırma kütüphanelerinde bulunan süreli yayınları yansıtmak açısından iyi bir ekip çalışması olarak başlamış ancak devamı getirilememiştir. Bu çalışmalar Ankara ve İstanbul illeri ile sınırlı kalmıştır. Bundan başka doğrudan kataloglamada işbirliği olarak da ele alınabilecek özgün bir çalışmaya son yıllara kadar rastlamak mümkün olmamıştır. 1996 yılında TÜBİTAK bünyesinde kurulan Ulusal Akademik Ağ ve Cahit Arf Bilgi Merkezi'nin çalışmaları sonucunda Ankara'daki üç üniversitenin (Hacettepe, Bilkent ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi) süreli yayın dermesini yansıtan bir katalog çalışması elektronik ortamda hazırlanıp deneme olarak kullanıma sunulmuştur. 2500'e yakın künyenin yansıtıldığı bu çalışmanın denemeden ileri gidemediği, kullanımı ile ilgili önerileri alınıp geliştirerek yaygınlaştırılması konusunda gerekli önemin verilmediği gözlenmektedir.

Aslında Üniversite kütüphaneleri arasında işbirliği altyapısı 1986 yılında TÜVEKA'nın kurulması ile atılmıştır. Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı'na 12 Üniversite ve TÜBİTAK dahil olmuş ve EARN'e bağlanmıştı. EARN üyelerine elektronik posta, veri aktarımı online tarama olanakları ile işbirliğinin temel olanaklarını sunmaktadır.1996 yılında ULAK-NET'in kurulması ile Türkiye'deki tüm üniversite kütüphanelerinin bilgisayar ağları ile bağlanması hedeflenmiş bunun büyük bir çoğunluğu da teknik olarak gerçekleşmiştir (Atılgan, 1999 : 21-22).

Kişisel girişim yerine ortak hareket etme anlayışına ağırlık vermeden işbirliğinde somut sonuçların alınacağı da görülmüyor. Çok basit bir örnekle sadece bir eserin kataloglanmasında işbirliği ile bireysel çalışma arasındaki farklı uygulamaya dikkatleri

çekmek istiyoruz. Genel konulu bir eserin araştırmamıza konu olan 20 üniversite kütüphanesinden 15 tanesinde bulunduğunu varsayarsak, bir eserin kataloglama birim maliyetini de 1000 ile simgelersek, bu eserin her kütüphanede ayrı ayrı katloglaması ile tek bir kez kataloglanması arasında 1000 X 15 gibi bir rakamla karşılaşırız. Bu hem ülkemizin kıt olanaklarının boşa harcanmasına sebep olacağı gibi hem de hizmet vermede aksaklıklara yol açar.

Prof.Dr.Çapar'ın belirttiği gibi "En çıkar yol bilgi sektörü içerisinde yer alan kuruluşların tek tek kendi politikalarını oluşturduktan sonra işbirliğine gitmektir. Yoksa bilgi sektörümüzün gelişme yönünü işin ticareti ile uğraşanların belirleyeceği artık açıkça görülmektedir. Böyle bir durumda çarpık ve yetersiz bir gelişme kaçınılmazdır. Bu durumun en iyi örneği Türkiye'de üretilen bilginin bir kısmının ne olduğunu bilemeyişimiz ve bunlara erişemeyişimiz, ama dünyanın öbür ucundaki bilgiye ulaşabilmemiz biçiminde kendisini göstermektedir" (Çapar, 1997 : 19).

Konumuzla ilgili olarak 1950'li yıllarda ülkemize gelerek "Türkiye Kütüphaneleri Geliştirme Programı" hazırlayan Dr. Lawrence S. Thompson şöyle demektedir. "Kütüphanelerarası işbirliği için gerekiyorsa kanun yapılmalı ve işbirliği devamlı olmalıdır" (Thompson, 1952).

Bizde hala büyük çaplı işbirliği olmazken Amerika'da araştırma kütüphaneleri ile ilgili ilk büyük işbirliği teşebbüsü müşterek katalog alanında olmuştur. Bu yüzyılın başlarında, Kongre Kütüphanesi kendi katalog kartlarını bastırmaya ve ufak bir ücret karşılığında başka kütüphanelere göndermeye başladı. Başka kütüphaneler, temin ettikleri kitaplar için bu kartları satın aldılar. Kongre Kütüphanesinde bulunmayan kitapların kataloğunu yaparak kartları basılmak üzere bu kütüphaneye gönderdi. Ziraat Bakanlığı Kütüphanesi, Federal Hükümetin diğer kütüphaneleri ve son olarak da üniversite ve halk kütüphaneleri takip etti ve program Birleşik Amerika'nın en büyük kütüphaneleri katılıncıya kadar durmadan genişledi. Müşterek Katalog Programı, Kongre Kütüphanesinde bulunmayan kitapları içermez. Bir kütüphane, Kongre Kütüphanesinde bulunmayan bir kitaba ait kartları isterse, bu kartlardaki açıklamanın basılabilmesi için gerekli bilginin verilmesini rica eder. Bu suretle bu bilgiye ihtiyacı olan diğer kütüphaneler bastırılacak bu kartları en kısa zamanda temin etmiş olur. Kataloglama konusunda yapılan bu işbirliği

sayesinde bütün kütüphaneler bu hizmetten yararlanır. Amerika'daki kütüphanelerin önemli bir kısmı ve yabancı memleketlerdeki kütüphanelerin çoğu bu servise abone olmuşlardır.

Bu kartların diğer kütüphanelere ve dolayısıyla bilim dünyasına kazandırdığı değeri iyice anlayabilmek için, katalog kartlarını hazırlayanların yabancı dil bilgisinin yanında çeşitli konuları çok yakından tanıması, katalog ve tasnif yapmada teknik bilgiye sahip olması gerektiği göz önünde tutulmalıdır.

Kongre Kütüphanesi Katalog Hazırlama Dairesi bunu sağlayacak derecede nitelik ve niceliğe sahip memurlara ve eşsiz biyografik, bibliyografik ve ansiklopedik imkanlara sahiptir.

Amerika'daki üniversite kütüphanelerinde Kongre Kütüphanesinde hazırlanmış katalog kartlarından sağladıkları müşterek kolaylıklarından yararlandığı görülür. Bu kütüphanelerde çalışan her hangi bir bilim adamı, elindeki kaynakların çoğunun bu bibliyografik künyeler teşkil ettiğini fark eder. Bibliyografik künyelerde yazarların, kaynakların isimlerini ve kaynakların konularını bir arada ve topluca bulabilir. Künyelerde verilen bibliyografik açıklamanın aynı olması Kongre Kütüphanesi kartlarının genellikle kütüphanelerde kullanılmış olması ile ilgilidir (Morsch, 1961 :39).

Kongre Kütüphanesi örneği incelenerek, ülkemiz şartlarına uygun Milli Kütüphanemizde böyle bir merkez kurulabilir. Kaldı ki Milli Kütüphane 550.000 eserin bibliyografik künyesini MARC uyumlu bir programla elektronik ortama yüklemekle buna aday olduğunu göstermiştir. Ülkemizdeki ve özellikle araştırmamız kapsamındaki Üniversite Kütüphaneleri ile Milli Kütüphane işbirliği içinde söz konusu işi yapabilirler kanısındayız.

Kütüphaneler arasında işbirliği ve ihtisaslaşma düşüncesi, aslında hiçbir kütüphanenin okuyucularının isteyecekleri eserleri yalnız başına kendi kaynaklarını kullanarak sağlayamacağı esasına dayanmaktadır. Dünya literatürünü bir kütüphanenin toplamaya kalkması artık imkansız bir hal almıştır. Dünya kütüphaneleri okuyucularına

hizmet verebilmek için, işbirliğinin çeşitli şekillerine başvurmak zorundadırlar (Ersoy, 1966 : 29).

Dünya'da kataloglamada işbirliği konusunda çalışma yapanlar standartlar belirlemek ve daha yaygın hizmetler vermek amacı ile organizasyonlar oluşturuyorlar. Bunlardan bir tanesi OCLC içinde oluşturulan ve kataloglamada işbirliği konusunda üye kütüphanelere hizmet veren kısa adı CONSER olan Cooperative Online Serilias Program ve kısa adı PCC olan Pasition the Cooperative Cataloging'dir. Kataloglamada işbirliği şemsiyesi altında CONCER içinde (Name Autharity Cooperative Program) SACO (The Subject Auhority Cooperative Program) alt organizasyonları oluşturularak ad, konu ve dizi adına göre otorite dizinleri ve bibliyografik kayıtları yayma konusunda çalışmalar yapmaktadırlar (Ivany, 1998 :12, Atılgan, 199 : 18)

Biz de ülkemizde CONSER, PCC gibi organizasyonlara gidebiliriz. Peki CONCER ve PCC nedir? ne gibi yararlar sağlarlar?

CONCER: Bibliyografik standartlar alanında ve süreli yayınların kataloglanması konusunda 25 yıldır hizmet veren otorite bir kuruluştur.

PCC: 1995'den bu yana resmi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kuruluş daha önceleri kitaplar, daha sonra da müzik eserleri, arşiv materyalleri ve değişik türdeki materyaller için standart çekirdek kayıtlar üretmektedir.

Yararları:

- Geleceğe yönelik gereksinimlerin belirlenmesine yardımcı olacak plan ve politikalara daha çok önem verme.
- Standartlarla ilgili PCC yürütme komitesi aracılığı ile oluşturulmuş kataloglama standartlarının kullanım yaygınlığının artırılması.
- Kataloglamaya yönelik çalışma standartlarını oluşturabilme.
- Güncel sorunları daha çok göz önüne alma
- PCC yürütme komitesi aracılığı ile kataloglamada yeni eğitim yapılanmalarını geliştirme.
- Personele yönelik kataloglama programları geliştirme.

- Kataloglamada işbirliğinin sadece monograflar için değil diğer materyal türlerini de kapsamına alması (Atılgan, 1999 : 19).

7.1. 3.Merkezi Kataloglama

Kütüphaneler katalog üretiminde işbirliğinin yararlarını uzun süredir benimsemektedirler. Bilgi merkezindeki durum kataloglama veya sınıflama açısından özel uygulamalar gerektirmediği sürece, çeşitli yerlerde bulunan yüzlerce katalogcunun aynı eser için bir takım katalog kayıtlarını oluşturmak üzere, kataloglama kuralları ve sınıflama şemaları ile uğraşmaları akla yatkın görülmemektedir. Merkezi kataloglama sistemleri ve işbirliği ağları kataloglama çaba ve bilgisinin paylaşılmasında kullanılan araçlardır. Bilgisayarlı kataloglama sistemleri söz konusu olduğunda, işbirliği ağları ve merkezi kataloglama birbirine çözülemeyecek kadar bağlı olmasına karşın, bunların amaçları oldukça farklıdır. Pek çok kütüphane merkezi kataloglamanın ürünlerini bir ölçüde kullanmakta ve bir merkezde üretilen kayıtları kullanıma sunamayacak olan bir işbirliği ağının düşünülmesi bile mümkün görülmemektedir.

Merkezi kataloglamanın temel amacı çok sayıda bağımsız kütüphanenin kataloglarına girebilecek standart ve kullanılabilir kayıtların oluşturulmasıdır.

Kütüphaneler katalogların oluşturulmasında bir ortak kataloglama sistemiyle verilerini kullanmanın dışında, bir başka olası stratejiye sahiptir. Bu strateji ya amaca göre tasarlanmış yazılım paketi ya da standart bir yazılım paketinin kullanılması ile yerel kataloglamanın tercih edilmesidir (Rowley, 1996 : 328).

Merkezi bir kataloglama bürosunun vermesi gereken hizmetler şunlar olmalıdır:

- Yerel derme bilgisi ile birlikte ortak bibliyografik kayıt içeren katalog kayıtlarına sahip büyük veri tabanlarına çevrim içi erişim gerçekleştirebilmelidir.
- MARC kayıt formatına dayalı veritabanları ağa katılan kütüphaneler tarafından elde edilebilir.
- Basılı, kart ve diğer formatlardaki kataloglar her kütüphanenin gereksinimlerine uygun olarak katılımcı kütüphaneler için üretilebir.

- Kongre Kütüphanesi ad ve konu otorite kütüklerinde olduğu gibi otorite kütüklerine erişim sağlanabilir.
- Kütüphanelerarası ödünç vermeye destek olmalıdır.
- Mikroform kataloglar yapılmalıdır.
- Konu tarama özelliği olmalıdır.
- Otomatik kurum içi otorite denetimi sağlanmalıdır.
- Bağımsız kütüphane yönetim sistemleri ve
- CD-ROM ürünleri elde edilebilmelidir(Rowley, 1996 : 330).

Merkezi katalogalamanın vermesi gereken hizmetleri kısaca saydıktan sonra merkezi kataloglamanın yaralarını belirtecek olursak;

1.Özellikle kataloglama işlerindeki gereksiz tekrarları önleyerek işgücünden tasarruf sağlanır.

2.Bütün zamanlarını kataloglama ile geçiren katalogcuların standart kurallara daha bağlı ve daha tutarlı olmaları nedeniyle, kataloglamayı mesleki görevlerinden yalnızca biri olarak yapan kütüphaneciye göre çok daha nitelikli katalog kayıtları elde edilebilir.

3.Merkezi olarak üretilen katalog kayıtlarını kullanan kütüphaneler arasında tek biçimlilik olması, okuyucular ve kütüphaneciler açısından kolaylık getirir.

4.Merkezi katalog kayıtlarının kullanılması, kütüphanecinin daha az katalog yapmasına yardımcı olduğu için zamandan kazandırmış olur.

5.Paylaşılmış veri tabanlarının kaynak paylaşımı ve kütüphanelerarası ödünç vermeye temel olarak kullanılması olanaklıdır.

6.Özellikle teknolojiye dayalı gelişmelere yönelik enformasyonla ilgili olarak, diğer hizmetler ve bu alanlardaki uzmanlık paylaşılır (Rowley, 1996 : 330).

Merkezi katalogalamayı batı çoktan kullanmaya başlamış ve yararlarını da yaşayarak görmüştür. İşte bunlardan bir tanesini örnek verirsek: İngiliz Kültür Heyeti kütüphane ve enformasyon hizmetlerinde 1979 yılında merkezi kataloglama ile bilgi teknolojisini

kullanmaya başlamıştır. BLAISE kayıtlarından yararlanılarak oluşturulan veritabanından alınan bilgisayar çıktısı mikrofiş katalog, kart katalogların yerini aldı. Kullanım avantajı hazır gelen kartların dizilmesi ve gelen yayınlara kart hazırlama gereğinin ortadan kalkmasıdır (Aslan, 1999 : 53).

Araştırma konumuz Anakara Üniversitesi'nde olduğu gibi fakülteleri bir ya da birkaç kente dağılmış bir üniversiteye, tek bir merkezi kütüphane salık vermenin olanağı olmadığını herkes bilir. Bu durumda, varsa enstitü, bölüm ve kürsü kütüphanelerinin fakülte kütüphanesinde birleştirilmesinde yarar vardır. Fakültelerdeki kütüphane şeflikleri, rektörlükteki kütüphane ve dokümantasyon başkanlığına bağlanmalıdır. İdeal olarak, üniversite merkez kütüphanesinin fakülte kütüphanelerinin teknik hizmetlerini görmesi, yani fakülte kütüphanelerine kitap ve benzeri malzemenin sağlanması, kataloglanması tasnif edilmesi ve ciltlenmesi üniversite merkez kütüphanesinde yapılabilir(Ersoy, 1998 : 40).

7.1.4.Standartlaşma

Bilginin evrenselliğinden söz ediyorsak o zaman şu ilke rehberimiz olmalıdır. Evrensellik, her ülkenin kendi ulusal yayınlarının uluslar arası standartlara göre hazırlanmış diğer uluslar tarafından değiştirilebilen kayıtlarını, ister normal ister bilgisayarla okunabilir biçimlerde üremektir (Anderson, 1974 : 136).

Anderson'nun sözünü biraz açarsak; kataloglamada standartlaşma, tüm ülkelerde yayınlanan yayınların, uluslararası kabul edilebilir biçimde temel bibliyografik verilerin evrensel olarak hızla elde edilmesini sağlamaktır. Bu düşünceden hareket edersek genelde ulusal özelde belli bir kütüphanede yapılan bibliyografik denetimin ilk şartı: Bibliyografik künyelerin şekil ve içerik yönünden standart olmasıdır.

Bu konuda daha önce de açıkladığımız gibi IFLA önce monograflarla işe başlanmıştır. İlk kez 1971 yılında yayınlanan ISBD (International Standart Bibliyographic Description for Monographical Publications)'dan sonra IFLA yönetim kurulu 1973 yılında Brüksel'de yaptığı toplantıda UBC proje ve programlarını yürütmek amacıyla bir uluslar arası merkez kurma kararı almıştır (Akbulut, 1977 : 8).

UBC çalışmaları monograf yayınlarla başlamış, geçmişte çıkan yayınların ele alınması daha sonraya bırakılmıştır. Süreli yayınların denetimini de UNISIST adı altında UNESCO üstlendiği için UBC alınmamıştır (Atılgan, 1987 : 72).

Konuya niteleme açısından bakarsak; şunları söyleyebiliriz:

1.Kataloglama, bibliyografya, dokümantasyon ve bilgi bilim alanlarındaki materyallerin nitelendirilmesine ilişkin çalışmalarda birlik sağlayarak "Uluslararası Bibliyografik Denetlemeyi" gerçekleştirmek.

2.Yayın, doküman ve başka materyallere ilişkin verilerin bilgisayarla işlenmesini sağlayıcı bir ortamın oluşturulmasıdır.

Böylelikle üretilen bu standartlarla bilgi, hangi ülkede üretilirse üretilsin, hangi dil veya yazı kullanılırsa kullanılsın, her ülkede kolayca tanınması ve anlaşılması mümkün olacaktır (Atılgan, 1987 : 74).

Her ülkenin yetkili kurum veya kurulları kendi kataloglama kurallarını oluşturma serbestliğine sahip bulunmakla birlikte, onlardan hiç değilse kataloglama kurallarının dayanacağı temel ilkeleri belirleyen ISBD'lerin öngördüğü esaslara uymaları isteniyor. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları da tümüyle ISBD ilkelerine dayanan; ABD, Avusturya, İngiltere ve Kanada'nın yetkili kütüphanecilik kurumlarınca oluşturulan ve o ülkelerin yetkili kurumlarınca yayımlanıp yürürlüğe konan kurallardır. O kurallar, pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de yaygınlıkla uygulanıyor. Dünya ve ülkemiz kütüphanecileri, ayrı kurallar oluşturmaktansa, kataloglama alanında büyük deneyimleri bulunan Anglo-Amerikan ülkelerinin yetkinlikle hazırladıkları kuralları aynen alıp kendi ülkelerinde uygulamayı tercih ediyorlar. Çünkü, böylelikle, hem kuralları hazırlamanın kendilerine yükleyeceği büyük külfetlerden kurtuluyorlar, hem de kataloglama alanındaki standartlaşma çabalarına en kolay ve en kısa yoldan katkıda bulunma imkanını kullanmış oluyorlar (Sefercioğlu, 1995 : 415).

Sonuç olarak kütüphane işlemleri için olan standartlar hizmet standartları kadar önemlidir. Standart işlemin en hayati olduğu belirli hizmet alanlarından biri olan

kataloglama, yayınların bibliyografik kontrolünü sağlamayı uman bir ülkede AAKK2 ve MARC katıksız uygulanmalıdır.

7.1.5.Paylaşılmış Kataloglama

Sorunların giderilmesinde, standartların oluşturulmasında paylaşılmış kataloglamadan yararlanbiliriz. Paylaşılmış kataloglamada:

1.Üye kütüphanelere katalog fişi üretmek,

2.Online toplu katalog yapmak,

3.Kütüphaneler arası ödünç verme istekleri için iletişim sistemi oluşturmak gibi işbirliği içinde gerekli işler yapılabilir.

Paylaşılmış kataloglamada uzman görevlilerin bulunduğu bir merkez yer alıyor. Merkeze bağlı kütüphaneler ayrı ayrı kataloglama yapmıyor. Merkeze on line ile bağlanarak sistemdeki kayıttan yararlanıyorlar. Kendi kütüphanelerine özgü küçük değişiklikleri yapıyorlar. Ellerindeki eser merkezi sistemde yoksa standart formata uygun kataloglama yapıp merkez bilgisayara aktararak katkı sağlıyorlar(Atılgan, 1999 : 18).

Kütüphanelerin bir belgenin kataloglamasını ve sınıflamasını aynı biçimde gerçekleştirmelidir. Çünkü merkezi kataloglama ve sınıflama uygulamalarında standartlaşma gerekmektedir. Genellikle ekonomik faktörler uygun olduğunda paylaşılmış katalog kayıtlarının elde edilebilmesi tek biçimliliği teşvik ederse de, bu kayıtların hazır olması ve tutarlı olma eğilimi paylaşılmış katalogların başarısında büyük önem taşır.

Birbirinden farklı kütüphanelerin farklı katalog gereksinimleri varsa, merkezi kataloglamanın cazibesi kalmaz. Genel olarak kütüphaneler gerektiğinde yerel gereksinimlerine göre düzeltebilecekleri ya da yardımcı bilgi olarak kullanabilecekleri tek biçim bibliyografik kayıtları kabul edebilirler. Yerel verilere örnek olarak kütüphanede bilgi kaynaklarının yerleri, ödünç verme kuralları ve özel dermelerdeki materyaller verilebilir. Belgelerde niteleme ve yazar/eseradı yaklaşımına göre yaklaşımı ile ilgili daha az standartlaşma görülmektedir (Rowley, 1996 : 329).

7.1.6. Teknolojik Çözümler

Çağın en etkili enformasyon aracı olan bilgisayar teknolojisi ile bilgi merkezlerinde yapılan teknik işlemler ve bilgi sunmanın tamamı elektronik kütüphane ile başarılabilmektedir. Artık bu gerçekten yola çıkarak teknolojinin imkanlarından yararlanmalıyız. Keza, geleceğin bütünüyle ağlarla örülmüş dünyasında bir kütüphane kataloğunun amacının Rowley şunlar olacağı kanısında:

- Katalog veri tabanlarına erişim yoluyla, çok sayıda kütüphanenin veya çok sayıda yayının içeriğini ve OPAC ara birimleri ile bir takım bağımsız kütüphanelerin kaynaklarını göstermeli.
- Bu gösterilen kaynakların son kullanıcının iş istasyonu gibi bunlara gereksinim duyabilen yer ve zamanda, bağımsız kütüphaneler ve kullanıcılar tarafından elde edilmesi sağlamalı.
- Bu etkinliklerin bağımsız kütüphaneler ve kullanıcılara maliyetini denetlemek üzere, kayıtların değişimi ve ortak etkinlikler yoluyla, söz konusu kaynakların elde edilmesini de içeren işi veya harcamasını paylaşmalı (Rowley, 1996 : 327).

Kataloglamadaki sorunları çözüme ulaştırmada teknolojik imkanlardan ilki Internet olmalıdır. Çünkü günümüzde teknolojinin en gelişmiş örneği Internetten, insanlar yarışırcasına yararlanmaya çalışıyor. Bilginin otoyolunda en bilimsel anlamda yararlanılan siteler kütüphane kataloglarıdır.

Artık insanlar, Internet olanaklarından da yararlanarak evlerinde bile dünyanın herhangi bir yerindeki bilgi merkezi ile iletişim kurabilmektedir. Ancak bu iletişimde ülkemiz kütüphaneleri ve araştırmacıları hep alıcı durumundadır. Bizim bilgisayar ağları ile aktarabildiğimiz bilgiler birkaç kütüphanemizin kendi katalogları ya da oluşturdukları kimi dosyalardan öteye gidememektedir. Aktarılan katalog kayıtlarımızda ve oluşturulan veri tabanlarında standartlaşmayı sağlayarak, kataloglamada ülke koşullarına uygun ve uygulamada da kütüphaneler arasındaki farklılıkları giderecek bir merkezi kataloglama bürosu oluşturulmalıdır (Atılgan, 1999 : 22).

Günümüzde iyi bir bilgi bilimci, iyi bir bilgi düzenleyici (katalogcu) olmak için Internet'te rahatlıkla gezinmek gerekiyor. Çünkü kütüphaneye sağlanan her yeni kaynağın bibliyografik künyesini Internet'teki çeşitli veri tabanlarında bulmak mümkün. Hatta

kütüphanelerimizde yapılan geriye dönük kataloglama çalışmalarında da bu mümkündür. Örneğin Milli Kütüphanemizin elektronik ortama yüklenmiş ve Internet yoluyla taramaya açılmış 550.000 kayıdından yararlanılabilir. Bu merkezden alınacak kayıtlar standartlaşmayı sağlayacağı gibi kütüphaneler arasındaki farklı uygulamalarıda ortadan kaldırabilir.

Kataloglamada işbirliği için belirli seçenekler söz konusu olabilir. Eserlerin merkezden sağlanacak katalog kayıtlarının o merkezce üretilerek dağıtılması gibi daha geri teknik uygulanabilirken, bilgisayar ağları ile birbirine bağlı merkezleri arasında on line ya da CD-ROM aracılığı ile veri transferi gerçekleştirilebilir. Ülkemizdeki mevcut teknolojik olanaklarla kütüphaneler arasında işbirliğinin gerçekleştirilmesi mümkündür. Yeter ki isteyelim bunun için çaba harcayalım (Atılgan, 1999 : 22).

Teknolojik olanaklardan yararlanılmasına rağmen, kataloglama hala pahalı ve karmaşık bir fonksiyon olma özelliğini sürdürmektedir. 2000 ya da daha fazla kuralıyla AAKK2, bir dizi bilgi alanı ve alt alan belirteçleriyle MARC formatı, bilgisayar ve uziletişim sistemlerinin karmaşık yapısı, orjinal kataloglamayı güçleştiren unsurlardır. Ancak Davies (1987, 90)'inde belirttiği gibi **uzman sistemler** bu konuda çözüm olabilecek seçeneklerden biridir.

Kataloglama, uzman sistem uygulamaları için uygun bir fonksiyon olmasına rağmen ihmal edilmiş ve bu konuda çok az girişim yapılmıştır. Bu fonksiyon için uzman sistem geliştirme çabaları 1980'lerin başlangıcına kadar uzanmaktadır. İlk çalışma, AAKK2'de tanımlandığı biçimde, (yani AAKK2'yi bilgi tabanı kabul ederek) tanımlayıcı kataloglama üzerinde yoğunlaşmıştır. Roy Davies ve Roland Hjerppe birbirlerinden bağımsız olarak, AAKK2, özellikle Bölüm 21'deki "Giriş Öğesinin Seçimi" üzerine yoğunlaşarak, projelerini başlatmışlardır. Bunlarla birlikte, diğer araştırmacılar da **otomatik kataloglamayı ve uzman sistemleri** içeren projelere başlamışlardır (Meador ve Wittig, 1991 : 135 ; Küçük, 1994 : 75).

Bu konu ile ilgili çalışmalara kısaca değinirsek: EXETER Project; MYCIN, tıbbi teşhisde halen kullanılan bir uzman sistem üzerine inşa edilen bu sistem, Exeter Üniversitesi'nde (İngiltere) bir araştırma projesi olarak geliştirilmiştir. Proje AAKK2'nin

ikinci bölümündeki (başlık seçimi ve biçimiyle ilgili bölüm) kuralları bir dizi IF-THEN kuralları biçiminde formüle ederek, bir dizi soru aracılığıyla, insan kullanıcıyla iletişim kurmak amacıyla tasarlanmıştır.(Anderson; 1990 : 40). Bu sistem, projeye uygun bilgisayar ve yorumlayıcının (interpreter-yüksek düzeyli bir dilde yazılmış bilgisayar programını işlem sırası geldikçe makine kodunu çeviren sistem yazılımı) bulunmaması nedeniyle gerçekleştirilmemiştir (Anderson, 1990 : 40 ; Küçük, 1994 :75).

Başarısız bu girişimden sonra aşağıda sıralayacağım şartların oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Eğer bu maddeler gerçekleştirilebilinirse **uzman sistemlerin** kataloglamada rahatlıkla uygulanabileciğini söyleyebiliriz. Maddeler:

- Giriş öğesinin belirlenmesine ilişkin kurallar, üretim kuralları olarak yeniden belirlenmelidir,
- Bibliyografik tanımlama kuralları, tüm örnekler için modeller kullanılarak sunulmalıdır,
- Bilgi kaynaklarının belirli kategorilerde kataloglanmasına yönelik yerel kurallar sağlanmalıdır,
- Menü ve ekran görüntüleri, bir uzman sistem ile katalogcu arasında kulanım kolaylığı sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır,
- Açıklama faaliyetleri, sistemin karar vermede hangi AAKK2 kuralının uygulandığını içermelidir.

Gelişen teknolojiyle birlikte kataloglamada da uzman sistemler üstüne çalışmalar devam etmiştir. İşte bunlardan bir tanesi ESSCAPE Sistemleridir. Bu proje Roland Hjerppe ve arkadaşları tarafından, İsveç'deki Linköping Üniversitesi'ndeki LIBLAB isimli bir kütüphane araştırma labaratuvarında gerçekleştirilmiştir. ESSCAPE (Expert systems for Simple Choice of Access Point for Entires) projesi, fiili kataloglama için bir işletimsel sistemden daha ziyade, kurallar topluluğunu içeren farklı araçların uygulanabilirliği üzerine deney olarak tasarlanmıştır (Hjerppe ve Olander, 1990 : 30 ; Küçük, 1994 : 76).

Bu sistem noktalamadan AAKK2'deki ilgili kurallara kadar farklı tiplerde öneriler sağlar. ESSCAPE sistemi AAKK2'deki kuralların sınırlı bir bölümünü kapsar ve katalogcular için tasarlanmışdır. Kullanıcıya mevcut kataloğların kullanımında yardımcı

olmak amacıyla herhangi bir sistem üretilmemiştir (Hjerppe ve Olander, 1989 : 30; Küçük, 1994 :76).

Yine aynı yıllarda haritaların kataloglanmasına yönelik olarak MAPPER adlı proje Zoran Ercegovac tarafından University of California'ya doktora tezi olarak sunulmuştur. Sistem, kataloglanacak harita hakkındaki özel bilgileri girmek için bir katalogcuya gereksinim duyacağı şekilde planlanmış, AAKK2'yi bilgi tabanı olarak kullanıp ve bilgiler uzman katalogcular tarafından sağlanmıştır. Sistem, girilen bibliyografik verilerin yorumlanmasında bir dizi üretim kurallarını kullanarak, kataloglama için yeterli bilgi ya da veri girişi sağlayıncaya kadar sorgulamaya devam ederek, tanımlayıcı kataloğu yaptıktan sonra, yapılan işi doğrulamak amacıyla giriş öğesini de içeren katalog girişini ekranda gösterecek şekilde tasarlanmıştır. İşlem anında kullanıcı MAPPER'in açıklayıcı modülünü sorgulayabilir, o andaki ipuçlarını ve varsayımları sistemden öğrenebilir (Anderson, 1990 : 38; Küçük, 1994 : 76).

AAKK2 kullanıcılarına uzman yardımcı olarak geliştirilmiş ve uzman olmayan katalogculara yardım edecek şekilde CATALYST sistemi tasarlanmıştır. Bu sistem belgelerin kataloglanmasında giriş öğesinin seçimi ve biçimi hakkında önerilerde bulunur (Ford, 1991 : 130; Küçük, 1994 :76).

Bibliyografik verilerin girilmesinde mikro bilgisayar uygulamaları ve bu bilgilerin uygun MARC formatına dönüştürülmesi amacıyla 1986'da Wisconsin'de MITINET/MARC adlı sistem geliştirilmiştir. Geliştiricilere göre, sistem herhangi bir MARC terminolojisini, işlemi ya da kodlarını bilmek gerekmeksizin uzman olmayan kullanıcıların geçerli kataloglama bilgisi girmelerine olanak sağlar. MITNET/MARC, belirlenen disiplinde uzmanlığa sahip olması, uzman olamayan kullanıcılara izin vermesi ve uzmanlarla aynı sonuçlara ulaşabilmesinden dolayı, geliştircileri tarafından uzman sistem olarak tanımlanmıştır (Anderson, 1990 : 38; Küçük, 1994 :77).

Yapay zeka araştırmalarının bir sonucu olarak görüntü işleme teknikleri de hızla gelişmektedir. Bunun sonucu olarak, görüntü işleme teknikleri de katalogmadaki uzman sistem araştırmalarının tümleşik bir parçası haline gelmiştir. Bu araştırmalara OCLC'deki çalışmalar örnek olarak gösterilebilir. OCLC' Stuart Weibel tarafından belgelerin optik

karakter tanıma teknolojisiyle okunmasıyla, belgelerin yapısal bileşenlerini indeksleyecek ve belgeleri otomatik olarak kataloglayacak şekilde tasarlanan bir uzman sistem üzerinde çalışılmaktadır. Sistemin amacı, belgeleri otomatik olarak okuyabilmek, belgelerin ve bölümlerin ekranda gösterilmesinde ve erişiminde kullanılabilecek unsurları üretebilmektir. Sistem, SGML (Standart Generalised Markup Language) standardına uygun olarak grafikler, içindekiler listeleri, indeksler, özler gibi yapısal bileşenlerini belirlemek için tasarlanmaktadır (Ford, 1991 : 134; Küçük,1994 :77).

7.1.7. Önerebileceğimiz Diğer Öneriler

Yukarıdaki çözüm önerilerine aşağıdakilerini de eklemenin ülkemiz ve Ankara'daki üniversite kütüphanelerindeki kataloglama sorunlarının çözümünde yol gösterici olacağına inanıyoruz.

- Kurulacak Merkezi Kataloglama bürosu otorite boşluğunu doldurması yanında, standartların belirlenmesinde ve işbirliğinin sağlanmasında etkin bir rol oynayacaktır.

- Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'nin orijinal metin çevirisinin bir an önce Türkçeye kazandırılması gerekmektedir.

- Ülkemiz genelinde kullanılabilecek standart bir konu başlıkları listesi hazırlanmalıdır.

- Belirli periyotlarla hizmet içi kurslar yapılmalı. Yenilikler bu kurslarda katalogculara anlatılmalıdır.

- Yayıncılar uluslararası standartlara göre yayınlar yapmalıdır. Bu konuda kütüphanecilerden yardım isteyebilirler veya bünyelerinde bir kütüphaneci çalıştırabilirler.

- Kataloglama dersini veren hocalar aralarında bir toplantı yapıp, öğreteceklerinde standarda varmalıdırlar.

- Öğrencilere öngörülen uygulama saatlerinin artırılması gerekmektedir. Çünkü kataloglama uygulama yaptıkça pekişir ve gelişir. Ayrıca uygulamada çok farklı örneklerle karşılaşılır. Bu öğrenciler için iyi bir deneyim olacaktır.

- Kütüphanelerin kataloglama bölümlerinde iyi yetişmiş, kataloglama bilgisi üst düzey olan kütüphaneciler istihdam edilmelidir.

- Kataloglamada karşılaşılan sorunlarda, hafızadan çözme değil kataloglama kurallarının aslına bakılarak sorun çözülmelidir. Çünkü kurallar belirli tecrübeler sonucu oluşturulan, bir çok aşamadan sonra meydana gelen standartlardır.

- Kütüphaneler muhakkak yazılı kataloglama politikaları oluşturmalıdır ve bunu yaparken diğer kütüphanelerle işbirliğine gitmelidirler.

- Kataloglamada terim standardına gidilmeli ve uygulamada farklılıklar ortadan kaldırılmalıdır.

- Otomasyona geçmeden kütüphanelerde öncelikle çok iyi bir sistem analizi yapılmalı ve olay çok yönlü düşünülmelidir.

- Ülkemizde bir an önce TÜRKMARC oluşturulmalı ve bilgisayar kullanan bütün kütüphaneler bireysel çalışmaları bırakarak işbirliğine gitmelidir.

- Otomasyona geçerken en son teknoloji izlenmeye çalışılmalıdır.

- Kataloglama kurallarına ilişkin araştırmalara daha çok önem ve ağırlık verilmeli; kataloglama teorisyenleri eğitim-öğretim çalışmaları yanında bu alandaki düşünce, görüş ve bilgilerini, kurallarla ilgili açıklama, yorum ve eleştirilerini yazılaştırarak yayınlamada daha gayretli olmalıdır.

Eğer bilgiye erişmek önemli ise bilginin bir güç olduğunu kabul ediyorsak, kataloglamadaki sorunları çözmeliyiz ki bilgiye ulaşalım ve yeni bilgiler üretelim.

KAYNAKÇA

Abacıoğlu, Behire. (1953) "Kataloglama prensipleri", TKDB 2 (2) : 155-164.

Acaroğlu, M. Türker. (1967) " Kütüphanelerde konu katalogları" TKDB 16 (2) : 81-95.

Akbulut, Mustafa. (1985) " Bibliyografik denetimde uluslararası standartlar" TKDB 34 (2): 83-95.

Alkan, Nazlı. (1997) "Üniversite kütüphaneleri ve ulusal bilgi politikası" Türk Kütüphaneciliği 11 (3): 233-252.

Anglo-American Cataloguing Rules (l978) 2 nd Edition Edited by Michael Gorman and Paul W. Winkler. Chicago : ALA.

Anglo-American Cataloging Rules (1982) Second edition Revisions Joint steering comitte for Revisions AACR. Chicago, ALA, Ottowa, Canadian Library Association, London : LA.

Anglo-American Catalo Rules (l988) second edition revision edited by Michael Gorman and Paul W. Winker. Chicago : ALA.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğrenci Rehberi. (1999). Ankara : DTCF.

Arda, Semra. (19999. "Başkent Üniversitesi Kütüphanesi ISO çalışmaları", 21 yüzyıla doğru Türk Kütüphaneciliği : 35. Kütüphane haftası bildirileri içinde (33-97) Ankara : TKD.

Arslantekin, Sacit. (1998). BİL-SİS Tanıtım Kitapçığı. Ankara.

Aslan, Selma. (1997). "Nitelikli hizmet için çağdaş yönetim : Çekişmenin yerini ekip çalışması, buyurganlığın yerini liderlik alabilir mi?, IFLA 1995'e Doğru Türk Kütüphaneciliği Sempozyumu ve Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı bildiriler içinde 161-167 ss. Ankara : TKD.

Atılgan, Doğan. (1991a) "Bilgisayarla kataloglama projesi : MARC" Türk Kütüphaneciliği 5 (1) : 9- 13.

----------. (1991b) "Bilgisayarla kataloglamada karşılaşılan sorunlar" Kütüphane-Enformasyon Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMRAC Sempozyumu bildirileri içinde (138-144). İstanbul : TKD İstanbul Şubesi.

----------. (1987a) "Kataloglamada standartlaşma" Türk Kütüphaneciliği 1(2) :71-78.

----------. (1992). Kataloglamada standardizasyon açısından Türkiye Bibliyografyasının içerik analizi,. (yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara, Ankara Üniversitesi.

----------. (1987b) "Kataloglamada tutarlılık ve milli kütüphanenin rolü" (Yayınlanmamış yükesek lisans tezi) Ankara : Ankara Üniversitesi.

----------. (1996) Kataloglamada tutarlılık açısından Türkiye Bibliyografyası 1985-1990. Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı.

----------. (1999) "Üniversite kütüphanelerinde teknik hizmetlerde işbirliği" 21. Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz sempozyumu bildirileri içinde (16-23). Edirne: Trakya Üniversitesi.

----------. (1996). "Üniversite kütüphanelerinin eğitimdeki yeri ve DTCF kütüphanesi" Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildiriler içinde (91-98). Ankara: DTCF.

Avram, Henriette D. (1975). MARC:It's history and implication. Washington: Library Congress.

Aybaş, O. Tekin. (1975). "Türk üniversite kütüphaneleri" TKDB 24 (4) 259-272 ss.

Baltepe, Hale. (1996). " Üniversite yöneticilerinin kütüphanecilerde aradıkları nitelikler", Türkiye'de Bilgi Merkezlerinin Yönetimi ve Sorunları Sempozyumu 7 Mart 1996 Perşembe içinde 59-68.ss. (Yay. Haz. Doğan Atılgan, Sacit Arslantekin), Ankara: Ankara Üniversite Rektörlüğü.

Barlas, Nevzat. (1987) " Kataloglama işlemlerinde standartlaşma ve bunun önemi" Silahlı Kuvvetler Dergisi 106 (311) : 126-132.

Basma eserler alfabetik katalog kaideleri (1957) 2. bs. Ankara : TKD.

Baydur, Gülbün. (1985) "Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2'de yazarlık" TKDB 34 (2) : 55-67.

----------. (1983). "Ulusal enformasyon sisteminde bibliyografik denetim". Ulusal Enformasyon Sistemi I Ulusal Sempozyumu. Ankara: TÜBİTAK.

----------. (1987) "Üniversite kütüphanelerinde Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları" Türk Kütüphaneciliği 1 (1) : 17-19.

----------. (1989) "Yenilenen AACR2" Türk Kütüphaneciliği 3 (3) : 125 -128.

Bayram, Özlem. (1998). "Ango-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (AACR2)'nin geleceği tartışılıyor" Türk Kütüphanecilği 12 (1) : 62-63

Baysal, Jale. (1982). Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar, Yöntemler. İstanbul : İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

----------. (1990). "Üniversitemizin kütüphane sorunu" Yüksek Öğretimde Sorunlar ve Çözümler içinde (247-249) İstanbul : Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği.

Beckman, Margaret. (1987) "Online catalog development at the üniversity of guelph" Library Trends 35 (4) : 527-538.

Bengston, G. Betty. (1984) " Bibliyographic control" Library Tecnical Services Operations and Management Ed. By Irene P. Godden. London : Academic Press.

Berker, Aziz. (1957) "Ankara Üniversitesi kütüphaneleri hakkında rapor" TKDB 6 (4) : 17-27.

BLISS Entegre Kütüphane Otomasyon Sistemi.Ankara: Bikent Üniversitesi Bilgisayar Merkezi.

Bloomberg, Marty ve G. Edward Evans. (1989) Kütüphane teknisyenleri için teknik hizmetlere giriş. Çev. Nilüfer Tuncer. Ankara : TKD.

Borys, Cynthina. (1999). "The Internet: implications for librarians and information professionals" İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi S.S. Information Service. Marc 16. 1-14.

Ceyhun, Yurdakul ve M. Ufuk Çağlayan. (1997). Bilgi Teknolojileri Türkiye için nasıl bir gelecek hazırlamakta. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Cook, C. Donald. (1986) "Cataloguing in the interational arena" Library Resources and Tecnical Services 30:23.

Cooper, W.S. (1969). "Is interin dexer consistency a hobgoblin", American Documentation, 20 (3) 268-271.

Cox, Carl T. (1973). "Kitap dışı materyallerin kataloglanması", Kütüphanecilik 1(6) 6-9

Cunbur, Müjgan. (1981) "Günümüzde yayın yönünden kütüphane meseleleri" Kitap Sempozyumu içinde (150-157) Ankara : KTB.

----------. (1962). Vakfiyelere göre eski Türk kütüphanelerinin yönetimi" TKDB 11 (1-2) 3-21

----------. (1959) " Yazmaların fişlenmesinde faydalanılan el kitapları" TKDB 8 (2) : 3 . 17

Çadırcı, Musa ve Azmi Süslü. (1982) Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi. Ankara : Ankara Üniversitesi.

Çakın, İrfan. (1991) "Araştırma faaliyetleri ve kütüphaneler", Türk Kütüphanecilği 5 (4) 153-160.

----------. (2000). "Bilgi profesyonellerinin eğitiminde yeniden yapılanma: Hacettepe örneği" Türk Kütüphaneciliği 14 (1) 3-18

----------. (1998). "Üniversitelerimizin bilgiye erişim ortamları: Genel değerlendirme", Edebiyat Fakültesi dergisi Cumhuriyetimizin 75.yılı özel sayısı 37-68

Çankaya, Leman. (1972a) "Kataloglama kurallarında birliğe doğru" TKDB 21 (4) : 243-244.

----------. (1972b) "Kataloglama kurallarında uluslararası birliğe doğru" TKDB 21 (6): 9-10.

Çapar, Bengü. (1991) "Bilgi çağında Türkiye'nin bilgi erişim sorunları" Kütüphane-Enformasyon Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARC Sempozyumu Bildirileri içinde (203-214).İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

----------. (1997). "Bilgi politikası", IFLA 1995'e doğru Türk Kütüphaneciliği sempozyumu ve I. Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri içinde (16-20). Ankara: TKD.

----------. (1971) "Kitap katalogları" TKDB. 20 (4) : 211-219.

----------. (1981). "Türkiye'de kütüphane hizmetleri alanında insan gücü planlanması". TKDB,30 (20): 100-108

Çelik, Ahmet. (1991). "Türk üniversite kütüphanelerinin sorunları", Türk Kütüphaneciliği, 5, (2), 59-68

----------. (1994a). "Türkiye'de üniversite kütüphanelerinin tarihsel gelişimi", Prof. Dr. İlhan Kum'a Armağan içinde 31-40 ss., (Yay. Haz. Doğan Atılgan, Ayhan Kaygusuz), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

----------. (1994b). "Yeni üniversitelerde kütüphane sorunu". Türk Kütüphaneciliği, 8, (4), 266-271

Çelik, Hilmi. (1968) "Üniversite kütüphanelerimiz ve yönetim" TKDB 17 (4) . 293-297.

Çelik, Sönmez. (1999). "Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde personel yönetimi", Bilginin Serüveni : Dünü, bugünü, yarını : Türk Kütüphaneciler Derneği'nin 50.yıl Uluslararası Sempozyum Bildirileri içinde 301-329 ss.(Yay. Haz. Özlem Bayram ve başkaları), Ankara : TKD.

Davies, R. (1987). "Outlines of the emerging paradigm in cataloguing" Information Processng and management 23, (2), 89-98.

Davies, R. ve James. B. (1984). "Towards an expert system for cataloguing: Some experiments based on AACR2" Program 18, (4), 283 -297

Dikeç, Münevver. (1988). Bilgisayara dayalı kütüphane ve bilgi sistemleri Bilkent Üniversitesi alternatif bir sistem seçimi ve değerlendirmesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara

Doğan, Orhan. (1972a) "Kataloglamada birlik" Kütüphanecilik 1 (1) : 9-10.

----------. (1972b) "Kataloglamada birlik" Kütüphanecilik 1 (3) : 7-8.

Dokumacı, Ayşegül ve Demet Şenel Aktaş. (1999). "DOS uygulamaları üzerine", Düşünceler Dergisi 47.sayı, 14s.

Emsen, Şemin (1960). "Osmanlı İmparatorluğu devrinde Türkiye kütüphanelerinin tarihçesi", TKDB 9 (3,4) 119-126

Encyclopedia of Library and Information Science (1984) Editors Allen Kent and Harrod Lancour. New York: Marcel.

Ersoy, Osman. (1962) "Bibliyografya çalışmaları" Kitaplar Alemi 1 (Mart) : 1.

----------. (1966) Kütüphanecilğimizin Sorunları. Ankara.

----------. (1978) "Üniversite kütüphanelerinin sorunları" TKDB 27 (3-4) :144-159.

Flexner, Abraham. (1930). Universities: American,British, German. New York: Oxford Unıversity Press

Ford, N. (1991). Expert systems and artifical intelligence: An information manager's guide. London: LA.

Guinchat, Claire and Michel Meneoe (1990) Bilgi ve Dokümantosyon Çalışma Tekniklerine Giriş, Çev. Sönmez Taner. Ankara : Kültür Bakanlığı.

Gürdal, Oya. (1990) "Kütüphanecilik eğitim planlaması" Türk Kütüphaneciliği 4 (2) : 73-82.

Harrod, Leonard Montague. (1995). Harrod's librarians glossary: 9.000 terms used in information management, library science, publishing, the book trades and archive management. Hants : Gower Publishing Company.

Hickey, Dorolyn J. (1980). "Bibliyographic control in theory", IFLA Journal. 6 (3). 224-241.

Hirş, E. (1950) Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişimi. Ankara : Ankara Üniversitesi.

Hjerppe, R. ve Olander, B. (1989). "Cataloging and expert systems: AACR as a knowledge base" Journal of American society for Information Science 40, (1), 27-44 ss.

Hunter, Eric and Bakewell. (1983) Cataloguing. 2 nd revised and expanded edited. London: Clive Bingley.

Ivany, Jeff. (1998). "Cooperative cataloging organization merge". OCLC Newsletter. 12-13.

Jack, Margaret. (1983) "İngiltere'de MARC ve akademik kütüphaneler arası bilgi ağı". Çev. Selma Aslan. TKDB 32 (2) : 54-60.

Karatay, Fehmi Edhem. (1925-1927). Tasnif-i Aşari Kavaidi. İstanbul : Darülfunun Matbaası.

----------. (1941). Alfabetik katalog kaideleri. İstanbul : Yeni Mecmua Basımevi..

Karakaş, Sekine. (1999). "Üniversite kütüphaneleri hizmetlerinde kullanıcıya dönük

yaklaşım" 21. Yüzyıl'da Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu Bildirileri içinde (6-15). Edirne : Trakya Üniversitesi.

----------. (1996). "Tekonolojik gelişmeler ışığında kütüphane hizmetleri" Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildiriler içinde (99-122). Ankara : DTCF.

Karayalçın, Yaşar. (1957). "Kütüphane ve biblitografya meselelerimiz". TKDB 4 (3).

----------. (1968). Üniversite ve İhtisas Kütüphaneleri ile Üniversite Kütüphaneciliği Hakkında Kanun Projesi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kataloglama Kuralları. (1980). Anglo American Cataloging Rules, Nort American text adlı eserin Türkçe örnekler yaparak basımını hazırlayanlar Necmeddin Sefercioğlu, Bengü (Üçok) Çapar ve Aynur Ertunç. Ankara : TÜBİTAK.

Kataloglama kurallarının beynelminelleştirilmesi (1956) Çev. Macide Özgunay. TKDB 5 (1) : 43-46.

Keseroğlu, Hasan. (1988). Kataloglama Kuralları : Örnekleri ile Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları. İstanbul.

----------. (1994) Kataloglama Kuralları : Örnekleri ile Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2. -- genş. 2. bs. – İstanbul : Yapı Tasarım Üretim.

----------.(1987) "Türkiye'de katalog ve kataloglamanın tarihçesi" İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi 1 (1) : 163-178.

Keserğolu, Hasan ve Aynur Dursun. (1992). "Kataloglama politikası", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi, 3 sayı 135-174.

Kitap kataloglama kuralları. (1961). Ankara : Milli eğitim Bakanlığı.

Klemperer, Katharina ve Stephen Chopman. (1997). " Dijital libraries a selected resource guige" Information Technogy and Libraries (ı) September (126-131).

Küçük, Mehmet Emin. (1991). "Bilgisayara dayalı Kataloglama ve TÜRKMARC". Kütüphane Enformasyon ve Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARC Sempozyum Bildirileri içinde (176-193). İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

----------. (1999)."Kütüphanelerde WWW kullanımı" Türk Kütüphaneciliği 13 (3) 267-275.

----------. (1994). "Uzman sistemler ve tanımlayıcı kataloglama", Prof.Dr. İlhan Kum'a Armağan içinde (69-82) Ankara: TKD.

The MARC pilot project. (1968). Washington: Library of Congress.

MARC Uyumlu Entegre Kütüphane Otomasyon Sistemi. Ankara : Bilkent Üniversitesi Bilgisayar Merkezi.

Meador, R. Ve Wittig, G.R. (1991). "AACR2 Rules Used in Assigning Access Points for Books in Two subject Implications Automatic Cataloging Expert Systems" Library Resources and Tecnical services. 35 (2) 135-140.

Morsch, Lucile. (1961). "Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İlim ve Araştırma Kütüphaneleri" Modern Kütüphaneciliğin Esasları içinde (31-44). Ankara : DTCF.

Nakip, Hakbilen. (1984) "Kütüphanelerimizin yazar adlarıyla ilgili sorunları" TKDB 33 (4) : 158- 175.

Nurieh, Musavi. (1986) " An Evalisation of AACR/2" Library Research and Tecnical Services 30 (April-June) : 137-148.

Olcay, Erol. (1996) "Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde Internet kullanımı" Türk Kütüphaneciliği 10 (3) : 284-296.

Ortadoğu Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü El Kitabı. (1987). Ankara : ODTÜ.

Ötüken, Adnan. (1947). Bibliyotekçinin El Kitabı : Bibliyotek Bilgisi-Enstrüksiyon Denemesi-Bibliyografya ve Nazariyeleri. Ankara : M.E.B.

Özleştirilmiş Kataloglama Kuralları: Basitleştirilerek Yeniden Yazılmış Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2. (1988); Hazırlayan Necmeddin Sefercioğlu. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Özturan, Meltem. (1993) "Kütüphane otomasyonu için yazılım seçimi" Türk Kütüphaneciliği 7 (2) : 101-106.

Salgır, Abdulkadir. (1961) "Kataloglama prensipleri milletlerarası konferansı" TKDB 10 (3-4) : 113-122.

Sanalan, Ülker. (1977). Bibliyografik Denetim ve Türkiye. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Savaşan, Mustafa. (1999). "Günümüzde şirketlerin en önemli sermayesi enformasyon", Bilgi Çağı Blgi Merkezleri ve Bilgi Teknolojileri içinde (39-52). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Sefercioğlu, Necmeddin. (1999a) Arayış: Kütüphanecilik ve kütüphaneler üzerine görüşler ve düşünceler. Ankara : TKD

----------. (1977) "Kataloglamada milletlerarası gelişmeler" TKDB 26 (3) : 121-124.

----------. (1988a) "Kataloglamda teori uygulama ilişkisi" Türkiye'de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu içinde (119-129).

İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat fakültesi.

----------. (1999b). "Osmanlı döneminde kütüphane katalogları" Osmanlı Devletinde Bilim, Kültür ve Kütüphaneler içinde (143-153). Ankara : TKD.

----------. (1980). "Önsöz" Kataloglama Kuralları, Ankara: TÜBİTAK:

----------. (1988b). "Tasnif edilmiş kütüphanelerde yer numarası meselesi" TKDB 16 (2) : 91-100.

----------.(1995). "Yine bir Kataloglama Kuralları kitabı" Türk Kütüphaneciği 9 (4) 412-438.

Subaşıoğlu, Fatoş. (1997). OPAC ve Bir Model Önerisi. Ankara.

Sümer, Mürsel. (1974) " Aynı tasnif numarası olan kitapların yerleştirme sorunu" Kütüphanecilik 2 (2) : 15-16.

Süslü, Azmi. (1986) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi. Ankara : A.Ü. DTCF.

Şenalp, Leman.(1998). İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Başlangıcından günümüze. Ankara: TKD.

----------. (1969) "Üniversite kütüphaneleri" TKDB 18 (1) : 14-16.

Taner , Sönmez. (1990) "Bilgi olayına çağdaş yaklaşım : Kaynak paylaşım" Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı içinde (19-28). Ankara : TKD.

Thompson, L.S. (1952). Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı. Ankara : M.E.B.

Toplu, Mehmet. (1992) "Üniversite kütüphanelerinin bilimsel araştırmadaki işlevi ve

Türkiye gerçeği I-II" Türk Kütüphaneciliği 6 (1) 22-42 ; (2) : 89-107.

----------. (1999) "Üniversite kütüphanelerini yeniden değerlendirmek" Düşünceler içinde (3-6) Ankara : TKD Ankara Şubesi.

Tuncer, Nilüfer. (1983) "Üniversite kütüphanelerinin merkezileştirmesi konusunda Yükseköğretim Kurulunun görüşü ve Yüksek Öğretim Kurumu Dokümantasyon Merkezi" TKDB 32 (2) : 69-72.

Üstün, Ayşe. (1977) "Üniversite kütüphaneleri" TKDB 26 (4) : 229-235.

Wilson, Louis Round and Murice Tauber. (1956) The University Library the Organization administration and Fuctions of Academic Libraries 2 nd Edition. New York : Columbia University.

Yazıcı, Mustafa. (1969) "Bibliyografya ve kataloglamanın önemi" Türk Birliği 4 (45) : 24 -26.

----------. (1970) "Katalog ve tasnif işlemlerinin yapılması" Türk Birliği 5 (46) : 9-12.

Yurdadoğ, Berrin U. (1974) Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara : Türk Dil Kurumu.

----------. (1999). "Kütüphanecilikte yeni boyutlar ve pusuda bekleyen tehlike", Bilgi Çağı Bilgi Merkezleri ve Bilgiteknolojileri içinde (131-138). Ankara: Ankara Üniversitesi.

----------. (1981)."Türkiye'de bibliyografik denetim ve kaynakların paylaşım sorunları" DTCF Kütüphanecilik bölümü XXV. Yıl anı kitabı içinde (113-120) Ankara : DTCF.

----------. (1961) "Üniversite Kütüphaneleri", Amerikan Kütüphanecilik Tecrübeleri içinde (47-61). Ankara.

EK- 1 : SÖZLÜK

Kataloglama işlemini anlamak için, kataloglama terminolojisini anlamak şarttır. Bunun için aşağıdaki terimlerin öncelikle açıklanılması düşünülmüştür.

Alan : Bibliyografik tanımın büyükçe bir bölümü. Örnekler : Fiziksel tanımlama alanı, yayınlayan, dağıtan vb. alanı.

Alt başlık : Ana başlığa bağlı olarak kullanılan, ana başlığı niteleyici bir ikincil başlık.

Alternatif eseradı : Her biri ayrı bir eser adı olabilecek kesimden oluşan, bu kesimleri veya bunun başka bir dildeki karşılığı ile bir öz eser adının ikinci kesimi.

Analitik giriş : Tam girişi yapılmış olan bir eserin bir parçası için çıkarılan giriş.

Analitik kataloglama : Analitik girişler oluşturma.

Anonim eser : Yazarı bilinmeyen eser.

Ara kapak sayfası : İç kapağın önünde, eser adının kısa veya kısaltılmış adını içeren yaprak.

Ayrıca bakınız yöneltmesi : Katalogda bulunan bir gereç olup , kullanıcıyı bir ad veya konudan ilgili diğer ad ve konulara gönderir.

Bakınız yöneltmesi : Katalogda bulunan yol gösterici bir gereç olup, kullanıcıyı , bir ad veya konunun kullanılmayan biçiminden , kullanılan biçimine gönderir.

Basım : Bir kitabın aynı dizgiden bir defada çıkan bütün kopyaları. Kitap - dışı materyallerde bir firma veya acenta tarafından yapılan bütün baskılar.

Baskı : Bir basımdan bir defada çıkan bütün kopyalar.

Başka eseradı bilgisi : Bir eserde bulunan, öz veya paralel eser adı dışındaki herhangi bir eser adı. Özeser adı, paralel eser adı veya başka eser adları ile ilişkili görülen; eserin karakterini, içeriğini veya yayınlanma yada üretilme sebep veya vesilesini gösteren herhangi bir cümle.

Başlık : bir dizin veya katalog girişinin ya da kaydın başındaki karakter dizisi; bu karakterler, kaydın dizimleme düzenindeki yerini saptar. Başlıklar çoğu kez yazar adları, konu terimleri, bir sınıflama sisteminin notasyonu ya da eser adıdır.

Bileşik soyadı : Bir veya daha fazla addan oluşan isim ; çoğunlukla bir tire, bağ sözcüğü veya prepozisyonla birleştirilir.

Bilginin ana kaynağı : Bir bibliyografik niteleme yapılırken kaynak olarak ilk tercih edilmesi gereken bibliyografik veri kaynağı .

Birim fiş : Temel giriş biçiminde, tam kataloglama bilgisi içeren temel katalog girişi. Bu fişler, tepelerine uygun başlıklar yazılarak bütün girişler için kullanılabilir.

Cutter no : Kitap nosunu oluşturmak için Cutter veya Cutter-Sanborn Tables dan alınma numara. Ayrıca bakınız : Kitap no.

Ciltçi adı :Kitabın cilt kapağına basılmış olan ad. Bu ad kitap yeniden ciltlenmişse, iç kapaktaki veya orjinal ciltteki addan farklı olabilir.

Çevirmen : Bir eseri bir dilden diğerine çeviren kişi.

Derleyen : Çeşitli kişilerin, tüzel kişilerin, bir kişinin veya tüzel kişinin eserlerini bir araya getiren kişi.

Derme : Birlikte yayınlanmış iki veya daha çok eser veya eser kesimi.

Dizi : Aynı yayıncı tarafından bir örnek biçiminde yayınlanan , genellikle sıra içinde ve çoğunlukla konu veya biçim açısından birbirine uygunluk gösteren bir dizi ayrı eser. Ortak dizi adı, içkapağın üstünde , ara kapak sayfasında veya dış kapakta olabilir.

Dizi bildirimi : Bir katalog kaydında, bir belgenin ait olduğu dizinin adını ve varsa yayının dizi içindeki numarasını gösteren, nitelemenin bir parçası.

Editör : Kendine ait olmayan bir eseri veya bir gurup eseri yayına hazırlayan ve yayını gözleyen kişi. Sorumlulukları içinde eseri gözden geçirme, açıklamalar hazırlama, önsöz yazma, vb. bulunabilir.

Erişim noktası : Okuyucu kataloğunda, kullanıcıya, belli bir eseri bulmakta yardımcı olan giriş. Temel giriş, ek girişler ve konu girişleri kasdedilmekdedir.

Esas ad : Eseradının önemli kısmı. (Örneğin,Cataloging with Copy: A Decision Maker's Handbook adlı kitabın esas adı Cataloging with Copy'dir).

Eseradı : Bir eserin taşıdığı ad.

Etiket : Plaklarda, içindekileri tanıtan ve kalıcı olarak yapışık olan kağıt veya plastik.

Fiziksel tanımlama alanı : Bibliyografik tanıtımda, eserin fiziksel tanımlamasının yapıldığı alan.(Örneğin, kitap için, bu alanda sayfa numaraları, resimleme kaydı ve büyüklük verilir).

Giriş : Bir eserin katalogda bulunan kaydı. Temel girişten başka, eseradı,dizi ve diğer türlerde ek girişler ve konu girişleri vardır. Ayrıca bakınız: Erişim noktası.

İç kapak : Kitabın baş kısmında, eser adı, yazar adı ve yayınlama bilgisi bulunan sayfa.

İğreti ad : Bir yazar tarafından, kendi resmi adı dışında takınılmış olan bir ad.

İzleme :Katalogdaki bir eser için çıkmış bütün ek girişleri, genellikle temel girişte veya yer dizininde gösteren kayıt.

Karma sorumluluk : Bir eserin yaratılmasında, birden çok kişi veya kuruluşun değişik faaliyetler göstermesi durumu. (Ör : Biri eseri yazarken , ikinci bir kişinin resimlemesi).

Kişi yazarı : Yazar'a bakınız.

Kitap no : Aynı sınıflama numarası almış olan eserler arasında (Alfabetik) düzen sağlamak için yer numarasının bir parçası olarak verilmiş harf ve rakam karışımı. Bu şekilde, her eserin tek bir yer numarası alması garantilenmiş olur.

Konu başlığı : Bir eserin konusunu tanımlayan bir sözcük, ad, cümlecik veya kısaltma.

Konu girişi : Katalogda bir konu başlığı altında bir giriş veya erişim noktası.

Konu otorite dizini : Katalogda kullanılmış olan konu başlıklarının kaydı. Bu aynı zamanda, her konu başlığı için yapılmış olan "bakınız", "Ayrıca bakınız" ve Açıklama" fişleri için de geçerlidir.

Monograf : Genellikle belirli bir konuyu sistematik olarak ve bütünüyle inceleyen bir kitap. Çoğunlukla kütüphanelerde kitap veya eser karşılığı olarak kullanılır.

Ortak eseradı : Çeşitli eserleri içeren bir materyale verilmiş uygun eser adı.

Ortak sorumluluk : Bir eserin yaratılmasında iki veya daha çok kişi veya kuruluşun aynı çabayı göstermesi. Katkılar belirgin ve ayırt edilemez olabilir.

Ortak yazar : Bir eseri ortaya çıkarırken bir veya daha fazla ortakla işbirliği yapan kişi.Genellikle, değişik ortak yazarların katkıları ayırt edilemez.

Ölçüştürüm :Bibliyografik tanımlamada , sayfa sayısını , ciltleri , resimlemeyi , büyüklüğü ve eserle birlikte bulunan materyeli gösteren kısım.

Öz eser adı : Bir eserin asıl adı. Alternatif ad buna dahildir, fakat paralel eser adları ile başka eser adları bilgileri dahil değildir.

Paralel eser adı : Esas adın, bir başka dildeki veya başka bir yazı biçimindeki basılı şekli.

Sınıflama numarası : Bir esere , konusunu göstermek ve koleksiyondaki yerini belirlemek üzere verilmiş olan numara.

Standart numara : Uluslararası düzeyde benimsenmiş bir standart numara; s.g Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN), Uluslararası Standart Süreğen Numarası.(ISSN) veya standart numaralığı milletlerarası olarak kabul edilmiş olup bir eseri tek başına tanıtabilen numara.

Sorumluluk bildirimi : Eserin içeriğinden sorumlu gerçek kişilere, eseri çıkaran gerçek kişilere veya eserin içeriğinin icrasından sorumlu olan gerçek veya tüzel kişilere ilişkin, nitelenen eserden aktarılmış bildirim.

Tekbiçim eseradı : Değişik eser adları altında yayınlanmış bir esere kataloglama amacıyla seçilmiş eseradı.

Temel giriş : Bir eserin tanımlanabilmesi için gerekli bütün bilgiyi veren fiş. Temel girişte, diğer girişlere ait izleme kayıtları veya eserin kataloğa giriş noktaları bulunur. Genellikle temel giriş , yazar girişidir.

Tüzel kişi : Bir eserden sorumlu varlık olarak hareket eden , belirli bir adla tanınan bir grup veya kuruluş.

Yayın kaydı : Bir kitabın yayın yeri , yayınlayanın adı ve yayın tarihidir.

Yayınlayan : Bir eseri yayınlayıp dağıtan kişi veya firma.

Yayınlama , dağıtım vb. alanı : Bibliyografik tanımlamada , yayın yeri , yayınlayanın adı ve yayınlanması , dağıtımı , yayın izni ve basım tarihi ile ilgili bilgilerin yer aldığı alan.

Yazar : Bir eserin düşünsel ve sanatsal içeriğinden başlıca sorumlu kişi. Kişi yazarı , eserden sorumlu olan kişidir; bu bir yazar , sanatkar , haritacı , besteci veya sanatçı olabilir. Ayrıca bakınız : Tüzel kişi.

Yazar adı otorite dizini : Katalogdaki adların doğru biçimlerine göre hazırlanmış bir dizin. Adın diğer biçimlerine yapılmış bakınız ve ayrıca bakınız yöneltmelerini de kaydeder. Adın saptanmasında kullanılmış olan kaynağı da belirtebilir.

Yer dizini : Kütüphanede bulunan materyallerin çoğunlukla yer numarasına göre düzenlenmiş kayıtları.

Yer no : Belli bir eserin tanımlanması ve yerinin bulunması için kullanılan numara. (Bloomberg ve Evans, 1989; Rowley, 1996; Sefercioğlu, 1988).

EK-2 : ANKET FORMU

AÇIKLAMA

Sayın meslektaşım, elinizdeki bu anket üniversite kütüphanelerinin kataloglama sorunları ve çözüm öneleri ile ilgilidir. Anketin içeriği Ankara'daki merkez üniversite kütüphaneleri ile dağınık yapıya sahip Ankara Üniversitesi fakülte kütüphanelerindeki katalogcu ve sorumlulara yöneliktir.

Anket: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalında hazırladığım yüksek lisans tezimde kullanılmak üzere gerekli verileri toplamak amacıyla yapılmaktadır.

Tezin konusu; Ankara'daki Üniversite kütüphanelerinin kataloglama sorunları ve çözüm önerileridir. Bunun için kataloglama yapan siz katalogcuların ve sorumluların görüşlerini almak, uygulamadaki sorunlarınızı öğrenmek ve sonuçta çözüm önerileri üretebilmek için bu anketi uygulama gereği duyduk.

Sizden anket sorularını objektif bir şekilde, hiç etki altında kalmadan, size en uygun gelen cevabı işaretlemeniz ve açık uçlu sorularda ise görüşlerinizi mümkün olduğu kadar açık, öz, anlaşılır biçimde belirtmenizi rica edeceğim. Çünkü her soru için vereceğiniz cevaplar, anketin sağlıklı değerlendirilmesi bakımından birebir etkili olacaktır.

Bana vakit ayırıp anket sorularını cevaplandırdığınız için çok teşekkür ederim.

Mustafa Bayter
A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET SORULARI

1. Çalıştığınız kütüphanenin ismi:.....

2. Öğrenim durumunuz:

a) Lise dengi okul mezunu

( ) Kütüphanecilikle ilgili eğitim görmüş olanlar.

( ) Kütüphanecilikle ilgili eğitim görmemiş olanlar.

b) Üniversite mezunu

( ) Kütüphanecilik bölümü mezunu

( ) Diğer bölümlerden mezun olanlar

( ) Diğer bölümlerden mezun olup da kütüphanecilikle ilgili bir eğitim görmüş olanlar

c) Yüksek lisans öğrenimini yapmış olanlar

( ) Kütüphanecilik alanında

( ) Başka alanda

d) Diğer (Lütfen yazınız) .....

3. Kataloglama bölümünde kaç yıldır çalışıyorsunuz?

( ) 0—1

( ) 2---5

( ) 5 yıldan fazla

4. AAKK2 (AACR2) ile kataloglama yaparken Yurdumuzdaki temel kaynaklardan hangisini kullanıyorsunuz?

( ) Anglo-American Catalog Rules 2 nd Edition

( ) Özleştirilmiş Kataloglama Kuralları: Basitleştirilmiş yeniden yazılmış AAKK2 (Sefercioğlu)

( ) Kataloglama Kuralları: Örnekleri ile AAKK2 (Keseroğlu)

( ) Hepsi

( ) Varsa diğer (Lütfen yazınız).....

5. AAKK2 ihtiyaçlarınızı karşılamakta yeterli mi?

( ) Evet ( ) Hayır

6. AAKK2'nin elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının kataloglanmasında yetersiz kaldığını düşünüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

7. AAKK2'nin orjinalini kullanırken dil sorununuz var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

8. Sizce AAKK2'nin Türkçe'ye tam çevirisine ihtiyaç var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

9. Kaçıncı düzey niteleme yapıyorsunuz?

( ) 1. Düzey

( ) 2. Düzey

( ) 3. Düzey

10. Kütüphanenizde oluşturulmuş kataloglama politikanız var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

11. AAKK2'yi uygularken her hangi bir problemle karşılaşıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

12. 11. Soruya cevabınızı evet ise AAKK2'yi uygularken en çok hangi alanda veya alanlarda sorunlarınız ortaya çıkıyor? (Lütfen işaretleyiniz)

( ) Temel girişi belirlemede (Başlık seçimi)

( ) Eser adının belirlenmesinde

( ) Sorumluluk taşıyanların verilmesinde

( ) Basım bilgisi ve basıma bağlı sorumluluklarda

( ) Yayım bildirim alanında

( ) Fiziksel ayrıntılar ve dizi alanında

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

( ) Notlar ve içindekiler alanında

( ) İzleme ve konu başlıklarının verilmesinde

13. 12. Soruda sorun çıktığını işaretlediğiniz alan ve alanlarda ne gibi sorunlar ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz? Lütfen yazınız.....

14. Temel giriş seçilmesinde aşağıdakilerden hangisi veya hangilerinde sorun yaşıyorsunuz?

( ) Yazarın gerçek kişi olduğu eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Yazarın tüzel kişi olduğu eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Bir tüzel kişinin sorumlu olduğu eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) İki veya daha fazla gerçek ve tüzel kişinin sorumlu bulunduğu eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Editör yönetiminde oluşturulan dermeler

Lütfen yazınız.....

( ) Ortak eser adı bulunmayan eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Mevcut eserleri değiştiren eserlerde

Lütfen yazınız.....

( )Karma sorumluluklu eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Düşünceye ve sanata ilişkin farklı katkılarda bulunan gerçek veya tüzel kişilerce oluşturulan yeni eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Bağlantılı eserlerde

Lütfen yazınız.....

( ) Bunlar dışında varsa lütfen yazınız.:.....

15. Kişi ve tüzel kuruluş adlarıyla ilgili kayıtların güvenilir ve doğru yapılabilmesi için yazar tüzel kuruluş adı otorite dizini oluşturuyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

16. AAKK2 uygularken en çok hangi tür eserlerde zorlanıyorsunuz? (Lütfen işaretleyiniz)

( ) Yasal yayınlar

( ) Dini yayınlar

( ) Monograflar

( ) Kongre, konferans, seminer, sempozyum kitapları

( ) Seri halinde çıkan yayınlar

( ) Ciltli yayınlar

( ) Dergiler

( ) Kitap dışı materyaller

( ) Birden çok materyal türünde oluşturulmuş eserler

( ) Diğer (Lütfen yazınız).....

17. Tek biçim eseradı oluşturulmasında sorununuz var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

18. 17. Soruya cevabınız evet ise neler olduğunu yazar mısınız?

.....

19. İsteğe bağlı kurallarda diğer kütüphanelerde farklı uygulamalarınız var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

20. İsteğe bağlı kurallarda belirlediğiniz ilkeleri yazılı hale getiriyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

21. Kataloglamada bilgisayar kullanıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

22. 21. Soruya cevabınız evet ise hangi kütüphane otomasyon programını kullanıyorsunuz? (İşaretleyiniz)

( ) BİL-SİS

( ) BLISS

( ) ALEPH

( ) KUTUP-B

( ) VTLS

( ) Diğer (Lütfen ismini yazınız).....

23. Programdan kaynaklanan sorunlarınız var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

24. 23. Soruya cevabınız evet ise neler olduğunu yazar mısınız?

.....

25. Donanımdan kaynaklanan sorunlarınız var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

26. 25. Soruya cevabınız evet ise donanımdan kaynaklanan sorunları yazar mısınız?

.....

27. Kullandığınız program MARC standart yapısına uygun mu?

( ) Evet ( ) Hayır

28. Veri giriş yönteminiz nedir? (Lütfen işaretleyiniz)

( ) Doğrudan katalogcu tarafından programa aktarılıyor.

( ) veri giriş formatı hazırlayarak.

( ) Diğer.....

29. Geriye dönük bibliyografik veri girişinde aşadaki yollardan hangisi veya hangilerini kullanıyorsunuz?

( ) Kart katalog kayıtlarından yararlanarak

( ) Kaynağın kendisinden yararlanarak

( ) Diğer bibliyografik veri tabanlarından yararlanarak

30. MARC formatını kullanmada sorunlarınız var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

31. 30. soruya cevabınız evet ise sorunlarınızı yazınız?

.....

32. MARC'la ilgili her hangi bir eğitim gördünüz mü?

( ) Evet ( ) Hayır

33. 32. Soruya cevabınız evet ise lütfen size uygun olanları işaretleyiniz?

( ) Kataloglama derslerinde

( ) Seminer, eğitim toplantılarında

( ) Hizmet içi kurslarda

( ) Başka varsa lütfen yazınız.....

34. Kataloglama yaparken aşağıdaki bibliyografik veri tabanlarından hangisi veya hangilerinden yararlanıyorsunuz? (Lütfen işaretleyiniz)

( ) Türkiye bibliyografyası

( ) Internet kanalıyla çeşitli kütüphane kataloglarından

( ) CD-ROM ortamındaki OCLC katalog kayıtlarından

( ) Eserlerdeki CIP kayıtlarından

( ) Hiç biri

( ) Diğer.....

35. Internet ve diğer veri tabanlarından transfer ettiğiniz künyelerde sorun yaşıyormusunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

36.35.soruya cevabınız evet ise aşağıdaki şık ve şıklardan size uygun olanı işaretleyiniz?

( ) Türkçe karakterlerde

( ) Noktalama işaretlerinde

( ) Bibliyografik verilerin düzeninde

( ) Bibliyografik bilgilerin eksikliklerinde

( ) Diğer (Lütfen yazınız).....

37.Kütüphanenizde hangi tür katalog kullanıyorsunuz?

( ) Kart katalog

( ) OPAC

( ) Her ikisi

38. Baskı tekniklerinden kaynaklanan sorunlarınız (Bibliyografik bilgilerin eksik basılması gibi) var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

39. 38. Soruya cevabınız evet ise neler olduğunu yazar mısınız?

.....

40. Kütüphanenizde yeni kataloglama kural ve standartlarını katalogculara tanıtan ve öğreten hizmet içi kurslar düzenleniyor mu?

( ) Evet ( ) Hayır

41. Kütüphanenizde farklı kütüphanecilik bölümlerinde mezun olan katalogcular arasında yorumda, terimlerde, vb. uyuşmazlıklar var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

42. Kütüphanenizde uluslararası düzeyde bibliyografik standartlar ve kataloglama kurallarındaki gelişmeler izleniyor mu?

( ) Evet ( ) Hayır

43. Kataloglama kurallarını uygulamada karşılaştığınız tereddütlerinizi gidermek için nasıl bir yol izliyorsunuz?

( ) Kaynaklardan ilgili kurallara bakıyorum.

( ) Kendi hafızamdan çözüyorum.

( ) Tecrübeli katalogculara soruyorum.

( ) Diğer.....

44. Kataloglamadaki sorunlarımız için çözüm önerileriniz varsa lütfen yazınız?

.....

.....

ÖZET

Üniversite kütüphaneleri, bilimsel ve mesleki çalışma ve araştırma için her bakımdan mükemmel bir belge merkezi olmalı ve her araştırıcıya istenilen bütün bilgileri en kısa zamanda temin edebilmelidir. Bu çalışmada Ankara'daki üniversite kütüphanelerinin kataloglama sorunları incelenmiş ve çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Tezin teorik kısmı aşağıdaki alanları içermektedir: Araştırmanın ilk iki bölümünde katalog ve kataloglama konusunda genel bir giriş yapılmıştır. Üçüncü bölümünde kataloglama kurallarının doğuşu; gelişimi incelenmiş ve teknolojik gelişmelerin getirdiği olumlu desteğiyle ortaya çıkan bilgisayarla kataloglama konusu tarihsel süreç içerisinde irdelenmiştir.

Araştırmanın diğer bölümleri ise: Türkiye'de kataloglamanın gelişim evreleri, üniversite kütüphaneleri ve Ankara'daki üniversite kütüphaneleridir. Ayrıca söz konusu kütüphanelerde kataloglama sorunlarını saptamak amacıyla bir anket uygulanmış ve ankete verilen cevapların istatistiki olarak değerlendirilmesiyle sonuca gidilmiştir.

Araştırmamızda şu sonuç ortaya çıkmıştır. Ankara'daki üniversite kütüphanlerinde farklı nedenlerle çeşitli kataloglama sorunları yaşanmaktadır.

Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için güncel basılı literatür taramasının yanında kütüphanelerde yerinde inceleme yapılmıştır.

Araştırma ile ilgili sonuç ve öneriler, ilgili bölümde ayrıntıları ile ele alınmıştır.

ABSTRACT

University libraries should be arranged as an exceptional documentation center for scientific and professional studies and researches. They also should satisfy users in finding what they are looking for and should provide present information in an expected time. In this study, the cataloguing issues in the university libraries in Ankara have been investigated and tried to offer some proposed solutions.

Theoretical parts of the study consist of the first two sections in which general introduction to catalogues and cataloguing have been placed. In section three, historically, cataloguing rules, from the beginning to the present day, have been examined and combined with the current attempts of online cataloguing occurred by the support of computer technology.

Other parts of the study are as fallows: The cataloguing manner and its development, university libraries and the university libraries in Ankara. Moreover, in order to determine the cataloguing issues in Ankara, an inquiry has been applied by means of the evaluation of statistical data.

Conclusively, as a result it has been determined that the university libraries in Ankara have some cataloguing issues.

In the study, survey method has been used. For this research, not only current literature search, but also close examination of the mean libraries have been executed.

Particular information of the findings of the research and some suggestions ,as part of the result, have been placed in the study.